

Міністерство освіти і науки України  
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

На правах рукопису

РИБАЧКІВСЬКА ЛЮДМИЛА ЄВГЕНІЇВНА

УДК 811.161.2+811.111]'44(043,5)

СЛОВОТВІРНІ ГНІЗДА З ВЕРШИНАМИ-ОНИМАМИ  
В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ:  
КОНТРАСТИВНИЙ АСПЕКТ

10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Науковий керівник:  
Денисова Світлана Павлівна  
доктор філологічних наук, професор

Київ – 2017

## ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ .....	5
ВСТУП .....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД З ВЕРШИНАМИ-ОНИМАМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ .....	16
1.1 Словотвір сучасної мови .....	16
1.1.1 Історична ретроспектива словотвору в україністиці .....	18
1.1.2 Історична ретроспектива словотвору в англіцистиці .....	23
1.2 Словотвірне гніздо як найскладніша комплексна одиниця системи словотвору .....	27
1.3 Дослідження словотвірних гнізд у сучасній лінгвістиці .....	31
1.4 Словотвірні гніздові словники .....	34
1.5 Сучасна ономастика у словотворенні .....	37
1.6 Становлення лінгвоконтрастивістики .....	41
1.7 Місце зіставного словотвору у лінгвоконтрастивістиці .....	47
Висновки до розділу 1 .....	50
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД З ВЕРШИНАМИ-ОНИМАМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ .....	53
2.1 Основоцентричний підхід до вивчення словотвірних гнізд з вершинами- онімами в українській та англійській мовах .....	53
2.2 Зіставний аспект дослідження словотвірних гнізд з вершинами-онімами в українській та англійській мовах .....	57
2.3 Tertium comparationis при дослідженні словотвірних гнізд з вершинами- онімами в українській та англійській мовах у контрастивному аспекті	61
2.4 Описовий метод .....	66
2.5 Структурний метод .....	66
2.6 Етапи дослідження словотвірних гнізд з вершинами-онімами в українській та англійській мовах у контрастивному аспекті .....	69

Висновки до розділу 2 .....	71
<b>РОЗДІЛ 3 СТРУКТУРА СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД З ВЕРШИНАМИ-ОНІМАМИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ .....</b>	<b>74</b>
3.1 Способи творення відонімних похідних слів.....	74
3.1.1 Суфіксальний спосіб.....	76
3.1.2 Префіксальний спосіб.....	83
3.1.3 Префіксально-суфіксальний спосіб .....	86
3.1.4 Основоскладання .....	89
3.1.5 Словоскладання.....	90
3.1.6 Телескопія.....	92
3.2 Сучасна українська онімна лексика: поділ на макрокласи.....	95
3.2.1 Словотвірні гнізда з вершинами-антропонімами .....	95
3.2.2 Словотвірні гнізда з вершинами-ергонімами.....	116
3.2.3 Словотвірні гнізда з вершинами-ідеонімами. ....	120
3.3 Будова словотвірних гнізд з вершинами-онімами в українській мові....	121
3.3.1 Словотвірний ланцюжок як структурний компонент словотвірного гнізда .....	124
3.3.2 Словотвірна парадигма як структурний компонент словотвірного гнізда .....	127
Висновки до розділу 3 .....	131
<b>РОЗДІЛ 4 СТРУКТУРА СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД З ВЕРШИНАМИ-ОНІМАМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ .....</b>	<b>134</b>
4.1 Способи творення відонімних похідних слів.....	134
4.1.1 Суфіксальний спосіб.....	136
4.1.2 Префіксальний спосіб.....	145
4.1.3 Словоскладання.....	148
4.1.4 Телескопія.....	149
4.1.5 Конверсія .....	153
4.2 Словотвірні гнізда з вершинами-антропонімами .....	154

4.3	Словотвірні гнізда з вершинами-ергонімами.....	168
4.4	Словотвірні гнізда з вершинами-ідеонімами .....	170
	Висновки до розділу 4 .....	172
	<b>РОЗДІЛ 5 КОНТРАСТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД З ВЕРШИНАМИ-ОНІМАМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ .....</b>	<b>174</b>
5.1	Типи онімів.....	174
5.2	Словотвірні значення похідних іменників з вершинами-онімами в українській та англійській мовах .....	177
5.3	Способи творення похідних слів від онімних основ .....	180
5.4	Словотвірні ланцюжки та парадигми .....	185
	Висновки до розділу 5 .....	186
	<b>ВИСНОВКИ .....</b>	<b>189</b>
	<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....</b>	<b>193</b>
	<b>СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>	<b>212</b>
	<b>СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ .....</b>	<b>213</b>
	<b>ДОДАТКИ .....</b>	<b>226</b>

## ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

англ. – англійська мова

В – Волинь

ВЖ – Вільне життя

вказ. – вказувати

ВЗ – Високий замок

Г – Галичина

Д – День

ДЗ – Дзеркало тижня

див. – дивитись

Ж-О – Житомир-онлайн

ЗМІ – засоби масової інформації

ІВ – Інформаційна Вінничина

К – Кореспондент

КП – Кіровоградська правда

К.ua – Кореспондент.ua

лат. – латинська мова

ММ – Моє місто

НГ – Наші гроші

НП – Народна правда

П – інтернет-видання “Полтавщина”

ПУ – Патріоти України (громадсько-політичне видання)

РЖ – Репортер Житомира

рис. – рисунок

РС – Радіо Свобода

СГ – словотвірне гніздо

СЗ – словотвірне значення

СЛ – словотвірний ланцюжок

СП – словотвірна парадигма

ст. – століття  
табл. – таблиця  
УК – Урядовий кур’єр  
укр. – українська мова  
УМ – Україна молода  
УП – Українська правда  
Х – Хрещатик  
ХВ – “Хай Вей” журнал  
AJ – An Art Journal  
AT – American Thinker  
BBCN – BBC News  
BI – Business Insider  
C – Culture  
DD – The Daily Dot  
DN – Daily News  
EB – Encyclopedia Britannica  
G – The Guardian  
GaM – The Globe and Mail  
I – The Insider  
L – The Link  
MD – Minnesota Daily  
NYT – The New York Times  
P – Politico  
T – The Time  
WWN – Weekly World News

## ВСТУП

Дисертація присвячена вивченню словотвірних гнізд (далі – СГ) з вершинами-онімами в українській та англійській мовах у контрастивному аспекті.

Сучасний етап розвитку дериватології характеризується намаганням систематизувати словотвірні одиниці на нових концептуальних чи методичних засадах, переглянути й уточнити наукові поняття, що сформувалися впродовж кількох десятиліть становлення цієї науки, яка широко представлена працями із загальної теорії словотвору, виконаними на матеріалі як *української* (С.Ф. Бевзенко, П.І. Білоусенко, З.О. Валюх, К.Г. Городенська, Є.А. Карпіловська, Н.Ф. Клименко, М.Я. Плющ), так і *англійської* (І.А. Гонта, Т.В. Гончарова, С.М. Єнікєєва, Л.Ф. Омельченко, М.М. Полюжин, Т.С. Толчєєва, R. Beard, T. Berg, Dalton-Puffer, L. Feldman та ін.) мов.

Наразі вже сформувалися самостійні напрями в осмисленні різних категорій, моделей, способів і засобів словотворення: *функціональний* (Ф.С. Бацевич, Н.Б. Іваницька, В.Д. Кан, А.Е. Левицький, М.Д. Степанова та ін.), *когнітивний* (О.Л. Березович, Т.І. Вендіна, Ю.В. Кравцова, М.М. Полюжин та ін.), *ономасіологічний* (А.М. Архангельська, Т.Р. Кияк, О.С. Кубрякова, О.О. Селіванова, О.В. Тищенко та ін.), *семантичний* (О.В. Дияк, Н.Г. Іщенко, О.Д. Мєшков, О.Д. Микитин та ін.) тощо, представники яких працювали в рамках двох основних підходів: *формантоцентричного* та *основоцентричного*.

Останнім часом найбільша увага дослідників у царині словотвору зосереджена на вивченні поняття СГ з позицій основоцентричного підходу, яке було запропоноване свого часу І.І. Коваликом і сьогодні активно продовжує розроблятися учнями його дериватологічної школи (Р.О. Бачкур, В.В. Грешук, І.Ф. Джочка, Н.М. Пославська та ін.). Зазначений підхід ґрунтується на використанні твірної основи як засобу виявлення типології лексичної деривації і передбачає встановлення адекватної йому комплексної одиниці класифікації й опису дериваційної системи.

СГ вважають найбільш загальною основоцентричною комплексною системотворчою моделлю, яку досліджували на матеріалі української мови

(В.В. Грещук, О.В. Дияк, Є.А. Карпіловська, Н.Ф. Клименко, І.І. Ковалик, М.П. Лесюк); російської (О.А. Земська, О.С. Кубрякова, О.М. Тихонов); польської – (Т. Вогельгесанг, Х. Ядацька); англійської (С.М. Єнікеева, G. Halkiel, L. Bauer, G. Malkiel). Окрему проблему в розкритті системного характеру СГ становить їх аналіз у зіставному аспекті, спроби якого вже розпочато (М.П. Білоус, Т.І. Величко, В.В. Лопатін, Є.С. Отін, Н.О. Павленко), але ця проблема є ще далекою від її вирішення. На сьогодні наявні лише поодинокі праці, присвячені зіставленню СГ із залученням російської та англійської мов (І.В. Альтман, П.А. Соболева); російської і татарської (А.А. Амінова, В.Г. Фатхутдінова); російської, англійської і кабардинської (М.З. Кушхабієва і Є.М. Меднікова).

Вивчення механізмів формально-семантичної організації СГ, виявлення лінгвістичних і позалінгвістичних факторів, що впливають на їхнє моделювання в різних мовах, – все це тільки починає розроблятися, а тому обраний контрастивний підхід до зіставлення моделей ономастичного конструювання СГ в українській та англійській мовах є на часі.

**Актуальність** теми дисертації визначається її зорієнтованістю на вивчення сучасних процесів номінації, зокрема словотвірної, і, насамперед, на розкриття механізмів утворення ономастичних одиниць за допомогою способів, засобів і моделей словотвору, однією з яких є словотвірне гніздо. Обраний у дослідженні контрастивний підхід аргументує необхідність зіставлення словотвірних гнізд із вершинами-онімами в далекоспоріднених мовах – українській та англійській і сприятиме виявленню як спільних закономірностей у словотвірних і ономастичних системах цих мов, так і відмінностей, пов'язаних із впливом позамовних факторів на нові процеси словотвірної деривації у кожній із зіставляваних мов.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Київського національного лінгвістичного університету в рамках держбюджетної наукової теми № 1 “Мови світу: генезис, таксономія, функціонування у синхронії і діяхронії” (номер держреєстрації 0115U002513, наказ



№ 1243 МОН України від 31 жовтня 2014 року). Тему дисертації затверджено вченою радою Київського національного лінгвістичного університету, протокол № 06 від 23 грудня 2013 року.

**Мета** дисертаційної роботи – змоделювати СГ з вершинами-онімами в англійській та українській мовах у контрастивному аспекті.

Досягнення зазначеної мети передбачає виконання таких **завдань**:

- сформулювати теоретичні положення дисертації, пов’язані з вивченням СГ у дериватології загалом та з позицій контрастивного підходу зокрема;
- розробити комплексну методику дослідження СГ й визначити *tertium comparationis* для зіставлення СГ з вершинами-онімами у контрастивному аспекті;
- укласти реєстр онімів в українській та англійській мовах, змоделювати їхні СГ й систематизувати похідні лексеми за ступенями деривації;
- скласифікувати онімні макрогрупи на підгрупи;
- представити структуру СГ та способи творення дериватів СГ з вершинами-онімами у зіставляваних мовах;
- сконструювати моделі творення онімних похідних на чотирьох ступенях деривації у досліджуваних мовах;
- зіставити структуру СГ, схарактеризувати спільні й відмінні ознаки словотвірних ланцюжків, словотвірних парадигм, словотвірних значень, а також способи і моделі їхнього творення.

*Об’єктом* дослідження є СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах.

*Предметом* дослідження є способи та моделі творення похідних одиниць СГ з вершинами- антропонімами, ергонімами й ідеонімами в українській та англійській мовах.

**Джерельною базою** дисертації є сучасні україномовні й англомовні ЗМІ: програми і передачі радіо (Радіо Свобода, BBC News, Інсайдер) і телебачення (ТСН вражає, Наші гроші), газети (Українська правда, Україна молода, Дзеркало тижня, Високий замок, Вільне життя, День, The New York Post, The New York

Times, The Guardian, Independent, The Insider, The Time, The Washington Post, The Telegraph, Daily News, The Economist, The Mirror, Weekly World News), журнали (Слово просвіти, An Art Journal, The Wall Street Journal, Culture тощо); словники: Словник лексико-словотвірних інновацій. 2012–2013 (за заг. ред. А. Нелюби, 2014), Словник новотворів української мови кінця XX – початку XXI століття (заг. ред. Г.М. Віняр, 2005), Кореневий гніздовий словник української мови (Є.А. Карпіловська, 2002), Словник української мови в 11 томах (гол. ред. І.К. Білодід, 1970-1980), Collins English Dictionary (pub. by Harper Collins, 2009) та інші джерела.

**Фактичний матеріал** дослідження становить 301 вершина трьох онімних макрогруп: антропонімів, ергонімів та ідеонімів в українській (180 вершин) та англійській (121 вершина) мовах, вилучених із сучасних україномовних та англомовних ЗМІ.

**Методи дослідження.** На засадах основоцентричного підходу до аналізу об'єкта дослідження, який передбачав об'єднання спільнокореневих похідних, що належать до одного СГ з можливістю комплексно показати особливості функціонування кожної нової одиниці, у дисертації було розроблено *комплексну методу*, яка включала такі методи і методики аналізу.

Основним методом дослідження був *зіставно-типологічний*, що передбачав, по-перше, виконання процедури зіставлення СГ загалом, словотвірних ланцюжків, словотвірних значень, словотвірних парадигм і способів утворення відонімних похідних в українській та англійській мовах зокрема; по-друге – зіставну інтерпретацію мовного матеріалу та його типологічну характеристику: аналіз спільних і специфічних ознак в організації СГ. Ці словотвірні категорії, моделі, способи і значення, які становлять структуру СГ, було обрано за *tertium comparationis*.

Зіставна інтерпретація спиралася, передовсім, на *описовий метод*, за допомогою якого в роботі здійснено синхронний аналіз структурно-семантичних параметрів відонімних похідних СГ. Застосування *структурного методу*, зокрема його *методики за безпосередніми складниками*, показало, що СГ є організованим

комплексом спільнокоренових одиниць, в якому найпростішим утворенням є словотвірна пара, а складнішим – словотвірний ланцюжок та словотвірна парадигма у кожній із досліджуваних мов. Допоміжною процедурою при цьому став *словотвірний аналіз*, який було проведено з урахуванням лексичного значення вихідного слова та синхронних словотвірних зв'язків між відонімними похідними в українській та англійській мовах.

Метод *словотвірного моделювання* був спрямований на унаочнення синхронних словотвірних зв'язків у межах певної лексичної одиниці, а кожна *словотвірна модель* слугувала схемою одиниць словотвору, що вказують на категоріальну приналежність, відношення між компонентами та способи словотворення. *Контрастивний аналіз* застосовано на всіх етапах дослідження, мета якого у цій роботі – продемонструвати відношення контрасту у словотвірних системах української та англійської мов, зокрема в організації СГ.

*Методика контрастивного дослідження* СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах здійснювалась у вісім етапів на основі комплексного застосування схарактеризованих вище методів і прийомів аналізу.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає у тому, що в роботі *вперше* було змодельовано СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах. *Ідентифіковано* три домінуючі макрогрупи онімної лексики у кожній із досліджуваних мов за останні роки: *антропоніми, ергоніми, ідеоніми*, що пояснюється активізацією політичного життя, збільшенням кількості партій, загостренням конкурентної боротьби між ними та їхніми лідерами, організацій, культурних установ. Найчастотнішими СГ в обох мовах є ті, що утворені від *вершин-антропонімів*. Найінтенсивніше в ролі вершин використовуються прізвища відомих політиків, письменників, драматургів, перекладачів та художників.

*Сконструйовано* моделі творення дериватів від іменників з вершинами-онімами в українській та англійській мовах, найпродуктивнішими з яких в обох мовах є [L ← L^]: **укр.** Порошенко ← порошенківський; **англ.** Bush ← Bushism; [L ← L^ ← ¬L]: **укр.** Лукашенко ← лукашенківський ← **антилукашенківський**;

англ. *Obama* ← *Obamian* ← *post-Obamian* та [┘ ← ┘^ ← ┘^]: укр. *Кучма* ← *кучміст* ← *кучмістський*; англ. *Corbyn* ← *Corbynphob* ← *Corbynphobia*. Найменш продуктивними моделями в українській та англійській мовах є [┘ ← ┘]: укр. *Ющенко* → *Ющенко-Тимошенко*; англ. *Trump* → *Trump-Ryan*, [┘ ← ┘]: укр. *Кличко* ← *анти-Кличко*; англ. *Obama* ← *anti-Obama*; в українській мові [┘ ← ┘^ ← ┘+o+┘]: *Пономарьов* → *пономарьовський* → *цукановсько-пономарьовський*.

Зафіксовано, що в українській мові похідні СГ перебувають лише на трьох ступенях похідності (послідовно розташовані ряди слів, формування яких відбувається в результаті здійснення кожного наступного дериваційного акту), тому моделі творення похідних четвертого ступеня похідності відсутні (в англ. мові: [┘ ← ┘┘ ← ┘^ ← ┘^ ← ┘^]: *Obama* → *Obamanation* → *Obamanational* → *Obamanationalist* → *Obamanationalistic*).

Визначено за допомогою зіставного аналізу СГ, що в українській мові більше тих СГ, похідні яких розташовані на двох ступенях деривації (80%), менше – на трьох (20%), а в англійській – більше тих СГ, похідні яких розташовані на трьох ступенях деривації (70%), менше – на чотирьох (10%) та на двох (20%). Це спричинено меншою кількістю словотворчих формантів в українській мові (в укр. мові: суфіксів – 14, префіксів – 8, а в англ. мові: суфіксів – 24, префіксів – 18).

Представлено словотвірні парадигми СГ з вершинами-онімами, більш продуктивним у яких є субстантивний блок, бо деривати-іменники реалізуються майже від кожного твірного слова. Дієслівний та адвербіальний блоки мають менший обсяг, оскільки дієслівні суфікси в обох мовах є нечисельними (в англ. мові зустрічаються слова із дієслівними суфіксами (-ize, -fy: *Obamafy*), а в укр. мові(-*(ув)ати/-ити: Азірувати*)).

Обчислено кількісні показники словотвірних ланцюжків, які у досліджуваних мовах бувають різної довжини (від двох до п'яти відонімних похідних) та двох видів: з похідними однієї частини мови та з похідними різних частин мови. П'ятикомпонентні ланцюжки виявлено лише у СГ англійської мови.

*Доведено*, що найбільшу кількість дериватів для всіх гнізд містить перший ступінь похідності за рахунок творення іменникових та прикметникових похідних.

*Установлено*, що в українській та англійській мовах домінантним способом творення дериватів в аналізованих СГ є афіксальний – суфіксальний та префіксальний. Менш продуктивними способами є словоскладання (в укр. мові (4,86%), в англ. мові (4%)), а також телескопія (8,2%) і конверсія (0,6%) – в англійській мові.

**Практичне значення** одержаних результатів полягає в можливості їхнього застосування у викладанні таких навчальних дисциплін, як загальне мовознавство, основи зіставного мовознавства, теоретична граматики англійської мови, сучасна українська літературна мова. Матеріали дисертації можна використати при укладанні словотвірного гніздового словника української та англійської мов, а також для написання підручників і навчальних посібників із зіставної дериватології.

**Апробація результатів дослідження.** Результати дисертації апробовані на *восьми* міжнародних наукових конференціях: “Мова і культура” (Київ, 2014), “Мова і світ: дослідження та викладання” (Кіровоград, 2014, 2015), “Україна і світ: діалог мов та культур” (Київ, 2014, 2015, 2016), “Проблеми зіставної семантики” (Київ, 2015), “Present and future of philology in the era of globalization” (Будапешт, 2015).

**Публікації.** Проблематику, теоретичні й практичні результати дисертаційного дослідження викладено у *десяти* публікаціях: у *чотирьох* статтях, надрукованих у фахових виданнях України, у *двох* статтях – у періодичних виданнях інших держав, в *одній* статті – у нефарховому виданні України, у тезах доповідей *трьох* наукових конференцій.

**Структура і обсяг роботи.** Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, п’яти розділів, висновків, списку використаної літератури (177 найменувань, з яких 31 – іноземними мовами), списку лексикографічних джерел (13 найменувань), списку джерел ілюстративного матеріалу (159 найменувань) та десяти додатків. Повний обсяг дисертації – 248 сторінок,

основний зміст викладено на 192 сторінках.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, визначено його завдання, об'єкт і предмет, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, описано методи дослідження, схарактеризовано фактичний матеріал, указано форми апробації і структуру роботи.

Перший розділ “Теоретичні засади дослідження СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах” присвячено формулюванню теоретичних положень дисертації, пов'язаних із вивченням словотвірного складу мови на базі основоцентричного підходу крізь призму зв'язків і відношень між одиницями СГ.

У другому розділі “Методологічні засади дослідження СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах” розроблено комплексну методику дослідження словотвірних гнізд з вершинами-онімами в англійській та українській мовах у контрастивному аспекті. Застосовано *основоцентричний підхід*, який передбачає об'єднання спільнокореневих похідних, які належать до одного СГ з можливістю комплексно показати особливості функціонування кожної нової одиниці. Як *tertium comparationis* було обрано структуру СГ, а саме словотвірний ланцюжок, словотвірну парадигму, словотвірне значення та способи утворення онімних похідних.

У третьому розділі “Структура СГ з вершинами-онімами в українській мові” змодельовано СГ з вершинами-антропонімами, ергонімами та ідеонімами в українській мові, описано їх структуру та встановлено домінуючі способи творення дериватів.

У четвертому розділі “Структура СГ з вершинами-онімами в англійській мові” проаналізовано структуру СГ з вершинами-онімами та способи утворення відонімних похідних, особливу увагу було зосереджено на трьох онімних макрогрупах (з вершинами-антропонімами (100), ергонімами (14) та ідеонімами (7)).

У п'ятому розділі “Контрастивна характеристика СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах” схарактеризовано структуру СГ з вершинами-онімами у контрастивному аспекті, подано результати досліджень.

У висновках підведено підсумки роботи, викладено результати дослідження та окреслено перспективи подальшого наукового пошуку.

Наприкінці подано списки використаної літератури, лексикографічних джерел, джерел ілюстративного матеріалу та додатки.

# РОЗДІЛ 1

## ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД З ВЕРШИНАМИ-ОНИМАМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

### 1.1 Словотвір сучасної мови

Термін словотвір, або дериватологія (від лат. *derivacio* – відхилення, утворення), вживається в двох значеннях: 1) розділ мовознавства, який вивчає способи творення нових слів; 2) творення слів, що називаються похідними, на базі однокореневих слів, якими вони мотивовані, тобто виводяться за наявними в мові моделями за допомогою афіксації, словоскладання, конверсії, аббревіації, транспозиції та інших формальних засобів [75, с. 284].

Об'єктом словотвору є похідні лексичні одиниці, що розглядаються не лише як окремі похідні слова, а як певні категорії слів, що мають спільні формальні і семантичні ознаки. Словотвір визначає такі завдання: вивчення структури похідного слова, його складових частин та різних взаємозв'язків між ними; встановлення принципів розрізнення похідних і непохідних слів; дослідження способів словотворення, виявлення основних закономірностей і тенденцій, що активно діють у словотворчих процесах.

Предмет словотвору складають “різнопланові аспекти творення слів відповідно до тих або інших відношень мотивацій між вихідними й похідними одиницями, класифікація похідних слів з ознаками дериваційної структури й словотвірними значеннями в межах відповідних лексико-граматичних слів (частин мови), визначення продуктивності окремих способів і засобів словотвору”, словотвірні засоби, словотвірні моделі, їх типи і гнізда [102, с. 189].

Як окремий розділ мовознавства словотвір почав формуватися в 40-50-і роки минулого століття, зокрема завдяки працям В.В. Виноградова, Г.О. Винокура, О.І. Смирницького. Уже в ті роки почали розроблятися деякі важливі проблеми загальної теорії синхронного словотвору в ряді лінгвістичних дисциплін, принципи встановлення зв'язків синхронічної відтворюваності,



своєрідність семантики і побудови похідних слів різних частин мови. Він пов'язаний з іншими розділами мови, має свої методи й прийоми дослідження словотвірної системи мови [102].

Словотвір можна вивчати у двох аспектах: діяхронічному (від грец. *dia* – “через” і *chronos* – “час”) і синхронічному (від грец. *syn* – “спільно, разом” і *chronos* – “час”) [63]. На думку О.А. Земської, синхронічний словотвір вивчає відношення одиниць, що співіснують, а діяхронічний – процеси перетворення одних одиниць в інші [50, с. 56].

При використанні діяхронічного підходу для того, щоб встановити похідність слова і визначити, яке з зіставляваних слів стало основою для утворення іншого, потрібно вивчити конкретну історію цих слів і з'ясувати, яке з них більш раннє, а яке більш пізнє, яке зі слів історично утворене від іншого. При синхронічному аналізі для того, щоб встановити мотивовану і мотивуючу основи, потрібно відповісти на питання: яка з двох однокореневих основ простіша за формою і за змістом (мотивуюча), а яка складніша (мотивована). На межі ХІХ – ХХ ст. вимоги розрізняти синхронічний словотвір від діяхронічного виражали такі мовознавці: І.А. Бодуен де Куртене і П.Ф. Фортунатов. Вони зосереджували свої дослідження на теорії синхронічного мовознавства.

Зважаючи на двокомпонентність похідного слова (твірна основа + словотвірний формант), дослідження словотвору відбувається двома шляхами: *формантоцентричним* та *основоцентричним*. Тривалий час дериватологія розвивалася у руслі формантоцентризму, більша роль у дослідженні словотвірних процесів надавалась форманту. Однак не менш важливим є основоцентричний підхід, пов'язаний із вивченням ролі твірної основи у процесах деривації. На думку В.В. Грещука, перспективи основоцентричної дериватології пов'язані не тільки з вичерпною характеристикою словотвірних парадигм різнотипних класів твірних слів, з'ясуванням причин їх дериваційної поведінки, але й із забезпеченням всебічної характеристики системи словотвору в усій її складності [35, с. 101–102].

Феномен словотворення досліджувався на матеріалі германських (С.М. Єнікеева [42; 45], Е.А. Зацний, Е.С. Муругова, V. Adams [146], M. Aronoff, L. Bauer, W. Dressler, H. Marchand), романських (Н.Р. Арутюнова, О.Б. Полянчук), слов'янських (Г.О. Винокур, О.С. Кубрякова [79], І.С. Улуханов, І.М. Шпітько), тюркських (А.А. Байгаріна), індоєвропейських (Ш.Р. Басиров) мов.

Отже, словотвір – це розділ мовознавства, який вивчає способи творення нових слів, служить для збереження і поповнення словникового складу мови, забезпечуючи процес номінації. Предметом вивчення словотвору є розгляд способів творення слів, класифікація похідних слів з урахуванням їхньої словотвірної структури та словотвірного значення, визначення продуктивності способів словотворення. Питання словотвору були й залишаються одними з актуальних у сучасному мовознавстві.

1.1.1 Історична ретроспектива словотвору в україністиці. Вивчення словотворчих процесів було започатковане ще з часів Стародавньої Греції. Так, наприклад, питанням перетворення коротких слів у довгі, більш складні, займалися мислителі Платон та Аристотель. Античне вчення базувалося на матеріалі грецьких і латинських слів. Надалі дериватологічні процеси вивчались у ХІХ ст. в історичному мовознавстві у контексті порівняльного аналізу та у ХХ ст. в руслі різних галузей мовознавства.

Зараз уже ні в кого не виникає сумнівів у тому, що словотвір – це окрема дисципліна, але так було не завжди. В історії сучасної науки про мову були різні погляди на словотвір. Так, наприклад, М.В. Ломоносов, О.Х. Востоков, Ф.І. Буслаєв, П.Ф. Фортунатов, Л.А. Булаховський та інші вважали, що словотвір – це розділ морфології; О.О. Потебня, Л.В. Щерба та інші зараховували його до лексикології, а О.О. Шахматов, В.В. Виноградов, І.І. Ковалик [66] дотримувалися думки, що це окрема дисципліна зі своїм предметом вивчення, наука, яка вивчає закони творення слів на базі моделей (зразків), наявних у системі мови. Предмет і завдання словотвору не входять до жодного з розділів мовознавчої науки. Він

нерозривно пов'язаний із морфемікою, семасіологією, етимологією, лексикологією, морфологією, стилістикою, комунікативною лінгвістикою.

Для розвитку вчення про словотвір велике значення мали праці Г.О. Винокура (учений сформулював принципи синхронічного словотвірного аналізу) і В.В. Виноградова (у статтях 1951-1952 рр. був сформульований зв'язок словотвору з лексикою і граматиною, дана класифікація способів словотвору).

Словотвір як окрема галузь лінгвістики сформувався тоді, коли було чітко виділено його об'єкт та основну одиницю – словотвірний тип. Нове бачення українського словотвору відобразив у своїх працях професор І.І. Ковалик. Його праця “Вчення про словотвір (Словотворчі частини слова)” [62], що побачила світ у 1958 році, стала першим важливим дослідженням принципів розбудови апарату словотвору в українському мовознавстві. І.І. Ковалик намагається побудувати і словотвірну систему. У складі системи словотворчої будови мови вчений виділяв супідрядні частини, “між якими є постійні взаємозв'язки і закономірні співвідношення” [63]. Такими частинами професор вважав системи словотвору окремих частин мови – словотворчі класи, в межах кожного з яких виділяв величини нижчого порядку – словотворчі категорії, в яких в свою чергу виявляються словотворчі типи. У наступному випуску “Вчення про словотвір: Словотвірна характеристика слова. Відношення вчення про словотвір до інших мовознавчих дисциплін” [63] було розглянуто всю систему словотворчих ресурсів, визначено роль афіксів, з'ясовано словотвірну будову слова, критерії визначення продуктивності словотвірного типу, схарактеризовано основні структурні способи словотворення, їх взаємозв'язок та інші важливі питання.

В українському мовознавстві І.І. Ковалик також висвітлив проблеми словотвірної синонімії, омонімії, антонімії, встановлення і дефініції комплексних словотвірних одиниць. У своїх працях “Про деякі питання слов'янського іменникового словотвору” [66], “Питання слов'янського іменникового словотвору” [65] професор обґрунтував поняття *словотвірного типу*, яке стало вихідною одиницею у сучасній словотвірній системі.

Здобутком мовознавця є те, що він, підкреслюючи однобічність вивчення словотвору, розробив основні напрями розвитку дериватології, обґрунтував принципові положення, особливо звертав увагу на суперечливі моменти. Визначальним є формування системи наукових термінів і понять у дериватології. Велику цінність мають не лише його теоретичні розробки, а й практичні дослідження, які і досі складають неабияку наукову цінність.

У 70-х рр. розпочався активний розвиток українського словотвору, з'явилося багато досліджень, з-поміж яких виділяються праці: Н.Ф. Клименко, К.Г. Городенської, Т.М. Возного, В.М. Русанівського, Л.П. Дідківської, Л.О. Родніної, А.П. Грищенка, Л.А. Юрчук, Г.М. Гнатюк та ін., результатом чого, врешті, стала узагальнювальна колективна праця, виконана в Інституті мовознавства імені О.О. Потебні, “Словотвір сучасної української літературної мови” (1979) [64]. У ній, поряд із конкретними питаннями словотворення окремих частин мови, з'ясовувалися також і загальні питання, наприклад, щодо понять парадигматики і синтагматики в словотворі, морфотактики і морфонемики, основних одиниць словотвору, словотвірного значення та його місця в системі смислової структури слова, визначалися поняття позиції, похідності, продуктивності та регулярності в словотворі тощо.

Також, спираючись на засадничі ідеї та розробки мовознавців, що стояли біля джерел української дериватології (І.І. Ковалик, Л.Л. Гумецька, Л.А. Юрчук та ін.), у другій половині минулого століття лінгвісти дослідили різні словотвірні напрями в українській мові, а саме: систему афіксального словотворення вивчали Н.Ф. Клименко [59, с. 186] та Т.А. Івасишина (синонімію словотворчих афіксів) [56]; словотвірну структуру слова на матеріалі складних слів розглядала Н.Ф. Клименко [60, с. 251], віддієслівних іменників – О.Ф. Пінчук [101, с. 35–82], відіменних дериватів – К.Г. Городенська та М.В. Кравченко [27]; словотвірну морфонологію – М.В. Кравченко [78]. Також К.Г. Городенська розробляла проблеми деривації синтаксичних одиниць [28], а разом з О.К. Безпояско аналізували питання морфеміки [9]. Багато робіт було присвячено дослідженню прикметника: його морфемну структуру (суфіксальний словотвір) вивчав

А.П. Грищенко [32], Г.Х. Щербатюк аналізувала однокореневі прикметники на *-ний, -овий* [Щербатюк: 1975], В.О. Горпинич розробляв питання теорії й історії словотвору відтопонімічних прикметників [30], а В.В. Грещук висвітлював дериваційні закономірності у сфері відприкметникового словотвору [36]; структурно-семантичну типологію словотвірних парадигм іменників досліджував О.Д. Микитин [96], а відприкметникових словотвірних ланцюжків Л.І. Коржик [71]; Т.М. Возний вивчав словотвір дієслів шляхом порівняння з російською та білоруською мовами [18]; З.С. Сікорська уклала українсько-російський словотворчий словник [120].

У діяхронічному аспекті увагу словотвірним проблемам приділяли І.І. Кунець, П.І. Білоусенко, Г.В. Семеренко, В.М. Васильченко [14] та ін.

Межа ХХ – ХХІ ст. позначена виходом монографії Є.А. Карпіловської “Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови: будова та реалізація” [58], в якій вперше в україністиці здійснено опис суфіксальної підсистеми сучасної української мови у взаємозв’язку її будови й реалізації, а також її статички й динаміки. На підставі ролі, яку одиниці суфіксальної підсистеми відіграють у структурі слова, виділено три їхні функціональні типи: суфікси, суфіксоїди та суфіксальні зв’язки, проаналізовано внутрішньо- й міжтипові відношення між одиницями.

Надалі вчення про словотвір в українському мовознавстві вже не зазнавало таких докорінних змін: переважно лише уточнювалися окремі поняття та терміни. Головні підсумки тривалих досліджень з українського словотвору були покладені в основу навчального посібника В.О. Горпинича “Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія” [31]. Тому можна вважати, що база українського словотвору у зв’язку зі світовими досягненнями дериватологів певним чином розроблена, а термінологія випробувана часом.

У нинішньому столітті слід відзначити насамперед докторські дослідження В.П. Олексенка “Словотвірні категорії іменника” [100, с. 36], Г.Л. Аркушина “Іменний словотвір західнополіського говору” [5], М.Ю. Федурко “Морфонологія

відіменникового словотворення в сучасній українській мові” [136], З.О. Валюх “Типологія словотвірних парадигм іменника в українській мові” [12] та ін.

Серед інших розробок в україністиці (кандидатські дисертації) досліджено словотвір апелятивних іменників у північнолемківських говірках (Г.В. Шумицька [Шумицька: 2001]), словотвірну синонімію і словотвірну варіантність прикметників (І.Т. Вербовська [17]), словотвірну категоризацію суб’єктивної оцінки (Л.Б. Шутак [141]), суфіксальний словотвір іменника в говірках полісько-середньонадніпряньського порубіжжя (Л.В. Дика [40]), структуру словотвірних парадигм українських назв тварин та рослин (Р.О. Бачкур [8]), а дієслів із семою руйнування об’єкта (Н.М. Пославська [105]); словотворчий потенціал іменників (Л.Б. Мартинова [91]), суфіксальні деривати в професійній термінології (нормативний аспект) (Л.М. Сидоренко [119]) та ін.

Отже, українська дериватологічна наука в ретроспективному плані має порівняно не дуже давню історію, проте з часу, коли розпочався процес її становлення та виділення в окрему мовознавчу галузь, дослідники здійснили значний обсяг роботи.

Система понять і термінів словотвору в україністиці складалася поступово. Питання словотвору як частини морфології, лексикології чи й етимології розглядалися ще в наукових працях ХІХ ст., проте навіть у студіях 60-70-х рр. ХХ ст. словотвір залишався вразливим місцем, насамперед через відсутність чіткого розмежування власне морфологічного, словозмінного і словотвірного аспектів дослідження.

Основоположник української дериватології І.І. Ковалик у своїх дослідженнях сформував теоретичний апарат словотвору та визначив одиниці словотвірної системи мови, способи словотворення, основні тенденції його розвитку в сучасній мові.

Дослідницькі уподобання українських лінгвістів (Н.Ф. Клименко, К.Г. Городенська, Т.М. Возний, В.М. Русанівський, Л.А. Юрчук, М.В. Кравченко, В.В. Грещук та ін.) у галузі словотвору демонструють різні напрями, де вже здійснено певну систематизацію і опис об’єктів вивчення.

Розвиток української дериватології на сучасному етапі позначений прагненням до систематизації словотвірних одиниць, в основі якої лежали б нові концептуальні чи методичні засади, переглядом та уточненням деяких наукових понять, формування яких відбулося протягом попередніх років становлення дериватології як наукового напрямку.

1.1.2 Історична ретроспектива словотвору в англіцистиці. В англійській мові словотвір став окремою галуззю лінгвістики ще в 60-х роках ХХ ст. завдяки появі праці Х. Марчанда “The Categories and Types of Present-Day English Word-formation” [173], яка була взята за основу багатьма науковцями для дослідження проблеми словотворення, а самого автора вважали засновником сучасної теорії словотвору в англійській мові. У своїй праці Х. Марчанд здійснив аналіз усіх існуючих питань з вивчення словотвору та сформулював перелік завдань для наступного аналізу процесів словотворення. Основним принципом словотворчої теорії вченого є принцип мотивації, який був заснований ще Ф. де Соссюром. Науковець застосовує синхронний та діяхронний методи для опису словотворення. Як вже було зазначено, науковий доробок Х. Марчанда надихнув багатьох дослідників, таких як Л. Ліпка [171], Д. Кастовський [167] та ін., що сприяло появі значної кількості наукових досліджень.

Праця американського лінгвіста Роберта Ліс “The Grammar of English Nominalizations” [170] дала потужний поштовх для багатьох дискусій у площині проблем словотворення та стала основою для розвитку трансформаційної теорії.

Великий внесок у теорію словотвору зробила написана в 1964 році монографія К. Ціммера “Affixal Negation in English and Other Languages: An Investigation of Restricted Productivity” [177]. Вона стала першим цілісним аналізом подібного роду в англійській мові і високо оцінювалась із методологічної точки зору.

Е.В. Pennanen відрізнявся від інших лінгвістів тим, що у своїй праці “Contributions to the study of back-formation in English” [174] приділяв основну

увагу другорядним способам словотворення, таким як “зворотне” словотворення та конверсія.

Книга Вікторії Адамс “An Introduction to Modern English Word-formation” (1973) [146] не подала нової словотвірної теорії, але відображає чітке розуміння складності проблем англійського словотворення і надає їхню оцінку, основу на фактичних даних. Праця репрезентує систематичний аналіз основних дериваційних процесів в англійській мові з виділенням семантичного принципу, який в майбутньому ляже в основу вивчення словотвору.

Словотвірні процеси та механізми словотворення впродовж останніх років вивчалися в системі мови загалом, на матеріалі художньої літератури, у текстах різного стильового і тематичного спрямування, зокрема публіцистичного й наукового стилів, на матеріалі різноманітної термінологіки.

Аналіз досліджень із теорії словотворення дозволив виокремити такі основні напрями його вивчення: онтологічний та когнітивний. У кожному з напрямів виокремлюються різні підходи до тлумачення словотвору в англійській мові, що обумовлено вибором предмета вивчення, зосередженням уваги на тому чи тому аспекті словотворення та домінуючою лінгвістичною парадигмою.

Зокрема, в рамках онтологічного напрямку розрізняють морфологічний підхід, у межах якого визначено морфологічні характеристики складників похідного слова як частини мови та виявлено способи словотвору, такі як: афіксація, словоскладання, скорочення різних типів, конверсія, запозичення [149; 147; 152; 154; 175].

Розмежовуються два головних погляди на визначення продуктивності: кількісний (W. Dressler [161]) та якісний (N. Ваауен [151]). У діахроному аспекті можливість визначення продуктивності словотворчих моделей розглядали М. Ароноф, С. Дальтон-Паффер, Г. Каннон [150, с. 71–83; 158, с. 49–58; 156].

Вплив соціолінгвістичних факторів на продуктивність у словотворенні, а саме вік, стать, освіта, професія, мова, попередній лінгвістичний досвід тощо досліджувала Л. Дем’янова [159].



В основі когнітивного напрямку [1, с. 7–13] до вивчення словотворення лежить твердження про те, що поява нових слів у мові зумовлена, перш за все, когнітивним фактором, тобто яскраво вираженою пізнавальною діяльністю людини, спрямованою на адекватне відображення навколишнього середовища й усвідомлення свого місця в ньому, необхідністю найменувати нові об'єкти та явища, які осмислив і вичленив у своїй картині світу її носій [4, с. 7]. Започаткований зазначений напрям у працях О.С. Кубрякової [81], в яких розроблено прототиповий, ономасіологічний та семасіологічний критерії до аналізу семантики слова.

Безперервний процес творення нових слів у мові – це складний лінгвокогнітивний процес, який відбувається під впливом як мовних, так і екстралінгвальних факторів.

Багато інформації, що стосується словотвору в англістиці, містять роботи М.І. Мостового “Лексикологія англійської мови” [99] та І.В. Арнольд “Лексикология современного английского языка” [6]; Є.Н. Ботнічука і І.В. Василенка “Словообразование в современном английском языке” [11]; О.Д. Мешкова “Словообразование современного английского языка” [95]; П.М. Каращука “Словообразование английского языка” [57] та ін.

У ХХІ ст. заслуговують на увагу насамперед докторські та кандидатські дослідження С.М. Єнікєєвої “Формування та функціонування нових словотворчих елементів англійської мови” [42], І.В. Андрусак “Англійські неологізми кінця ХХ ст. як складова мовної картини світу” [4], О.І. Могилець “Функціонально-стильові характеристики префіксальної номінації в сучасній англійській мові” [98], Т.М. Сакал “Історико-ономасіологічне та когнітивне дослідження префіксальних неологізмів у англійській мові” [117], Т.Т. Врабель “Словотворча прагматика у сучасній англійській мові” [20] та ін.

Активні словотворчі процеси, які відбуваються в сучасній англійській мові, забезпечуючи збагачення й розвиток лексикону, перебувають у фокусі наукових розвідок дослідників мови. У багатьох працях українських лінгвістів (І.В. Андрусак, Ю.А. Зацний, А.Е. Левицький, О.І. Миголинець, В.І. Перебийніс)

та германістів (W. Francis, W. Glowka), присвячених різним аспектам словотвору сучасної англійської мови, розглядаються проблеми таксономії конститuentів словотвору за семантичними, функціональними, етимологічними ознаками; структурні, семантичні й прагма-функціональні особливості формування композитів і складних слів синтаксичного типу (Д.І. Квеселевич, Л.Ф. Омельченко), механізми семантичної деривації та властивості семантики похідних слів (Л.М. Медведєва, Р.І. Розіна, Н.П. Тропіна, D. Cruise, P. Gardenfors, K. Nilsen). У багатьох наукових студіях висвітлюється роль окремих способів словотвору в збагаченні словникового складу сучасної англійської мови (І.П. Гусак, Ю.А. Зацний, М.М. Полюжин [103], J. Aitchison, D. Crystal, A. Cutler, P. McFedries).

Отже, вивчаючи англійську дериватологічну науку в ретроспективному плані, можна констатувати, що саме завдяки появі праць Х. Марчанда, які надихнули багатьох дослідників, таких як Л. Ліпка, Д. Кастовський та ін., що спричинило появу чималої кількості наукових досліджень, словотвір стає окремою галуззю лінгвістики з 60-х років ХХ ст.

Великий внесок в теорію англійського словотвору зробили відомі лінгвісти-германісти: Robert Lees, K. Zimmer, E.V. Penanen, L. Bauer, R.E. Beard, W. Dressler, N. Baayen, Dalton-Puffer, I. Plag та ін., а також українські та російські вчені: О.І. Смирницький, Д.І. Квеселевич, О.Д. Мешков, Л.Ф. Омельченко, М.М. Полюжин, П.В. Царьов, Ю.А. Зацний, М.І. Мостовий, А.Е. Левицький, І.В. Арнольд, С.М. Єнікєєва та інші.

Наведена далеко не повна характеристика дослідницьких уподобань лінгвістів в галузі англійського словотвору демонструє широкий спектр напрямів, де вже зроблено систематизацію й опис об'єктів вивчення.

У сучасній англіцистиці не втрачають актуальності проблеми, пов'язані з встановленням принципів системної організації словотвору, визначенням його статусу в складі мовної системи, виявленню способів його розвитку.

## 1.2 Словотвірне гніздо як найскладніша комплексна одиниця системи словотвору

Наявність двох спільнокореневих слів, одне з яких – твірне, а інше – похідне, виведене з твірного в результаті застосування до нього відповідної словотвірної операції, тобто словотвірної пари, лежить в основі формування комплексної словотвірної одиниці, якою є *словотвірне гніздо* (далі СГ), як на синтагматичному, так і на парадигматичному рівнях. Передумовою виділення СГ виступає здатність певного кореня (твірної основи) породжувати більшу, ніж одиниця, кількість дериватів [83, с. 60].

Багато праць присвячено дослідженню СГ (на матеріалі української мови – Є.А. Карпіловська, В.В. Грещук, П.С. Вовк; російської – О.М. Тихонов, І.О. Ширшов, М.Ю. Казак; польської – Х. Ядацька, Т. Вогельгесанг; болгарської – Й. Пенчев; англійської – Ю.А. Авдєєва, С.М. Єнікєєва, L. Bauer, G. Malkiel, G. Halkiel).

У ХІХ ст. М. В. Крушевський, говорячи про словотвір, назвав його “масою систем”, і він мав рацію, бо похідні слова формують так звані розгалужені системи, що ми й називаємо СГ та рядами [43]. Саме гнізда та ряди можуть вважатися базовими одиницями словотвору.

Проблема вивчення словотвірного складу мови за допомогою СГ є дуже актуальною на сьогодні. Гніздовий підхід виявляє деякі характерні риси словотвірних систем, що притаманні мовам будь-якого строю, чи то синтетичного, чи аналітичного. Завдяки вивченню СГ можна простежити шляхи творення нових слів.

Існує чимало визначень СГ. Одне із них було запроваджене засновником теорії СГ О.М. Тихоновим [188, с. 36]. Він визначає гніздо як “упорядковану відносинами похідності сукупність слів, що характеризується спільністю кореня”, таким чином визнаючи спільний корінь критерієм об’єднання усіх слів у певну систему, а І.В. Арнольд [6, с. 86] визначила його як “гніздо слів, об’єднаних на

основі зв'язків, що існують між словами в англійській мові на певному етапі його розвитку, до якого входять слова із ясною живою внутрішньою формою”.

Наводячи синонім до терміна “СГ” – “гніздо слів”, Н.Ф. Клименко кваліфікує його як “сукупність слів, упорядкованих відношеннями похідності й об'єднаних спільним коренем” [181]. М.П. Лесюк вважає, що СГ – це “сукупність слів, об'єднана спільністю кореня і живими послідовними словотвірними зв'язками” [86, с. 213]. М.П. Кочерган бачить у СГ “сукупність словотвірних ланцюжків з одним і тим самим вихідним словом” [73, с. 144]. О.О. Селіванова визначає СГ як “сукупність усіх словотвірних ланцюжків похідності однокореневих слів, вершиною якої є непохідна основа” [185, с. 565]. На думку О.В. Дияк [41, с. 5], СГ – це “складна цілісна система, що є наслідком упорядкування взаємозв'язків та відношень між спільнокореновими словами”. Підтримуємо думку В.О. Горпинича про те, що в гнізді одночасно виявляються всі словотвірні зв'язки спільнокоренових слів, тобто визначається словотвірна структура слова, його дериваційні можливості, місце і роль його у словотвірному механізмі мови.

Велику увагу дослідженню гнізд приділила Г.В. Алікаєва. Вона враховує дві ознаки: семантичну і структурну й описує гнізда як “кінцеві множини однорідних слів, які мають спільні семантичні ознаки і є твірними стосовно одне одного із синхронної точки зору” [2, с. 4].

Услід за Л.В. Щигло, ми розуміємо, що системність СГ ґрунтується на: спільності кореня, похідності (живих словотвірних зв'язках) та наявності слова-вершини (непохідної основи). Межі СГ рухомі: воно може поповнюватися новими словами за порівняно короткий проміжок часу, і, навпаки, слова в гнізді часто переміщуються з центру на периферію чи зовсім виходять з нього. Оскільки СГ перебуває постійно в русі, то в них може бути активна лексика, маловживані слова, застарілі слова. У тому самому СГ може бути репрезентовано стилістично марковану лексику (нейтральні, книжні, розмовні слова), термінологічні й нетермінологічні слова. Гніздо може складатися лише з термінологічних слів, тобто належати до термінологічної підсистеми мови [143, с. 146–147]. Вихід

певних слів із гнізда, відособлення від спільнокореневих слів відбувається найчастіше внаслідок їх семантичної декореляції, втрати смислових зв'язків між ними, а тому вже немає змоги витлумачити одне слово через інше в словотвірних парах. Дослідження в межах СГ дає змогу яскраво і повно простежувати: ієрархію зв'язків між членами гнізда; семантичні зв'язки між спільнокореновими словами; способи організації внутрішньої структури похідних слів [86, с. 213].

У синтагматичному плані СГ можна кваліфікувати як сукупність словотвірних ланцюжків (СЛ) – рядів спільнокореневих слів, об'єднаних відношеннями словотвірної похідності: кожне наступне слово такого ланцюжка формально та семантично виводиться з попереднього [181, с. 573]. СЛ бувають різної довжини (від двох до семи компонентів) та двох типів: а) з похідними однієї частини мови та б) з похідними різних частин мови. Словотвірний ланцюжок є найголовнішою складовою частиною гнізда. На думку О.М. Тихонова [129, с. 118–120], він об'єднує усі споріднені слова, послідовно зв'язані між собою відносинами похідності та мотивованості. Твірна основа, що здатна утворювати інші основи може бути названа мотивуючою основою.

Мотивувальна та мотивована основи утворюють *словотвірну пару слів*, а ряд послідовно мотивованих основ складають словотвірний ланцюжок [43, с. 108]. Можна сказати, що словотвірні ланцюжки – це ряди послідовно розміщених словотвірних пар. Вони є найменшою одиницею словотвору і найважливішим компонентом СГ. Саме ланцюжки, що мають спільну твірну основу, утворюють СГ.

Керуючись усіма даними визначеннями СГ, можна виокремити деякі його особливості та ознаки, які відбивають його сутність та організацію: упорядковані відносини лексем у словотвірному гнізді, спільність кореня всіх похідних лексем та актуальні (синхронні) зв'язки між похідними одиницями.

Ці ознаки вказують на те, що вивчення словотвору без розгляду СГ, його характеристики та компонентів не можливе. СГ являє собою єдину складну систему, де усе узгоджено та впорядковано [148, с. 565–603].

Щодо вертикального зрізу СГ, то тут воно постає як єдність словотвірних парадигм (СП). СП, на думку В.В. Грещука, – це “ряди дериватів, які об’єднуються тотожністю твірної основи й протиставляються дериваційними формантами” [36, с. 12]. О.В. Дияк вважає, що “СП – це набір похідних, мотивованих тією самою твірною основою, утворених на одному ступені словотворення” [41, с. 6]. Усі слова, що постають у СГ як твірні (беруть участь у процесах словотворення), формують свої СП. Кількість СП у СГ прямо пропорційна кількості твірних.

Кожне СГ має *ступені похідності* – послідовно розташовані ряди слів, формування яких відбувається в результаті здійснення кожного наступного дериваційного акту. Глибина СГ формується ступенями похідності. Ступінь похідності деривата залежить від кількості словотвірних актів, які лежать між ним і словом-вершиною, що постає головним складником СГ, задаючи його формальні й семантичні параметри [41, с. 5].

Отже, СГ постає чітко регламентованою системою, кожний складник якої має своє, визначене нею місце. Дослідження в межах СГ створює можливості для максимально вичерпного аналізу тих перетворень, що відбуваються з твірною основою в процесі словотворення. Таким чином, виникають передумови для визначення щодо кожного гнізда комплексу використаних словотвірних моделей (тобто з’ясування спектру потенційних похідних). Виникає можливість простежити параметри структурування закладеної в нього семантики в обох (і лінійному, і парадигматичному) напрямках розгортання СГ.

Щодо вивчення СГ у часі, то виділяємо синхронію та діахронію, що допомагає вивченню гнізда як у єдиному часовому просторі, так і шляхом зіставлення різних епох. Враховуючи часовий фактор, О.С. Кубрякова [79, с. 344–391] та П.А.Соболева дають таке визначення СГ: це “сукупність однокореневих слів, ієрархічно побудованих відносинами синхронної словотвірної похідності, як безпосередньої, так і опосередкованої” [43: 106].

СГ являє собою приклад як динамічності, так і синхронічності і є живою розгалуженою системою, яка завжди відкрита для поповнення новими дериватами

[68, с. 219]. Тому його слід вивчати керуючись процесами синхронії та діахронії, не розриваючи їх, бо ці два процеси є нерозривним циклічним продовженням один одного.

За наповнюваністю СГ в українській та англійській мовах можуть бути як елементарними (гніздо являє собою словотвірну пару) так і багатослівними (гніздо – три і більше слів), наприклад: *The Beatles – anti-Beatles, Beatlemania*.

Отже, СГ – це сукупність слів, упорядкованих відношеннями похідності й об'єднаних спільним коренем. Воно має чітко визначену будову, і кожний його елемент (слово) займає в ньому місце, яке передбачено мовною системою і закріплено нормою. Побудова дериваційного гнізда ґрунтується на принципі ієрархії, тобто послідовного підпорядкування одних одиниць іншим. Компоненти СГ семантично і структурно залежать один від одного. СГ є продуктивною з погляду лінгвістичного аналізу величиною мови, у межах якої в діалектичній єдності співіснують такі концептуально важливі для здійснення словотвірних досліджень лінгвосистеми одиниці, як твірна основа, словотворчий засіб (афікс), а також різні морфонологічні засоби. Вивчення словотвірної системи крізь призму зв'язків і відношень між одиницями СГ є перспективною науковою діяльністю, що дасть змогу зробити новий внесок у дослідження української та англійської мов як багатогранних лінгвосистем.

### **1.3 Дослідження словотвірних гнізд у сучасній лінгвістиці**

Не дивлячись на багату історію вивчення (В.С. Виноградов, Р.О. Винокур, О.А. Земська, О.С. Кубрякова, В.В. Лопатін, О.М. Тихонов, І.С. Улуханов, М.Н. Янценецька та ін.), СГ залишається структурою, що ще досі розглядається в різноманітних дослідженнях: історичних (Н.О. Ярошенко), семантичних (І.В. Арнольд, С.П. Гірняк, О.В. Дияк), структурних (С.П. Гірняк, С.С. Риженко).

Серед головних завдань словотвору автор термінологічної енциклопедії “Сучасна лінгвістика” О.О. Селіванова бачить “моделювання СГ й укладання морфемних і словотвірних словників” [185, с. 564]. Оскільки СГ в

дериватологічній системі мови є найважливішими комплексними одиницями (М.Ю. Федурко) [136], вони не обійдені увагою дослідників.

Вивчення СГ в українській дериватології має давню стійку традицію. Започаткована вона була І.І. Коваликом (ним опрацьовано принципи укладання СГ, визначено основні проблеми вивчення їх формально-сислової структури, обґрунтовано роль кореня у структуруванні гнізда, розроблено оригінальну методику інтерпретації його семантичної структури) [33, с. 6]. Він же вивчав семізацію й семемізацію в СГ кореня *зелен-* в українській мові [67]. Продовжили цю роботу В.І. Верещака (“СГ коренів з повноголосним сполученням *-оро-*” (Ужгород, 1978р.); М.І. Голянич (“СГ коренів зі значенням *говоріння*”, (К., 1979р.); М.П. Лесюк (“СГ коренів зі значенням *руху*” (К., 1982р.); Г.Я. Василевич (“СГ коренів зі значенням *мислення*” (К., 1985р.); Н.Я. Тишківська (“Семантико-словотвірна структура гнізд слів зі значенням *почуттів*” (К., 1987р.); В.В. Березенко досліджував відадвербіальне СГ у плані структури, семантики і потенціалу (1996р.); В.О. Горпинич, констатує відсутність словотворчого словника як в українській, так і в російській мові, здійснює спробу укладання свого словотворчого словника (К., 1977р.). Загалом же, як вважають В.В. Грещук, М.Ю. Федурко та ін., утвердження гніздового підходу в теорії словотвору відбулося в 70-80 рр. ХХ ст. На цей період припадає визнання основною одиницею словотворення словотвірного гнізда слів.

Активністю в плані дослідження СГ позначений період кінця ХХ – і особливо – початку ХХІ ст. Так, С.П. Гірняк в дисертації “Структурно-семантична організація СГ з базовими дієсловами мовлення в українській мові ХІХ-ХХ ст.” (Донецьк) [24] описав структурно-семантичні параметри СГ, вершинами яких є дієслова *говорити, казати, мовити* в українській мові ХІХ – ХХ ст., водночас було здійснено їх вивчення у порівняльному плані з відповідними дієсловами мовлення у російській мові.

Уперше в українській мові був здійснений перспективний (від твірного слова) комплексний аналіз морфологічної специфіки підсистеми відіменникових СГ М. Ю. Федурко у роботі “Морфонологія відіменникового словотворення” (К.,



2005р.) [136]. О.В. Дияк в дисертації “Структурно-семантична організація СГ із коренями на позначення *металів*” (К., 2006р.) укладено СГ з вершинами, що називають метали, схарактеризовано їхню формально-семантичну структуру, виявлено специфіку породжувальної здатності речовинних іменників, які належать до цієї групи, у словотворенні сучасної української мови [41]; в *англійській* мові: динамічну синхронію СГ вивчала С.М. Єнікєєва (Черкаси, 2007р.) [44], віддієслівні гнізда староанглійської мови Д.А. Бабаджанова, сучасної англійської мови – В.Н. Шевчук, О.В. Дергаусова, О.А. Кузнєцова [82] та ін.; в англійській та узбецькій мовах: порівняльно-типологічний аналіз СГ юридичної термінології Г.А. Халілова (Чіта) [137]; в українській і російській мовах О.А. Стишов досліджував нові СГ з ключовими словами сучасної доби (К., 2007 р.), СГ з вершинами-абревіатурами (К., 2008 р.) та СГ з *онімічним компонентом* (Дніпропетровськ, 2007 р.) [126, с. 161–167; 127, с. 109–114; 128, с. 95–100].

Також, слід відмітити праці, присвячені дослідженню СГ в англіцистиці: “Etymology and the Structure of word families Word” [163], “Word families” [153, с. 253–279] та “Studies in the reconstruction of Hispano-Latin word families” [172].

Отже, вивченню СГ приділяли багато уваги вітчизняні (І.І. Ковалик, М.Ю. Федурко, М.І. Голянич, М.П. Лесюк, Г.Я. Василевич, В.О. Горпинич, С.П. Гірняк, О.В. Дияк та ін.) та зарубіжні (Halkiel G., Bauer L., Malkiel G. та ін.) лінгвісти.

Проблеми виникнення нових СГ із різними вершинами, заповнення лакун у відомих із них, виявлення обсягу і взаємовпливів усередині гнізд та ін. були й залишаються актуальними в українському і зарубіжному мовознавстві.

Проаналізувавши літературу, слід зазначити, що багато праць присвячено дослідженню СГ, але немає жодної присвяченої дослідженню СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах у контрастивному аспекті, тому дане питання вважаємо актуальним для розгляду в нашій дисертаційній роботі.

#### 1.4 Словотвірні гніздові словники

Для дериватології в дослідженні СГ характерний якісно новий етап – узагальнення результатів спостережень за СГ окремих коренів або цілих лексико-семантичних груп слів. Однією з форм такого узагальнення стало створення словотвірних гніздових словників, які подають найрізноманітніші відомості про словотворення певної мови – його ступеневий характер, мотиваційні відношення в словотворі, словотворчу спроможність будь-якого слова, засвідченого в словнику, словотвірну структуру всіх похідних слів, корпус дериваційних формантів, морфонологічні явища, які супроводжують словотворення, структурно-системну організацію словотвору тощо.

В україністиці у 2002 році був виданий “Кореневий гніздовий словник: гнізда слів з вершинами – омографічними коренями” Є.А. Карпіловською [180]. Це перший в українській лексикографії морфемно-словотвірний словник гніздового типу. Він унаочнює організацію в сучасному українському лексиконі слів з коренями-омографами та їхніми неомографічними формальними варіантами, а також, може бути корисним для практиків: перекладачів, журналістів, редакторів, розробників систем автоматичного опрацювання україномовної інформації.

Опублікований у 2005 році “Шкільний словотвірний словник”, авторами якого є Н.Ф. Клименко та Л.П. Кислюк [182], містить 127 СГ, якими охоплено 15600 похідних слів. Він подає найпотужніші словотвірні гнізда сучасної української мови, в яких слова упорядковані відношеннями похідності й об’єднані спільними коренями. У статтях словника показано ступінчастий характер словотворення і відбито послідовність формування словотвірних пар слів; дає змогу краще уявити будову гнізд, словотвірну структуру слів і зрозуміти механізм словопородження в мові.

Як зауважує О.В. Глоба [25, с. 44], установити перших авторів концепції створення словотвірного словника, побудованого за принципом гніздування похідних слів, непросто, проте вважають, що одними з перших укладачів

словників, що певною мірою репрезентували словотворчі процеси мови, були російські лексикографи.

У Санкт-Петербурзі вийшов “Словник Академії Російської” (1789-1794) (перший тлумачний словник російської мови), до складу якого входило 43 357 слів, в 6 частинах. Робота над ним розпочалась ще в 1783 році і тривала 11 років. Вокабуляр був структурований в “алфавітно-гніздовому” порядку, тобто словникові статті очолювалися кореневими словами, які йшли за алфавітом, усередині статті були наведені всі похідні кореневого слова. В словнику можна було дізнатись про походження слова, крім того, він включав багато нових слів в російській мові, введених, наприклад, М.В. Ломоносовим в науку.

У середині ХІХ ст. за подібними принципами був укладений “Тлумачний словник” В.І. Даля [178], один з найбільших словників російської мови, який містить близько 200 000 слів і 30 000 прислів'їв, приказок і загадок, що слугують для пояснення сенсу наведених слів. В основі словника лежить жива народна мова з її обласними видозмінами. Він включає лексику письмової і усної мови ХІХ ст., термінологію і фразеологію різних професій і ремесел, дає інформацію не лише про мову, а й про народний побут, повір'я, прикмети й інші етнографічні відомості. Словник складений за *алфавітно-гніздовим* принципом. Такий метод сприяє розкриттю словотворення, але викликає труднощі: деколи не ясно, де саме слід шукати конкретне слово. Гніздова система, втім, виконана недостатньо акуратно: інколи зведені разом слова лише співзвучні, а не споріднені; іноді ж споріднені розділені на кілька статей. В.І. Даль (1801–1872) був свідком лише першого видання, а друге (перероблене) побачило світ у 1880 році.

За допомогою словників гніздового типу, які відображають ступінчастий характер словотворення, можна розкрити словотвірні відношення між твірним-похідним словом, описати словотвірну структуру похідних. Укладали словники за гніздовим принципом і в 70-х роках: “Російський словотвірний словник” (1970), укладений Д. Уортом, О. Козаком та Д. Джонсоном (словник корневих гнізд), “Словотвірний гніздовий словник сучасної російської мови” (1974), укладений В. Шклярівим та Г. Кюгнертом та ін.

Найповнішим і найдосконалішим лексикографічним джерелом в російському мовознавстві є “Словотвірний словник російської мови”, укладений О.М. Тихоновим [188]. У словникових статтях відображено словотвірну структуру похідних слів: указується, на базі якого твірного слова та за допомогою яких засобів утворилися похідні слова. Інформація подана у вигляді словотвірного гнізда, очолюваного твірним словом [29, с. 197–200].

Також, варто відмітити тлумачний словник “Albanian language dictionary” (by Prifti, 2014). Він вважається невеликим за обсягом (по величині як Оксфордські словники), до його складу входять 48.000 слів та можна виділити дванадцять видів гнізд.

Відносно англійської мови, однієї з найбільш досліджених та розвинених мов в світі, ми повинні погодитись з тим фактом, що майже всі її словники побудовані за гніздовим принципом, але способи розташування гнізд є різними. Одним з найбільш відомих тлумачних англійських словників є “*The Advanced Learner’s Dictionary of Current English*” (by Hornby), до складу якого входять сотні тисяч гнізд.

Готується до друку “Англо-український гніздовий словник від основ частотних іменників”, автором якого є Н.А. Янко, а у відділі структурно-математичної лінгвістики ведеться робота над укладанням “Шкільного словотвірного словника” гніздового типу для української мови.

Основною одиницею таких словників є словотвірне гніздо: сукупність слів, споріднених за коренем і упорядкованих за відношеннями похідності. Аналіз словотвірних гнізд допомагає розкрити словотвірний потенціал базових слів, який розуміємо як здатність слова формувати гнізда споріднених слів і вимірюємо кількістю похідних у гнізді.

Отже, з’явилися гніздові словники різного типу (у тому числі й словотвірні): української (Є.А. Карпіловська, Н.Ф. Клименко, Л.П. Кислюк), російської (О.М. Тихонов, Д.С. Уорт, В.І. Даль), англійської (A.S. Hornby), обговорюються засади словотвірних словників татарської, словенської мов, готується до друку “Англо-український гніздовий словник від основ частотних

іменників” (Н.А. Янко). Також, на часі створення такого гніздового словника, який зафіксує у відповідних гніздах словопороджувальну здатність усіх коренів, наявних в українській мові. Укладання повного гніздового словника можливе за умови побудови словотвірних гнізд ще недосліджених коренів.

Як бачимо, теорія й практика укладання словотвірних словників побудованих за принципом гніздування похідних слів поетапно розвивається й удосконалюється.

### 1.5 Сучасна ономастика у словотворенні

Ономастика (від грец. *ONOMA* – ім'я, назва) – спеціальна історична дисципліна, що вивчає власні імена, їх функціонування в мові і суспільстві, закономірності їх утворення, розвитку і постійних перетворень. Вона виникла в результаті взаємодії досліджень з історичного джерелознавства і лінгвістики.

Кожен онім (власна назва) містить інформацію про особливості іменованого об'єкту, історичну епоху, в якій виникла назва і багато іншого [54, с. 262].

Складна система ономастичної лексики зумовлює необхідність поділу її як за денотативною співвіднесеністю (антропоніміка, топоніміка, ергоніміка тощо), так і за сферами використання (реальні, естетичні тощо) [19].

Протягом тривалого часу формувався онімний простір українців. І сьогодні можна розглядати українську онімну лексику крізь призму історії українського народу, що і робить відділ ономастики Інституту української мови НАН України.

Розрізняють різні макрокласи онімів: 1) антропоніми (власні особові імена людей); 2) топоніми (власні географічні назви); 3) зооніми (клички тварин); 4) теоніми (власні назви різноманітних божеств); 5) міфоніми (власні назви міфічних істот); 6) космоніми (власні назви об'єктів зоряного неба); 7) ергоніми (власні назви організацій, виробничих та суспільних об'єднань); 8) идеоніми (заголовки художніх творів, кінофільмів, телепрограм, музичних творів тощо) [16, с. 54].

У дисертаційній роботі розглядаються СГ з вершинами трьох макрогруп онімної лексики (антропонімами, ергонімами, ідеонімами), наприклад, з вершинами-антропонімами. Антропоніми – це власні імена людей, окремо присвоєні кожній людині як її розпізнавальний знак. Основна їхня функція полягає в тому, що ім'я, прізвище та ім'я по батькові і фактично, і юридично виступають як засіб ідентифікації людини у суспільстві. Вони мають єдине значення, яке набуває оцінювальної функції.

Галузь ономастики, що вивчає власні назви людей та їх окремі складові, а також походження, еволюцію та закономірності їх функціонування, називається антропонімікою. Вона досліджує такі функції антропонімів у мовленні, як номінацію, диференціацію, зміну імені, пов'язану з віком, сімейним станом, життям серед людей іншої національності, вступом та переходом в партії та ін.

Сукупність усіх власних назв становить онімний простір конкретної мови, який має свої самобутні ознаки, незважаючи на те, що оніми існують в усіх мовах світу. [16, 54].

Разом із здатністю передавати значущу для реципієнта інформацію оніми можуть зробити цю ж інформацію закритою для представників іншої культури, оскільки власні назви – це завжди специфічні реалії, які належать до фонові лексики [19].

Власні імена виникли дуже давно в процесі розвитку мови. Вони відрізняються від загальних назв, оскільки належать конкретному об'єкту. Вже в античній філології існував поділ слів на власні імена і загальні назви.

Важливість вивчення онімів як історичного джерела відзначили дослідники доісторичних часів, а також лінгвісти, які цікавились територіальним розміщенням і переселенням племен і народів у давній Європі і пошуком прабадьківщини слов'ян (Я.М. Розвадовський, М.І. Рудницький, Т. Лер-Сплавінський, П. Скок та ін.).

З часом у наукових дослідженнях виокремились два підходи у вивченні онімів: перший об'єднував вчених, які використовували оніми як історичне

джерело, а другий – вчених-філологів, котрі використовували оніми в дослідженнях з історії мови.

Розвиток ономастики як наукової дисципліни, можна умовно розділити на три етапи:

1) “доакадемічна доба”, коли створюються перші словники власних імен і з’являються наукові розвідки із зазначеної проблематики. Цей період тривав до середини XIX ст.;

2) друга половина XIX ст. – перша половина XX ст., коли з’являються академічні філологічні дослідження з ономастики;

3) друга половина XX ст. – початок XXI ст., коли ономастичні дослідження здійснюються філологами і спеціалістами-істориками [54, с. 263].

У період Київської Русі потреба зрозуміти історичний зміст географічних і етнічних назв, а також імен людей призвела до появи в писемних джерелах численних прикладів тлумачення імен.

Серед істориків XVIII ст. першим особливу увагу на оніми звернув В.М. Татіщев. У XIX ст. особливо слід відмітити роботи М.П. Барсова, М.І. Надеждіна, І.П. Філевича. На межі XIX–XX ст. над вивченням онімів працювали видатні російські сходознавці В.В. Радлов та В.В. Бартольд.

Одним із перших в Україні розпочав ономастичні дослідження відомий український слов’янознавець Я.Ф. Головацький (1814–1888). Чимало вчений-філолог віддав вивченню історії української мови, тлумаченню власних назв. При цьому він залучав наукові матеріали з історії утворення інших слов’янських мов та етнографії досліджуваних регіонів. У своїх студіях Я.Ф. Головацький спирався на досягнення тогочасного слов’янського мовознавства і праці П.Й. Шафарика, Ф. Міклошича та ін. Проблеми ономастики в своїх наукових працях успішно досліджував А. Бертъе-Делагард, а на початку XX ст. – відомі українські історики О.М. Лазаревський, В.Г. Ляскоронський, Л.В. Падалка, О.М. Андріяшев та ін. Свій внесок у становлення дисципліни зробив також видатний український поет І.Я. Франко, О.М. Лазаревський, В.Г. Ляскоронський, Л.В. Падалка, М.Г. Астряб, О.М. Андріяшев та ін. [54, с. 265].

Ономастична лексика є постійним об'єктом пильної уваги дослідників, зокрема, вивчаються: особливості її семантичного змісту (А.Х. Гардінер, О. Єсперсен [166], П.О. Флоренський, О.Ф. Лосєв, О.С. Ахманова, Ю.С. Степанов та ін.); контрастивна ономастика (А. Вежбицька, Н.В. Багрінцева, З.У. Блягоз, К.Є. Гагкаєв, Д.І. Єрмолович); проблеми ономастичного словотвору й ономастичної міфології (Д.Г. Бучко, Н.В. Подольська та ін.); етимологія, походження, структурно-типологічні доміанти та ін.; була розроблена низка теорій онімів (формальна теорія власної назви Б. Рассела, теорія індивідуалізації імені та ін.); застосовано порівняльно-історичний, логічний, семантичний, стилістичний, функціональний та ін. методи їх вивчення.

Широкий спектр дослідницького пошуку засвідчує неприхований інтерес науковців до проблеми структурно-типологічних доміант і функціональних параметрів онімної лексики. Різновекторні пошукові роботи демонструють наявність тенденції до модифікації прийомів і методів ономастичних студій та розширення їх безпосередніх меж. Окрім дослідження місця власних назв у художній літературі (Ю.О. Карпенко, Л.І. Колоколова, О.І. Фонякова, В.М. Галич, М.Р. Мельник, Л.П. Петрова, С.М. Співак та ін.), набувають актуальності також питання розгляду основних функцій, причин і прийомів трансформацій онімів, зокрема, у стилі масової інформації (Т.В. Стасюк, Т.С. Олійник, В.І. Ільченко, С.Є. Долман, Л.І. Дука, В.М. Кам'янець, Ю.А. Грушевська, В.Ю. Канна та ін.).

Велике зацікавлення викликає проблема дослідження СГ на основі онімів (праці Л.І. Дуки, О.А. Земської, Ж.В. Колоїз, В.Г. Костомарова, Є.С. Отіна, Т.В. Стасюк, О.М. Турчак, О.А. Стишова та ін.).

Загалом ономастичні дослідницькі пошуки доцільно розглядати відносно до роботи різних філологічних осередків: Московська (О.В. Суперанська, Н.В. Подольська) та Київська (В.П. Шульгач, В.В. Лучик, М.М. Торчинський та ін.) філологічні школи беруть до уваги в першу чергу аспектологію формально-структурного та порівняльно-історичного аналізу власних назв.



Казанська лінгвістична школа (Л. Фатихова, К. Галіуліна, Г. Ніколаєва та ін.) на основі фонологічних ідей І. Бодуена де Куртене пропонує фоносемантичний метод дослідження.

Донецька ономастична школа (Є.С.Отін, В. Калінкін, О. Філатова та ін.) розробляє сучасні підходи аналізу походження, історії, функціонування, лексикографування онімів у російській та українській мовах.

Науковий пошук Одеського кола мовознавців (Ю.О. Карпенко, О.Ю. Карпенко, М.Р. Мельник, Т.І. Крупеньова, Л.Д. Шестопалова та ін.) останнім часом стосується питань літературної та когнітивної ономастики, пов'язаних із аналізом онімів як ментальних концептів, елементів мовної картини світу українського суспільства. У такий спосіб склалася певна наукова традиція інтерпретації власних назв, яка слугує відправною точкою для сучасних лінгвістів.

Отже, ономастика – спеціальна історична дисципліна, що вивчає власні імена, їх функціонування в мові і суспільстві, закономірності їх утворення, розвитку і постійних перетворень. Незважаючи на те, що ономастичний матеріал має величезний культурознавчий потенціал, у контрастивному аспекті він ще недостатньо досліджений, не приділяється належної уваги вивченню онімів. Онімія певної мови є відображенням культури суспільства, тому виникає необхідність детального вивчення ономастичного матеріалу, зокрема у вигляді зіставлення СГ.

## **1.6 Становлення лінгвоконтрастивістики**

На кінець ХХ ст. припадає формування нових наукових галузей, у тому числі і в лінгвістиці, що пов'язується з “необхідністю поступового наближення до якісно нових наукових вимірів сприйняття світу” [88, с. 50]. Однією з таких галузей можна вважати контрастивну лінгвістику.

Контрастивна лінгвістика – це розділ мовознавства, метою якого є виявлення подібностей і відмінностей двох чи більше мов на всіх рівнях їх

структури [23, с. 59]. З одного боку, вона базується на загальних підходах до аналітичного порівняння мов у плані наявних в них подібностей і розбіжностей, а з іншого боку – включає пошук міжмовних співвідношень в конкретних мовах, які являються об'єктом зіставлення.

Ідеї контрастивної лінгвістики не нові. Зіставні дослідження двох мов відбувалися вже в далекому минулому. До раних джерел контрастивної лінгвістики можна віднести лексичні зіставлення шумерського та аккадського діалекту у Вавилоні, зіставлення санскриту з ведійською мовою в граматиці давньоіндійського мовознавця Паніні, спроби граматичних зіставлень різних мов з латинською та давньогрецькою вченими пізнього Середньовіччя та Відродження та ін. Під порівняльною граматику (vergleichende Grammatik) А.В. фон Шлегель мав на увазі фактично зіставне мовознавство [70, с. 2].

До перших досліджень контрастивістики слід віднести праці І.О. Бодуена де Куртене, які стосуються порівняння слов'янських мов з іншими індоєвропейськими мовами, де власне і висувається принцип зіставного аналізу мов незалежно від їх спорідненості. Ця традиція була продовжена вченими Празького лінгвістичного гуртка, у першу чергу В. Матезіусом, який підкреслював, що “до правильного розуміння мови можна прийти, лише зіставляючи її з мовами інших типів”.

У працях російських мовознавців О.О. Потебні, Ф.Є. Корша, пізніше Є.Д. Поліванова (всі – з нахилом у типологію), В.О. Богородицького, І.О. Бодуена де Куртене, Л.В. Щерби вміщено не лише багатий матеріал із зіставного вивчення мов, а й положення про використання контрастивної лінгвістики з викладенням теоретичних основ для порівняння рідної та іноземної мов [189, с. 239].

Іншим джерелом контрастивної лінгвістики є цікаві дослідження Ч. Фріза, присвячені питанням викладання іноземних мов. Значною мірою ідеї Ч. Фріза знайшли своє втілення у книзі Р. Ладо “Linguistics across cultures” (1957) [21], яка ознаменувала собою появу контрастивної лінгвістики як самостійного розділу мовознавства.

Виокремленню контрастивної лінгвістики у самостійну галузь мовознавства сприяло проведення спеціалізованих конференцій, присвячених контрастивним дослідженням (перша в Джорджтауні, США, 1968 рік), а також включення контрастивної лінгвістики у програму міжнародних лінгвістичних конгресів (з 1972 року) [189, с. 239].

За останні три десятиліття з'явилося чимало так званих контрастивних проектів, які об'єднали лінгвістів для системного зіставлення тих чи інших пар мов. Вони покликані дати практичні рекомендації, які б сприяли прискоренню та вдосконаленню викладання іноземних мов. Перші спроби розробок такого роду були здійснені в Центрі прикладної лінгвістики в США, де ще в 1959 році почалась робота над серією контрастивних досліджень мовних структур. Англійська мова зіставлялася з п'ятьма найбільш поширеним в навчальній практиці США мовами: французькою, німецькою, італійською, російською та іспанською. Пізніше контрастивні проекти почали створюватися в Європі. До числа найбільш відомих з них належать німецько-англійський (керівник – Г. Нікель), польсько-англійський (Я. Фіш'як), угорсько-англійський (Л. Деже) і румунсько-англійський (Д. Чіторан) [189, с. 239].

Як зазначає український мовознавець, М.П. Кочерган [77, с. 33], у вітчизняному мовознавстві початок зіставних досліджень пов'язаний із працями О.О. Потебні (1835 – 1891). Його фундаментальні розвідки “Із записок з руської граматики”, в якій описано в зіставному плані системи східнослов'янських мов у їхніх зв'язках з іншими мовами, і “Про деякі символи в слов'янській народній поезії”, де представлена специфіка символічних значень слів у слов'янських мовах, цінні не тільки своїм надзвичайно багатим різномовним фактажем, а є зразком наукового підходу до контрастивного вивчення явищ різних мов у суто лінгвістичному й етнокультурологічному аспектах.

Помітний внесок у контрастивне дослідження мов зробив Л.А. Булаховський. Багато цінних спостережень контрастивного характеру міститься в таких його працях, як “Виникнення української мови та її положення

серед інших слов'янських” (1948), “Нариси з загального мовознавства” (1955), “Питання походження української мови” (1956) та ін. [77, с. 33].

Спеціально проблемам контрастивної лінгвістики присвятив низку праць Ю.О. Жлуктенко. Він є автором ряду зіставних досліджень англійської, німецької й української мов, у тому числі підручника “Порівняльна граматики англійської та української мов” [47]. Багато цікавих оригінальних положень із зіставного мовознавства викладено в його загальнотеоретичних статтях: “Контрастивний аналіз як прийом мовного дослідження” (1979), “Про деякі питання контрастивного аналізу мов” (1978) та ін. [77, с. 33].

У 1976 році Ю.О. Жлуктенко та В.Н. Бублик опублікували першу в історії українського мовознавства статтю, присвячену контрастивній лінгвістиці (“Контрастивна лінгвістика: Проблеми і перспективи”). Саме тут вперше в українській лінгвістичній літературі “офіційно” вжито термін *контрастивна лінгвістика* [48, с. 3–15]. Автори зробили спробу заповнити теоретичну лакуну та подали загальний огляд багатьох основних напрацювань у галузі теорії контрастивної лінгвістики, які існували на той час. У статті згадано імена відомих лінгвістів, зокрема Г. Хельбіга, О. Реформатського, Н. Хомського та ін., а в списку літератури є також імена Р. Ладо, В. Матезіуса, М.Галідея, Е. Косеріу, Л.В. Щерби, В.М. Ярцевої, В.Г. Гака та ін. У цій розвідці Ю.О. Жлуктенко та В.Н. Бублик заперечують популярну на Заході думку про те, що засновниками контрастивної лінгвістики як окремої дисципліни варто вважати Р. Ладо і Ч. Фріза. Дослідники стверджують, що насправді ця заслуга належить мовознавцям Празької школи, зокрема В. Матезіусу.

За його редакцією і участю вийшли колективні праці “Нариси з контрастивної лінгвістики” (1979), “Порівняльні дослідження з граматики англійської, української і російської мов” (1981) і “Німецько-українські мовні паралелі” (1977). Ю.О. Жлуктенка по праву вважають ученим, який “започаткував в Україні розвиток контрастивної лінгвістики” [10, с. 280].

Велике місце у цьому аспекті належить контрастивістам радянського та пострадянського простору: Ю.Д. Апресяну, С.Г. Бережану Р.О. Будагову, В.Г. Гаку, А. Гудавічусу, А.Є. Супруну, В.М. Ярцевій та ін.

Серед представників закордонних шкіл (Празької, Женевської та ін.) варто згадати прізвища Г. Вежбицької, Е. Косеріу, Р. Ладю, Ш. Баллі, В. Матезіуса, Р.Дж. Пьєтро, В. Скалічки, С. Ульмана, Ч.А. Фергюсона, Г. Ніккеля, Г. Хельбіга, Р. Штернеманна та ін. [22, с. 5–17]. Саме у працях зазначених мовознавців було закладено підґрунтя для подальших контрастивних досліджень у лінгвістиці.

Зіставний метод вивчали у своїх працях Дж. Грінберг, С.Д. Кацнельсон, Б.А. Успенський, В.М. Ярцева, Ю.В. Рождественський, С.Г. Шафіков, В.Г. Гак, В.Д. Аракін, В.В. Левицький, А. Lehrer, Н.І. Seller, Ch. Fillmore, U. Weinreich.

Значний внесок у розвиток та становлення зіставного вивчення лексики споріднених та неспоріднених мов належить вітчизняним лінгвістам, зокрема Л.В. Бублейник, І.О. Голубовській, В.В. Жайворонку, Ю.О. Жлуктенку, В.Д. Каліущенку, В.І. Кононенку, М.П. Кочергану, В.М. Манакіну, В.М. Русанівському, О.О. Тараненку, О.В. Тищенко, М.П. Фабіан та ін.

Головні ознаки контрастивного дослідження виділяє Н.Б. Гвішіані [23, с. 60]: характер об'єкта дослідження (споріднені, неспоріднені і близькоспоріднені мови, національні варіанти, діалекти, професіональні мови та ін.); мета порівняння (аналіз ступеня спорідненості мов, пошук універсалій, встановлення еквівалентності і міжмовних співвідношень); напрям порівняння (синхронія, діяхронія); теорія як система науково доведених характеристик об'єкта дослідження; метод як система прийомів порівняльного аналізу.

Метою контрастивної лінгвістики було і залишається виявлення подібностей і відмінностей двох чи більше мов на всіх рівнях їх структури.

Як зауважує Н.Б. Гвішіані, з одного боку, вона базується на загальних підходах до аналітичного порівняння мов у плані наявних в них подібностей і розбіжностей, а з іншого боку – включає пошук міжмовних співвідношень в конкретних мовах, які являються об'єктом зіставлення [23, с. 59].

Ю.П. Солодуб диференціює зіставну лінгвістику за такими критеріями: за зіставлюваними мовами (дві і більше; споріднені, віддалено споріднені, неспоріднені), за субсистемами мови (зіставна лексикологія, граматики, фразеологія і т. п.), а також за напрямками аналізу (типологічні, трансляційні та ін.) [122, с. 8].

Зіставна лінгвістика порівнює дві мови незалежно від ступеню їхньої спорідненості з метою виявлення подібних та відмінних рис між ними. Проте, як зауважує К. В. Яцук, якщо не показувати причини та еволюцію семантичних розбіжностей то констатація лише синхронних відмінностей лексем різних мов, що зіставляються, завжди буде страждати від неповноти дослідження [145, с. 195]. Тому стислі історичні довідки в необхідних випадках не будуть зайвими.

Контрастивна лінгвістика, хоча і ставить за мету виявлення відмінних рис у мовах, що зіставляються, на синхронному зрізі, може звертатись до різних рівнів аналізу в залежності від конкретних параметрів зіставлення, характеру мов та успішно використовувати елементи діакронії для більш глибокого пояснення сучасних мовних відмінностей [89, с. 19].

Зіставний аналіз допомагає виявити і класифікувати відмінні та подібні риси таких полів для різних мов, спробувати вирішити більш глобальні проблеми, як співвідношення мислення та мови, культури й мови, пізнання й мови, адже ще О.О. Потебня писав, що “сам процес пізнання є процесом зіставлення”. За допомогою такого аналізу ми можемо глибше вивчити суб’єктивні елементи культури – “всі ті аспекти, яких ми не можемо побачити або торкнутись, але які, як ми знаємо, існують, наприклад, соціальні норми, звичаї, цінності” [92, с. 43].

Отже, зіставне вивчення мов важливе не лише для типологічних досліджень, але й для внутрішньомовних студій, оскільки сприяє виявленню того, що може бути непоміченим при суто внутрішньомовному аналізі.

Проблематика зіставного вивчення лексичної системи залишається у центрі уваги сучасної лінгвістики, оскільки зіставлення її окремих фрагментів дозволяє встановити, з одного боку, загальні закономірності, універсалії, з іншого боку,

виявити своєрідність механізму образного переосмислення, проаналізувати специфічні риси, характерні для кожної конкретної мови.

### **1.7 Місце зіставного словотвору у лінгвоконтрастивістиці**

Міжмовні зіставлення проводяться на всіх основних та проміжних рівнях мови: словотвірному, фразеологічному, морфологічному, синтаксичному, лексико-семантичному й фонетичному [77, с. 16].

На досягнення контрастивного мовознавства орієнтується й відносно молода його галузь – зіставна дериватологія, представники якої (Т.М. Возний, В.М. Вовк, Н.Б. Іваницька, Н.О. Ярошенко та ін.) наполягають на необхідності вивчати не лише бінарні відношення між похідними і твірними словами, а також й комплексні одиниці системи словотвору.

Українському мовознавству належить пріоритет у зіставному вивченні словотвору. Він був предметом зацікавлень І.І. Ковалика ще в 60-х роках минулого століття. Зіставне вивчення словотвору східнослов'янських мов продовжив учень І.І. Ковалика Т.М. Возний (1981). У 1985 вийшов “Російсько-український словотворчий словник” З.С. Сікорської, в якому розкрито правила зіставного словотворення. Семантичну деривацію в зіставному аспекті в сучасних російській та англійській мовах досліджував Ю.В. Попов (1996). Детально в зіставному плані описано словотвір української й російської мов у колективній монографії “Зіставна граматики російської й української мов” за редакцією Н.Г. Озерової [123; 77, с. 16].

Більшість дослідників сходиться на тому, що ефективність контрастивного аналізу значною мірою залежить від того, наскільки об'єктивним і точним буде еталон, на основі якого визначається ступінь реалізації даної ознаки. Поширеною є думка, що найбільш зручним для такої ролі було б використання особливої метамови, мови-посередника. Проте, як стверджує О.А. Земська, лінгвісти ще не знайшли чітких і об'єктивних критеріїв виділення цієї одиниці зіставлення. У рамках цього підходу зіставний аналіз може здійснюватися від форми до змісту і

від змісту до форми. Шлях від форми до змісту передбачає вивчення стилістичних особливостей в зіставлюваних мовах, міжмовну словотвірну омонімію тощо. Зворотній напрям дає можливість виявити специфіку вираження одних і тих самих словотвірних значень у різних мовах, тобто типи міжмовних відповідників, словотвірний потенціал різних класів слів тощо.

На думку О.А. Земської, пріоритет слід надавати смислу, а не формі, оскільки остання, будучи не універсальною, сама по собі не може служити основою цілісного зіставлення. Разом з тим контрастивний аналіз мов повинен охоплювати всі рівні словотвірної системи [Сегін: 2003].

Такі описи словотвірної системи повинні базуватися на принципі системності, оскільки визнання системного характеру словотвору диктує багатоаспектність дослідження.

Про актуальність досліджень у межах зіставного словотвору свідчить міжнародний проект під керівництвом С. Гайди, учасниками якого до XIII Міжнародного з'їзду славистів (Любляна, 2003) було видано монографію "Komparacja współczesnych języków słowiańskich. Słowotwórstwo. Nominacja".

Одним із складних моментів контрастивного аналізу словотвору є вибір одиниці зіставлення. За період з 50-х рр. і до нашого часу у зіставному аспекті досліджувались різні словотвірні явища і підсистеми (Т.М. Возний та ін.). Представники зіставної дериватології, такі як Т.М. Возний, В.М. Вовк, Н.Б. Іваницька, Н.О. Ярошенко та ін., наполягають на необхідності вивчати не лише бінарні відношення між похідними і твірними словами, а також й комплексні одиниці системи словотвору. Однією з таких одиниць є СГ.

Необхідність переходу від формантоцентричного до основоцентричного підходу дослідження (терміни В.В. Грещука) поширюється і на зіставну дериватологію, у межах якої формується актуальний напрямок – зіставне вивчення словотвірних систем кількох мов як систем СГ. Передумови його виникнення було закладено ще наприкінці 80-х рр. ХХ ст. СГ, що є найскладнішою комплексною одиницею системи словотвору, – є одним з головних об'єктів зіставного аналізу.



Однак у працях, присвячених вивченню СГ, гніздо розглядається, як правило, у плані синхронії на матеріалі однієї мови. Зіставному дослідженню гнізд надається значно менше уваги, гнізда в цьому аспекті випадають з поля зору дослідників. Вивчення процесів розвитку формально-семантичної організації гнізд, виявлення лінгвістичних та позалінгвістичних факторів, що впливають на формування й розвиток СГ, дослідження специфіки розвитку гнізд із семантично близькими вихідними словами чи словами однієї лексико-семантичної групи, в тому числі на матеріалі різних мов, – все це тільки починає здійснюватися (Т.С. Вінникова, Н.М. Маторіна “До питання про вивчення СГ на матеріалі близькоспоріднених мов”) [144].

Проблематика і перспективи зіставного опису словотвірних систем слов'янських мов на матеріалі СГ накреслюються протягом останніх двадцяти років ХХ ст. (О.М. Беляєвська, М.П. Білоус, Т.І. Величко, В.І. Верещака, В.В. Лопатін, О.О. Лукашанець, В.Ф. Нечаєва, Г.П. Нецименко, Є.С. Отін, Н.О. Павленко, І.С. Улуханов), але на сьогодні цей напрямок ще достатньо не сформувався. Щодо зіставлення СГ неспоріднених мов, то цей аспект репрезентовано поодинокими статтями: за допомогою аплікативної моделі зіставлялись СГ і ряди російської та англійської мов (І.В. Альтман [3], П.А. Соболева), а в межах структурно-семантичного напрямку такий підхід реалізується на матеріалі російської і татарської мов (А.А. Амінова, В.Г. Фатхутдінова [134, с. 134–135]). Єдина спроба зіставлення СГ однієї лексико-семантичної групи на матеріалі трьох мов (російської, англійської і кабардинської) була зроблена Є.М. Медніковою і М.З. Кушхабієвою [144, с. 3]. Усе це зумовлює актуальність зіставлення СГ далеко-споріднених мов.

Представники структурної лінгвістики (І.В. Альтман, В.Н. Шевчук, О.О. Лукашанець) спробували зіставити СГ за допомогою штучної мови-еталону аплікативної моделі. Запропонована методика, що ґрунтується лише на частиномовній належності похідних, виявилася занадто обмеженою як для власне описового, так і для зіставно-типологічного вивчення СГ та потребує розширення в плані семантики. Аналіз СГ повинен враховувати їх формальні та семантичні

параметри. На структурно-семантичні особливості СГ, як відомо, значною мірою впливають різноманітні показники вихідного слова, передусім його належність до певної лексико-семантичної групи (далі ЛСГ). Зіставлення СГ слів окремої ЛСГ на внутрішньо- і міжмовному рівнях уможлиблює виявлення спільних і специфічних ознак їхньої організації. Перспективним щодо з'ясування міжмовної еквівалентності комплексних одиниць є не тільки зіставлення СГ однієї ЛСГ, а також дослідження СГ, вершини яких генетично споріднені.

Подальше дослідження проблеми зумовлене об'єктивною потребою вивчення СГ (і словотвірної системи загалом як структури з гніздовою організацією) в контрастивному аспекті. Адже в процесі такої роботи з'являється можливість для глибинного занурення у словотвірні процеси; з'ясування парадигматично-синтагматичних зв'язків, що існують між спільнокореновими лексемами; системного аналізу словотвірної структури дериватів; виявлення продуктивності тих чи інших словотвірних моделей; констатації породжувальної здатності твірного слова. Виникнення нових СГ із різними вершинами, заповнення лакун у відомих із них, виявлення обсягу і взаємовпливів усередині гнізд та ін. також були й залишаються актуальними в українському та англійському мовознавстві. Особливе зацікавлення викликає проблема дослідження СГ на основі онімів.

Слід зазначити, що у дисертаційній роботі, використовуючи основоцентричний підхід до вивчення словотвору, досліджуються словотвірні гнізда з вершинами-онімами у контрастивному аспекті, а саме на матеріалі української та англійської мов.

## **Висновки до розділу 1**

Теоретико-методологічна концепція дисертаційного дослідження ґрунтується на працях вітчизняних та зарубіжних лінгвістів: О.М. Тихонова, О.А. Земської, О.С. Кубрякової, С.М. Єнікєєвої, І.І. Ковалика, В.В. Грещука, Ю.О. Жлуктенка,

Є.А. Карпіловської, Н.Ф. Клименко, З.О. Валюх, L. Bauer, R.E. Beard, T. Berg, L. Feldman та ін.

У дисертаційній роботі використовується *основоцентричний підхід* до аналізу словотвірних гнізд, який ґрунтується на використанні твірної основи як засобу виявлення типології лексичної деривації, набуває зараз першочергового значення і передбачає встановлення адекватної йому комплексної одиниці класифікації й опису дериваційної системи.

Найголовнішим засобом збагачення мов є процес створення нових слів, тобто словотворення. Українська та англійська мови як одні з найрозвиненіших мов світу, мають досконалу систему словотвору, що дає їй можливість розвиватись одночасно з розвитком науки, техніки, освіти, бо цей розвиток неодмінно супроводжується появою великої кількості нових слів, які з'являються у мові не як випадкові одиниці, – творення нових слів відбувається за чітко визначеними закономірностями.

Сучасний етап розвитку української та англійської дериватології характеризується намаганням систематизувати словотвірні одиниці на нових концептуальних чи методологічних засадах, переглянути й уточнити деякі наукові поняття, що сформувалися впродовж кількох десятиліть становлення дериватології як науки.

Найбільш загальною основоцентричною комплексною системотворчою одиницею є словотвірне гніздо. Сукупність словотвірних парадигм, деривати яких містять спільну кореневу морфему, упорядковані за ступенем деривації, формують СГ. Воно має чітко визначену будову, і кожний його елемент (слово) займає в ньому місце, яке передбачено мовною системою і закріплено нормою.

Для дериватології в дослідженні СГ характерний якісно новий етап – створення словотвірних гніздових словників, які подають найрізноманітніші відомості про словотворення певної мови – його ступеневий характер, мотиваційні відношення в словотворі, словотвірну спроможність будь-якого слова, засвідченого в словнику, словотвірну структуру всіх похідних слів, корпус

дериваційних формантів, морфологічні явища, які супроводжують словотворення, структурно-системну організацію словотвору тощо.

Зіставне вивчення мов важливе не лише для типологічних досліджень, але й для внутрішньомовних студій, оскільки сприяє виявленню того, що може бути непоміченим при суто внутрішньомовному аналізі. Проблематика зіставного вивчення лексичної системи залишається у центрі уваги сучасної лінгвістики, оскільки зіставлення її окремих фрагментів дозволяє встановити, з одного боку, загальні закономірності, універсалії, з іншого боку, виявити своєрідність механізму образного переосмислення, проаналізувати специфічні риси, характерні для кожної конкретної мови.

Велике зацікавлення викликає проблема дослідження СГ на основі онімів. Незважаючи на те, що ономастичний матеріал має величезний культурознавчий потенціал, у контрастивному аспекті ономастика ще недостатньо досліджена, не приділяється належної уваги вивченню онімів. Сукупність власних назв мови становить її ономастичний простір. Онімія певної мови є відображенням культури суспільства, тому виникає необхідність детального вивчення ономастичного матеріалу, зокрема у вигляді зіставлення СГ.

Отже, в дисертаційній роботі досліджуються словотвірні гнізда з вершинами-онімами в українській та англійській мовах у контрастивному аспекті.

Основні положення цього розділу висвітлено у чотирьох одноосібних публікаціях автора [107; 108; 110; 111].

## РОЗДІЛ 2

### МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД З ВЕРШИНАМИ-ОНИМАМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

#### 2.1 Основоцентричний підхід до вивчення словотвірних гнізд з вершинами-онімами в українській та англійській мовах

Для пропонованого дослідження характерним є *основоцентричний підхід*. Сьогодні дослідники приділяють багато уваги вивченню таких комплексних одиниць словотвору, як словотвірних ланцюжків, словотвірних парадигм, словотвірних гнізд (праці О.М. Тихонова [130, с.104–111], Н.Ф. Клименко [181], З.О. Валюх [12; 13, с. 24–31], В.В. Грещука [34] та ін.).

Довгий час розвиток словотвору загалом та зіставного зокрема відбувався при зосередженні уваги науковців (О.М. Тихонова [132, с. 148–161] та ін.) на словотвірному типі.

Слід погодитись з думкою В.Д. Пономаренко [104, с. 21–24] про те, що донедавна словотвірна система досліджувалася в основному з боку семантико-словотвірних особливостей форманта як виразника словотворчої функції, а дослідження ролі твірної основи в дериваційних процесах переважно зводилося до вказівки на частиномовну належність твірного слова в межах словотвірного типу.

“У працях із суфіксального словотвору, – за словами І.І. Ковалика, – дослідники звертають увагу головним чином на суфікси, а ролі твірної основи не враховують. При вивченні суфіксального словотвірного процесу іменників, важливо враховувати як роль твірної основи, так і суфікса ” [63, с. 6–7]. При дослідженні специфіки похідної одиниці ми повинні брати до уваги аналіз ролі базової частини, оскільки врахування категоріальної семантики твірних основ відповідних лексико-семантичних класів слів, на яких ґрунтуються фактичні

засади номінації, допоможе з'ясувати реальну взаємодію одиниць словотвірної системи.

Слід відмітити два підходи до вивчення новотворів: *основоцентричний*, запропонований І.І. Коваликом, де основа є типологізувальним чинником у дериватології, та традиційно поширений *формантоцентричний* [64, с. 11].

Уперше була звернута увага В.В. Грещуком, послідовником дериватологічних традицій професора І.І. Ковалика, відомим в Україні та за її межами дослідником словотвірного рівня мови, на необхідність зміщення у дослідженні словотвору акценту з дериваційних формантів на твірну базу й обґрунтовано доцільність і актуальність саме *основоцентричного підходу*, не применшуючи важливості формантоцентричного.

Узагальненням багаторічної праці В.В. Грещука в галузі вивчення особливостей українського словотвору стала монографія “*Український відприкметниковий словотвір*” [36], в якій дослідник не лише детально аналізує прикметники як твірну базу в сучасній українській літературній мові, встановлює чинники детермінації словотворчої спроможності різних класів твірних ад’єктивів, а й обґрунтовує необхідність застосування поряд із поширеним і загальноприйнятим формантоцентричним підходом основоцентричного підходу до вивчення словотвору, розглядає теоретичні проблеми основоцентричної дериватології.

У розділі “*Основоцентричні дослідження лексичної деривації*” мовознавець стверджує, що “перспективи основоцентричного вивчення словотвору пов’язані з послідовним розширенням дослідження дериваційної поведінки твірних слів аж до повного охоплення всієї твірної бази з тим, щоб виявити типологію словотвору, в якій типологізувальним чинником буде твірна основа” [36, с.103]. В.В. Грещук висвітлює історію, стан та перспективи основоцентричної дериватології, з’ясовує роль твірної основи як типологізувального чинника у словотворі, визначає поняття словотвірної парадигми у сучасній дериватології, характеризує словотворчу спроможність прикметників сучасної української мови та порівнює їх з аналогічними у польській мові.

У монографії “Нариси з основоцентричної дериватології” [34], виданої В.В. Грещуком і його учнями Р.О. Бачкуром, І.Ф. Джочкою та Н.М. Пославською, у якій, не заперечуючи комплексного підходу до словотвору, звернуто увагу на формування основоцентричного аспекту вивчення словотвору з його специфічними завданнями та прийомами аналізу мовного матеріалу, зроблено фрагментарний опис відіменникового, відприкметникового та віддієслівного словотвору сучасної української мови на засадах основоцентричної дериватології.

Новий підхід до інтерпретації словотвірних явищ, який ґрунтується на використанні твірної основи як засобу виявлення типології лексичної деривації, набуває зараз першочергового значення і в комплексі з формантоцентричним покликаній відобразити всю складність дериваційної системи. Розробка основоцентричного підходу у вивченні словотвору (М.П. Лесюк [86, с. 212–216], С.П. Гірняк [24]) випливає з необхідності комплексного дослідження дериваційних процесів, яке враховує роль і функціональне навантаження у словотворі дериваційного форманта і твірної основи.

Основоцентричний підхід у вивченні словотвору переважає у дослідженнях вітчизняних (В.О. Горпинича [31], В.В. Грещука [36], І.Ф. Джочки [39, с. 63–70], Р.О. Бачкура [8] та ін.) та зарубіжних (В.В. Лопатіна [87, с. 51–59], О.А. Земської [51, с. 61–73], І.С. Улуханова [133], Т. Berg [155, с. 279–307], L. Feldman, M. Pastizo [162, с. 72–83] та ін.) учених. Лише всебічний аналіз словотвору з позицій як формантоцентричного, так і основоцентричного підходів, на думку В.В. Грещука, може забезпечити адекватне відображення всієї складності словотвірної системи [36, с. 12].

Однією з найважливіших проблем основоцентричної дериватології є дослідження словотвірної спроможності різних класів твірних слів, всебічне вивчення їх дериваційної поведінки, яка здійснюється в межах словотвірних гнізд і комплексних системоутворювальних одиниць нижчого рівня – словотвірних парадигм (груп похідних від однієї твірної основи на одному ступені деривації), які відображають специфіку й особливості реалізації в дериватах тієї чи іншої семантики різних структурно-семантичних і формально-граматичних груп

твірних слів (див. праці В.В. Грещука [34], О.Д. Микитин [97, с. 254–262], Р.О. Бачкура [8], І.Ф. Джочки [39, с. 63–70] та ін.) [Пономаренко 2004: 21–24].

Зараз основоцентричний підхід набуває великого значення у зв'язку із встановленням комплексної одиниці класифікації й опису дериваційної системи. Такою одиницею, на думку багатьох учених (В.В. Грещука, С.П. Гірняка та ін.), є *словотвірне гніздо* [34; 24]. Сукупність словотвірних парадигм, як зазначає М.Ю. Федурко, деривати яких містять спільну кореневу морфему, упорядковані за ступенем деривації, формують словотвірне гніздо – найбільш загальну основоцентричну комплексну системотворчу одиницю [135].

Розглянемо два словотвірних гнізда з вершинами *Ющенко* та *Bush*. Відомо, що за часи правління Д.В. Буша (G.W. Bush), 43-го президента США (2001 – 2009), який відбув два президентських терміни та В.А. Ющенка, 3-го президента України (2005 – 2010), в Україні та в США були досягнення, але більше спостерігалось негативних явищ, які чітко відбиваються в СГ (див. додаток Є, Ж). Деривати гнізд переважно іменники й прикметники, зрідка прислівники й дієслова, що характеризують різне бачення мовцями, журналістами явищ та реалій, пов'язаних із політиками.

Основоцентричний підхід допомагає систематизувати похідну лексику, зокрема й нову, яка об'єднується у словотвірні гнізда навколо так званих “ключових слів доби” (вислів О.А. Земської) [53, с. 92], що, набуваючи піку активності, можуть утворювати гнізда спільнокореневих слів обсягом від декількох десятків до декількох сотень одиниць.

В українській дериватології зазначений підхід до словотвірної системи на матеріалі дієслів представлений лише працями, які присвячені описові словотвірних гнізд (М. П. Лесюк [86, с. 212–216], С. П. Гірняк [24] та ін.), а також є статті, в яких розглядаються словотвірні можливості іменників та прикметників у російській та українській мовах у зіставному аспекті (Л.Б. Мартинова [90, с. 191–198], Л.О. Медведєва [93, с. 117–124]).

Отже, основоцентричний підхід (запропонований І.І. Коваликом і розвинений учнями його дериватологічної школи В.В. Грещуком, Р.О. Бачкуром,



І.Ф. Джочкою, Н.М. Пославською та ін.) – це новий підхід до інтерпретації словотвірних явищ, який ґрунтується на використанні твірної основи як засобу виявлення типології лексичної деривації і набуває зараз першочергового значення. Найбільш загальною основоцентричною комплексною системоутворюючою одиницею є словотвірне гніздо.

Слід зазначити, що в роботі застосовується основоцентричний підхід у дослідженні словотвірних гнізд з вершинами-онімами. Він передбачає об'єднання спільнокореневих похідних, які належать до одного словотвірного гнізда з можливістю комплексно показати особливості функціонування кожної нової одиниці.

## **2.2 Зіставний аспект дослідження словотвірних гнізд з вершинами-онімами в українській та англійській мовах**

Необхідність переходу від формантоцентричного до основоцентричного підходу дослідження поширюється і на зіставну дериватологію, у межах якої формується актуальний напрямок – зіставне вивчення словотвірних систем кількох мов як систем словотвірного гнізда (далі СГ), яке є одним з головних об'єктів зіставного аналізу. Однак у працях (М.П. Лесюк [86, с. 212–216], О.К. Степаненко [125], L. Bauer [153, с. 253–279] та ін.), присвячених вивченню СГ, гніздо розглядається, як правило, у плані синхронії на матеріалі однієї мови. Зіставному дослідженню гнізд надається значно менше уваги, так, наприклад, О.К. Степаненко аналізує СГ, вершинами яких виступили соматизми *голова, рука і нога* лише в українській мові [125].

Зіставне мовознавство є окремою лінгвістичною галуззю, яка пов'язана із власним методом дослідження. Таким методом є зіставний, який спрямований передусім на виявлення відмінностей між двома мовами (у роботі – це українська та англійська мови), хоча й не ігнорує їхніх спільних рис [77, с. 77]. Застосовується цей метод для аналізу співвідношення їхніх структурних елементів і структури в цілому на синхронному зрізі з урахуванням усіх факторів

їхньої взаємодії і взаємовпливу на всіх мовних рівнях [77, с. 78], допомагає виявити спільні та специфічні ознаки організації СГ.

На сучасному етапі значний внесок у розвиток та становлення зіставного вивчення лексики споріднених та неспоріднених мов належить лінгвістам, зокрема Ю.О. Жлуктенку [48, с. 3–15; 49, с. 5–11], К. Джеймсу [38, с. 265–266], В.Г. Гаку [22, с. 5–17], А.Вежбицькій [15], В.М. Манакіну [89, с. 26–37], М.П. Кочергану [74, с. 12–21; 76, с. 15–22; 77], С.П. Денисовій [37, с. 42–49], А.В. Корольовій [72, с. 9–15] та ін.

Контрастивному аналізу присвятив свої праці Ю.О. Жлуктенко, який є автором зіставних досліджень англійської, німецької й української мов і по праву вважається ученим, який “започаткував в Україні розвиток контрастивної лінгвістики” [10, с. 280].

Головні ознаки контрастивного дослідження виділяє Н.Б. Гвішіані: характер об’єкта дослідження (споріднені, неспоріднені, близькоспоріднені мови та ін.); мета порівняння (аналіз ступеня спорідненості мов, встановлення міжмовних співвідношень); напрям порівняння (синхронія, діакронія); теорія як система науково доведених характеристик об’єкта дослідження; метод як система прийомів порівняльного аналізу [23, с. 60].

Як зауважує Н.Б. Гвішіані, з одного боку, контрастивна лінгвістика базується на загальних підходах до аналітичного порівняння мов у плані наявних в них подібностей і розбіжностей, а з іншого боку, – включає пошук міжмовних співвідношень в конкретних мовах, які являються об’єктом зіставлення [23, с. 59].

За допомогою контрастивного аналізу ми можемо глибше вивчити суб’єктивні елементи культури – “всі ті аспекти, яких ми не можемо побачити або торкнутись, але які, як ми знаємо, існують, наприклад, соціальні норми, звичаї, цінності” [92, с. 43]. Такий аналіз допомагає виявити і класифікувати відмінні та подібні риси полів для різних мов, спробувати вирішити більш глобальні проблеми, як співвідношення мислення та мови, культури й мови, пізнання й мови.

Ефективність контрастивного аналізу значною мірою залежить від того, наскільки об'єктивним і точним буде еталон, на основі якого визначається ступінь реалізації певної ознаки. Поширеною є думка, що найбільш вдалим для такої ролі було б використання особливої метамови, мови-посередника. Проте, як стверджує О.А. Земська [52], лінгвісти ще не знайшли чітких і об'єктивних критеріїв виділення цієї одиниці зіставлення. У рамках цього підходу зіставний аналіз може здійснюватися від форми до змісту і від змісту до форми. Шлях від форми до змісту передбачає вивчення стилістичних особливостей в зіставляваних мовах, міжмовну словотвірну омонімію тощо. Зворотній напрям дає можливість виявити специфіку вираження одних і тих самих словотвірних значень у різних мовах, тобто типи міжмовних відповідників, словотвірний потенціал різних класів слів тощо.

На думку О.А. Земської, увагу слід надавати смислу, а не формі, оскільки остання, будучи не універсальною, сама по собі не може служити основою цілісного зіставлення. Разом з тим контрастивний аналіз мов повинен охоплювати всі рівні словотвірної системи [52]. Такі описи словотвірної системи повинні базуватися на принципі системності, оскільки визнання системного характеру словотвору диктує багатоаспектність дослідження.

Одним із важливих етапів контрастивного аналізу словотвору є вибір одиниці зіставлення. За період з 50-х рр. і до нашого часу у зіставному аспекті досліджувались різні словотвірні явища і підсистеми. Представники зіставної дериватології, такі як Н.Б. Іваницька [55, с. 46–59], Н.О. Ярошенко [144] та інші, наполягають на необхідності вивчати не лише відношення між похідними і твірними словами, а також й комплексні одиниці системи словотвору. Однією з таких одиниць є СГ.

Зіставному аналізу структурно-семантичних особливостей сучасних СГ у російській, українській і польській мовах у зіставленні з англійською мовою присвятила свою роботу Н.О. Ярошенко [144], яка запропонувала визначення багатoverшинного СГ, виявила й проаналізувала у зіставному аспекті його ознаки як особливого типу СГ, встановила лексичні й словотвірні еквіваленти

англійської мови для компонентів сучасних СГ з вершинами *сажати*, *садити* і *sadzić* та з'ясувала причини лакуарності. Науковець виявила спільні й специфічні риси словотвірних ланцюжків, словотвірних парадигм, словотвірних значень, а також способів і засобів вираження останніх у складі аналізованих слов'янських і англійських СГ шляхом взаємного накладання зіставляваних гнізд за всіма параметрами їх структурно-семантичної організації.

У дисертаційній роботі розглядаються та досліджуються СГ у контрастивному аспекті. Перш за все, формуємо гнізда з вершинами відповідної підгрупи онімів (антропонімами, ергонімами, ідеонімами) в українській та англійській мовах, описуємо та зіставляємо їхню структуру. Наприклад, якщо зіставити СГ з вершиною *Ющенко* в українській мові з СГ з вершиною *Bush* в англійській мові (див. додаток Н, П), то видно, що обидва СГ є багатослівними, оскільки складаються з однакової кількості похідних одиниць – 36 і найчисельнішими блоками похідних одиниць у них є субстантивний та ад'єктивний. Похідні СГ з вершиною *Ющенко* розміщені на трьох ступенях деривації, а похідні СГ з вершиною *Bush* – на чотирьох. В обох гніздах переважають суфіксальний та префіксальний способи утворення похідних одиниць.

Одним з етапів зіставного методу є визначення подібностей і відмінностей у способах словотвору похідних з вершинами-онімами в СГ. У роботі простежили своєрідність способів словотворення в українській мові в порівнянні з англійською. За попередніми спостереженнями, слід відмітити, що найпродуктивнішим у них є афіксальний, а саме: суфіксальний і префіксально-суфіксальний. Кількість суфіксів в українській та англійській мовах різна. Багатшу систему суфіксів має українська мова, наприклад, для творення прикметників. В англійській мові немає ні суфіксів суб'єктивної оцінки, а ні суфіксальних прикметників зі значенням присвійності. В українській мові в ролі таких суфіксів виступає, наприклад, *-ськ-*: **Фірташівський завод “Кримський титан” уже тиждень не отримує сировину через блокаду** [ТСН вражає,

29.09.2015]; *Пінчуківський банк намагається через суд розблокувати в розмірі 139,5 млн грн.* [Правда України, 26.03.2015].

*Контрастивний аналіз* встановлює між зіставляваними мовами відношення контрасту на всіх мовних рівнях, допомагає виявити спільні та специфічні ознаки організації СГ.

Наше дослідження продиктоване потребою вивчення СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах у контрастивному аспекті, адже з'являється можливість ретельно вивчити словотвірні процеси, з'ясувати парадигматично-синтагматичні зв'язки, що існують між спільнокореновими похідними, здійснити системний аналіз словотвірної структури дериватів, виявити продуктивність тих чи інших словотвірних моделей.

### **2.3 Tertium comparationis при дослідженні словотвірних гнізд з вершинами-онімами в українській та англійській мовах у контрастивному аспекті**

Запорукою ефективності результатів дослідження, яке нами проводиться, є точність визначення основи зіставлення, а саме необхідність визначити *tertium comparationis*, що є головним у процесі проведення контрастивного аналізу.

Термін *tertium comparationis* у перекладі з лат. мови означає “третє порівнюване” або основа зіставлення, на базі якої визначається реалізація певної ознаки у мові, ще називають “третім членом порівняння” або “мовою-еталоном”.

Услід за Н.Є. Леміш, ми розглядаємо *tertium comparationis* як властивість, у проекції на яку зіставляються СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах. Так, зіставлення каузального комплексу в нідерландській та українській мовах Н.Є. Леміш здійснює за вертеральними синтаксичними концептами як *tertium comparationis*, що дає змогу їй детермінувати спільне й відмінне в глибинній семантиці каузальності обох мов на когнітивному рівні, а також – у структурних схемах, які слугують підставою для розрізнення когнітивних механізмів мислення різних етносів [85, с. 107–114].

Визначення терміна *tertium comparationis* знаходимо в роботах як вітчизняних (Н.Б. Іваницька [55, с. 46–59], М.П. Кочерган [76], Н.Є. Леміш [85, с. 107–114] та ін.), так і зарубіжних (В.Г. Гак [22, с. 5–17], К. Джеймс [38, с. 265–266], Р. Ладло [84, с. 32–62], Г. Хельбіг [138, с. 307–326], Р. Штернеманн [139, с. 144–178], U. Connor [157, с. 153–164], R. J. Di Pietro [160, с. 15–51], К.М. Jaszczolt [164, с. 441–462] та ін.) мовознавців.

Аналізуючи дослідження і публікації із зіставної лінгвістики слід відмітити різні підходи до методології зіставлення (вибір напрямку зіставлення і основи для порівняння) та терміни позначення основи зіставлення (мова-еталон, метамова, основа порівняння, *tertium comparationis* тощо).

Як справедливо зазначає Р. Штернеманн, “формуючи *tertium comparationis*, слід прагнути до високого ступеня точності” [139, с. 144–178]. Встановлення основи зіставлення нерозривно пов’язане з колом теоретико-методологічних засад, на які спирається дослідник. Він виділяє два напрями зіставлення: односторонній (основою зіставлення виступає факт однієї з мов) та двосторонній (основою для зіставлення є *tertium comparationis* – “об’єктивна, не належна до жодної із зіставляваних мов одиниця зіставлення; теоретично експлікована, гіпотетично встановлена величина інваріантних ознак, властивостей або правил”) [139, с. 144, 146]. Двосторонній підхід, як зазначає науковець, виявляє, що засоби кожної з мов відрізняються від специфіки зіставляваних мов, або від *tertium comparationis* [139, с. 146].

Перевага одностороннього підходу, на думку Г. Хельбіга [138, с. 311], в тому, що він обходиться без метамови, а недоліком є те, що він проводиться лише в одному напрямку. Перевагою двостороннього підходу є те, що обидві мови рівноцінні, зіставлення здійснюється в обох напрямках, а недоліком – те, що порівняння спирається на метамову, якої ще не існує.

Три головні основи для порівняння виділяє В.Г. Гак [22, с. 16], а саме: одна із зіставляваних мов; індуктивно сконструйована мова-еталон, що містить всі значення, реалізовані хоча б в одній із зіставляваних мов; абсолютна мова-еталон, що містить категорії форм і значень, виявлених дедуктивно.

Основа зіставлення може змінюватися залежно від того, що досліджується, – мова загалом, певний її рівень, функціонально-семантичне поле тощо [77, с. 84]. За широтою використання розрізняють мінімальну і максимальну мову-еталон [77, 83]. Мінімальна мова-еталон може застосовуватися у дослідженні обмеженої кількості мов, а максимальна не має обмежень у використанні і здатна визначати лінгвістичні універсалиї.

Як зауважує М.П. Кочерган, поняття “*tertium comparationis*” та мова-еталон не є синонімічними. Термін *tertium comparationis* “ширший за поняття “мова-еталон” оскільки охоплює не тільки природну чи штучно сконструйовану мову, а й вузчі, конкретніші об’єкти як основу порівняння” [77, с. 84]. Ми підтримуємо думку М.П. Кочергана і вважаємо за доцільне в зіставному дослідженні української та англійської мов у синхронії використовувати синонімічні терміни “*tertium comparationis*” і “основа зіставлення”.

При зіставленні мов, як *tertium comparationis* можуть виступати не лише лінгвістичні категорії, а й певні диференційні ознаки, семантичні поля, граматичні правила, різні моделі, методи, категорії, окремі концепти та інше. Так, Н.Б. Іваницька в своїй праці [55, с. 46–59] обґрунтувала можливість надання дієслівній категорії “процесуальність” статусу *tertium comparationis* при встановленні лексико-семантичних та формально-синтаксичних співвідношень між дієслівними системами української та англійської мов.

Більшість досліджень стосується зіставлення близькоспоріднених мов, тоді як питання пошуку еталону порівняння для неспоріднених мов часто залишається поза увагою науковців. Внаслідок цього проблема визначення *tertium comparationis* при зіставленні різних аспектів неспоріднених мов, в тому числі і СГ з вершинами-онімами, залишається недостатньо вивченою.

За *tertium comparationis* нашого дослідження ми беремо структуру СГ: *словотвірний ланцюжок (СЛ) і словотвірну парадигму (СП), словотвірне значення та способи утворення похідних*. Наприклад, розглянемо СГ з вершиною-антропонімом *Тимошенко* (український політик) в українській мові (рис. 2.3.1).

Найактивнішими в СГ з вершиною *Тимошенко* від базового слова з категорійним значенням “політик” є категорії назв особи. Зустрічаються різні способи реалізації оцінки вираження ставлення суб’єкта мовлення до особи, оцінюючи її правління в Україні: послідовник або прибічник кого-небудь (*тимошенківець, тимошенкофіл, тимошенкоман*); суспільне явище або сукупність певних рис чи ознак, що мають зв’язок з державним діячем (*Тимошенківщина*); зі значенням протилежності, відмінності ознак, спрямування проти того, що позначено твірною основою (*антитимошенківський*).

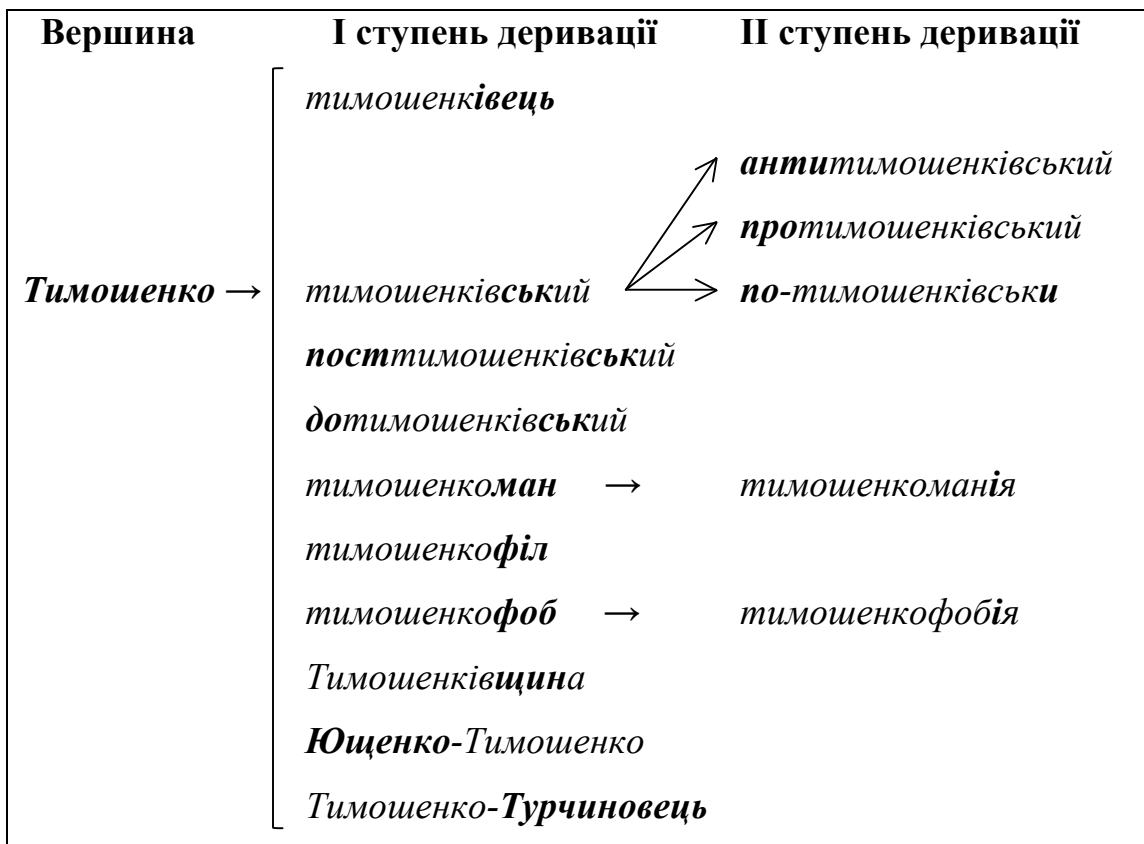


Рис. 2.3.1. СГ з вершиною *Тимошенко*

СГ складається з 12 СЛ (рядів спільнокоренових слів, об’єднаних відношеннями словотвірної похідності) та з 2 СП (набір похідних, мотивованих тією самою твірною основою, на одному ступені словотворення); спосіб творення похідних у гнізді – афіксальний, переважає суфіксальний, наприклад: *Ми знаходимося на порозі знищення всього розумного в цій державі, яка поки що називається Україною, завтра вона називатиметься Тимошенківщина* [Х,



19.03.2008], конфіксальний: *Люстрація по-Тимошенківськи* [УМ, 07.03.2014] та префіксальний спосіб: *Антитимошенківський фільм запустив у регіони Калашніков* [УП, 06.02.2012].

В англійській мові розглянемо СГ з вершиною *Bush* (див. додаток Ж). Прізвище экс-президента США *Джорджа Буша* стало основою для формування цілої низки лексичних дериватів. Прихильників політики *Буша* позначають похідними *Bushite, Bushist, Bushie*. Економічна політика адміністрації Дж. Буша отримала назву *Bushonomics*, а політичний напрям, який сповідував політик *Bushevism*. Своєрідне мовлення не завжди грамотного та політично коректного президента набуло назву *Bush-speak*, а мовленнєві помилки, які внаслідок низького рівня ерудиції робив Дж. Буш, стали відомими як *bushisms*.

Деривати, що входять до СГ з вершиною ***Bush***, знаходяться на чотирьох СП і складається з 29 СЛ. Серед афіксального способу творення похідних одиниць СГ переважає суфіксальний (*Bushism, Bushist*) та префіксальний (*de-Bushization, post-Bushman, anti-Bush, pro-Bush*), а потім іде словоскладання (*Bush-Cheney*) та телескопія (***Bushnomics*** → [*Bush+(eco)nomics*]).

Зазначені гнізда ми зіставляємо в парадигматичному та синтагматичному аспектах, більш детально з'ясовуємо словотвірні значення і способи утворення похідних у гніздах.

Отже, запорукою ефективності результатів досліджень є точність визначення основи зіставлення, а саме необхідність визначення *tertium comparationis*, що є головним у процесі проведення контрастивного аналізу. У дисертаційному дослідженні за *tertium comparationis* ми беремо структуру СГ: словотвірний ланцюжок, словотвірну парадигму, словотвірне значення та способи творення похідних.

## 2.4 Описовий метод

Методи дослідження мають комплексний характер. Для розв'язання завдань, поставлених у роботі, використано як основний описовий метод, який дав можливість проаналізувати структуру й семантику твірних та їхніх похідних СГ з вершинами-онімами у сучасній українській та англійській мовах, дати точний і повний опис мовних одиниць.

Досліджуючи СГ з вершинами-онімами, ми описали наступні макрокласи онімів: 1) антропоніми (власні особові імена людей); 2) ергоніми (власні назви організацій, виробничих та суспільних об'єднань); 3) ідеоніми (назви телепрограм, кінофільмів, книг, журналів та ін.).

Ми з'ясували, що таке СГ з вершинами-онімами, хто досліджував його в українській та англійській мовах, визначили, що науковцями вже є вивченим, а що ще досі залишається актуальним для вивчення.

Також описовий метод ми застосували з метою узагальнення та опису отриманих у дисертаційному дослідженні даних.

## 2.5 Структурний метод

Структурний метод застосовується при дослідженні структури мови, а його метою є пізнання мови як цілісної функціональної структури, елементи якої співвіднесені строгою системою зв'язків і відношень.

За допомогою структурного методу визначаємо, що СГ є чітко організованою системою комплексів спільнокореневих одиниць, у якій найпростішим є СП, що формується опозицією “твірне → похідне”: укр. *Захарченко ← антизахарченківець* (особа, яка проти В. Захарченка): *Врадіївські антизахарченківці* попрямували з Умані до Монастирища [Провінція: 2013]; англ. *The Beatles* (британський популярний музичний гурт, створений 1960 року в Ліверпулі) ← *Beatlemania: Fifty years ago, Beatlemania shocked the world, drawing hostility and pity from press and public alike* [G, 29.09.2013].

Складнішою структурною одиницею-комплексом СГ є *словотвірний ланцюжок*, який утворюється в результаті об'єднання словотвірних пар, у процесі якого відбувається розгортання СГ на лінійній осі та реалізації послідовної похідності. Мікросистемою, яку формують деривати, що перебувають на одному ступені похідності, у межах системи СГ є *словотвірна парадигма*. Таким чином, СГ являє собою сукупність ланцюжків і парадигм. Наприклад, в українській мові СГ з вершиною *Тимошенко* нараховує 12 СЛ: (*Тимошенко* ← *тимошенківський*, *анти**тимошенківський*; *Тимошенко* ← *тимошенкоман* ← *тимошенкоманія* тощо) і 2 СП (наприклад: I – *тимошенківець*, *тимошенківський*, *дотимошенківський*, *посттимошенківський*, *тимошенкоман*, *тимошенкофіл*, *тимошенкофоб*, *тимошенківщина*, *Ющенко-Тимошенко*, *Тимошенко-Турчиновець*) (див. рис. 2.3.1).

У англійській мові СГ з вершиною *Bush* (див. додаток II) складається з 29 СЛ, які є: двох (*Bush* ← *Bush-style*), трьох (*Bush* ← *Bushman* ← *post-Bushman*), чотирьох (*Bush* ← *Bushman* ← *anti-Bushman* ← *anti-Bushmanly*) та п'яти (*Bush* ← *Bushman* ← *Bushianesque* ← *anti-Bushianesque* ← *anti-Bushianesquely*) компонентні. Деривати СГ розташовуються на чотирьох ступенях похідності. Найбільша кількість утворена від вершинного компонента: перший ступень похідності формує 23 деривати.

Структурний метод в роботі реалізується в таких методиках лінгвістичного аналізу: словотвірного аналізу та аналізу кількісних підрахунків.

Словотвірний аналіз – це дослідження похідних слів, спрямований на визначення словотвірної структури слова: визначення вихідної основи та твірного елемента, виявлення дериваційного значення слова, встановлення мотивуючого слова, аналіз похідного слова у формальному та семантичному аспектах, встановлення продуктивності словотвірної моделі.

Метою словотвірного аналізу є визначення того, якими формальними засобами було створено значення певного похідного слова.

Основними завданнями словотвірного аналізу є: визначити характер мотиваційних відношень між похідним та вихідним словами; виділити словотворчий формант та встановити його дериваційне значення; визначити засіб

словотвору; встановити словотвірний тип, за яким створене похідне слово; проаналізувати словотвірну структуру слова.

Словотвірний аналіз проводиться із врахуванням лексичного значення вихідного слова та синхронних словотвірних зв'язків, а також базується на словотвірному моделюванні і полягає у виявленні та дослідженні синхронних словотвірних зв'язків у межах певної лексичної одиниці.

Комплексне дослідження структурної організації похідних іменників, які позначають власну назву, та встановлення їх твірної бази відбувається за допомогою словотвірного аналізу, що передбачає визначення зв'язку їх похідності, словотвірного значення та словотвірних типів останніх.

Проаналізуємо СГ з вершиною *В.А. Ющенко* (3-й президент України з 2005 по 2010 рр.) (див. додаток Н). Найактивнішими в СГ від базового слова з категорійним значенням “політик” є категорії назв особи. Зустрічаються різні способи реалізації оцінки вираження ставлення суб'єкта мовлення до особи, оцінюючи її правління в Україні в межах відповідності/невідповідності особистим ознакам: послідовник або прибічник кого-небудь (*ющенківець, ющенкіст, ющенкофіл*); суспільне явище або сукупність певних рис чи ознак, що мають зв'язок з державним діячем (*ющенківщина*); зі значенням протилежності, відмінності ознак, спрямування проти того, що позначено твірною основою (*антиющенківський*). Політичний напрямок, який сповідував політик отримав назву *ющенкізм*, а політичний скандал пов'язаний з його іменем – *ющенкогейт*.

Провідним способом творення дериватів в СГ є афіксальний, серед підспособів якого переважає суфіксальний (*ющенківський, ющенкіст, ющенкізм*), конфіксальний (*по-ющенківськи, післяющенківський, доющенківський, постющенківський*), префіксальний (*анти-Ющенко, екс-Ющенко, антиющенківський*), складносуфіксальний (*ющенкознавець, Чорноволівсько-Ющенківський*), а потім – основоскладання (*ющенкономіка*).

Отже, словотвірний аналіз є одним з методів дослідження структури похідних слів, у результаті якого з'ясовуються його синхронні словотвірні зв'язки. Йому можуть піддаватися лише одиниці, утворені шляхом словотвору.

Завданням словотвірного аналізу є встановлення вихідної основи, способу творення та словотвірної моделі слова, а визначальними характеристиками похідного слова є його семантика та частиномовна належність.

Результати, одержані в процесі використання *описового* й *структурного методів*, доповнюються *кількісними обчисленнями*, які допомагають нам зробити більш точним визначення закономірностей, що діють у структуруванні СГ. При узагальненні кількісних даних у таблиці використовуються елементарні прийоми кількісного аналізу.

У дисертаційному дослідженні, аналізуючи СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах, визначаємо, наприклад, загальну кількість проаналізованих СГ з вершинами-онімами в обох мовах, ретельно підраховуємо чисельність СГ з вершинами-антропонімами, ергонімами та ідеонімами в процентному співвідношенні, фіксуємо скільки СГ з вершинами-онімами є елементарними, а скільки багатослівними, підраховуємо способи утворення похідних та інше. Результати наших підрахунків є необхідними для зіставлення СГ з вершинами-онімами в обох мовах.

Процедуру кількісних підрахунків застосовуємо на всіх етапах дисертаційної роботи з метою унаочнення основних результатів та висновків наукового дослідження. Результати застосування кількісного аналізу подаємо у вигляді таблиць.

Отже, використання кількісного аналізу слугує безпосереднім узагальненням результатів дослідження та використовується з метою диференціації похідних у СГ з вершинами-онімами.

## **2.6 Етапи дослідження словотвірних гнізд з вершинами-онімами в українській та англійській мовах у контрастивному аспекті**

Контрастивне дослідження, матеріалом якого слугували СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах, здійснюється за методикою, яка передбачає вісім етапів.

На першому етапі дослідження визначаємо теоретико-методологічні засади вивчення СГ в українській та англійській мовах.

На другому етапі дослідження з сучасної україномовної та англійської публіцистики (програм і передач радіо й телебачення, газет, журналів), словників *шляхом репрезентативної вибірки* виокремлюємо словотвірні похідні від власних назв, які ми об'єднуємо у СГ та виділяємо вихідні непохідні слова (вершини), які лежать в основі будь-якого СГ та похідні слова. Укладаємо картотеку мовного матеріалу. Характеризуючи вершини СГ (власні назви), поділяємо їх на макрогрупи онімної лексики: антропоніми, топоніми, ергоніми, ідеоніми.

На третьому етапі дослідження розробляємо методику дослідження СГ, випрацювавши *tertium comparationis* для зіставлення СГ з вершинами-онімами у контрастивному аспекті.

На четвертому етапі дослідження за допомогою *структурного методу* визначаємо системний характер СГ, який ґрунтується на спільності кореневої морфеми, похідності, наявності слова-вершини, а також послідовному підпорядкуванні одних структурних компонентів іншим з чітко визначеним для кожного з них місцем. Розглядаємо глибину СГ, яка формується ступенями похідності та характеризуємо їх за наповнюваністю.

На п'ятому етапі дослідження, застосовуючи *описовий аналіз*, ми аналізуємо його лексику: а) активна (у тому самому СГ може бути репрезентовано стилістично марковану лексику (нейтральні, книжні, розмовні, просторічні слова), термінологічні й нетермінологічні слова); б) пасивна.

На шостому етапі дослідження за допомогою *структурного методу* описуємо структуру СГ (*словотвірна пара, словотвірний ланцюжок, словотвірна парадигма*). Досліджуємо СГ у синтагматичному плані як сукупність *словотвірних ланцюжків* (СЛ) і характеризуємо їх за: а) лінійністю організації; б) вищим рівнем складності структури стосовно словотвірної пари, яка є ієрархічно нижчою одиницею; в) уходженням до структурно більш складної одиниці (СГ); г) довжиною СЛ; г) типом; д) глибиною СГ. У парадигматичному плані розглядаємо СГ як систему *словотвірних парадигм*, компоненти яких

пов'язані між собою за змістом і формують семантичну єдність, яку зумовлюють члени СП. Враховуючи частиномовну належність похідних, у структурі СП виділяємо *блоки (зони)*, які містять похідні тієї самої частини мови (іменникові, прикметникові, дієслівні). Визначаємо протяжність СП за кількістю частиномовних блоків, словотвірних значень та дериватів, які ці значення актуалізують, типи СП за ознакою протяжності (нульові, однозонні, двозонні, тризонні та чотиризонні блоки) та глибину СП як одиниці, що відображає породжувальну здатність твірних слів, визначає кількість структурно різнотипних дериватів у межах окремого словотвірного значення.

На сьомому етапі дослідження, застосовуючи *словотвірний аналіз*, з'ясуємо способи словотворення, за якими формуються деривати СГ з вершинами-онімами.

На восьмому етапі дослідження за допомогою *зіставного методу*, спрямованого на виявлення контрастивних відношень, зіставляємо та аналізуємо спільне та відмінне в СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах.

Процедуру кількісних підрахунків ми застосовуємо на всіх етапах нашої дисертаційної роботи з метою унаочнення основних результатів та висновків наукового дослідження. Результати застосування *кількісного аналізу* подаємо у вигляді таблиць.

На основі результатів, отриманих протягом попередніх етапів, підбиваються підсумки і виводяться загальні висновки.

## **Висновки до розділу 2**

Проведений у другому розділі аналіз СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах у контрастивному аспекті дозволяє зробити такі висновки.

Основоцентричний підхід, застосований при дослідженні СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах, передбачає об'єднання спільнокореневих похідних, які належать до одного СГ з можливістю комплексно показати особливості функціонування кожної нової одиниці.

Контрастивна лінгвістика є самостійною дисципліною із власним об'єктом і конкретними завданнями. Контрастивний аналіз у дисертаційній роботі проводився на матеріалі двох різносистемних неблизькоспоріднених мов: української та англійської.

Специфіка сучасних контрастивних досліджень полягає у виявленні спільних та специфічних рис зіставляваних мов на всіх рівнях; застосуванні *tertium comparationis* як основи зіставлення; визначення особливостей кожної із двох зіставляваних мов та надання матеріалу для типології з метою виявлення універсалій.

Першочерговим завданням методології дослідження був правильний вибір основи зіставлення. За *tertium comparationis* у дисертаційній роботі було обрано структуру СГ, а саме словотвірний ланцюжок, словотвірну парадигму, словотвірне значення, способи утворення онімних похідних.

У дисертаційному дослідженні було використано комплексну методику із застосуванням описового, зіставного та структурного методів, словотвірного аналізу та аналізу кількісних підрахунків для дослідження СГ з вершинами-онімами в обох зазначених мовах.

За допомогою описового методу зробили синхронний аналіз структурно-семантичних параметрів похідних СГ, зіставний метод допоміг виявити спільні та специфічні ознаки організації СГ, а прийоми аналізу кількісних підрахунків слугували узагальненням даних щодо структурно-семантичної організації СГ у вигляді таблиць.

Методика контрастивного дослідження СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах здійснюється на восьми етапах на основі комплексного застосування зазначених вище методів (визначення теоретико-методологічних засад вивчення СГ в обох мовах; розроблення методики дослідження СГ, випрацьовування *tertium comparationis* для зіставлення СГ з вершинами-онімами у контрастивному аспекті; визначення кола онімів в обох мовах, укладання їхніх СГ і систематизація похідних лексем за ступенями деривації; здійснення комплексного зіставного аналізу вершин СГ та виявлення



спільних і специфічних рис словотвірних ланцюжків, словотвірних парадигм, словотвірних значень, а також способів і засобів вираження у складі зіставлюваних СГ).

Основні положення цього розділу висвітлено у двох одноосібних публікаціях автора [109; 115].

### РОЗДІЛ 3

## СТРУКТУРА СЛОВТВІРНИХ ГНІЗД

### З ВЕРШИНАМИ-ОНІМАМИ

### В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У третьому розділі дисертаційного дослідження досліджено структуру СГ з вершинами-антропонімами, ергонімами та ідеонімами, визначено, які з них є найбільш чисельними, які способи словотворення онімних похідних представлені максимально, а які мінімально, описано та проаналізовано їхню структуру, яку зіставлено в V розділі із структурою СГ в англійській мові.

Ілюстративним матеріалом дослідження було обрано похідні з *вершинами-онімами*, що вибиралися шляхом репрезентативної вибірки з лексикографічних джерел: словників української мови, теле- та радіопередач, ЗМІ: “ТСН вражає”, “Українська правда”, “Україна молода”, “Дзеркало тижня”, “Високий замок”, “День”, “Наші гроші”, “Слово просвіти”, “Правда України”, “Вільне життя”, радіо “Свобода” тощо.

#### 3.1 Способи творення відонімних похідних слів

Зміни, що відбуваються в українському суспільстві протягом останніх десятиріч, помітно впливають на словниковий склад української мови, який відображає суспільний, політичний, історичний і культурний розвиток нашого народу. Українська мова активно поповнюється похідними, що потребують розгляду відповідно до вимог і потреб української мови.

Аналізуючи корпус ілюстративного матеріалу, ми розглянули дериваційні онімні похідні, проаналізували способи їх утворення, а саме: суфіксальний, префіксальний, конфіксальний, основоскладання, словоскладання та телескопію, визначили моделі формування лексичних одиниць (табл. 3.1.1).

Найпродуктивнішими афіксами, які беруть участь у творенні похідних лексем, є суфікси: *-ськ-(ий)*, *-ець/-івець/-овець*, префікс *анти-* та конфікс *по-...-и*.

Таблиця 3.1.1

**Способи творення  
словотвірних відонімних похідних  
у сучасній українській мові**

Способи творення похідних слів	Словотворчі форманти	Кількість похідних	Відсоткове співвідношення
Суфіксальний	-ськ-(ий)	110	
	-ець/-івець/-овець	65	
	-аці-(я)/-изаці-(я)/-ізаці-(я)	35	
	-ізм, -изм	33	
	-іст/-ист	30	
	-щин-	25	
	-фоб/-філ/-фобі-(я)	25	
	-ман/-мані-(я)	16	
	-гейт	15	
	-ник	10	
	-іан	6	
	-люб, -вод, -ленд	5	
	<b>Разом</b>	<b>375</b>	<b>53,57%</b>
Префіксально-суфіксальний (конфіксальний)	по-...-ськ-	45	
	пост-...-ськ-	30	
	після-...-ськ-	17	
	до-...-ськ-	10	
	<b>Разом</b>	<b>102</b>	<b>14,57%</b>
Префіксальний	анти-+N	20	–
	анти- + Adj.(-ськ-)	65	
	екс-/не-/лже-	8	–
	екс-/нео- + -ець, -ст	6	
	<b>Разом</b>	<b>99</b>	<b>14,15%</b>
Основоскладання	–	10	1,43%
Складносуфіксальний		50	7,14%
Основословоскладання		15	2,14%
Словоскладання	–	34	4,86%
Телескопія	–	15	2,14%
<b>Разом</b>		<b>700</b>	<b>100%</b>

3.1.1 Суфіксальний спосіб. Проведене дослідження засвідчило, що утворення похідних з вершинами-онімами за допомогою суфіксів є найбільш продуктивним із засобів афіксальної деривації у сучасній українській мові.

Розглянуті суфікси та суфіксоїди з етимологічної точки зору можна поділити на запозичені (іншомовні) та незапозичені (корінні) (табл. 3.1.1.1).

Таблиця 3.1.1.1

**Кількісно-етимологічна репрезентація  
словотворчих суфіксів та суфіксоїдів  
сучасної української мови**

№ з/п	Мова походження словотворчих елементів	Кількість суфіксів	
		абсолютна частота	відносна частота, %
1.	Грецька	6	43%
2.	Українська	4	29%
3.	Латинська	3	21%
4.	Англійська	1	7%
	<b>Разом</b>	<b>14</b>	<b>100%</b>

Аналіз фактичного матеріалу показав, що основними джерелами надходження суфіксів онімних похідних до складу української мови є і класичні мови (грецька та латинська), і сучасні мови (англійська) (див. додаток Ж).

Більшість проаналізованих суфіксів та суфіксоїдів (71%) запозичені з латинської, грецької та англійської мов (див. табл. 3.1.1.1).

Найпродуктивнішими є суфікси: *-ськ-(ий)*, *-ець/-івець/-овець*, *-цин-*; латинського походження: *-аці-(я)/-изаці-(я)/-ізаці-(я)*, *-ист/-іст*; грецького походження: *-ізм/-изм* та *-фоб/-філ/-фобі-(я)*. До непродуктивних відноситься суфікс *-ник*, латинського походження *-іан-*, англійського *-гейт* та суфіксоїди *-люб*, *-вод*, *-ленд*.

Найбільш продуктивним формантом утворення відносних і присвійно-

відносних прикметників є суфікс **-ськ-** (110 похідних одиниць), що виражає значення “належності установі, організації чи певному колу людей, соціальній групі тощо”. Саме від прізвищ відомих державних, політичних, культурних та громадських діячів, назв партій та організацій постало багато відносних прикметників за допомогою суфікса **-ськ-**. Наприклад, після керівництва державою В.Ф. Януковичем популярним став відносний прикметник *януковичівський*, а з приходом до влади інших політиків, діячів культури з’явилися нові утворення, зокрема: *порошенківський*, *путінський*, *обамівський*, *ющенківський*, *кучмівський*: *Яценюк прибрав **кучмівський** рудимент* [Gazeta.ua, 21.01. 2016]; *тетчерівський*, *богатырьовський*, *тимошенківський*, *луценківський*, *ляшківський*, *кличківський*, *лукашенківський*, *бушівський*, *яценюківський*, *пшонківський*, *азарівський*, *коломойський*, *пінчуківський*, *ударівський*, *бютівський*, *регіоналівський*, *свободівський*, *опорівський*, *батьківщинський*, *рошенівський*, *дійснейський*, *пономарьовський*, *вакарчуковський*, *віагрівська*, *пиккардійський*, *океанівський*, *шевченківський*, *франківський*, *бузинівський*, *параджанівський*, *довженківський*, *пушкінський*, *петросянівський*, *блехінський*, *фулхемівський*, *динамівський*, *шахтарівський*: ***Шахтарівський** мішечок із грошима вже заблудився, подорожуючи по Україні* [Football.ua, 21.04.2015]; *фейсбуківський*.

Також в ЗМІ зустрічаються відомі похідні, які можна віднести до пасивної лексики: *омельченківський*, *захарченківський*, *магнітський*, *кукобівський*, *морозівський*, *симоненківський*, *чавесівський*, *фаріонівський*, *ківалівський*, *курченківський*, *бродський*, *гамільтонівський*, *догналівський*, *могильовський*, *галімарівський*, *фоліївський*, *ярвалівський*, *шалімовський*, *разумковський*, *лівелівський*, *хілтонський*, *івасюківський*, *карбідівський*, *дахабрахівський*, *бітлівський*, *тичинівський*, *курбасівський*, *бегбедерівський*, *есенівський*, *бальзаківський*, *делледіанський*, *дерешівський*, *роланбартівський*, *емільзолівський*, *гоголівський*, *феллінівський*, *туманісівський*, *теннесівільямівський*, *лукашівський*, *фінчерівський*, *нобелівський*, *фрейдівський*, *марксистський*, *гамлетівський*, *тарапуньківський*, *донхуанівський*, *брандовський*, *лобановський*, *шумахерівський*, *торессівський*, *моурінівський*, *валуєвський*, *спартаківський*, *міланський*,

*пандурійський, кварцянівський, ленінський, сталінський, гітлерівський, кравчуківський, горбачовський, наполеонівський, махновський, мазепинський.*

Велику групу відонімних похідних з високою продуктивністю становлять іменники з питомими українськими суфіксами **-ець/-івець/-овець** (65 похідних одиниць), що мають кілька значень:

1) “послідовник або прибічник кого-небудь, прихильник чого-небудь”: *порошенківець* (особа-прихильник президента України П.О. Порошенка), *яценюківець* (*Помічнику “яценюківця” і Антонову дали 27 мільйонів на будинок для військових у Львові [Наші гроші, 13.03.2016]*), *тимошенківець*, *пінчуківець*, *турчиновець*, *захарченківець*, *омельченківець*, *литвинівець*, *луценківець*, *ахметовець*, *януковичівець*, *азарівець*, *обамівець*, *арсеніанець*, *земанівець*, *кравчуківець*, *морозівець*, *симоненківець*, *ющенківець*, *бальзаківець*, *шевченківець*, *франківець*, *валуєвець* (особа-послідовник экс-боксера Валуєва), *пономарьовець*, *вердіанець* (особа-шанувальник італійського композитора Д. Верді), *лукашівець* (особа-прихильник (учень, послідовник) М. Лукаша) *бодиланівець*, *фаріонівець*, *гамільтоніанець* (особа-прихильник А. Гамільтона, колишнього держсекретаря США) [184, с. 31], *догналівець* (особа-прибічник І. Догнала, патріарха самочинної УП ГКЦ), *наполеонівець*, *гітлерівець*, *ленінець* та інші, наприклад: *Відомий російський актор театру та кіно зізнався, що він “путінець”* [Преса України, 13.09.2015]; *Кличківець тягне Азарова до суду за недобір слів* [Експрес новини, 28.05.2013]; *“Ляшківець” Мосійчук погрожує голодуванням* [УП, 18.09.2015];

2) “особа за належністю до організації, закладу, партії, політичного угруповання, мистецького напрямку, газети чи журналу, телеканалу, спортивного товариства, банку, підприємства, фабрики”: *радикалівець*, *опорівець*, *свободівець*, *батьківщинець*, *самопомічовець*, *відродженець*, *регіоналець*, *ударівець*, *разумковець* (особа, пов’язана з Центром Разумкова (українська соціологічна установа)), *карбідівець* (особа-учасник польського музичного гурту “Karbido”), *океанівець* (учасник гурту “Океан Ельзи”), *інтерівець* (особа, пов’язана з тетеканалом “Inter”), *фулхемівець* (особа, пов’язана з “Фулхемом” (англійський футбольний клуб)), *спартаківець*, *пандурівець* (особа-гравець “Пандурії”

(румунський футбольний клуб)), *фейсбуківець* (особа-користувач Фейсбуку (соціальна мережа)), *світочівець* (особа, пов'язана з фабрикою “Світоч”), *рошенівець*, *авалівець*, *шалімівець* (особа-послідовник Шалімова, працівник Інституту Шалімова). Наприклад: *Розроблена і неодноразово апробована шалімовцями методика оперативних втручань* [УК, 12.11.2015]; *Свободівець Мірошниченко озвучив свою версію скандалу з екс-дружиною* [ТСН вражає, 08.11.2015]; *Захід пройшов за підтримки Благодійного фонду Петра Порошенка, то ж сам “рошенівець” з сім'єю прийшов подивитися на “Лускунчика”* [Bilshe.com, 14.01.2014]; *Андрій Ярмоленко: “Я – стовідсотковий динамівець!”* [ФК Динамо Київ, 16.10.2015].

Слід відмітити значну групу відпрізвищевих іменників із запозиченим формантом *-іст/-ист* (30 похідних одиниць), що надає їм словотвірного значення “особа, яка виступає прибічником, послідовником когось” і перебуває в синонімічних відновинах із суфіксами *-ець/-івець/-овець*. Наприклад: *кучміст*, *ющенкіст*, *ляшкіст*, *горбачовіст*, *сталініст*, *кравчукіст*, *медведчукіст*, *лукашист*, *бушист*, *мадурист* (особа-прибічник президент Венесуели Н. Мадуро), *чавесист* (особа-прихильник, послідовник президент Венесуели У. Чавеса), *міланіст*, *пандурист* (особа-гравець румунського футбольного клубу “Пандурія”), *Баасист* (особа-член, прихильник іракської політичної партії “Баас”), *пушкініст* (літературознавець, що спеціалізується на вивченні творчості О. С. Пушкіна), *путініст* (особа-прибічник президента Росії В.В. Путіна): *Путініст Міхалков образився, що його не пускають в Україну* [Погляд, 31.09.2015].

Менш активним у формуванні похідних з вершинами-онімами є суфікс *-ник*, який утворює іменники із значенням “особа, що характеризується ознакою, названою мотивуючим словом”. Похідні називають осіб за належністю до політичного напрямку: *ударник* – (особа-член політичної партії “Удар”), *регіональщик* (особа-член політичної партії “Партія Регіонів”), *батьківщинник* (особа-член політичної партії “Батьківщина”), *народник* (особа-член української політичної партії “Народна Партія”) та інші: *Житомирські народники затвердили кандидатів у депутати до обласної ради* [Ж-О, 25.09.2015].

У мові сучасної публіцистики фіксуємо чимало утворень (35 похідних одиниць) на **-аці-(я)/-ізаці-(я)/-изаці-(я)** від прізвищ відомих діячів тощо. Переважна більшість похідних цього типу зі значенням опредметненої дії називають соціальні процеси, пов'язані зі зміною суспільного ладу та позначають процес виконання дії особою, названою мотивувальним іменником: *порошенкізація, путінізація, ющенкізація, кучмізація, фірташизація, меркелізація, берлусконізація, лукашенкізація, тимошенкізація, тетчеризація, кравчукізація, бонапартизація, сталінізація, шевченкізація, пушкінізація, шекспірізація, кіхотизація, санчозація, флінстонізація, тарапунькізація* (опредметнена дія (процес) – набуття ознак Тарапуньки, йдеться про його суржикомовність), *макдоналізація*, наприклад: *Утім, “ющенкізація” партії – це дуже ризикована стратегія* [Д, 07.08.2012]; *Ця “тарапунькізація” українського телефіру сприяє суржикізації культури, штучному змішуванню різних мов, деструктивному втручання у внутрішню структуру української мови* [Д, 08.06.2012].

Велику кількість іменників (25) від прізвищ відомих державних та зарубіжних політиків, діячів культури утворено за допомогою суфікса **-щин-**, який означає “суспільне явище або сукупність певних рис чи ознак, що мають зв'язок з конкретною людиною – державним діячем, партійним лідером тощо”. Наприклад: *кучмівщина, ющенківщина, януковичівщина, азаровщина, тимошенківщина, ахметівщина, тягнибоківщина, боделанівщина, ківаловщина, порошенківщина, путінщина, лукашенківщина, мєшковщина, кіреєвщина, кернесівщина, горбачовщина, кравчуківщина, омельченківщина, могильовщина, феллінівщина, коельївщина, параджанівщина, довженківщина, яценюківщина*, наприклад: *“Яценюківщина” – це символ деградації державності та безперспективності чинної влади* [Голос UA, 13.05.2015];

*Виходить, що за 21 рік так званої незалежності в Україні ще не було українського президента, і тому її ніхто не будує і не збирається цього робити, тож логічно її і немає. А те, що на нашій Богом даній Україні є, то це азарівщина, кучмівщина, ахметівщина, яких гріх назвати Україною* [ВЖ, 21.11.2012];



*Як колись мені сказали: “Це все “параджанівщина”. Але ж і параджанівщина буває різною. Буває, коли людина просто грає. А буває так, що людина відчуває: “Це моє”. А все решта несуттєво. Як казав той-таки Параджанов, важливо знайти свій Вокаліз [Кіно/театр, 2006].*

До непродуктивних суфіксів у сфері номінації осіб належить формант **-іан-**: *гамлетіана, пушкініана, франкіана, шевченкіана, гарріпоттеріана, блохініана* та інші. Наприклад: **Франкіана** – *сукупність літературознавчих, мовознавчих і т. ін. праць, присвячених висвітленню життя і творчості І. Франка [187].*

Серед відонімних похідних є похідні, утворені за допомогою суфіксоїдів. Під суфіксоїдом зазвичай розуміють кореневі морфеми, які використовуються у функції суфіксів та займають у слові їх позицію. На думку Є.А. Карпіловської, суфіксоїди – це “компоненти післякореневої частини простих непохідних слів з подільними основами, що мають власне значення і займають кінцеву позицію”[58, с. 216].

Невелика за обсягом група відонімних похідних, які утворюються за допомогою суфіксоїдів **-фоб-** зі значенням “той, хто боїться кого-, чого-небудь, не любить або не терпить когось чи щось”: *путінофоб, тимошенкофоб, шевченкофоб; -фобі-(я)-* у перекладі означає “страх перед кимось або неприязнь до когось”: *тимошенкофобія, шевченкофобія; синонімічних: -філ-* та **-люб** “великий любитель, пристрасний прихильник”: *путінофіл, порошенкофіл, ющенкофіл, тимошенкофіл. Однак потенційних тимошенкофілів не так і багато, оскільки більшість із вищезначеної групи вже й так на її боці [УП, 28.02.2003]; шевченколюб, франколюб: “Я не шевченкознавець, а шевченколюб”, – додав Микола Зубков [Режим доступу : <http://www.galinfo.com.ua/news>, 16.03.2017]; -ман, -мані-(я), що позначають певний стан, який проявляється в надмірному захопленні кимось чи чимось: *шекспіроман, шевченкоман, шевченкоманія, параджаноманія: Нехай вас не бентежить моє вигадливе визначення “параджаноманія”, але вона справді помітна. Вона хмарою накриває наш культурний соціум, народжуючи нові міфи про режисера, нові сюжети та проекти про нього [ДЗ, 11.10.2013]; тимошенкоманія: І якщо ми вже заговорили**

про політику, то я помітив, що в кожній хаті висить плакат із Юлією Тимошенко й у селах панує загальна “**тимошенкоманія**” [docudays.org.ua, 01.09.2011]; **-вод**: Кличковод: **Кличководи проти Кличка: хто кого?** (заголовок статті) [Тиждень.ua, 01.11.2012]; **-мобіль**: **Обамамобіль** та **-ленд** (англ. “land” – земля, територія) – **довженколенд** (територія, парк (ленд) Довженка): *Моя головна пропозиція – з метою оздоровлення ситуації – створити на студії такий собі “довженколенд”. Тобто здати українським продюсерам студійні приміщення за мінімальними цінами* [ДЗ, 13.10.2013]. Крім номінативної функції, похідні одиниці виконують ще й емотивну функцію – передають почуття та емоції.

Серед іменникових похідних, мотивованих онімами, набули поширення слова-назви абстрактних ознак, утворені за допомогою суфікса **-изм/-ізм**, які мають значення “наслідування ідей або поглядів особи, названої мотивуючим іменем” і часто мають негативний, рідше – позитивний ореол: *кучмізм, янукізм, бушизм, путінізм, меркельвелізм, тетчеризм, лукашизм (А ви кажете – білорусизація. А я кажу – це звичайний лукашизм кучмократії, і він не в перспективі, він – уже, він чекає на підтвердження своїх повноважень на виборах* [Д, 22.10.1999]), *ленінізм, сталінізм, черчіллізм, дізраелізм, гітлеризм, пушкінізм, кіхотизм* та інші. Наприклад: *Позицію Толстого по відношенню до “Короля Ліра” в якомусь сенсі пояснюють поняття “шекспіризма” і “шекспірізація”* [Режим доступу : <http://www.ukrbukva.net>].

Незначну групу складають похідні (15), які позначають певні суспільні, скандальні події в країні і пов’язані з назвами представників найвищого державного керівництва, утворені за допомогою суфіксоїда **-гейт** (скандал навколо чогось чи когось) (див. додаток Ж): *Порошенкогейт, Щербаньгейт, Обамагейт, Ляшкогейт, Тимошенкогейт, Яценюк-гейт, Кононенко-гейт, Кривопішин-гейт, Кличко-гейт, Фірташогейт, Гонгадзегейт, Кучмогейт, Морозгейт*, наприклад:

*Генпрокурор заявив, що слідчі дотепер не установили, чиї ж фінанси стоять за Мельниченком, плівками й іншими атрибутами скандалу за назвою “Гонгадзегейт”. Такий підсумок великого скандалу, що теж називають по-*

різному: “Морозгейт”, “Кучмагейт”, “Гонгадзегейт”. Узагалі ж, *gate* – по-англійському “ворота”. Так у чиї ж ворота йде матч? [К.ua, 11.01.2001];

“Чому *Кривопішин-гейт*, а не *Кличко-гейт*? Він умудряється за останній тиждень і Кернеса покатати, і встиг забудову біля Софії відновити в правах” [Znaj.ua, 02.02.2016].

Отже, найпродуктивнішими суфіксами є власне українські: *-ськ-(ий)*, *-ець / -івець/-овець*, *-щин-*; латинського походження: *-аці-(я)/-изаці-(я)/-ізаці-(я)*, *-ист / -іст* та грецького походження: *-ізм/-изм*, *-фоб/-філ/-фобі-(я)*. До непродуктивних відноситься суфікси *-ник*, латинського походження *-іан-* та англійського – *-гейт*. Найчисельнішу групу суфіксів становлять назви ознак, характеристик чи властивостей певних подій та суфікси, які позначають імена та прізвища людей.

3.1.2 Префіксальний спосіб. Основними джерелами надходження аналізованих префіксів та префіксоїдів до складу сучасної української мови є класичні мови (грецька та латинська) (див. додаток К).

Половина проаналізованих префіксів та префіксоїдів є власне українськими, а інші – запозичені з латинської (25 %) та грецької (25 %) мов (табл. 3.1.2.1).

Таблиця 3.1.2.1

**Кількісно-етимологічна репрезентація  
словотворчих префіксів та префіксоїдів  
української мови**

№ з/п	Мова походження словотворчих елементів	Кількість префіксів	
		абсолютна частота	відносна частота, %
1.	Українська	4	50%
2.	Латинська	2	25%
3.	Грецька	2	25%
	<b>Разом</b>	<b>8</b>	<b>100%</b>

Найактивнішим дериваційним засобом у групі префіксів зі значенням “протилежності, заперечення, протиставлення, протидії, відмінності ознак, спрямування проти того, що позначено твірною основою” виступає у сучасному мовленні запозичений формант **анти-** (грец. *anti* – “проти”), який перебуває в синонімічних відношеннях з префіксами **проти-, контр-, не-, без-** [186]. Такі утворення становлять чисельну групу (85 похідних слів).

Продуктивний компонент іншомовного походження **анти-** приєднується до іменникових (20 похідних слів) і прикметникових (65 похідних одиниць) основ. Особливу увагу заслуговують прикметникові деривати, які утворилися на основі власних імен, прізвищ відомих державних, політичних, релігійних, культурних, громадських та інших діячів, на значення протилежності в них накладається відтінок негативності оцінки, зокрема іронії. Нові прикметники від власних назв утворилися за допомогою префікса **анти-**, який приєднується до прикметникової основи з суфіксом **-ськ-** [анти + прикм. ← прикм.]: *антикличківський* [**анти** + *кличківськ(ий)*], *антиянуковичівський*, *антитимошенківський*, *антикучмівський*, *антиющенківський*, *антилуценківський*, *антитабачний*, *античерновецький*, *антизахарченківець*, *антимагнітський*, *антияценюківський* (С. Каплін також додав, що після виходу із парламентської коаліції формуватиме реальну народну опозицію та готує “**антияценюківський**” рух [Полтавщина, 17.02.2016]), *антиомельченківський*, *антиколомойський*, *антикернесівський*, *антикукобівський*, *антилукашенківський*, *антибушівський*, *античавесівський*, *антиударівський*, *антиб'ютівський*, *антирегіоналівський*, *антирошенівський*, *антишевченківський*, *антифранківський*, *антидинамівський*, *антишахтарський*, *протикучмівський*, *антиленінський*, *антигітлерівський*, *антисталінський*, *антигорбачовський*, *антисимоненківський*, *антиморозівський*. Наприклад:

*В Україні розгортається антиляшківський рух: хулігани нищать палатки РПЛ та б'ють волонтерів* [Преса України, 30.09.2014];

*Наразі три великі олігархи, Ігор Коломойський, Сергій Львовичкін та Ринат Ахметов, уклали такий-собі “антипорошенківський пакт”, який був формалізований на початку літа* [ПУ, 23.09.2015];

У Москві проходить **антипутінський** пікет проти вторгнення в Україну [Forbes Україна, 17.10.2015].

Активно використовуються префіксальні новотвори з компонентом **анти-** авторами теле-, радіоматеріалів та інтернет-видань уже в заголовках, оперативно висвітлюючи явища, події суспільного, політичного, культурного, спортивного життя. Найчастіше автори публікацій використовують у заголовках лексеми, що виділяються інформативністю, актуальністю, привертають увагу. Наприклад: *Милосердя по-ходорковськи: антипутінський олігарх прирівняв Олега Синцова до злодія в спідниці* [ПУ, 29.08.2015].

Ураховуючи теперішню політичну ситуацію в Україні післяянуковичівського періоду деякі префіксальні новотвори з компонентом **анти-** мають не негативне значення, а позитивне, наприклад: *антиянуковичівський, антиазарівський*.

Дещо менша група слів, яку становлять похідні (20) з префіксом **анти-**, що додаються до іменникових основ [анти + ім. ← ім.] від прізвищ політичних та культурних діячів, активізувалася в межах тематичної сфери України, її національно-державних, культурних інтересів та виконує не лише номінативну функцію, а й позначена істотним стилістичним маркуванням: *антиобама, антиазаров, антипорошенко, антиянукович, анти-Кличко, антишекспір, антиромео, антипоттер, антитимошенко*, наприклад: *На думку експертів, Богомолець називають “антитимошенко”, яка може “відтягнути” голоси виборців у Тимошенко в центрі на заході країни* [УП, 06.04.2014].

Спостерігаючи за мовою газет, журналів, телепередач, слід відмітити групу відонімних похідних утворених за допомогою іншомовного префікса **екс-**, який виражає значення “колишньої ознаки” і додається до іменникових основ: *екс-Віагра* (колишня Віагра – про музичний гурт “ВІА-гра”), *екс-Роксолана, екс-Ющенко*, наприклад: *Хорошковського покинув генеральний продюсер і екс-Ющенко* [Експрес новини, 05.08.2011]; до іменникових основ з суфіксами **-ець, -ник**: *екс-регіональник* (представник “Партії регіонів”), *екс-океанівець* (колишній океанівець, учасник гурту “Океан Ельзи”), *екс-динамівець* (колишній гравець

футбольного клубу “Динамо”), *екс-луценківець: Екс-луценківець пішов до Балогі* [УП, 04.08.2010]; префікса **нео-** зі значенням “нової ознаки”: *неосталініст, неокурбасівець*; наприклад: *Під згаданим вище матеріалом В.Голубєва якийсь неосталініст лишив коментар* [Репортер OGO.ua, 05.04.2013].

Незначна група відонімних похідних (8) утворена префіксальним способом, а саме за допомогою іменникового та прикметникового префікса **не-** (заперечення ознаки): *Неангели: Солістка дівочого гурту “НЕАНГЕЛИ” Слава, яка днями вдруге стала мамою, розчулила підписників свого мікроблогу публікацією фото донечки* [ТСН вражає, 08.12.2015]; *На продовження цієї “непараджановської” теми... Я знаю, що на студії гряде зміна керівництва* [ДЗ, 13.10.2013]; префіксоїда **лже-** (значення несправжньої ознаки): *Лжебузина (несправжній, удаваний О. Бузина): Таким мовним коливанням підвладний і Лжебузина, чий перехід на українську в критичний момент був пояснений автором лише одноразово й наприкінці повісті* [ЛітАкцент, 08.10.2013].

Отже, префіксальний спосіб творення відонімних похідних в українській мові є продуктивним (14,15%). Помітна тенденція до активного використання компонента іншомовного походження **анти-** (85 похідних), що приєднується до іменникових і прикметникових основ як питомих, так і запозичених. Інноваційні лексеми з компонентом **анти-** виконують не тільки номінативну функцію, а й позначені істотним стилістичним маркуванням. Незначну групу складають відонімні похідні утворені за допомогою іншомовних префіксів *екс-* та *нео-*.

3.1.3 Префіксально-суфіксальний спосіб. Префіксально-суфіксальний спосіб посідає друге місце (14,57%) серед афіксального способу творення похідних слів з вершинами-онімами.

У процесі префіксально-суфіксального словотворення активну участь беруть **конфікси** у своєму повному складі, як комплекси. В українському мовознавстві терміном конфікс (від лат. *confixum* – узятє разом) називається “афікс, що має єдине неподільне значення, але складається з двох частин, які розташовані перед коренем і після нього” [61, с. 24]. Уперше термін конфікс був

уведений у лінгвістику Н.В. Юшмановим [94, с. 34.] для позначення афіксів, що оточують твірну основу. І.О. Мельчук для позначення переривчастих афіксів пропонує термін “циркумфікс” (від. лат. *circumfixus* – закріплений кругом): “Циркумфікси оточують корінь (або рідше – інший афікс) з обох боків – як спереду, так і ззаду, “ділячись” при цьому на частини, але не “розриваючи” корінь” [94, с. 34.]. В.Г. Головін розмежовує ці два терміни, зазначаючи, що “терміни “циркумфікс” і “конфікс” можна диференціювати: першим позначати афікси, що оточують тільки корінь, іншим будь-які дистантні афікси” [26, с. 125].

У проаналізованому матеріалі серед відонімних похідних зустрічаються конфікси:

а) прикметникові: *пост- ...-ськ-, після-...-ськ-, до-...-ськ-*;

б) прислівникові: *по- ...-и*.

Великою, як засвідчує корпус ілюстративного матеріалу, є кількість прикметникових відонімних утворень з конфіксами *пост- ...-ськ-* (30 похідних) та *після-...-ськ-* (17). Похідні словотвірного типу з конфіксом *пост-...-ськ-*, який позначає явища, що відбулися після чогось історичнозначущого, після певних політичних, культурних або економічних подій, епох, особливо поширені в мові газетних та журнальних статей. Наприклад: *Наступне, чого добився Путін, – розколу політичного класу вже **постянуковичівської** України* [УП, 31.08.2012].

Словотвірною базою для конфікса *пост-...-ськ-* є антропоніми: *посткучмівський, постянуковичівський, посттимошенківський, постморозівський, постчавесівський, посттетчерівський, постшевченківський, постбальзаківський, постбрандовський, посткварцянівський, пост-Лобановський, пост-Пшонківський, постгорбачовський, посткравчуківський, постющенківський*, наприклад: *До його особи й повертається увага американських вчених, які прогнозують розвиток подій в Україні у **постющенківській** фазі її розвитку* [В, 11.07.2009]; *Пані Лідія все ближче наближається до віку, який у жінок прийнято визначати як “**постбальзаківський**”* [НП, 27.12.2009].

Словотвірний тип з конфіксом *після-...-ськ-*, який має значення “такий, що настав, відбувся пізніше чогось” частіше використовується при новотворенні

прикметників на основі сполучення прийменника *після-* та суфікса *-ськ-* з формою родового відмінка іменника – назви особи, з іменем якої, як правило, пов’язується певна епоха, здійснюючи при цьому іменникову мотивацію і префіксально-суфіксальне оформлення, наприклад: *післякучмівський, післяфранківський, післяпетрівський, післямазепинський, післясталінський, післягорбачовський, післяянуковичівський*: *Так само важко уявити практичне призначення Міжгір’я у післяянуковичівський час* [Zaxid.net, 26.04.2012].

Слід відмітити, що активність конфікса *пост-...-ськ-* серед проаналізованих похідних вдвічі перевищує продуктивність синонімічного конфікса *після-...-ськ-*.

Рідше зустрічаються прикметники з часовою семантикою утворені за допомогою конфікса *до-...-ськ-* зі значенням “який передує чомусь”: *дотимошенківський, докучмівський, доянуковичівський, доазарівський, доівасюковий, догоголівський, дошевченківський, досталінський, доющенківський*. Наприклад: *Я отримав документи, у яких замість вулиці Мазепи фігурує вулиця Січневого повстання, як у старі, доющенківські часи* [ММ, 12.03.2010].

Значна кількість (45) адвербіальних відонімних похідних слів утворилася за допомогою конфікса *по-...-и* на основі прикметників: *по-порошенківськи, по-кличківськи, по-обамівськи, по-тимошенківськи, по-лукашенківськи, по-ющенківськи, по-кучмівськи, по-бушівськи, по-ахметовськи, по-азаровськи, по-януковичівськи, по-тетчерівськи, по-голлістськи, по-фірташівськи, по-пінчуківськи, по-фаріонівськи, по-хілтонячи, по-фінчерівськи, по-дерешівськи, по-рошенівськи, по-гарріпоттерівськи, по-гераклітівськи, по-гамлетівськи, по-нобелівськи, по-коцюбинськи, по-параджановськи, по-феллінівськи, по-динамівськи, по-бальзаківськи, по-курбасівськи, по-шевченківськи, по-б’ютівськи, по-кравчуківськи, по-горбачовськи, по-мазепинськи, по-гітлерівськи, по-сталінськи, по-наполеонівськи, по-довженківськи*: *Він любив свого земляка по-довженківськи, тобто ні на що не зважаючи і все прощаючи* [ДТ, 15.02.2008]; *Медична реформа по-Яценюківськи* [З’єднання борців “За справедливість”, 18.12.2015].

Отже, префіксально-суфіксальний спосіб посідає друге місце (14,57%) серед афіксального способу творення похідних слів з вершинами-онімами, а конфіксальні утворення є невід’ємними складовими лексико-граматичної системи



української мови. У сучасних ЗМІ найбільше відад'єктивних конфіксальних утворень (57 одиниць), серед яких найактивнішими є конфікси *пост- ...-ськ-* та *після-...-ськ-*. Як засвідчила вибірка прислівників, найбільш уживаними є адвербіативи, утворені за допомогою конфікса *по- ...-и*.

3.1.4 Основоскладання. Складні іменники утворено на основі трьох способів словотвору – основоскладання, словоскладання й телескопії.

Невелику групу (1,43%) складають похідні, що утворилися внаслідок основоскладання: *путінократія* (Путін + 0 + [демо]кратія): *Бестселер німецького журналіста Б. Райтшустера “Путінократія. Людина влади та її система” посів перше місце в національному рейтингу “Книга року”* [ICTV: Факти, 26.03.2015]; *кучмократія* (Кучм(а) + о + [демо]кратія), *кучмономіка* (Кучм(а) + о + [еко]номіка) та ін. Основи поєднуються за допомогою інтерфіксів *о, е (є)*.

Дещо більшу групу (порівняно з попередньою) (7,14%) становлять похідні, утворені складносуфіксальним способом: *порошенкознавство, тимошенкознавець, порошенко-гройсманівський, порошенко-путінський, порошенко-аваківський, пізньокучмівський, гарріпоттерівський, януковичо-кучмівський, януковичо-азарівський, українсько-азарівський, кучмівсько-медведчуківсько-януковичівський, сталіноборець* (борець зі Сталіним) [184, с. 141], *золотопекторалівець* (особа, пов'язана із “Золотою Пектораллю”) [184, с. 61], *свобо-Догналівський: Свобо-Догналівський цирк в обласній раді* [Галичина, 16.10.2013]; *фронтозмінівець* (особа-учасник “Фронту змін” (громадська організація, якою керує А. Яцеюк) [184, с. 156], *дахабрахівець* (особа-учасник українського музичного гурту “Даха Браха”) [184, с. 36], *депешмодівець* (особа-учасник гурту “Депеш Мод”) [184, с. 38], *сильноукраїнець, нашоукраїнець, народнорухівець, єдиноцентрівець* (особа, пов'язана з Київською міською організацією “Єдиний центр”), *лівобережець* (особа, пов'язана з “Лівим берегом” (київський театр) [184, с. 81], *океаноельзівський, шевченкознавство, шевченкознавець, шевченкоцентризм, тарасошевченківський, шевченконенависник, франкоцентризм, тичинознавство, дессізнавство,*

*сервантесознавство, пушкінознавство, пушкінознавець, шекспірознавство, довженкознавець, довженкознавство, поттерознавець.*

Завдяки основословоскладанню (2,14%) утворилася значна частина одиниць, наприклад: **Кернесодобкін** (особа, яка поєднує ознаки Г. Кернеса і М. Добкіна, очільників Харкова і Харківської області), **Віталькореготуха** (ослівлення словосполучення *реготуха з Вітальки*), **Віталькосеріал** (ослівлення словосполучення *серіал про Вітальку*), **Турчиновояценюк** (Турчинов + Яценюк, особа, яка поєднує в собі риси О. Турчинова та А. Яценюка); **Фрейдомарксизм** (Фрейдизм+о+марксизм), **києводинамівець** (особа, пов'язана з “Динамо” Київ – футболіст), **кучмоекономіка, кучмостан, шевченкоподібний.**

Помічено, що продуктивними складниками у творенні похідних є такі, як: **-пад**: **Ленінопад** (падіння пам'ятника Леніну): *Подвійний “ленінопад”*. *Пам'ятники вождю пролетаріату упали на сході* [ТСН вражає, 17.05.2015]; **-штадт**: *До дня народження Бандери у Волині з'явилося місто Бандерштадт* [ТСН вражає, 08.08.2009]; іноземного походження **-сіті** (англ. “city” – місто) тощо: *Назви ти місто хоч Забурбелівка, Тугодумськ або Бандерсіті, але поки всім керують недоумки – легше жити не буде* [КП, 17.04.2015].

Отже, основоскладання є менш продуктивним в українській мові і становить лише 1,43%. Значна частина одиниць утворилася завдяки складносудіжальному способу (7,14%) та основословоскладанню (2,14%), менше похідних – за допомогою чистого основоскладання (1,43%). У мові сучасної публіцистики похідні одиниці виконують номінативну, образну, емотивну й експресивну функції. Вони називають поняття, надаючи їм відчутного емоційно-експресивного забарвлення, у певному контексті.

3.1.5 Словоскладання. Помітне кількісне зростання авторських іменникових похідних, утворених словоскладанням, яке відрізняється від інших афіксальних способів словотвору орієнтацією на творення складних слів, які функціонують у тісному зв'язку з системою словосполучень, що стають основою для їх творення.

Іменникові похідні, утворені словоскладанням, виконують спеціальні стилістичні функції. Вони відзначаються змістовною цілісністю, а їх компоненти доповнюють один одного й разом набувають нової семантики, яка є зрозумілою й без контексту. Наприклад: *Януковичів-азарових*, *Тігіпка-Януковича*, *Януковича-молодшого*, *Януковича-Богатирьової*, *Азаров-Табачник*, *Ющенко-Тимошенко*, *Ахметов-Львовчкін-Медведчук*, *Сергій-протигаз*, *Льоня-Космос*: *Історія замовчує, хто першим і коли назвав Леоніда Черновецького **Льонею-Космосом**, але вже в перший рік його роботи на посаді мера Києва це прізвисько Леоніда Михайловича увійшло в широкий ужиток* [РЖ, 22.08.2011]; *зомбі-Ленін*, *Наполеонбад*, *Гітлербург* (бург + Гітлер – ослівлення словосполучення бург (місто) Гітлера), *Шевченколюб-Шевченкофан*: *Як **Шевченколюб-Шевченкофан**, не можу не подякувати Василю Федоровичу за його Шевченкіану у віршах, де в 150 творах 31 раз лунає ім'я Кобзаря, апостольське і лагідне, пророче і гнівне* [Профспілкові вісті, 08.03.2015]; *Дереш-критика* (ослівлення словосполучення критика Дереша) [184, с. 39], *Франко-поет*, *Гамлет-ідеаліст*, *Гамлет-машина*, *Януковичград* (Янукович + град; град – урочисте позначення міста, города; за походженням є церковнослов'янізмом (церк.-слов. градъ), наприклад: *Палаточне містечко у Харкові стоїть вже два тижні. Активісти містечка кажуть, що залишати “Януковичград”, не дивлячись на різке погіршення погоди, не збираються* [Режим доступу : <http://www.comments.ua/politics>, 01.02.2005]. Експресивність складних іменникових відонімних утворень виникає завдяки місткому вираженню думки: *До цього процесу долучився ще один їхній давній спільник – **нарден-ляшкіст** Юрій Чижмарь* [Місто, 30.01.2015].

У складних словах зустрічаються компоненти інтернаціонального характеру, такі як: - **forever** (англ. *forever* – назавжди) – *Янукович-forever*: *Злочин, що відкриває шлях для проекту “Янукович-forever”* [УП, 23.11.2012]; -**інтерв'ю** (англ. “interview” – інтерв'ю ): *Дереш-інтерв'ю* (ослівлення словосполучення інтерв'ю Дереша, українського письменника); *ЯнуковичЛікс* [Янукович + Лікс (англ. *leaks* – витік інформації)]: *Генеральна прокуратура за рік не передала*

жодної справи до суду, яка б базувалася на документах, виловлених у Київському морі поблизу “Межигір’я”, що отримали назву “**ЯнуковичЛікс**” [Р.С., 22.02.2015].

Особливо активно творяться й функціонують оказіоналізми-композиції у заголовках газет і журналів, назвах теле- і радіопередач, програмах, серіалах:

**Простомарія** (“Просто Марія” – телесеріал);

**Вусолапохвіст** (передача на СТБ);

**Сашиатаня** (Саша + Таня – серіал про молоду сім’ю);

**Бопутіннападе**: “**Бопутіннападе**”. Єдиний щирий слоган влади. Щойно похитнуться порошенківсько-ложкінсько-фірташевсько... (довгий-довгий ланцюжок) схеми – вони влаштують нам **путіннападе** [Режим доступу : <http://www.viche.in.ua>; 23.11.15].

Отже, в українській мові було проаналізовано 34 похідних (4,86%) утворених словоскладанням від онімних основ. Вони відзначаються змістовною цілісністю, а їх компоненти доповнюють один одного й разом набувають нової семантики.

3.1.6 Телескопія. Аналізуючи словотвірні похідні слід відмітити, що в українській мові надзвичайно продуктивним став новий спосіб словотворення – телескопія (2,14%), що посідає проміжне місце між словоскладанням й аббревіацією. Особливістю відонімних телескопів є складність їх семантики та незрозумілість морфемної будови. Суть його полягає в тому, що нова одиниця виникає внаслідок злиття повної основи одного твірного слова з усіченою основою іншого або поєднанням двох усічених основ вихідних лексем, пов’язаних сурядним зв’язком. На нашу думку, така активізація зумовлена впливом англійської мови й певними позитивними властивостями телескопізмів як засобів номінації – компактністю й цільністю оформлення, виразністю і мотивуванням, зокрема яскравістю їхньої внутрішньої форми.

Похідні, утворені телескопічним способом, є експресивно насиченими і виконують номінативну, образну й емотивну функції. Слід зауважити, що саме на основі прізвищ, імен відомих політиків, бізнесменів як українського, так і

світового рівня, діячів культури та ін., журналісти, автори статей, теле- та радіоведучі, гумористи останнім часом полюбляють утворювати різноманітні okazіоналізми з метою жарту, іронії, висміювання, впливу, рідше для вихваляння.

Приєднуємося до думки Ж.В. Колоїз [69], яка слідом за В. Ізотовим та В. Панюшкіним, систематизувала похідні-okazіоналізми залежно від особливостей поєднання основ, і виокремлюємо відповідно такі групи:

1) накладання основи першого компонента дериваційної бази на усічену початкову частину другого компонента:

**Бандюкович** (бандюк + [Янук]ович): *У Москві поліція миттєво розігнала акцію солідарності з Україною, на якій виголошували “Майдан, поджигай, Бандюкович – убегай!”* [УП, 24.08.2014]; **Порошенкоград** (Порошенко + [Кірово]град), **Яценюкград** (Яценюк + [Кірово]град): *Жив у Кіровограді з самого народження. Хіба війна зупиниться, якщо буде Єлисаветград? Це жах у війну таким займатися. Буде Порошенкоград, або Яценюкград. І що? Що зміниться?*[КП, 17.04.2015].

2) накладання на усічену частину першого компонента дериваційної бази структурно цілісного другого компонента:

**Берлускапоне** (Берлус[коні] + Капоне): *Суди “Берлускапоне”* (назва статті) [Тиждень, 26.07.2013]; **Обамамобіль** (Обама + [авто]мобіль); **Перепутін** (пере[путати]+Путін): *Він усе нам перепутін* [ДЗ, 29.11.2013];

3) накладання усіченої частини першого та початкової другого компонентів дериваційної бази:

**Януческу** (Яну[кович + Чау]шеску (румунський диктатор), **Путлер** (Пут[ін + Гіт]лер): *Путлер і Януческу – наслідки вторинності (заголовок статті). Янукович після застосування насильства до мирних протестувальників в Україні з чиєїсь легкої руки перетворився на “Януческу” – згадуємо румунського диктатора Чаушеску, який почав війну з власним народом і був розстріляний ним же. Путін же, виступивши агресором проти України, був “удостоєний” прізвиськом “Путлер”* [К, 05.05.2014]; **Янучар** (Яну[кович + яни]чар) [184, с. 164].

Ці приклади, з одного боку, передають велич і масштабність змін, що відбулися чи відбуваються в Україні, а з іншого – демонструють ті поразки та невдачі, яких вона зазнала.

Отже, ми розглянули дериваційні особливості використання онімних похідних у публіцистичному тексті, проаналізували суфіксальний, префіксальний, префіксально-суфіксальний способи творення відонімних одиниць, словоскладання, основоскладання та телескопічний спосіб.

Фактичний матеріал переконливо засвідчив, що істотно переважає суфіксальний спосіб (53,57%) утворення похідних (найпродуктивнішими є суфікси *-ськ-* та *-ець*) і негативнооцінні складні утворення над позитивно маркованими, утворювані на основі прізвищ, імен відомих політиків, бізнесменів як українського, так і світового рівня, які журналісти, автори статей, теле- та радіоведучі, гумористи любляють утворювати з метою жарту, іронії, висміювання.

Основними джерелами надходження аналізованих формантів до складу української мови є і класичні мови (грецька та латинська), і сучасні мови (англійська) (табл. 3.1.6.1).

Таблиця 3.1.6.1

### Співвідношення формантів за джерелом запозичення

№ з/п	Джерело запозичення	Кількість	
		сумарна	у відсотках
1.	<i>Класичні мови</i>	13	60%
2.	<i>Сучасні мови</i>	1	4%
3.	<i>Власне українська</i>	8	36%
	<b>Разом</b>	<b>22</b>	<b>100%</b>

Згідно із запропонованою вище таблицею виявлено, що найбільш продуктивними серед аналізованих онімних похідних сучасної української мови є

форманти класичного походження (60%), а саме: латинської та грецької мов. Запозичення з сучасних мов (англійської) складають 4% і є менш продуктивними.

### **3.2 Сучасна українська онімна лексика: поділ на макрокласи**

Зібраний фактичний матеріал засвідчив, що динамічні процеси найбільшою мірою зачепили три макрогрупи онімної лексики: *антропоніми*, *ергоніми*, *ідеоніми*. Вони помітно активізувалися в сучасній українській мові в останні роки. Це спричинено передусім активними процесами в політичному житті, збільшенням кількості партій, організацій, культурних установ, загостренням конкурентної боротьби між ними та їхніми лідерами. У такій послідовності й спробуємо розглянути СГ із зазначеними вершинами.

3.2.1 Словотвірні гнізда з вершинами-антропонімами. У сучасній лінгвістиці спостерігається значний інтерес до проблем ономастики, тобто вивчення власних імен, зокрема антропонімів, які займають особливе місце в українській, англійській та взагалі у будь-якій мові світу. Повноцінне спілкування, тобто правильне сприйняття, оцінювання та інтерпретація інформації, є неможливим без знання певного набору власних імен та їх функцій у мові та тексті.

Ми проаналізували 130 СГ з вершинами-антропонімами (див. додаток А) в українській мові, попередньо поділивши їх на сім підгруп (табл. 3.2.1.1).

Сьогоднішня політична ситуація в державі, а саме: політичний плюралізм у суспільстві, демократизація суспільно-політичного життя, реальна політична боротьба партій і окремих кандидатів на виборах різних рівнів, сприяли суттєвому поновленню і поповненню політичної лексики, яку ми розділили на дві підгрупи: 1) президенти держав; 2) керівники впливових партій, урядовці, відомі політики.

Імена відомих особистостей (письменників, драматургів, режисерів, акторів, співаків та спортсменів), літературних персонажів складають значний пласт

знань, необхідних для усвідомлення та оцінки культури того чи іншого народу. Ми їх розділили на п'ять підгруп (див. табл. 3.2.1.1).

Таблиця 3.2.1.1

**Підгрупи антропонімів  
сучасної української мови**

№ з/п	Підгрупи антропонімів	Кількість вершин	Відсоткове співвідношення
1.	Керівники впливових партій, урядовці, відомі політики	44	34%
2.	Письменники, драматурги, перекладачі, відомі як в Україні, так і в світі	33	25%
3.	Президенти держав	16	12%
4.	Літературні герої та телегерої	14	11%
5.	Спортсмени, тренери	10	8%
6.	Режисери, актори кіно, театру та телебачення	7	5,4%
7.	Народні і світові композитори та співаки	6	4,6%
	<b>Разом</b>	<b>130</b>	<b>100%</b>

Найбільшу групу словотвірних інновацій у мові сучасних мас-медіа становлять іменники, творення яких зумовлене потребою номінації осіб, предметів, явищ, а саме, похідні від найменувань керівників впливових партій, урядовців, політиків, громадських і релігійних діячів, журналістів.

Розглянемо СГ з вершиною-антропонімом *від онімів, які позначають президентів держав, глав парламентів, урядів*, а саме з вершиною *Кучма* (Леонід Данилович Кучма – український політик і державний діяч, другий



президент України), перебування при владі якого дало як позитивні, так і негативні похідні (рис. 3.2.1.1).

Вершина	I ступень деривації	II ступень деривації	
<b>Кучм-а</b> →	<i>кучмак</i>		
	<i>кучманізм</i> →	<i>маразм-кучманізм</i>	
	<i>кучманіст</i>		
	<i>кучманоїд</i>		
	<i>кучмівець</i> →	<i>антикучмівець</i>	
		<i>антикучмівський</i>	
		<i>протикучмівський</i>	
		<i>пізньокучмівський</i>	
		<i>януковичо-кучмівський</i>	
	<i>кучмівський</i>	→	<i>кучмівсько-медведчуківсько-януковичівський</i>
			<i>по-кучмівськи</i>
	<i>докучмівський</i>		
	<i>післякучмівський</i>		
	<i>посткучмівський</i>		
	<i>кучмівщина</i>		
	<i>кучмізаці(я)</i> →	<i>де-кучмізація</i>	
	<i>кучмізм</i>		
	<i>кучміст</i> →	<i>кучмістський</i>	
	<i>Кучменістан</i>		
	<i>кучмовіз</i>		
	<i>кучмогейт</i>		
	<i>кучмоекономіка</i>		
	<i>кучмознавство</i>		
	<i>кучмоїд</i>		
	<i>кучмократія</i>		
	<i>кучмономіка</i>		
	<i>кучмостан</i>		
<i>кучмування</i>			

Рис. 3.2.1.1 СГ з вершиною *Кучма*

Найактивнішими в СГ з вершиною *Кучма* від базового слова з категорійним значенням “політик” є категорії назв особи. Існують різні способи реалізації оцінки вираження ставлення суб’єкта мовлення до особи, оцінюючи її правління в

Україні в межах відповідності/невідповідності особистим ознакам: послідовник або прибічник кого-небудь (*кучміст, кучмак, кучмівець*); негативне ставлення: *кучманойд, кучмоїд*; суспільне явище або сукупність певних рис чи ознак, що мають зв'язок з державним діячем (*кучмівщина*); зі значенням протилежності, відмінності ознак, спрямування проти того, що позначено твірною основою (*антикучмівець*). Політичний напрямок, який сповідував політик отримав назву *Кучмізм*, а політичний скандал пов'язаний з його іменем – *Кучмогейт*.

СГ є багатослівним, адже воно складається з вершини *Кучма* та з 33 похідних серед яких:

а) іменники (22 одиниці): *кучмак, кучманізм, кучманіст, кучманойд, кучмівець, антикучмівець, кучмівщина, кучмізація, кучмізм, кучміст, кучмовіз, кучмогейт, кучмоекономіка, кучмознавство, кучмократія* та ін.;

б) прикметники (10 одиниць): *кучмівський, антикучмівський, докучмівський, пізньокучмівський, післякучмівський, посткучмівський, протикучмівський, януковичо-кучмівський, кучмістський, кучмівсько-медведчуківсько-януковичівський*;

в) прислівники (1 одиниця): *по-кучмівськи*.

Вихідне і похідне становлять словотвірну пару, наприклад: *Кучма* ← *кучмівський*, *Кучма* ← *кучміст*, *кучмізація* ← *декучмізація*.

Похідні гнізда можна віднести до публіцистичної лексики, оскільки їх приклади були зафіксованими з газет та з промов політиків. Наприклад: *Але чи має право говорити щось про культуру мови особа, яка каже по-кучмівськи “дякуємо вас діти”, а ведмедика називає “медведиком”?* [ТСН вражає: Погляди, 28.02.2010].

Розгортання СГ може відбуватись як горизонтально (синтагматично), так і вертикально (парадигматично). У синтагматичному плані СГ складається з 28 СЛ:

- 1) *Кучма* ← *кучмак*;
- 2) *Кучма* ← *кучманізм* ← *маразм-кучманізм*;
- 3) *Кучма* ← *кучманіст*;
- 4) *Кучма* ← *кучманойд*;
- 5) *Кучма* ← *кучмівець* ← *антикучмівець*;

- 6) *Кучма* ← *кучмівщина*;
- 7) *Кучма* ← *кучмізація* ← *декучмізація*;
- 8) *Кучма* ← *кучмізм*;
- 9) *Кучма* ← *кучміст* ← *кучмістський*;
- 10) *Кучма* ← *кучменістан та інші*.

Ланцюжки є: двокомпонентні (*Кучма* ← *кучмознавство*, *Кучма* ← *кучмізм*, *Кучма* ← *кучмостан*) та трикомпонентні (*Кучма* ← *кучмівський* ← *антикучмівський*, *Кучма* ← *кучмівський* ← *по-кучмівськи*); з похідними однієї частини мови (*Кучма* ← *кучмізація* ← *декучмізація*, *Кучма* ← *кучмовіз*) та з похідними різних частин мови (*Кучма* ← *кучміст* ← *кучмістський*). Деривати аналізованого СГ рівномірно репрезентовані іменниками та прикметниками.

У парадигматичному плані СГ кваліфікують як систему СП:

I парадигма – *кучмак*, *кучманізм*, *кучманіст*, *кучманойд*, *кучмівець*, *кучмівський*, *докучмівський*, *післякучмівський*, *посткучмівський*, *кучмівщина*, *кучмізація*, *кучмізм*, *кучміст*, *кучменістан*, *кучмовіз*, *кучмогейт*, *кучмоекономіка*, *кучмознавство*, *кучмойд*, *кучмократія*, *кучмономіка*, *кучмостан*, *кучмування*;

II парадигма – *маразм-кучманізм*, *антикучмівець*, *антикучмівський*, *протикучмівський*, *пізньокучмівський*, *по-кучмівськи*, *януковичо-кучмівський*, *декучмізація*, *кучмістський*, *кучмівсько-медведчуківсько-януковичівський*.

Деривати, що входять до аналізованого СГ, розташовуються на двох ступенях похідності.

На першому ступені похідності формується 23 деривати. У його межах виділяються дві частиномовні зони (блоки):

а) іменникова (19 одиниць): *кучмак*, *кучманізм*, *кучманіст*, *кучманойд*, *кучмівець*, *кучмівщина*, *кучмізація*, *кучмізм*, *кучміст*, *кучменістан*, *кучмовіз*, *кучмогейт*, *кучмоекономіка*, *кучмознавство*, *кучмойд*, *кучмократія*, *кучмономіка*, *кучмостан*, *кучмування*;

б) прикметникова (4 одиниці): *кучмівський*, *докучмівський*, *післякучмівський*, *посткучмівський*.

На другому ступені нараховується 10 похідних одиниць. Вони членуються на такі частиномовні зони:

- а) іменникова (3 одиниці): *маразм-кучманізм, декучмізація, антикучмівець*;
- б) прикметникова (6 одиниць): *антикучмівський, протикучмівський, пізньокучмівський, януковичо-кучмівський, кучмівсько-медведчуківсько-януковичівський, кучмістський*;
- в) прислівникова (1 одиниця): *по-кучмівськи*.

Найчисельнішими є субстантивний та ад'єктивний блоки похідних одиниць.

Похідні дають чітку соціальну оцінку, здебільшого негативну. Стилiстична невідповідність поєднувальної основи та суфікса веде до утворення похідних з оцінним значенням. Це властиво розглянутим похідним *кучмізм* із суфіксом **-ізм** та *кучміст* із суфіксом **-іст**: *Кучмізм – не якийсь випадковий зигзаг історії, а поєднання об'єктивно-історичних процесів і раціонального планування тодішньої “молодої команди” Леоніда Кучми, яка, власне, й зліпила його як політика* [День, 18.07.2014]; *Єдиний кучманіст нашої епохи. У Львові живе чоловік, який захоплюється життям Леоніда Даниловича Кучми* [ХВ, 24.09.2006].

Деякі оніми швидко збільшують свій словотвірний потенціал, обростаючи похідними з емоційним забарвленням: *кучмізація, кучмізм, кучміст, прокучмівський, антикучмівський, кучмократія, кучмономіка, кучмостан, кучмування*. Це зумовлено екстралінгвістичними причинами: перехідними періодами розвитку певного суспільства і змінами сприйняття дійсності.

Питомі й запозичені суфікси **-уванн-(я)**, **-ств-(о)**, **-щин-(а)**, **-ізаці-(я)** у розглянутих відонімних утвореннях (*кучмування, кучмівщина, кучмізація*) наділені абстрактними значеннями дії або ознаки, а твірні основи (власні імена), крім функції ідентифікації, виконують ще й роль виразників та носіїв певного оцінного значення, окреслюють поле розпізнавання сукупності негативних ознак, асоційованого з *Кучмою*. Наприклад: *На зміну кучмівщині прийшла та ж сама кучмівщина, тільки в інших строях і інших політичних форматах* [СПУ, 20.06.2006]; *В часи кучмування палацик, якому не судилося потрапити в*

національний реєстр архітектурного надбання, був куплений (Замки та храми України: Режим доступу : <http://www.castles.com.ua/dibrivka.html>).

Продуктивним у гнізді є префіксально-суфіксальний спосіб словотворення, зокрема використання конфіксів: **до-...-ськ-**, **пост-...-ськ-**, **після-...-ськ-**: *посткучмівський, післякучмівський, пізньокучмівський, докучмівський*: *Україні якраз у цей, післякучмівський, період було вкрай необхідне протилежне: розуміння влади не як цілі, а як засобу – засобу модернізації країни [LB.ua, 12.03.2010]; Осінь режиму, або чи можна уникнути колапсу “посткучмівського” перехідного періоду?[УП, 17.11.2004]; До речі, згадана НВР 1991 могла би стати набагато довершеною, аби ще в докучмівський період був прийнятий [...] проект нової Конституції [УП, 29.06.2009].*

Похідні *антикучмівський, протикучмівський* утворилися за допомогою формантів **анти-** та **проти-**, наприклад: *Антикучмівський спостерігач при Європейському суді Тон Янсен підкреслив, що “антикучмівський” виступ має децю іншу підоснову [Голос.ua, 21.02.2013]; На долю другої аватари Ляльки припав антирежимний політ-рок, що став музичним виразом протикучмівських виступів. (<http://www.vgolos.com.ua/articles>).*

Способом основословоскладання утворилися похідні: **кучмоекономіка** та **кучмостан**: *Ось, виявляється, куди нас силоміць, під наглядом могильових і хорошковських, провадять донецькі управителі - безпосередньо в жорстко русифікований кучмостан [УП, 13.08.2010]; Отже, бартерна газова тіньова “кучмоекономіка” залишатися незмінною вже не могла [Сіверщина, 19.01.2009]; основоскладання: **кучмократія** (Кучма + демократія); **кучмовіз** (Кучма + візок); **кучмономіка** (Кучма + економіка): *Прагнення “партії влади” зробити це, з посиленнями на [...] грандіозні успіхи кучмономіки початку 2000-х, продиктоване реальними обставинами вітчизняного громадського й політичного життя [УП, 15.11.2011]; складносуфіксальним: **пізньокучмівський** [Пізній + о + кучмівський]: *Вкотре буде засвідчено факт тісної співпраці “сердечних” з командою, яка творила беззаконня у пізньокучмівський період [ТСН вражає, 11.04.2008]; **януковичо-кучмівський, кучмознавство**: Газотранспортне***

**кучмознавство** (заголовок статті) [УМ, 07.02.2007].

У дослідженому гнізді виокремлюються okazіоналізми, утворені телескопією, що вживаються переважно з негативно оцінною семантикою: **кучмоїд** (Кучм[а + гуман]оїд); **Кучменістан** (Кучм[а + Туркм]еністан): *Агітатори за “княгіню Юлію” вертають нам зручний і комфортний для них антиукраїнський **Кучменістан**, де українська нація не матиме узагалі ніяких прав* [Режим доступу: <http://www.o-bilozerska.dreamwidth.org>]; **кучmanoїд** (Кучма + [гума]ноїд): [...] *всі уїдливі політичні прізвиська, широко вживані під час президентства Леоніда Кучми (“За єдУ”, “кучmanoїд”, “нашисти”, “Чук і Гек” і “Вава”), розташувалися з 7-го по 12-е місце* [РЖ, 22.09.2011].

Ці телескопічні утворення передають величину тих змін, які відбулися чи відбуваються в Україні та відображають ті поразки, яких вона зазнала за часи правління Л.Д. Кучми. Журналісти, теле- та радіоведучі, гумористи і самі політики утворюють okazіоналізми з метою жарту, іронії та висміювання.

Розглянемо СГ від найменувань **керівників впливових партій, урядовців, відомих політиків, громадських і релігійних діячів, журналістів**.

В українській мові за часів перебування при владі українського політика М.Я. Азарова, значної актуальності набуло слово-вершина **Азаров** (Микола Янович Азаров – український політичний і державний діяч російського походження, экс-прем'єр-міністр України), а тому й обросло значною кількістю похідних одиниць у СГ (рис. 3.2.1.2).

На нашу думку, похідні гнізда належать до пасивної лексики, оскільки **М.Я. Азаров** ганебно завершив своє перебування на посаді экс-прем'єра-міністра України і зараз перебуває за її межами.

Найактивнішими в СГ від базового слова з категорійним значенням “політик” є категорії назв особи. Тут бачимо й різні способи реалізації оцінки, вираження ставлення суб'єкта мовлення до особи (*антиазаров*), оцінюючи її правління в Україні в межах опозиції оцінок відповідності/невідповідності особи тим ознакам; послідовника чи прибічника політика називає похідний (*азарівець*); ідеологію та принципи роботи, які сповідували колишній прем'єр-міністр України

і його соратники, перебуваючи на різних владних посадах в Україні відображає похідний *Азаровщина*, а мову Миколи Азарова, який спотворює українську мову, позначає похідний *Азарівка*, наприклад: *І. Фаріон: “Я скажу так – при Азарові у нас була “азарівка”, а при Авакові у нас стала – “аваківка”* [Znaj.ua, 28.10.2015 ].

Вершина	I ступень деривації	II ступень деривації
<i>Азаров</i> →	<i>анти-Азаров</i> <i>азаровщина</i> <i>Азаров-Табачник</i>  <i>азарівський</i>	         
		<i>антиазарівський</i> <i>януковичо-азарівський</i> <i>українсько-азарівський</i> <i>по-азаровськи</i> <i>азарівкознавець</i>   
	<i>доазарівський</i> <i>азарівка</i> → <i>азарівець</i> <i>Азіров</i> →	     

**Рис. 3.2.1.2** СГ з вершиною *Азаров*

СГ з вершиною *Азаров* є багатослівним, адже воно складається з вершини *Азаров* та з 14 похідних. Вихідне і похідне становлять словотвірну пару, наприклад: *Азаров – азарівський*, *Азаров – азаровщина*.

У синтагматичному плані СГ складається з 11 СЛ: 1) *Азаров – анти-Азаров*; 2) *Азаров ← Азаров-Табачник*; 3) *Азаров ← азаровщина*; 4) *Азаров ← азарівський* ← *по-азаровськи*; 5) *Азаров ← азарівський* ← *антиазарівський*; 6) *Азаров ← доазарівський*; 7) *Азаров ← азарівський* ← *українсько-азарівський*; 8) *Азаров ← азарівський* ← *януковичо-азарівський*; 9) *Азаров ← азарівка* ← *азарівкознавець*; 10) *Азаров ← азарівець*; 11) *Азаров ← Азіров* ← *азірувати*.

Похідні одиниці в ланцюжку, крім останнього, виконують функцію і похідних, і непохідних водночас. Так, у СЛ *Азаров ← азарівський* ←

*антиазарівський* лексема *азарівський* буде похідною від слова *Азаров* і непохідною щодо *антиазарівський*.

СЛ є: двокомпонентні (1, 2, 3, 6, 10) та трикомпонентні (4, 5, 7, 8, 9, 11); з похідними однієї частини мови (1, 2, 3, 9, 10) та з похідними різних частин мови (4, 5, 6, 7, 8, 11).

У парадигматичному плані СГ кваліфікують як систему СП :

I – *анти-Азаров, Азаров-Табачник, азаровщина, азарівський, азарівка, азарівець, доазарівський, Азіров*;

II – *антиазарівський, українсько-азарівський, януковичо-азарівський, по-азарівськи, азарівкознавець, азірувати*.

Деривати, що входять до аналізованого СГ, розташовуються на двох ступенях похідності. На першому ступені формується 8 дериватів. У його межах виділяються *дві* частиномовні зони (блоки):

а) іменникова (6 одиниць: *анти-Азаров, азарівка, азарівець, Азіров*);

б) прикметникова (2 одиниці: *азарівський, доазарівський*).

На другому ступені нараховується 6 похідних одиниць. Вони членуються на такі частиномовні зони:

а) іменникова (1 одиниця: *азарівкознавець*);

б) прикметникова (3 одиниці: *антиазарівський, українсько-азарівський, януковичо-азарівський*);

в) прислівникова (1 одиниця – *по-азарівськи*);

г) дієслівна (1 одиниця: *азірувати*).

Отже, найчисельнішими є субстантивний та ад'єктивний блоки похідних одиниць. У СГ переважає афіксальний спосіб творення похідних, а саме *суфіксальний* та *префіксально-суфіксальний (конфіксальний)*, також зустрічається основоскладання, телескопія та словоскладання із суфіксацією.

Прикметник *антиазарівський* утворений префіксальним способом за допомогою префікса ***анти-***, який приєднується до прикметникової основи, наприклад: *Цього року спробують сформувати новий “антиазарівський” Кабмін* [Тиждень. ua, 03.01.2014].



Лексеми з компонентом **анти-** виконують не лише номінативну функцію, а й позначені істотним стилістичним маркуванням. Враховуючи теперішню політичну ситуацію на Україні післяянуковичівського періоду, деякі префіксальні новотвори з компонентом **анти-** мають не негативне значення, а позитивне (*антиазарівський, антиянуковичівський, антипутінський*).

Прикметник *доазарівський* з часовою семантикою утворений за допомогою конфікса **до-...-ськ-** зі значенням “який передує чомусь”: *Подібна спроба вже була зроблена у доазарівський період, але тоді “блакитні” олігархи її пригасили* [Подільські вісті, 03.11.2015]. Адвербіальний відонімний похідний *по-азаровськи* утворився за допомогою конфікса **по-...-и-**: *Чи загрожує Україні “одужання” по-азаровськи?* [Укрінформ, 19.03.2016].

Похідні, утворені шляхом основоскладання, що супроводжується суфіксацією відзначаються змістовною цілісністю, а їх компоненти доповнюють один одного й разом набувають нової семантики, в основному зрозумілої й без контексту. Експресивність складних іменникових відонімних утворень виникає завдяки місткому вираженню думки: **азарівкознавець** (ослівлення словосполучення *знавець азарівки*): *Цікаво, що в обговоренні з'являються азарівкознавці, які звинувачують укладачів словника в тому, що він неправильно перекладає деякі слова, і пропонують “правильні” версії* [Волинь.Post, 29.03.2013]; **януковичо-азарівський**: *Після віджиму Вексельберга житомирське родовище переходить до януковичо-азарівського середовища* [НГ, 17.10.2011]; *Запустили українсько-азарівський словник* [Газета.ua, 29.03.2013].

У СГ є похідні, утворені способом словоскладання: **Азаров-Табачник**: *Активна протидія антиукраїнському уряду Азарова-Табачника і маріонетковому режиму Януковича* [Свобода: Новини, 20.04.2010].

Слід відмітити, що на основі прізвища *Азаров* відомим політиком та депутатом Олегом Ляшком було утворено оказіоналізми з метою жарту, іронії, висміювання, наприклад: *“Слухаю Азірова у парламенті. І несамохіть придумав неологізм: нове дієслово – азірувати. Про значення, певен, здогадаєтесь самі”*, - *сказав депутат Олег Ляшко* [iPress.ua, 19.04.2013].

Розглянемо СГ від онімів **письменників, драматургів, перекладачів відомих як в Україні так і в світі** з вершиною – *Франко* (І.Я. Франко – український письменник, поет, публіцист, перекладач, учений, громадський і політичний діяч).

Похідні, які входять до гнізда, належать до активної лексики, оскільки Франко є відомим в Україні та за її межами не лише як поет, письменник, драматург, але й літературознавець, фольклорист, історик, перекладач. Усе життя письменника – боротьба за єдність держави, за свій народ.

Найактивнішими в СГ від базового слова з категорійним значенням “*письменник*” є категорії назв особи. Послідовника чи прибічника поета називають похідні (*франкознавець, франколюб, Франко-поет*). Сферу наукових зацікавлень, теорію та історію української літератури позначає похідний *франкознавство*, а знавець теорії – *франкознавець* (рис. 3.2.1.3).

Вершина	I ступень деривації	II ступень деривації
<b>ФРАНКО</b> →	<i>франкознавство</i> <i>франкознавець</i> → <i>франкознавчий</i> <i>франколюб</i> <i>франкоцентризм</i> <i>франкіана</i> <i>Франко-поет</i> <i>післяфранківський</i> <i>франківський</i>	<i>ерудит-франкознавець</i>           <i>антифранківський</i> <i>по-франківськи</i>

**Рис. 3.2.1.3 СГ з вершиною Франко**

СГ є багатослівним, адже воно складається із вершини – *Франко* та з 12 похідних, серед яких:

а) іменники: *франкознавство, франкознавець, франколюб, франкоцентризм, франкіана, Франко-поет, ерудит-франкознавець*;

б) прикметники: *франкознавчий, франківський, антифранківський, післяфранківський*;

в) прислівники: *по-франківськи*.

Вихідне і похідне становлять словотвірну пару, наприклад: *Франко* ← *франківський*; *Франко* ← *франкознавство*; *франківський* ← *антифранківський*.

Похідні одиниці в ланцюжку, крім останнього, виконують функцію і похідних, і непохідних водночас. Так, у СЛ *Франко* ← *франківський* ← *антифранківський* лексема *франківський* буде похідною від слова *Франко* і непохідною щодо *антифранківський*.

У синтагматичному плані СГ складається з 10 СЛ:

1. *Франко* ← *франкознавство*
2. *Франко* ← *франкознавець* ← *ерудит-франкознавець*
3. *Франко* ← *франкознавчий*
4. *Франко* ← *франколюб*
5. *Франко* ← *франкоцентризм*
6. *Франко* ← *франкіана*
7. *Франко* ← *франківський* ← *антифранківський*
8. *Франко* ← *післяфранківський*
9. *Франко* ← *Франко-поет*
10. *Франко* ← *франківський* ← *по-франківськи*

Вони є: двокомпонентні (1, 3, 4, 5, 6, 8, 9) та трикомпонентні (2, 7, 10); з похідними однієї частини мови (1, 2, 4, 5, 6, 9) та з похідними різних частин мови (3, 7, 8, 10).

У парадигматичному плані СГ кваліфікують як систему СП:

I парадигма – *франкознавство, франкознавець, франкознавчий, франколюб, франкоцентризм, франкіана, франківський, Франко-поет, післяфранківський*;

II парадигма – *ерудит-франкознавець, антифранківський, по-франківськи*.

Деривати, що входять до аналізованого СГ, розташовуються на двох ступенях похідності. На першому ступені похідності формується 9 дериватів. У його межах виділяються *дві* частиномовні зони:

а) іменникова (6 одиниць): *франкознавство, франкознавець, франколюб, франкоцентризм, франкіана, Франко-поет*;

б) прикметникова (3 одиниці): *франкознавчий, післяфранківський, франківський*.

На другому ступені нараховується 3 похідні одиниці. Вони членуються на такі частиномовні зони:

а) іменникова (1 одиниця): *ерудит-франкознавець*;

б) прикметникова (1 одиниця): *антифранківський*;

в) прислівникова (1 одиниця): *по-франківськи*.

Отже, найчисельнішими є субстантивний та ад'єктивний блоки похідних одиниць. Похідні утворені афіксальним способом: а) суфіксальним: *франківський, франкіана, франколюб* (внаслідок поєднання твірної основи *Франко* + суфіксоїда *люб*); б) префіксально-суфіксальним за допомогою конфікса *після-...-ськ-* : *післяфранківський* (*Оцеї специфічний український дуалізм уперше в нашій новітній історії було знято вже післяфранківським поколінням інтелігенції, до котрого звертався Франко в “Відвертому листі до галицької української молоді”* [ХВ, 16.07.2012]; в) префіксальним: *антифранківський*; г) складносуфіксальним: *франкознавство, франкознавець* (*Найталановитіші молоді вчені – радійники, механіки-математики і франкознавець*[Експрес, 16.09.2015]); *франкознавчий, франкоцентризм* (ослівлення словосполучення *центризм Франка*: *Для мене Франко – не конче “франкоцентризм”*. Це дуже значна постать – тому що *відкрита* [ДЗ, 30.08.2013]); д) словоскладанням: *ерудит-франкознавець, франко-поет* (*Коли говоримо про Франка-поета, то він і поет-громадянин, і автор агітаційних текстів, гімнів – щоправда, не зовсім соціалістичних, а більше, може, націоналістичних* [ДЗ, 30.08.2013]; *Конкурс ерудитів-франкознавців “Від знання – до розуміння”* [Буське радіо, 06.04.2016]).

Отже, проаналізовано 14 СГ від онімів письменників, драматургів, перекладачів. Всі вони є багатослівними, а кількість похідних у гнізді залежить від популярності письменника, поета чи драматурга. Більшість похідних проаналізованих СГ розташовані на двох ступенях похідності, найчисельнішим є субстантивний та ад'єктивний блоки похідних одиниць. У СГ переважає афіксальний спосіб творення похідних, а саме: суфіксальний, префіксально-суфіксальний (конфіксальний), словоскладання та складносуфіксальний.

Найменші СГ утворюються від онімів акторів кіно, театру та телебачення. Розглянемо СГ з вершиною *Петросян* (Є.В. *Петросян* – артист естради, письменник-гуморист і телеведучий) (рис. 3.2.1.4).

<i>Петросян ← петросянівський</i>
-----------------------------------

**Рис. 3.2.1.4.** СГ з вершиною *Петросян*

СГ є елементарним, адже воно складається з вершини *Петросян* і одного похідного *петросянівський*, утвореного суфіксальним способом: *Цього року глядачі вкотре змушені споживати несвіжі “голубі огоньки”, концертні олів’є російсько-українських зірок та специфічний “петросянівський” гумор* [ВЗ, 11.12.2013].

Проаналізуємо СГ від онімів літературних героїв та телегероїв з вершиною *Поттер* (Гаррі Джеймс Поттер – вигаданий персонаж і головний герой знаменитої серії романів англійської письменниці Джоан К. Ролінг” (рис. 3.2.1.5.).

На нашу думку, похідні одиниці гнізда можна віднести до активної лексики, оскільки серії творів Дж. К. Роулінг надзвичайно популярні, обговорюються у сімейному колі, теле- і радіоефірах, на наукових конференціях. Світ Гаррі швидко розширює свої межі, освоюючи матеріальне й інформаційне поле повсякденності, про що свідчать інтернетівські співтовариства численних фанатів, випуск товарів, що несуть атрибутику вигаданої реальності Роулінг. Похідні одиниці належать до публіцистичної та нетермінологічної лексики, оскільки були зафіксованими з газет, теле- і радіоефірів: *Семеро українських фанів Поттеріади, серед яких однолітки головного героя, розповіли, за що вони так люблять цю історію і як*

виростали разом з нею [BBC Україна, 31.07.2015]; *ГарріПоттеріана* – майстерно скомпільовані твори, котрі ведуть читача в НІКУДИ. І з цього НІКУДИ є всі шанси ніколи не вийти [ЛітАкцент, 05.01.2015] (див. рис.3.2.1.5).

Вершина	I ступень деривації	II ступень деривації	III ступень деривації
Поттер	<i>антипоттер</i>		
	<i>поттеріада</i>		
	<i>поттеріана</i>	→ <i>гарріпоттеріана</i>	
	<i>поттерівський</i>	↗ <i>антипоттерівський</i> ↘ <i>гарріпоттерівський</i>	→ <i>по-гарріпоттерівськи</i>
	<i>поттероман</i>	→ <i>Поттероманія</i>	
	<i>поттерознавець</i>		

**Рис. 3.2.1.5.** СГ з вершиною *Поттер*

СГ є багатослівним, адже воно складається з вершини *Поттер* та з 11 похідних. Вихідне і похідне становлять словотвірну пару, наприклад: *Поттер* ← *поттеріада*, *поттеріана* ← *гарріпоттеріана*.

У синтагматичному плані СГ складається з 7 СЛ:

- 1) *Поттер* ← *антипоттер*;
- 2) *Поттер* ← *поттеріада*;
- 3) *Поттер* ← *поттеріана* ← *гарріпоттеріана*;
- 4) *Поттер* ← *поттерівський* ← *гарріпоттерівський* ← *по-гарріпоттерівськи*;
- 5) *Поттер* ← *поттерівський* ← *антипоттерівський*;
- 6) *Поттер* ← *поттерознавець*;
- 7) *Поттер* ← *поттероман* ← *поттероманія*.

СЛ є двох – (1, 2, 6), трьох – (3, 5, 7) та чотирьох – (4) компонентні, з похідними однієї частини мови (1, 2, 3, 6, 7 ланцюжки) та з похідними різних

частин мови (4, 5 ланцюжки). Деривати аналізованого гнізда репрезентовані іменниками, прикметниками та прислівниками.

У парадигматичному плані СГ складається із трьох СП: I парадигма – *антипоттер, поттеріада, поттеріана, поттерівський, поттерознавець, поттероман*; II парадигма – *гарріпоттеріана, антипоттерівський, гарріпоттерівський, поттероманія*; III парадигма – *по-гарріпоттерівськи*.

Деривати, що входять до аналізованого СГ, розташовуються на трьох ступенях похідності. На першому ступені похідності формується 6 дериватів. У його межах виділяються дві частиномовні зони: а) іменникова (*антипоттер, поттеріада, поттеріана, поттерознавець, поттероман*); б) прикметникова (*поттерівський*).

На другому ступені нараховується 4 похідних одиниць. Вони членуються на такі частиномовні зони: а) іменникова (*гарріпоттеріана, поттероманія*); б) прикметникова (*антипоттерівський, гарріпоттерівський*).

Похідний, розташований на третьому ступені деривації, належить до прислівникової зони: *по-гарріпоттерівськи*.

Найчисельнішим є субстантивний та ад'єктивний блоки похідних одиниць.

Похідний **поттероманія** має прагматичний ореол, що позначає певний інтелектуальний стан, який виявляється в надмірному захопленні чим-небудь, наприклад: *Поттероманія безжальним цунамі обрушилася на голови моїх однолітків, яких і зараз сміливо можна назвати “поколінням Гаррі Поттера”* [BBC Україна, 31.07.2015].

Такий похідний зумовлює появу назви особи, що дуже цікавиться чимось, наприклад, **поттероман**: (особа, яка “хвора” на *поттероманію*, фанат, прихильник Гаррі Поттера): *Кожен справжній український “поттероман” десь глибоко в серці завжди сподівався, що колись-то візьме до рук книжку, котра засвідчить, що й тут, в Україні, хоча б невеличка Школа чарування ховається таки за сусіднім рогом* [Епоха чародіїв, 06.02.2010].

Стилістична невідповідність твірних основ **поттер** і суфікса **-iad-(a)** та **поттер** і суфікса **-ian-(a)** веде до утворення похідних: *поттеріада, поттеріана*

з оцінним значенням, що характеризує людей за їхніми поглядами та діяльністю: *В інтерв'ю журналу Емма розповіла про те, як почувалася після завершення “поттеріади”, що зіграла в її житті величезну роль [Gazeta.ua, 14.06.2011]; Перекладач “поттеріани” Віктор Морозов учора летів в Україну, щоб, купивши в крамниці англомовного “Поттера”, засісти за роботу [УМ, 16.03.2016].*

Прикметник від власної назви **поттерівський** утворився за допомогою суфікса **-ськ-**, що виражає значення “належності певному колу людей” та інтерфікса **-ів-**: *Розгадку скептично налаштовані критики знаходили у відверто комерційному спрямуванні кінострічки та загалом поттерівської міфології [УП, 15.07.2015].*

Похідний *антипоттер* утворений за допомогою використання префікса іншомовного походження *анти-* і виконує не лише номінативну функцію, а й позначений істотним стилістичним маркуванням. Наприклад: *Відомий біолог напише “Антипоттера”. Тепер ми матимемо науковий антипоттерівський твір* [Режим доступу: <http://www.vsiknygy.net.ua>].

Похідний *поттерознавець* утворився способом основоскладання, яке супроводжується суфіксацією та сприяє оновленню й збагаченню лексико-граматичного розряду із частиномовним значенням предметності та непроцесуальної ознаки іменника (прихильник, послідовник кого/чого-небудь). Задіяні форманти, у складі яких наявний інтерфікс **-о-**, що поєднує дві твірні основи (*поттер* + *знати*), остання з яких супроводжується суфіксом **-ець-** (*поттер* + *о* + *знав* + *ець*): *На думку головного поттерознавця України, директора видавництва “А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га” Івана Малковича, цей фільм – один із найгірше дубльованих українською [УМ, 16.03.2016].*

Прикметниковий похідний **гарріпоттерівський** утворений шляхом словоскладання, що супроводжується суфіксацією. Завдяки місткому вираженню думки складний похідний набуває експресивності: *Також Емма розповіла про те, що в “гарріпоттерівський” період їй довелося боротися за своє право отримати освіту [Gazeta.ua, 14.06.2011].*



Адвербіальний відонімний похідний *по-гарріпоттерівськи* утворився за допомогою конфікса *по-...-и* на основі прикметника (*гарріпоттерівський*): *На ньому сірий твідовий піджак і чорні окуляри, його світле волосся – по-гарріпоттерівськи розтріпане* [Д, 19.06.2015].

Нечисельний за обсягом корпус СГ в україністиці становлять вершини **від онімів народних та світових співаків і композиторів**. Побудуємо та розглянемо СГ з вершиною *Пономарьов* (О.В. Пономарьов – український співак, телеведучий, народний артист України, композитор) (рис. 3.2.1.6):

Вершина	I ступень деривації	II ступень деривації
<i>Пономарьов</i>	<i>пономарьовський</i> → <i>пономарьовець</i>	<i>цукановсько-пономарьовський</i>

**Рис. 3.2.1.6** СГ з вершиною *Пономарьов*

СГ є багатослівним, адже воно складається з вершини *Пономарьов* та з 3 похідних серед яких: іменники (*пономарьовець*) та прикметники (*пономарьовський, цукановсько-пономарьовський*).

У синтагматичному плані СГ складається з двох СЛ:

I – *Пономарьов – пономарьовський, цукановсько-пономарьовський*;

II – *Пономарьов – пономарьовець*.

Вони є двокомпонентні (II ланцюжок) та трикомпонентні (I ланцюжок), з похідними однієї частини мови (II ланцюжок) та з похідними різних частин мови (I ланцюжок). Деривати аналізованого гнізда репрезентовані іменниками та прикметниками.

У парадигматичному плані СГ складається із двох СП: I – *пономарьовський, пономарьовець*; II – *цукановсько-пономарьовський*.

У парадигмі першого ступеня деривації виділяється дві частиномовні зони (блоки): іменникова (*пономарьовець*) та прикметникова (*пономарьовський*), а в парадигмі другого ступеня похідності лише одна частиномовна зона – прикметникова (*цукановсько-пономарьовський*: *На думку Карасьова,*

“цукановсько-пономарьовський випадок” це ще одна ланка в ланцюжку подій, які можуть негативно позначитися на іміджі БПП [112.ua, 09.07.2015]).

Вершина *Пономарьов* стала основою для формування цілої низки лексичних дериватів. Послідовника або прихильника народного співака позначає похідний *пономарьовець*, наприклад: *Оля Фреймут: “А далі б’ється Пономарьовець”* [1+1: Голос країни, 03.05.2015, 22:20]; похідний *пономарьовський* відображає значення належності установі, організації чи самому співаку: *Зокрема, “Сімнадцять миттєвостей весни” і “Пірати Карибського моря” дублювали артисти, які працюють на пономарьовській студії* [Д, 24.03.2009].

Подібним за обсягом корпус СГ становлять вершини від онімів **усіма знаних і популярних спортсменів, тренерів**. Наприклад, побудуємо СГ з вершиною *О.В. Блохін* (радянський футболіст і український футбольний тренер):

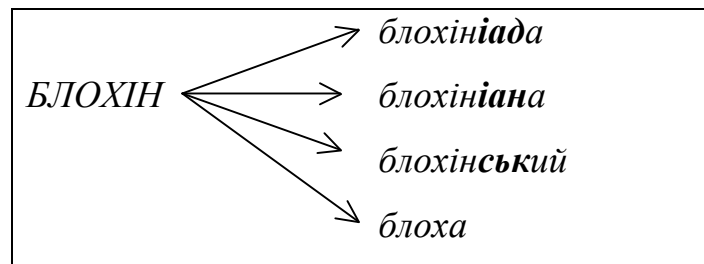


Рис. 3.2.1.7 СГ з вершиною *Блохін*

СГ є багатослівним, адже воно складається з вершини *Блохін* та з 4 похідних серед яких: іменники (*блoхiнiада, блoхiнiана, блoха*) та прикметники (*блoхiнськiй*).

У синтагматичному плані СГ складається з чотирьох СЛ: I – *Блохін – блoхiнiада*; II – *Блохін – блoхiнiана*; III – *Блохін – блoхiнськiй*, IV – *Блохін – блoха*, які є двокомпонентними, з похідними однієї частини мови (I, II, IV ланцюжки) та з похідними різних частин мови (III ланцюжок). Деривати аналізованого гнізда репрезентовані іменниками та прикметниками.

У парадигматичному плані СГ складається із однієї СП: *блoхiнiада, блoхiнiана, блoхiнськiй, блoха*, в якій виділяється дві частиномовні зони (блоки): іменникова (*блoхiнiада, блoхiнiана, блoха*) та прикметникова (*блoхiнськiй*).

Похідні СГ утворені афіксальним способом, а саме – суфіксальним: за допомогою суфікса *-ськ-*: **Блохінський** нігілізм набагато глибоко вріс у свідомість не тільки гравців, а й тренера [ТСН: про спорт, 23.10.2014]; непродуктивного суфікса у сфері номінації осіб *-іан-(а)*: *блохініана* (збірне до всього, що пов'язане з О. Блохіним): *Крізь синонімічність чи принципові протилежності з ними побачимо віхи блохініани* [184, с.23]; суфікса *-іад-(а)*: *блохініада* (збірне до всього, пов'язаного з О. Блохіним): **Блохініада**, або спроба осмислити 60-річчя Олега Блохіна [184, с.23].

Також слід відмітити okazіоналізм – *блоха*, який несе негативне забарвлення: **“Блоха”** знову присмодно здивував, коли на Євро-2012 його хлопці з жовто-синьої “дрім-тім” дали бій шведам, англійцям [ВС, 01.11.2012].

У дисертаційному дослідженні істотно домінують одиниці з вершинами-антропонімами, що пояснюється посиленням антропоцентризму і номінативності у словотворі сучасної української мови. З-поміж СГ з вершинами-антропонімами, утворених на основі прізвищ відомих осіб як в Україні так і в світі (а це приблизно 130 вершин), було виокремлено сім підгруп словотвірних інновацій у мові сучасних ЗМІ, серед яких найбільшу становлять іменники, творення яких зумовлене потребою номінації осіб, предметів, явищ, а саме, онімні похідні від найменувань керівників впливових партій, урядовців, відомих політиків, громадських і релігійних діячів. Причиною цього стала насиченість життя політичними та суспільними подіями в державі за останні роки.

Найбільшими СГ, а саме за кількістю похідних в гнізді, є СГ утворені від онімів, які позначають прізвища президентів (*Кучма* – 33 похідних, *Янукович* – 27 похідних), відомих політиків (*Азаров* – 14 похідних, *Тимошенко* – 17 похідних) та письменників (*Шевченко* – 20 похідних, *Франко* – 13 похідних).

Варто також наголосити, що саме завдяки мові засобів масової інформації, вони весь час перебувають “на слуху”, стають загальновідомими, активно обростаючи похідними дериватами й інтенсивно поповнюють суспільно-політичний словник мови.

3.2.2 Словотвірні гнізда з вершинами-ергонімами. Ергоніми – це власні назви ділового об’єднання людей, що включають в себе спілки, організації, установи, підприємства, товариства, заклади та ін.

У дисертаційній роботі було розглянуто 44 СГ з вершинами-ергонімами, які були погруповані за 5 підгрупами (табл. 3.2.2.1):

Таблиця 3.2.2.1

#### Підгрупи СГ з вершинами-ергонімами

№ з/п	Підгрупи ергонімів	Кількість вершин	Відсоткове співвідношення
1.	Організації, фабрики, установи, інститути, театри, видавничі доми	18	41%
2.	Політичні партії, союзи	10	23%
3.	Спортивні організації, угруповання, ліги	7	16%
4.	Музичні гурти	7	16%
5.	Соціальні мережі	2	4%
	<b>Разом</b>	44	100%

Через те, що в Україні суспільно-політичні процеси протікають вільно, демократично, незалежно від будь-яких владних чи кримінальних осіб, то й кількість партій і блоків уже давно сягнула більше сотні. А звідси велика чисельність, широта й розмаїття СГ із вершинами на позначення політичних партій.

Розглянемо СГ з вершиною **Свобода** (українська націоналістична партія, лідер – Олег Тягнибок). СГ є багатослівним, адже воно складається з вершини **Свобода** і семи похідних (рис. 3.2.2.1).

У синтагматичному плані СГ складається з 5 СЛ:

*Свобода* ← *свободівець* ← *антисвободівець*; *Свобода* ← *досвободівський*;  
*Свобода* ← *свободівський* ← *просвободівський*; *Свобода* ← *свободівський* ←

*антисвободівський; Свобода ← свободівський ← свободівсько-украївський* (див. рис. 3.2.2.1).

Вершина	I ступень деривації	II ступень деривації
<i>Свобода</i>	<i>свободівець</i> →	<i>антисвободівець</i>
	<i>досвободівський</i>	
	<i>свободівський</i> →	<i>просвободівський</i>
		<i>антисвободівський</i>
		<i>свободівсько-украївський</i>

**Рис. 3.2.2.1. СГ з вершиною *Свобода***

СЛ є трикомпонентні з похідними однієї частини мови (*Свобода* (ім.) ← *свободівець* (ім.) ← *антисвободівець* (ім.)) та з похідними різних частин мови (*Свобода* (ім.) ← *свободівський* (прикм.) ← *антисвободівський* (прикм.)).

У парадигматичному плані СГ складається з двох СП. До парадигми першого ступеня деривації належить три похідних: *свободівець*, *свободівський* *досвободівський*. У її межах виділяються дві частиномовні зони:

- а) іменникова (1 одиниця: *свободівець*);
- б) прикметникова (2 одиниці: *свободівський*, *досвободівський*).

До парадигми другого ступеня деривації – чотири похідних: *антисвободівець*, *просвободівський*, *антисвободівський*, *свободівсько-украївський*. Вони членуються на такі частиномовні зони:

- а) іменникова (1 одиниця: *антисвободівець*);
- б) прикметникова (4 одиниці: *просвободівський*, *антисвободівський*, *свободівсько-украївський*).

Отже, найчисельнішим є ад'єктивний блок похідних одиниць.

Деривати аналізованого СГ репрезентовані іменниками та прикметниками. Більшість утворені префіксальним способом (3 одиниці:

*антисвободівець, антисвободівський та ін.*), решта суфіксальним (2 одиниці: *свободівець, свободівський*), конфіксальним (*досвободівський*) і складносуфіксальним (*свободівсько-україністський*).

Належність партії “Свобода” позначає похідний *свободівський*: “**Свободівський**” пікет під Житомирським міськвідділом закінчився фотографуванням активістів з правоохоронцями [Житомир.info, 31.06.2014], а прибічника, прихильника, члена – *свободівець*: **Свободівець** Мірошниченко озвучив свою версію скандалу з экс-дружиною [ТСН вражає, 08.11.2015].

З огляду на насиченість життя політичними подіями в останні роки зросла продуктивність прикметників з формантом *про-* зі значенням “той хто/що на боці”: *просвободівський* (*Багато скептиків говорить, мовляв, та що там той “просвободівський” батальйон робить...розумні б цього не говорили, це суто політичні розбірки, які жодного стосунку до реальності не мають* [Народне слово, 18.05.2015]); конфіксом *до-...-ськ*: *досвободівський* (*Ви приховуєте свою біографію? Якщо ні, розкажіть, будь ласка, трошки більше про свою діяльність у “досвободівський” період, в тому числі за часів СРСР* [Бріз, 22.05.2013]).

Отже, нечисельний за обсягом корпус СГ в україністиці становлять вершини певних міжнародних та українських організацій, зокрема політичних рухів, блоків, партій, організацій, фондів та ін., які виникли або стали відомими порівняно недавно. Характерно, що в Україні деякі з них з’являються лише перед черговими виборами до парламенту або президента.

Близьким до попередньої підгрупи є СГ з вершинами, що позначають переважно нові організації, банки, фабрики, ансамблі, спортивні угруповання, телеканали, радіопередачі, соціальні мережі та ін.

Наприклад, розглянемо СГ з вершиною **Океан Ельзи** (український рок-гурт, створений 12 жовтня 1994 року у Львові, лідером та вокалістом якого є Святослав Вакарчук) (рис. 3.2.2.2).

СГ складається з вершини *Океан* та з 4 похідних розташованих на двох ступенях похідності.

Вершина	I ступень деривації	II ступень деривації
Океан	<i>океанівець</i> →	<i>екс-океанівець</i>
	<i>океанівський</i>	
	<i>океаноельзівський</i>	

**Рис. 3.2.2.2. СГ з вершиною *Океан* Ельзи**

У синтагматичному плані СГ складається з трьох СЛ: *Океан – океанівець – екс-океанівець*; *Океан – океанівський*; *Океан – океаноельзівський*.

У парадигматичному плані до складу СГ входять дві СП. До парадигми I ступеня деривації належить три похідних: *океанівець*, *океанівський*, *океаноельзівський*. У її межах виділяються дві частиномовні зони: іменникову (*океанівець*) та прикметникову (*океанівський*, *океаноельзівський*). До парадигми II ступеня похідності належить один похідний іменникової зони: *екс-океанівець*. Наприклад: *Перший привід для аплодисментів на адресу хлопців – “океаноельзівський” альбом “Суперсиметрія” розійшовся накладом у 200 тисяч примірників і став двічі платиновим [УМ, 17.10.]*; *Пісню “На лінії вогню” “океанівський” фронтмен присвятив нинішнім подіям в Україні [Plus, 01.06.2014]*.

Засобом реалізації словотвірних значень похідних звичайно виступає суфіксація, префіксація та складносуфіксальний спосіб.

За допомогою формантів від основ ергонімів утворюються похідні двох частин мови: іменники та прикметники. За частотністю та кількістю похідних в гнізді найбільшою серед СГ з вершинами-ергонімами є підгрупа на позначення політичних партій.

Необхідно зазначити, що СГ з вершинами-ергонімами є менш частотнішими ніж СГ з вершинами-антропонімами і кількість похідних в гнізді в них також незначна. Похідні гнізд належать до двох ступенів деривації, найбільше виділяються субстантивний та ад’єктивний блоки. Переважає афіксальний спосіб

творення похідних, а саме: суфіксальний, префіксально-суфіксальний (конфіксальний) та складносуфіксальний.

3.2.3 Словотвірні гнізда з вершинами-ідеонімами. Найменший за обсягом корпус СГ в україністиці становлять гнізда з вершинами-ідеонімами. Ідеоніми – власні назви понять духовної культури (заголовки художніх творів, кінофільмів, телепрограм, музичних творів тощо). Наприклад, розглянемо СГ з вершиною *Віталька* (“Віталька” – український комедійний телесеріал на телеканалі ТЕТ).

СГ складається з вершини та з двох похідних: *віталькореготуха* (ослівлення словосполучення *реготуха з Вітальки*) та *віталькосеріал* (ослівлення словосполучення *серіал про Вітальку*), які утворені основоскладанням (рис. 3.2.3.1).

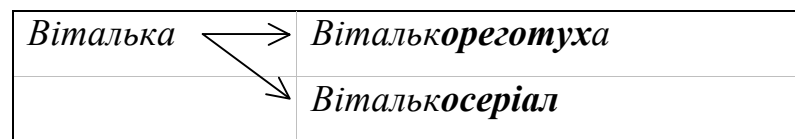


Рис. 3.2.3.1 СГ з вершиною *Віталька*

Словотвірні ланцюжки СГ (I – Віталька ← віталькореготуха; II – Віталька ← віталькосеріал) є: двокомпонентні та з похідними однієї частини мови.

Деривати аналізованого СГ репрезентовані іменниками: *віталькореготуха, віталькосеріал*, які утворені основословоскладанням.

СП першого ступеня похідності складається з однієї іменникової зони.

Отже, розглянувши СГ з вершинами-антропонімами, ергонімами й ідеонімами, слід відмітити, що найбільший за обсягом корпус СГ становлять СГ з вершинами-антропонімами, а саме ті гнізда, вершини яких позначають прізвища президентів держав, керівників впливових партій, урядовців, відомих політиків та письменників. Найменший корпус СГ в україністиці становлять гнізда з вершинами-ідеонімами.



### 3.3 Структура словотвірних гнізд з вершинами-онімами в сучасній українській мові

СГ – чітко організована система комплексів спільнокореневих одиниць, у якій найпростішим є *словотвірна пара*, а складнішими структурними одиницями-комплексами є *словотвірний ланцюжок*, який утворюється в результаті об'єднання словотвірних пар та *словотвірна парадигма*, яку формують деривати, що перебувають на одному ступені похідності.

Структура СГ залежить від семантики, будови і частиномовної належності початкового слова, яке називається *вершиною* словотвірного гнізда.

Розглянемо СГ з вершиною **Ю.В. Луценко** (український політик і державний діяч). Найактивнішими в СГ від базового слова з категорійним значенням “політик” є категорії назв особи. Помітні різні способи реалізації оцінки, вираження ставлення суб'єкта мовлення до особи (*Луцук, антилуценківський*); послідовника чи прибічника політика називає похідний (*луценківець*) (рис.3.3.1).

Вершина	I ступень похідності	II ступень похідності
Луценко	луценківський	антилуценківський по-луценківськи
	луценківець	екс-луценківець
	Луцук	

Рис. 3.3.1 СГ з вершиною Луценко

В основі СГ лежить вихідне непохідне слово (вершина) – *Луценко*, решта слів – похідні (6 одиниць), наприклад: *Свої дивіденти зможе отримати і влада міста Тернополя через начальника управління культури і мистецтв Олександра Смика, який очолював в нашій області Луценківський політичний проект*

“Народна самооборона” [Терен, 12.05.2016]; *Луценко побачив навколо Києва “антилуценківський пояс”* [Коментар, 12.03.2007].

Вихідне і похідне становлять словотвірну пару: *Луценко* ← *луценківський*, *Луценко* ← *луценківець*, *луценківський* ← *антилуценківський*, *луценківець* ← *екс-луценківець*.

Кожне СГ має *ступені похідності* – послідовно розташовані ряди слів, формування яких відбувається в результаті здійснення кожного наступного дериваційного акту.

СГ з вершиною *Луценко* має два ступені похідності:

I – *луценківський*, *луценківець*, *Луцик*;

II – *антилуценківський*, *екс-луценківець*, *по-луценківськи*.

Системний характер СГ ґрунтується на спільності кореневої морфеми (*луценко*), похідності, наявності слова-вершини (*Луценко*), а також послідовному підпорядкуванні одних структурних компонентів іншим з чітко визначеним для кожного з них місцем.

СГ може поповнюватися новими словами за порівняно короткий проміжок часу, і, навпаки, слова в гнізді часто переміщуються з центру на периферію чи зовсім виходять з нього. Отже, СГ є динамічною системою, адже його межі рухомі.

У тому самому СГ може бути репрезентована розмовна лексика: *Порошок* (орозмовлення прізвища Порошенка); *Голомийський* ← [гол]ий + [Кол]омийський; *Льоня-космос*; *Вакарчукові* (*Оля Фреймут. А ви готові дивитися як б'ються Вакарчукові?* 1+1: Голос країни, 26.04.15, 21:15); суспільно-політична лексика: *Утім, “ющенкізація” партії – це дуже ризикована стратегія* [Д, 07.08.2012]; загальноживана лексика (стилістично нейтральні слова): *Фірташівський завод “Кримський титан” уже тиждень не отримує сировину через блокаду* [ТСН вражає, 29.09.2015].

СГ за наповнюваністю можуть бути: а) елементарними (гніздо являє собою словотвірну пару), наприклад: *Роксолана* (героїня популярного турецького серіалу “Величне століття. Роксолана”) ← *екс-роксолана*: *Екс-“Роксолана”*

*Мер'єм Узерлі* вперше розповіла про статтю своєї дитини [ТСН вражає: (22.11.2013)]; **Галімар** ← *Галімарівський* (ознака за віднесеністю до французького видавництва “Галімар”): *Мій друг, філософ В. Єрмоленко, привіз мені з Парижа галімарівське видання “Алкоголі” Аполлінера 1940 року* [Країна, 16.01.2013]; **Сергій Курченко** ← *Сергій-протигаз* (український бізнесмен, власник та президент футбольного клубу “Металіст” (Харків) [ICTV: Інсайдер, 21.03.2015];

б) багатослівними (гніздо – три й більше слів), наприклад: **Тарапунька** ← *тарапуньківський*: *Тарапунька і Штенсель (Юрій Тимошенко і Юхим Березін) – талановиті актори. Але ж не випадково народився вираз “тарапуньківський сленг”...* [РС, 07.07.2015]; *тарапунькізувати*; *тарапунькізація* (опредметнена дія (процес) набуття ознак *Тарапуньки* (йдеться про його суржикомовність): *Ця “тарапунькізація” українського телефіру сприяє суржикізації культури, штучному змішуванню різних мов, деструктивному втручанню у внутрішню структуру української мови* [Д, 08.06.2012].

У відсотковому співвідношенні це виглядає приблизно так (табл. 3.3.1):

Таблиця 3.3.1

### Словотвірні гнізда української мови за наповнюваністю

Словотвірні гнізда	Елементарні		Багатослівні	
	Кількість	Відсоткове співвідношення	Кількість	Відсоткове співвідношення
З вершинами-антропонімами	8	42%	122	76%
З вершинами-ергонімами	7	37%	37	23%
З вершинами-ідеонімами	4	21%	2	1%
<b>Разом</b>	<b>19</b>	<b>100%</b>	<b>161</b>	<b>100%</b>
	<b>180</b> вершин – <b>100%</b>			
		<b>10,5%</b>		<b>89,5%</b>

Отже, структура СГ складається із *словотвірної пари*, *словотвірного ланцюжка* та *словотвірної парадигми* і залежить від семантики, будови і частиномовної належності початкового слова, яке називається *вершиною* словотвірного гнізда.

Оскільки СГ перебувають постійно в русі, то похідні можуть належати до активної лексики або до пасивної, у тому самому СГ може бути репрезентовано *стилістично марковану* і *загальноновживану* лексику.

Проаналізувавши 180 СГ з вершинами-антропонімами, ергонімами та ідеонімами, можна зробити висновки, що кількість багатослівних гнізд значно більша (89,5%) ніж елементарних (10,5%).

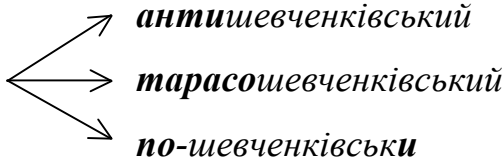
3.3.1 Словотвірний ланцюжок як структурний компонент словотвірного гнізда. Розгортання СГ може відбуватись як горизонтально (синтагматично), так і вертикально (парадигматично).

У синтагматичному плані СГ кваліфікується як сукупність *словотвірних ланцюжків* (СЛ) – рядів спільнокореневих слів, об'єднаних відношеннями словотвірної похідності: кожний наступний член такого ланцюжка формально та семантично виводиться з попереднього.

Розглянемо СГ з вершиною *Шевченко* (Т.Г. Шевченко – український поет, письменник, художник, громадський та політичний діяч) (рис. 3.3.1.1).

Похідні, які належать до гнізда з вершиною *Шевченко*, можна віднести до *активної* лексики, оскільки він є однією з найпопулярніших особистостей в українській культурі та мистецтві. СГ є багатослівним, адже воно складається з вершини *Шевченко* та з 20 похідних. Вихідне і похідне становлять словотвірну пару, наприклад: *Шевченко* ← *шевченківський*, *Шевченко* ← *шевченкознавство*.

Більшість утворені суфіксальним способом (*шевченківський*, *шевченкіана*) та префіксально-суфіксальним за допомогою конфіксів (*постшевченківський*, *дошевченківський*, *по-шевченківськи*), решта – складносуфіксальним (*шевченкоцентричний*, *тарасошевченківський*) та префіксальним способом (*антишевченківський*) (див. рис. 3.3.1.1).

Вершина	І ступень похідності	ІІ ступень похідності
<b>Шевченко</b> →	<i>шевченкознавство</i>	
	<i>шевченкознавець</i>	
	<i>шевченкознавчий</i>	
	<i>шевченколюб</i>	
	<i>шевченкоман</i> →	<i>шевченкоманія</i>
	<i>шевченконенависник</i>	
	<i>шевченкоподібний</i>	
	<i>шевченкофоб</i> →	<i>шевченкофобія</i>
	<i>шевченкоцентризм</i>	
	<i>шевченкіана</i>	
	<i>шевченкоцентричний</i>	
	<i>шевченківський</i>	
	<i>дошевченківський</i>	
	<i>післяшевченківський</i>	
	<i>постшевченківський</i>	

**Рис. 3.3.1.1** СГ з вершиною **Шевченко**

СГ складається з 17 словотвірних ланцюжків:

- 1) *Шевченко* ← *шевченкознавство*;
- 2) *Шевченко* ← *шевченкознавець*;
- 3) *Шевченко* ← *шевченкознавчий*;
- 4) *Шевченко* ← *шевченколюб*;
- 5) *Шевченко* ← *шевченкоман* ← *шевченкоманія*;
- 6) *Шевченко* ← *шевченконенависник*;
- 7) *Шевченко* ← *шевченкоподібний*;
- 8) *Шевченко* ← *шевченкофоб* ← *шевченкофобія*;

- 9) Шевченко ← шевченкоцентризм;
- 10) Шевченко ← шевченкоцентричний;
- 11) Шевченко ← шевченкіана;
- 12) Шевченко ← шевченківський ← по-шевченківськи;
- 13) Шевченко ← шевченківський ← антишевченківський;
- 14) Шевченко ← дошевченківський;
- 15) Шевченко ← післяшевченківський;
- 16) Шевченко ← постшевченківський;
- 17) Шевченко ← шевченківський ← тарасошевченківський.

Похідні одиниці в ланцюжку, крім останнього, виконують функцію і похідних, і непохідних водночас. Так, у СЛ Шевченко ← шевченківський ← антишевченківський лексема шевченківський буде похідною від слова Шевченко і непохідною щодо антишевченківський.

Аналізоване СГ складається з словотвірних ланцюжків, які є: двокомпонентні (1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 14, 15, 16,) та трикомпонентні (5, 8, 12, 13, 17); з похідними однієї частини мови (1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 11) та з похідними різних частин мови (3, 7, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17).

Отже, деривати аналізованого СГ рівномірно репрезентовані:

а) іменниками: шевченкознавство, шевченкознавець, шевченколюб, шевченкоман, шевчекоманія, шевченконенависник, шевченкофоб, шевченкофобія, шевченкоцентризм, шевченкіана;

б) прикметниками: шевченкознавчий, шевченкоподібний, шевченкоцентричний, шевченківський, антишевченківський, дошевченківський, післяшевченківський, постшевченківський, тарасо-шевченківський;

в) прислівниками: по-шевченківськи.

Похідні аналізованого гнізда розташовані на двох ступенях похідності. До I ступеня похідності належить 15 похідних: шевченкознавство, шевченкознавець, шевченкознавчий, шевченколюб, шевченкоман, шевченконенависник, шевченкоподібний, шевченкофоб, шевченкоцентризм, шевченкоцентричний,

*шевченкіана, шевченківський, дошевченківський, післяшевченківський, постшевченківський.*

До II ступеня похідності – 5 похідних: *шевченкоманія, шевченкофобія, антишевченківський, по-шевченківськи, тарасошевченківський.*

Похідні СГ можна віднести до:

а) публіцистичної та нетермінологічної лексики, оскільки приклади були зафіксованими з газет та з промов політиків, наприклад: *Усім відомий шевченконенависник Олесь Бузина відразу відгукнувся радісним криком: [...] “Настав час змінювати гімн”*[Флот України, 23.06.2010]; *Складається враження, що президентіві пропонують створити якийсь віртуальний, утопічний, скоріше, антишевченківський світ* [Рідна країна, 17.04.2012];

б) термінологічної лексики, наприклад: термін **Шевченкіана** “зібрання, сукупність творів літератури і мистецтва, пов’язаних з життям і творчістю Т.Г. Шевченка, а також усі видання його творів” [187, с. 435]; **Шевченкознавство** “вивчення творчості Т.Г. Шевченка як галузь літературознавства, мистецтвознавства тощо” [187, с. 435].

Отже, проаналізувавши СГ з вершинами-онімами у синтагматичному плані, слід відмітити, що СЛ бувають різної довжини (від двох до чотирьох компонентів) та двох типів: з похідними однієї частини мови та з похідними різних частин мови.

Таким чином, СЛ як структурний елемент СГ характеризується лінійністю організації, адже кожний наступний член похідний щодо попереднього, вищим рівнем складності структури відносно словотвірної пари, яка є ієрархічно нижчою одиницею, з різною довжиною та залежністю ступеня похідності деривата від його віддаленості щодо твірного слова.

3.3.2 Словотвірна парадигма як структурний компонент словотвірного гнізда. Основною одиницею СГ по вертикальній осі, услід за О.М. Тихоновим, вважаємо словотвірну парадигму, яка є комплексною одиницею

словотвору, оскільки виступає засобом виявлення способів словотвору та словотворчих ресурсів у їх взаємозв'язках і взаємодії [130, с. 104].

Отже, словотвірна парадигма – це набір похідних, мотивованих тією самою твірною основою, на одному ступені словотворення. У парадигматичному плані СГ кваліфікується як сукупність *словотвірних парадигм*.

Розглянемо словотвірні парадигми СГ з вершиною *П.О. Порошенко* (Порошенко П.О.– український політик і державний діяч, п'ятий президент України) (рис. 3.3.2.1):

Вершина	I ступень деривації	II ступень деривації
<i>Порошенко</i> →	<i>порошенківець</i>	<i>по-порошенківськи</i>
	<i>порошенківщина</i>	<i>антипорошенківський</i>
	<i>порошенкізація</i>	<i>пропорошенківський</i>
	<i>порошенкофіл</i>	<i>порошенківсько-яценюківський</i>
	<i>порошенкофоб</i>	<i>порошенківсько-кононенківський</i>
	<i>порошенківський</i>	<i>порошенківсько-</i>
	<i>порошенкогейт</i>	<i>народнофронтівський</i>
	<i>порошенко-</i>	<i>порошенківсько-ложкінсько-</i>
	<i>гройсманівський</i>	<i>фірташевський</i>
	<i>постпорошенківський</i>	<i>порошенківсько-тимошенківський</i>
	<i>порошенко-</i>	
	<i>путінський</i>	
	<i>порошенко-</i>	
	<i>аваківський</i>	
<i>порошок</i>		

**Рис. 3.3.2.1** СГ з вершиною *Порошенко*

Прізвище президента України *П.О. Порошенка* стало основою для формування цілої низки лексичних дериватів. Найактивнішими у СГ від базового



слова з категорійним значенням “політик” є категорії назв особи. Послідовників або прибічників політики президента позначають похідні: *порошенківець*, *порошенкофіл*, а противників – *порошенкофоб*; суспільне явище або сукупність певних рис чи ознак, що мають зв'язок з державним діячем (*порошенківщина*); зі значенням протилежності, відмінності ознак, спрямування проти того, що позначено твірною основою (*антипорошенківський*); політичний скандал пов'язаний з його іменем – *Порошенкогейт*. Також з метою жарту, іронії, висміювання на основі прізвища *Порошенка* було утворено okazіоналізм ***Порошок***, наприклад: ***Порошенківці*** домовилися з *тимошенківцями* і *ляшківцями* про посади в облраді [ІВ, 20.11.2015]; ***Порошенківщина*** — це *тріумф лицемірства і зрада ідеалів. Це кров пролита із її вини, а не лишень агресора* [Слово просвіти, 29.10.2015].

У СГ з вершиною *Порошенко* нараховується 20 дериватів, які входять до складу двох парадигм, розташованих на двох ступенях похідності.

Ураховуючи частиномовну належність похідних, у структурі СП виділяють *блоки* (часто їх називають *зонами*, *підпарадигмами*, *малими парадигмами*), які містять похідні тієї самої частини мови.

Парадигму I ступеня похідності формують 12 дериватів. У її межах виділяють такі частиномовні зони:

а) іменникова: 7 одиниць – *порошенківець*, *порошенківщина*, *порошенкізація*, *порошенкофоб*, *порошенкофіл*, *порошенкогейт*, *порошок*;

б) прикметникова: 5 одиниць – *порошенківський*, *постпорошенківський*, *порошенко-путінський*, *порошенко-аваківський*, *порошенко-гройсманівський*.

Парадигму II ступеня похідності формують 8 дериватів. У її межах виділяють такі частиномовні зони:

а) прикметникова: 7 одиниць – *антипорошенківський*, *пропорошенківський*, *порошенківсько-яценюківський*, *порошенківсько-кононенківський*, *порошенківсько-тимошенківський*, *порошенко-народнофронтівський* та інші;

б) прислівникова: 1 одиниця – *по-порошенківськи*.

За ознакою протяжності дві СП належать до двозонних СП.

Отже, на першому ступені похідності найбільшою за кількістю одиниць частиномовною зоною є іменникова, а на другому – прикметникова.

Глибину СП як одиниці, що відображає породжувальну здатність твірних слів, визначає кількість структурно різнотипних дериватів у межах окремого *словотвірного значення*.

У гнізді переважає складносуфіксальний та суфіксальний способи творення похідних слів. Наприклад, за допомогою суфікса *-ськ-* утворений похідний *порошенківський*, що виражає значення належності президенту, його політичній партії чи організації: *“Порошенківський” депутат міськради не задекларував більше 20 власних фірм* [НГ, 18.02.2016].

Відонімний похідний *антипорошенківський* утворений *префіксальним* способом за допомогою префікса *анти-*, який приєднується до прикметникової твірної основи утвореної за допомогою суфікса *-ськ-* та інтерфікса *-ів-* і несе негативну конотацію, виконує не лише номінативну функцію, а й позначений істотним стилістичним маркуванням, наприклад: *По суті, в Україні сформувався антипорошенківський політичний фронт, до якого увійшли “Батьківщина”, “Радикальна партія Ляшка”, “Свобода” та “УКРОП”* [Все, 20.11.2015].

Адвербіальний відонімний похідний *по-порошенківськи* утворився за допомогою конфікса *по-...-и*: *“УКРОП” назвав скасування другого туру виборів мера Павлограда “децентралізацією по-порошенківськи”* [ТСН вражає, 27.10.2015].

Серед відонімних похідних у СГ є і складносуфіксальний: *порошенко-гройсманівський, порошенко-аваківський, порошенківсько-тимошенківський, порошенко-яценюківський* та інші. Наприклад: *Порошенківсько-яценюківська коаліція передумала виводити гроші з офшорів* [Антикор, 29.12.2014]; *“Державін на додачу, ще й Голова ревізійної комісії порошенківсько-кононенківського “Міжнародного Інвестиційного банку”* [УП, 02.03.2016]; *Загалом участь у марші проти порошенківсько-аваківського режиму та на підтримку загартованих нині патріотів взяли кілька сотень хмельничан* [Свобода, 27.09.2015].

Отже, деривати аналізованого СГ рівномірно репрезентовані іменниками та прикметниками. Більшість утворені способами: суфіксації (7), складносуфіксальним (8), решта – префіксально-суфіксальним способом за допомогою конфіксів: *по-...-и*, *пост-...-івськ-* (2) та префіксальним (2).

Також розглянемо СГ з вершиною *Дон Кіхот*, похідні якого розташовані на трьох ступенях деривації. СП першої ступені деривації складається з 4 похідних, другої – з двох похідних, а третьої – лише з одного похідного.

Вершина	I ступень деривації	II ступень деривації	III ступень деривації
<i>Дон <u>Кіхот</u></i>	<i>донкіхотство</i> → <i>донкіхотський</i> → <i>кіхотизм</i> <i>кіхотизація</i>	<i>донкіхотствувати</i> → <i>по-донкіхотськи</i>	<i>донкіхотствуючий</i>

**Рис.3.3.2.2 СГ з вершиною *Дон Кіхот***

Отже, СГ має чітко визначену структуру, і кожний його елемент (слово) займає в ньому місце, яке передбачено мовною системою і закріплено нормою.

Проаналізувавши СГ з вершинами-антропонімами, ергонімами та ідеонімами, слід відмітити, що більше тих СГ, похідні яких розташовані на двох ступенях деривації (80 %), а менше – на трьох (20 %).

За нашими спостереженнями, в словотвірних парадигмах СГ найбільш чисельними є субстантивний та ад'єктивний блоки, менш продуктивними виявилися дієслівний та адвербіальний блоки.

### **Висновки до розділу 3**

Ілюстративним матеріалом дослідження було обрано похідні з *вершинами-онімами*, що добиралися шляхом репрезентативної вибірки з

лексикографічних джерел: словників української мови, теле- та радіопередач, мови публіцистики.

Зібраний фактичний матеріал засвідчив, що динамічні процеси найбільшою мірою зачепили три макрогрупи онімної лексики: *антропоніми*, *ергоніми*, *ідеоніми*, які помітно активізувалися в сучасній українській мові за останні роки. Це спричинено передусім активними процесами в політичному житті, збільшенням кількості партій, організацій, культурних установ, загостренням конкурентної боротьби між ними та їхніми лідерами.

Серед проаналізованих СГ з вершинами-онімами найбільш чисельну групу складають СГ із вершинами-*антропонімами*.

У дисертаційному дослідженні з-поміж СГ з вершинами-антропонімами, утворених на основі прізвищ відомих осіб як в Україні, так і в світі (а це 130 вершин), було виокремлено сім підгруп словотвірних інновацій у мові сучасних мас-медіа, серед яких найбільшу становлять іменники, творення яких зумовлене потребою номінації осіб, предметів, явищ, а саме, онімні похідні від найменувань керівників впливових партій, урядовців, відомих політиків, громадських і релігійних діячів.

Провідним способом творення дериватів в аналізованих словотвірних гніздах є афіксальний, серед підспособів якого домінує суфіксальний (53,57%) та префіксально-суфіксальний (14,57%), який реалізується за допомогою конфіксів, а потім іде префіксальний (14,15%), складносуфіксальний (7,14%) та словоскладання (4,86%). Інші способи словотворення представлено мінімально (див. табл. 3.1.1).

Найпродуктивнішими суфіксами є власне українські: *-ськ-(ий)*, *-ець / -ивець / -овець*, *-щин-*; латинського походження: *-аці-(я) / -изаці-(я) / -ізаці-(я)*, *-ист / -іст* та грецького походження: *-ізм / -изм*, *-фоб / -філ / -фобі-(я)*. До непродуктивних відноситься суфікси *-ник*, латинського походження *-іан-* та англійського – *-гейт*. У сучасних ЗМІ найбільше відад'єктивних конфіксальних утворень (57 одиниць), серед яких найактивнішими є конфікси *пост-...-ськ-* та *після-...-ськ-*. Як засвідчила вибірка прислівників, найбільш уживаними є адвербіативи, утворені за

допомогою конфікса *по-* ...-и. Помітна тенденція до активного використання компонента іншомовного походження *анти-* (85 похідних), що приєднується до іменникових і прикметникових основ як питомих, так і запозичених. Інноваційні лексеми з компонентом *анти-* виконують не тільки номінативну функцію, а й позначені істотним стилістичним маркуванням. Незначну групу складають відонімні похідні утворені за допомогою іншомовних префіксів *екс-* та *нео-*.

За наповнюваністю кількість багатослівних гнізд більша, ніж елементарних.

СЛ бувають різної довжини (від двох до чотирьох компонентів) та двох типів: а) з похідними однієї частини мови та б) з похідними різних частин мови.

У словотвірних парадигмах СГ найбільш чисельними є субстантивний та ад'єктивний блоки, менш продуктивним виявилися дієслівний та адвербіальний блоки.

Проаналізувавши СГ з вершинами-антропонімами, ергонімами та ідеонімами, слід відмітити, що більше тих СГ, похідні яких розташовані на двох ступенях деривації (80 %), а менше – на трьох (20 %).

Відонімні похідні виконують ряд функцій, а саме: номінативну – при необхідності назвати нове поняття, відобразити політику певного президента чи держави, підкреслити поведінку особи або групи осіб та позначити соціально-політичні явища, процеси тощо; експресивну, емоційну, оцінну та ін.

Похідні СГ утворюються в межах певної ситуації спілкування, статті, телепередачі, адже поза контекстом, вони не несуть зрозумілої інформації. Також необхідно зазначити, що більшість відонімних похідних належать лише мовленню і не входять до словникового складу мови.

Особливо активно творяться й функціонують онімні похідні у мові засобів масової інформації: у заголовках газет і журналів, назвах теле- і радіопередач, програмах, в промовах політиків. Це зумовлено низкою чинників як екстралінгвального, так і інтралінгвального характеру.

Основні положення цього розділу висвітлено у двох одноосібних публікаціях автора [113; 114].

**РОЗДІЛ 4**  
**СТРУКТУРА СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД**  
**З ВЕРШИНАМИ-ОНІМАМИ**  
**В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Матеріалом дослідження було обрано похідні з *вершинами-онімами*, що вибиралися шляхом репрезентативної вибірки з мови публіцистики, теле- та радіопередач: BBC News, The New York Times, The Guardian, Independent, The Insider, An Art Journal, The Time, The Globe and Mail, The Washington Post, The Telegraph, Encyclopedia Britannica, Daily News, The New York Post, The Mail, The Wall Street Journal, The Economist, Politics, The Mirror, Weekly World News, Business Insider, Culture, Politico, Minnesota Daily та інші.

Таким чином, проаналізуємо структуру СГ з вершинами-онімами та способи утворення онімних похідних в англійській мові, яку зіставимо в V розділі із структурою СГ в українській мові.

#### **4.1 Способи творення відонімних похідних**

Дослідження похідних слів, утворених від власних імен, дозволило визначити шляхи і способи їхнього утворення, виявити моделі формування цих лексичних одиниць.

Аналіз зібраного фактичного матеріалу засвідчив перевагу афіксального, переважно суфіксального, способу словотворення у формуванні дериватів з основами-онімами, причому афіксація, телескопія і словоскладання є основними засобами утворення похідних слів у сучасній англійській мові (табл. 4.1.1).

За нашими спостереженнями, найчисельнішу групу похідних складають лексеми, створені на базі антропонімів за допомогою суфіксів *-ism*, *-an/-ean*, *-esque*, *-ist*, *-ish*) і словотворчих елементів (*-friendly*, *-free*, *-gate*, *-like*, *-nomics*, *-style*).

Таблиця 4.1.1

**Способи творення  
словотвірних відонімних похідних слів  
в сучасній англійській мові**

Тип словотвору	Способи творення похідних слів	Словотвірні форманти	Кількість похідних	Відсоткове співвідношення
Морфологічний	Суфіксальний	-ism	50	
		-an/-ean/-ian	45	
		-esque	40	
		-ist	35	
		-ite	35	
		-gate	25	
		-ish	20	
		-ly	34	
		-like/-style	20	
		-ana/-iana/-land	20	
		-phobe, -phile	18	
		-mania	15	
		-ization/-fication	12	
		-ic	10	
		-friendly/-free	8	
		-fy	6	
	<b>Разом</b>	<b>393</b>	<b>61%</b>	
	Префіксальний	un-/anti-/non-	70	
		faux-/pseudo- /quasi-/ mock- /cod- + -an/-ean/- ian	35	
		post-/neo-/proto-	31	
		<b>Разом</b>	<b>136</b>	<b>21,1%</b>
		post-/pre-/anti- /pro-/late-	28	
		near-/sub-	5	
<b>Разом</b>	<b>33</b>	<b>5,1%</b>		
Словоскладання		<b>25</b>	<b>4%</b>	
Телескопія		<b>53</b>	<b>8,2%</b>	
Морфолого-синтаксичний	Конверсія		<b>4</b>	<b>0,6 %</b>
<b>Разом</b>			<b>644</b>	<b>100 %</b>

4.1.1 Суфіксальний спосіб. Проведене дослідження засвідчило, що утворення похідних з вершинами-онімами за допомогою суфіксів є найбільш продуктивним із засобів афіксальної деривації сучасної англійської мови.

Розглянуті суфікси та суфіксоїди з етимологічної точки зору можна поділити на запозичені (іншомовні) та незапозичені (корінні).

Аналіз фактичного матеріалу показав, що основними джерелами надходження суфіксів відонімних похідних до складу англійської мови є і класичні мови (грецька та латинська), і сучасні мови (французька) (додаток Л).

Більшість проаналізованих суфіксів та суфіксоїдів (55%) запозичені з латинської, грецької та з французької мов (табл. 4.1.1.1).

Таблиця 4.1.1.1

**Кількісно-етимологічна репрезентація  
словотворчих суфіксів та суфіксоїдів  
сучасної англійської мови**

№ з/п	Мова походження словотворчих елементів	Кількість суфіксів	
		абсолютна частота	відносна частота, %
1.	Англійська	9	45 %
2.	Латинська	7	35 %
3.	Французька	3	15 %
4.	Грецька	1	5 %
	<b>Разом</b>	<b>20</b>	<b>100%</b>

Найпродуктивнішими суфіксами грецького походження є *-ism*, латинського: *-an/-ean/-ian*, *-ist* та суфіксоїд *-style*, французького: *-esque*, *-ite*.

Слід зазначити, що є суфікси, які мало беруть участь в утворенні нових слів, а отже, є непродуктивними. До них відносяться суфікси латинського походження: *-ization/-fication*, *-ana/-iana*, *-ic* та французького *-fy*.



Проаналізуємо суфіксальний спосіб утворення онімних похідних в англійській мові. За допомогою найпродуктивнішого суфікса **-ism**, що позначає різні вчення, теорії, суспільно-політичні та наукові погляди і напрями, у сучасній англійській мові були утворені похідні одиниці на базі власних імен від назв: президентів держав та відомих політиків: *Obamism* (політика чинного президента США Барака Обама), *Thatcherism* (політика консервативного правління Великої Британії на чолі з Маргарет Тетчер), *Putinism*, *Bushism*, *Clintonism*, *Corbynism*, *Kerryism*, *Reaganism* (політика президента США Рональда Рейгана), *Brezhnevism*, *Leninism*, *Gandhism*, *Rooseveltism*, *Trumanism*, *Kennedyism*, *Nixonism*, *Trumpism*, *Washingtonism*, *Carterism*, *Cameronism*, *Gorbachevism*, *Churchillism*, *Yeltsinism*, *Trotskyism*, *Bennism*, *Labourism*.

Похідні із суфіксом **-ism** часто мають негативний, рідше – позитивний ореол. Наприклад, до позитивного можна віднести *Thatcherism* (“Тетчеризм” – швидше стиль, ніж ідеологія; це особистісний, дуже характерний підхід до політики, а не пов’язаний ланцюг ідей. Маргарет Тетчер зробила все, що було в людських силах, для збереження і поширення консервативних ідеалів якості і свободи, хоча була оточена фанатичними прибічниками рівності та однаковості. Її найповніша компетентність і професіоналізм завоювали їй загальну повагу, середні темпи економічного зростання Великобританії відповідали темпам розвинутих країн, зросла продуктивність праці, зміцніла роль Лондона як одного з фінансових центрів світу): *Margaret Thatcher's policies as prime minister changed many aspects of British life, and were collectively called Thatcherism* [BBCN, 10.04.2013]; *By decree, President Obama created a new religion that all Americans are automatically part of. The new religion is called – Obamism* [WWN, 09.04.2013] (Згідно з наказом, президент Обама створив нову релігію, згідно з якою всі американці автоматично є її частиною. Нова релігія (політика) називається – “Обамізмом”).

Негативне забарвлення відображає похідний *Trumpism*, адже політика “страху і ізоляції” Дональда Трампа, якого офіційно висунули кандидатом у президенти США, загрожує американській і світовій безпеці.

Від назв письменників, акторів, співаків, композиторів: *Shakespeareanism* (створені Вільямом Шекспіром фразеологічні одиниці), *Dickensianism*, *Tolstoyism* (релігійна течія в Росії кінця XIX ст., яка виникла під впливом ідей Л.М.Толстого), *Byronism* (Байронізм – літературна течія початку XIX ст., що виникла під впливом творчості англійського поета Дж. Г. Байрона, один з найяскравіших проявів романтизму), *Kafkaism* (літературний стиль Ф. Кафки), *Hemingwayism*, *Eliotism*, *Faulknerism*, *Presleyianism*, *Sinatraism*, *Streisandism* (зібрання текстів пісень та фільмів Б. Стрейзанд), *Jolieanism*, *Mozartianism* (один із найсильніших культурних напрямів в мистецтві), *Potterism* (зібрання книг, фільмів, комп'ютерних ігор, де головним героєм є Гаррі Поттер), *Chaplinism* (філософія про життя Ч. Чапліна і емоційне сприйняття): *Chaplinism is originally created for our work about Chaplin* [<http://www.chaplinism.tumblr.com>].

Також слід відмітити, що суфікс *-ism* може надавати онімним похідним зневажливої конотації. За допомогою нього утворюються okazionalizmi, що містять фонетичні, граматичні та семантичні помилки, які є типовими для публічних промов і повсякденного спілкування відомих журналістів, акторів, політиків, наприклад: *Bushism* (термін, яким позначають численні мовні, логічні та інші помилки і обмовки президента США Джорджа Буша):

*Of the many things for which President Bush will be remembered, his language mistakes. Now, a group of language monitors in his home state of Texas has compiled a list of the top 15 “Bushisms” words and phrases coined by “the decider” himself in his two terms in the White House* [DN, 08.01.2009].

Слід відзначити, що багатозначність похідних лексем спричинена полісемантичністю словотворчого елемента *-ism*.

Іншим продуктивним засобом деривації є суфікс *-an/-ean/-ian* з нейтральним значенням “належності особі, яку названо мотивуючим іменем”. У проаналізованому матеріалі ми виділили наступні відонімні похідні, що утворилися за словотвірною моделлю [N + *-an/-ean/-ian* → N] і поділили їх на такі підгрупи, наприклад:

а) похідні, характерні для книжного та публіцистичного стилю англійської мови, характеризують творчість, прихильників або послідовників письменників, акторів, співаків та несуть позитивну конотацію: *Dickensian*, *Shakespearean*, *Rowlingian*, *Tolstoyan*, *Eliotian*, *Dostoyevskian*, *Faulknerian*, *Kafkian*, *Presleyian*, *Sinatraian*, *Mozartian*, *Bachian*, *Joliean*, *Streisandan*, *Monroian*, наприклад: *Shakespearean adaptation in Canada links colonial heritage with canonical authority* [Daniel Fischlin: 2002. – P. 314]; *Sorry, but after years in its company one involuntarily colludes in Rowlingian terminology* [The artdesk.com, 16.11.2010];

б) “характерна риса персонажу”: *Holmesian*, *Sherlockian*, *Potterian*;

в) похідні із значенням “типовий для стилю правління та зовнішньої політики; прибічник певної політичної особи”: *Bushian*, *Clintonian* (поклінтонівському), *Obamian*, *Corbynian*, *Khrushchevian*, *Hillarian*, *Gandhian*, *Goreans* (прибічники А. Гора), *Rooseveltian*, *Trumanian*, *Kennedyian*, *Nixonian*, *Reaganian*, *Trumpian*, *Carterian*, *Washingtonian*, *Gorbachevian*, *Churchillian*.

Велику за чисельністю групу відоміх прикметників становлять похідні, які утворилися за словотвірною моделлю із суфіксом *-esque*: [N + *-esque* → Adj.] в значенні “пов’язаний із вишуканим стилем певної особи; подібності”. Деривати цієї групи характеризуються високою продуктивністю, належать до активного лексиону авторів статей, літературних критиків та несуть позитивну оцінювальну конотацію. Вони характеризують певні риси чи стиль:

а) письменників та персонажів художніх творів: *Shakespeareesque*, *Dickensian-esque*, *Dante-esque*, *Hornbyesque*, *Rowling-esque*, *Kafkaesque*, *Hemingwayesque* (characteristic of Ernest Hemingway or his works), *Faulkneresque*, *Turneresque*, *Eliotesque*, *Tolstoyesque*, *Byronesque*, *Potteresque*, наприклад: стиль німецькомовного письменника Ф. Кафки відображається в прикладі: “*You don't give up, you don't lie down and die. What you do is struggle against this with all of your equipment, with whatever you have. But of course you don't stand a chance. That's Kafkaesque*” [NYT, 29.12.1991];

*I consider this to be the first proper film I made. When I came up with this idea I was with Lana and we started noting down ideas in the dining hall on a napkin, JK Rowling-esque I know*[Word spy: <http://www.kurtdevonshirefilms.com>];

*J. K. Rowling includes many Dickensian-esque characters in her Harry Potter series* (Word spy: <http://www.books.google.com.ua>) – (персонажі у стилі Дікенса);

б) народних артистів, співаків, композиторів: *Lennon-esque, Chaplinesque, Daliesque, Dioresque, Streisandesque, Mozartesque, Bachesque, Disneyesque*;

в) відомих політиків: *Reaganesque* (по-рейганівськи), *Shermanesque* (по-шерманівському), *Obama-esque, Gandhi-esque, Carteresque, Bushianesque, Clintonesque, Trumpesque, Corbynesque, Cameronesque, Gorbachevesque, Churchillesque, Yeltsinesque*, наприклад:

*Then the leading Republican candidate for president proceeded to once again draw thousands at a rally to an operation described by Brad Anderson, the current president's Iowa director in the 2012 election, as "Obama-esque"* [G, 26.08.2015].

Суфікс *-ish*, за допомогою якого на основі онімів утворюються прикметники, має значення “такий, що нагадує; щось на зразок”. Особливість відонімних похідних полягає в наявності певного ступеня суб’єктивності у визначенні характерної риси правління політика, творчості співака, актора, письменника, персонажа. Це пов’язано з додатковим значенням суфікса *-ish*, що свідчить про нечітку або послаблену присутність ознаки у похідних, які позначають:

а) письменників: *(Jane) Austenish, Shakespearish, Dickensish, Hornbish, Rowlingish, Kafkaish, Hemingwayish, Faulknerish, Eliotish, Byronish, Mark Twainish*;

б) персонажів: *Dorian Grayish, Potterish*;

в) співаків: *Lolitaish, Madonnaish, Shakiraish*;

г) політиків: *Obamish, Corbynish*.

Наприклад: *But, is it just me or does something about this song sound real "Shakiraish?"*( <http://www.icecreamconvos.com>); *It's not giving anything away to report that the movie does close on a Kafkaish note, but it comes too late to have*

*meaning* [NYT, D. 4, 1991] – (фільм є близьким до стилю, у якому були написані твори Ф. Кафки).

Продуктивним словотворчим засобом для творення онімних похідних слів є суфікс *-ist*. Він позначає прибічника певної політики, теорії, партії, руху, особистості та несе позитивну конотацію: *Obamist*, *Bushist* (a supporter of George Bush), *Saddamist*, *Thatcherist*, *Leninist*, *Stalinist*, *Trotskyist*, *Corbynist*, *Perotist*, *Hemingwayist*, *Disneyist*, наприклад:

*I am proud to be an **Obamist**, a supporter of the President who has made a conscious decision to put aside narrow partisanship and join with my fellow Americans to solve the daunting problems facing this country* [Word spy : <http://www.obamism.net>] – (людина пишається тим, що є прихильником, прибічником президента США Барака Обама).

Невелику групу складають похідні з вершинами-антропонімами та ергонімами, утворені за участю суфікса *-ite*, що має значення “такий, що нагадує стиль певної особи; прихильник видатної особи, прибічник партії”: *Brownite*, *Bushite* (a follower of President George W. Bush), *Blairite* (прибічник Т. Блера), *Obamaite*, *Clintonite*, *Reaganite*, *Thatcherite*, *Kerryite*, *Putinite*, *Corbynite*, *Goreite* (прибічник А. Гора), *Labourite*, *Hemingwayite*, *Disneyite*, наприклад:

*“**Blairites**” won’t wash, since the shock of defeat has if anything brought the old Brown and Blair camps together* [G, 11.11.2015].

Похідні, які утворені за допомогою суфіксів *-ana/-iana* та напівафікса *-land* вказують на основні риси/ознаки творчості/стилю письменника та несуть позитивне значення: *Shakespeareana*, *Rowlingiana*, *Faulkneriana*, *Potteriana*, *Austenland*, *Kafkaland*, *Potterland*, *Disneyland*.

Словотворчу активність в утворенні похідних на базі власних імен демонструють синонімічні афікси *-like*, *-style*, *-lore* із значенням “подібний до; схожий на”. За допомогою них утворилися оказіональні слова, які ми поділили на наступні підгрупи від назв:

а) президентів та політиків: *Obama-like*, *Bush-like*, *Saddam-style*, *Kerry-like*, *Clinton-style* (у стилі Клінтона), *Cheney-lore* (з життя Чейні), наприклад:

*In a pivotal moment in **Cheney-lore**, he caught the attention of Donald Rumsfeld, future chief of staff and Defense Secretary for Gerald Ford, when Rumsfeld asked Steiger to help him reorganize the Office of Economic Opportunity for Nixon [I, 01.08.2000];*

*Morover, the “**Bush-like**” face was rated more masculine and the “**Kerry-like**” face more feminine [http://www.books.google.com.ua];*

б) письменників: *Murakami-like, Agatha Christie-like, Shakespeare-like*, наприклад: *These **Shakespeare-like** cod phrases are used to fill the chasm, and they tumble over each other in nervous succession [AJ, 04.04.2013];*

в) акторів, персонажів художніх творів, телегероїв (характеризує їхні риси): *Jolie-style, Bond-like, Potter-like, Hamlet-like, Holmes-like, Lear-like, Sherlock-like, Disney-like, Odyssey-like* наприклад: *US senator warns of ‘spying billboards’ that turn cellphones into ‘James **Bond-like** personal tracking devices’ [BI, 01.05.2016]; Breast cancer boost after Angelina **Jolie-style** surgery that ‘spares’ the nipple and surrounding skin is declared safe [The Mail, 30.06.2016].*

Серед словотворчих елементів, що беруть участь у деривації від онімів, є також суфікс **-speak** – “жаргон, манера говоріння”, який виник у результаті афіксації лексеми *speak*: *Madonna-speak, Bush-speak, Disney-speak, Dole-speak, Obama-speak, Putin-speak*.

Афіксальним способом від власних назв утворюються не лише прикметники, але й дієслова. Непродуктивним афіксом, який трансформує власні імена в дієслова, є суфікс **-fy** (*Disneyfy, Obamafy, Oprahfy*): *Oprah is famous for giving gifts. Today, she gives the world “**Oprahfy** Yourself!” Newsfeed gives you seven celebs who look quite snappy in her bad hair and '80s clothes [T, 10.09.2010].*

На основі дієслівних дериватів були утворені іменники, що позначають процес і результат виконання певної дії (*Disneyization, Disneyfication, Oprahization, Stalinization, Oprahfication, Obamafication*).

Американська телеведуча та актриса Опра Уїнфрі вела популярне в Америці ток-шоу в 1986-2011 роках, в якому обговорювались практично всі новини, і

**Oprahization** – це показник того, як політичні події сприймаються публікою через призму ток-шоу, яке мало великий вплив на формування суспільної думки:

*Best we forget the **Oprahization** of Remembrance Day* (заголовок статті) [GaM, 12.11.2010];

***Disneyization** meanwhile, refers to a cultural phenomenon in which more and more of the real world is beginning to resemble a Disney theme park. **Disneyfication** is the transformation of something into a childlike, family, perhaps simpler, form* [http://www.disneyology.blogspot.com; 25.03.2010].

Словотворчу модель із суфіксом **-ic** [N + -ic → Adj.] із значенням “в стилі когось”, за якою утворено прикметники: *Byronic, Eliotic, Homeric, Obamic, Presleyic, Streisandic* представлено найменшою кількістю відонімних похідних, наприклад: *Watt plans on turning Barack **Obamic** into a book sometime in the near future* [DD, 30.01.2012].

Високою продуктивністю вирізняється з-поміж інших суфіксоїд **-gate**, який сприяв утворенню цілої низки похідних із негативною конотацією за зразком слова *Watergate* (назва готелю в місті Вашингтоні, що став символом політичного скандалу в 70-і рр. минулого ст.). Він приєднується до імен та прізвищ політичних і державних діячів, із якими пов’язаний певний політичний скандал: *Thatchergate, Obamagate, Yeltsin-gate, Putin-gate, Reagangate, Trump-gate, Saddamgate, Billygate, Monicagate, Kuchmagate, Yanukovychgate, Corbyngate*.

Так, скандал, пов’язаний з роботою колишнього прем’єр-міністра Великобританії Маргарет Тетчер, яка, згідно з документами, отримала від генсека ОПЕК розкішні коштовності і не задекларувала подарунок офіційно, має назву *Thatchergate: Shortly before the UK general election of June 1983 the **Thatchergate** scandal broke when a tape recording and an anonymous letter were sent to several Dutch newspapers* [C, 08.01.2014].

Похідним **Reagangate** був позначений політичний скандал в період виборчої кампанії в США, в результаті якого зазнали поразки противники Р. Рейгана:

*Only in this extralinguistic context can we understand the meaning of the word “**Reagangate**” – ‘a new political scandal revealing dishonest methods used by Reagan*

during the election campaign and resembling the methods once used by Nixon' [<http://www.books.google.com.ua>].

Політичні негаразди, пов'язані з колишніми президентами України Л. Кучмою та В. Януковичем, названі похідними, які відображені у прикладі:

*Just as President Leonid Kuchma was implicated in **Kuchmagate**, now a “**Yanukovychgate**” is taking shape* [<http://www.ukr.weekly.com/old/archive/2004>].

Невелику групу становлять відонімні похідні, утворені за допомогою словотворчих елементів **-friendly** – “налаштований лояльно” та **-free** – “вільний від чогось або когось”: *Clinton-free, Kuchma-free, Bush-free, Saddam-free, Bush-friendly, Obama-friendly, Sarkozy-friendly, Kuchma-friendly*.

Суфікс **-free** позбавлений негативного значення. У передвиборчому дискурсі цей суфікс додається до слів, що мають негативну конотацію, надаючи їм позитивного забарвлення: *Bernie Sanders' **Clinton-free** speech* (заголовок статті) [P, 23.06.2016];

*But their signing of trade and energy agreements in the south-eastern Ukrainian town of Dnipropetrovsk kept them away from the capital Kiev, where thousands of protesters maintained a vigil, describing Mr Kuchma as “kaput” and demanding that Ukraine be made a “**Kuchma-free** zone”* [G, 13.02.2001].

Отже, найпродуктивнішим засобом словотвору в сучасній англійській мові є суфіксація (61%), яка ґрунтується на додаванні до кінця основи слова суфікса. Більшість проаналізованих суфіксів та суфіксоїдів (55%) запозичені з латинської (35 %), грецької (5 %) та з французької (15 %) мов. Аналіз дериватів, утворених від основ онімів, засвідчив, що найпродуктивнішими афіксами, які беруть участь у творенні похідних лексем, є суфікси латинського: **-an/-ian, -ist**, грецького: **-ism**, французького: **-esque** та власне англійського походження: **-ish**. За допомогою суфіксів утворюються іменники, прикметники, дієслова тощо.



4.1.2 Префіксальний спосіб. Аналіз фактичного матеріалу показав, що префіксальний спосіб посідає друге місце (26,2%) серед афіксального способу творення похідних слів з вершинами-онімами, а найактивнішими є префікси грецького походження *anti-* та *post-*.

Основними джерелами надходження аналізованих префіксів та префіксоїдів до складу сучасної англійської мови є і класичні мови (грецька та латинська), і сучасні мови (французька) (див. додаток М).

Більшість проаналізованих префіксів та префіксоїдів запозичені з латинської (47 %), грецької (21 %) та з французької мов (5 %) (табл. 4.1.2.1).

Таблиця 4.1.2.1

**Кількісно-етимологічна репрезентація  
словотворчих префіксів та префіксоїдів  
сучасної англійської мови**

№ з/п	Мова походження словотворчих елементів	Кількість префіксів	
		абсолютна частота	відносна частота, %
1.	Латинська	9	47 %
2.	Англійська	5	27 %
3.	Грецька	4	21 %
4.	Французька	1	5 %
	<b>Разом</b>	<b>19</b>	<b>100%</b>

Найпродуктивнішими префіксами грецького походження є *anti-*, латинського: *post-*, французького: *faux-* та власне англійського: *un-*. Непродуктивними є латинський префікс *sub-* та англійський *near-*.

Велику групу становлять похідні, які утворилися за словотвірними моделями з префіксами *faux-*, *quasi-*, *pseudo-*, *mock-*, *cod-* і додаються до відонімних прикметникових похідних із суфіксами *-an/-ean/--ian*. Спільним для цих похідних є наявність у їхньому значенні сем несправжності, намагання бути подібними до творчості певного письменника, політика, що робить їх засобом

негативної оцінки: *faux-Corbynian*, *faux-Dickensian*, *faux-Shakespearean*, *faux-Byronian*, *faux-Austenian*, *quasi-Dickensian*, *quasi-Shakespearean*, *quasi-Dantean*, *quasi-Kafkaian*, *quasi-Byronic*, *quasi-Faulknerian*, *quasi-Eliotian*, *quasi-Austenian*, *quasi-Tolstoyan*, *pseudo-Dickensian*, *pseudo-Dantean*, *pseudo-Shakespearean*, *pseudo-Kafkaian*, *pseudo-Byronic*, *pseudo-Faulkner*, *pseudo-Faulknerian*, *pseudo-Austenian*, *pseudo-Tolstoyan*, *mock-Byronic*, *mock-Shakespearean*, *mock-Dantean*, *mock-Faulknerian*, *cod-Dickensian*, *cod-Shakespearean*. Приклади похідних лексем, створених на базі цих префіксів, представлені у таких контекстах: Автор статті критично оцінює мову більшості героїв книги і зазначає, що спроба письменника писати в манері Шекспіра була невдала: *The majority of the characters speak in a faux-Shakespearean manner* [L, 25.11.2014];

Відомий американський письменник Грем-Сміт, судячи з усього, освоїв псевдоостінівську мову (іронічний стиль написання англійської письменниці Д. Остін), що робить книгу не лише смішною, але вдало правдоподібною: *Grahame-Smith appears to have mastered pseudo-Austenian language, which makes the book not only funny, but weirdly plausible* [MD, 29.04.2009].

Похідні, утворені за допомогою негативних префіксів англійського походження *un-* та латинського походження *anti-*, *non-*, які приєднуються до іменникових та прикметникових похідних із суфіксами *-ean/-ian*, *-ist*, вказують на протиставлення певних рис політичної діяльності урядовців, політиків, творчості письменників: *non-Shakespearean*, *non-Dantean*, *non-Kafka*, *non-Faulknerian*, *non-Eliotian*, *non-Christian*, *non-Austenian*, *non-Tolstoyan*, *un-Shakespearean*, *un-Dickensian*, *un-Dantean*, *un-Faulknerian*, *un-Dostoyevskian*, *anti-Shakespearean*, *anti-Dickensian*, *anti-Dantean*, *anti-Byronic*, *anti-Tolstoyan*, *anti-Hemingwayist*, *anti-Presleyianism*, *anti-Sinatraianism*, *anti-Jolieanism*, *anti-Mozartianism*, *anti-Mozartesque*, *anti-Bachianism*, *anti-Bachesque*, *anti-Stalinist*, *anti-Leninist*, *anti-Carterian*, *anti-Reaganian*, *anti-Bushian*, *anti-Clintonian*, *anti-Obamian*, *anti-Trumpian*, *anti-Corbynian*, *un-Obamian*, *un-Hillarian*, *un-Corbynish*, *non-Corbynites*, *anti-Kerryite*, *anti-Disneyist*. Розглянемо приклад, в якому йдеться про відомого англійського актора Едмунда Кіна і його “нешекспірівські” ролі:

*His great non-Shakespearean roles were as Sir Giles Overreach in Philip Massinger's A New Way to Pay Old Debts and as Barabas in Christopher Marlowe's The Jew of Malta [EB].*

Дуже активними у політичній мові ЗМІ є префікси-хрононіми латинського: **post-**, **pre-**, **ex-** та грецького: **neo-** походження: **post-Reaganite** (після президентства Рейгана), **post-Thatcherite** (після правління Тетчер), **post-Obamian**, **post-Stalinist**, **post-Bushian**, **post-Gandhian**, **pre-Obamian** (до президенства Обама), **pre-Thatcherite**, **pre-Gandhian**, **neo-Khrushchovian**, **de-Stalinization** (політика викорінення пам'яті або впливу Й. Сталіна і сталінізму), **late-Stalinist**, **ex-Clintonite(s)** (колишні прибічники Клінтона).

Також були зафіксовані похідні, в яких актуалізація певної ознаки творчості письменника супроводжується вказівкою на час написання художнього твору, що дає змогу вважати певний твір продовженням або започаткуванням літературної традиції: **post-Shakespearean**, **post-Eliotian**, **post-Dickensian**, **post-Dantean**, **post-Faulknerian**, **post-Austenian**, **post-Tolstoyan**, **post-Hemingwayian**, **neo-Shakespearean**, **neo-Dickensian**, **neo-Austenian**, **neo-Tolstoyan**, **neo-Hemingwayian**, **proto-Dantean**, **proto-Byronic**, **proto-Austenian**, **proto-Tolstoyan**, **proto-Shakespearean**, **proto-Dickensian**, **neo-Faulknerian**: *Though the film, based on a Ron Rash novel, doesn't quite deliver on all its grim portents, debut director David Burris creates a neo-Faulknerian atmosphere of indelible sin in a story that rises above cliché [NYP, 7.01, 2015].*

Префіксальний спосіб творення відонімних похідних, який базується на приєднанні до початку іменникової основи слова префікса [ $\uparrow$ + N ← N], виявився менш продуктивним (5,1%). Префікси, на відміну від суфіксів, не змінюють граматичний характер слова, і новоутворені слова належать до тих самих частин мови, що й їх основи.

Активними серед похідних на позначення політиків є моделі префіксації, найактивніше творення відбувається за допомогою латинських префіксів **post-**: **post-Stalin**, **post-Perot**, **post-Brexit**, **pre-**: **pre-Gorbachev** (до влади М. Горбачова), **pre-Clinton-Gore** (до президентства Клінтона); **anti-**: **anti-Obama**, **anti-Corbyn**,

*anti-Castro, anti-Kuchma, anti-Bush, anti-Stalin, anti-Gandhi, anti-Austen, anti-Faulkner, anti-Tolstoy, anti-Dante, anti-Gargan; pro-: pro-Bush, pro-Corbyn, pro-Gore, pro-Brexit; late-Brezhnev: Dems on FEC target conservatives, vote to punish maker of anti-Obama movie* [WE, 07.06.2016]; *The company in the post-Perot era has a different feel to it, say veterans who have known it before and after Perot.* [<http://www.washingtonpost.com>] (цей приклад відображає період після правління американського політика Росс Перо).

Отже, аналіз фактичного матеріалу показав, що префіксальний спосіб посідає друге місце (26,2%) серед афіксального способу творення похідних слів з вершинами-онімами, а основними джерелами надходження аналізованих префіксів та префіксоїдів до складу сучасної англійської мови є і класичні мови (грецька та латинська), і сучасні мови (французька). Найпродуктивнішими префіксами грецького походження є *anti-*, латинського *post-*, французького *faux-* та власне англійського *un-*. Непродуктивними є латинський префікс *sub-* та англійський *near-*. Негативні префікси (*un-*, *non-*, *anti-* та ін.) займають значне місце в системі словотвору сучасної англійської мови, оскільки всі вони є продуктивними словотворчими формантами і дають новоутворення.

4.1.3 Словоскладання. Продуктивним способом словотвору як української, так і англійської мов є словоскладання. Більшість складних слів в обох мовах складаються з двох основ. В українській мові складні слова утворюються за допомогою інтерфіксів -о-, -е-, -и-, -ох-, а в англійській мові утворення слів за допомогою інтерфіксів є непродуктивним.

У проаналізованому матеріалі зустрічається невелика кількість (4%) англійських відонімних похідних утворених способом словоскладання. Вони представлені за моделлю  $[N + N \rightarrow N]$ , до якої входять два іменника в одній і тій самій формі, а утворені похідні є іменниками: *Obamadrama*  $\rightarrow$  [Obama + drama], *Barackstar*  $\rightarrow$  [Barack + star], *Obamadancer*  $\rightarrow$  [Obama + dancer], *Obama-weather*, *Obama-weather-forecast*, *Obama-nation*, *Obama-affair*, *Obama-world*, *Obama-time*,

*Obama-Castro, Leninist-Stalinist, Leninist-Trotskyist, Marxist-Leninist, Risen-Lichtblau, Kim-Rosen, Bush-Cheney, Trump-Ryan, Trump-Putin, DisneySea, Jolie-Pitt.*

Похідні, утворені способом словоскладання несуть позитивну та негативну конотацію, наприклад, негативне значення має похідний ***Bush-Cheney*** (корумпований, некомпетентний режим правління Буша-Чейні). Попередній американський віце-президент Дік Чейні підтримував політику боротьби з тероризмом, яку вела адміністрація колишнього президента Сполучених Штатів Джорджа Буша, включно з жорсткими методами допитів підозрюваних у тероризмі: *We cannot go on any longer with this corrupt, incompetent **Bush-Cheney** regime* [<http://www.labanonwire.com>].

Позитивну конотацію відображає похідний ***Jolie-Pitt***, який позначає подружній союз відомих та успішних американських акторів А. Джолі та Б. Піта: *Is this the latest addition to the **Jolie-Pitt** property portfolio?* [The Mail, 31.05.2016].

Складні слова в англіцистиці виконують функцію лаконічності, сприяють підвищенню інформативності повідомлення в мові публіцистики, у деяких випадках – його експресивності.

Слід відмітити, що існує різнобій в написанні ряду лексичних одиниць. Ті самі слова, іноді навіть у тому самому номері газети або журналу, можуть писатись по-різному: через дефіс або разом. У сучасній англійській мові усе більше підкреслюється тенденція до злитого написання складних слів зазначеної моделі (*potterverse* → [potter + verse (вірш, поезія)], *potterloonie* → [potter + loonie (божевільний)]). Цим підкреслюється їхня єдність.

Опрацювавши матеріал, можна сказати, що словоскладання є менш продуктивним способом творення відонімних похідних (4 %), але займає важливе місце у процесі словотвору, оскільки це надзвичайно активний процес, за допомогою якого утворюється велика кількість нових слів, що забезпечує безперервний розвиток лексики.

4.1.4 Телескопія. Під впливом сучасних політичних, економічних та культурних подій, які відбуваються в країні, в англійській мові постійно

виникають нові слова, поняття, словотвірні моделі, утворені за допомогою одного із нових і найпоширеніших способів словотвору в сучасній англійській мові – *телескопії*.

На думку М.І. Мостового, телескопія – це процес словотворення, коли основи слів ніби входять одна в іншу [99, с. 47], а Ю.А. Жлуктенко під телескопією розуміє “спосіб словотвору, коли нове слово утворюється шляхом поєднання повної основи одного вихідного слова зі скороченою основою іншого слова або поєднанням двох скорочених основ вихідних слів” [46, с. 101–113]

Першим, хто вжив слова утворені таким способом, був Льюїс Керрол, він їх називав *portmanteau words* – “слова-гаманці”, вони ніби складаються з декількох “відділень”.

Характерною особливістю телескопних утворень є їхнє створення з метою жарту, іронії, висміювання, вихваляння.

В англістиці однією з найпродуктивніших моделей телескопічного словотворення є: [N + (eco)nomics → N] “економічна теорія або політика”: *Reaganomics* ← [Ronald Reaga(n + eco)nomics], *Rogernomics* ← [Roger Douglas + (eco)nomics], *Obamanomics*, *Putinomics*, *Bushonomics*, *Clintonomics*, *Kerrynomics*, *Gorbanomics*, *Corbynomics*, *Zumanomics*, *Gorbachevnomics*, *Yeltsinomics*, *Rooseveltnomics*, *Trumanomics*, *Kennedynomics*, *Nixonomics*, *Carternomics*, *Streisandnomics*, *Hemingwaynomics*.

Наприклад, політика адміністрації Б. Клінтона була позначена похідним *Clintonomics*: *The economic policies used by Bill Clinton, who was president of the United States from 1993 to 2001. Clintonomics refers both to the fiscal and monetary policies employed during the period* [www.investopedia.com].

На основі похідних з вершинами-онімами утворюється багато оригінальних телескопізмів. Наприклад, похідний *Bradgelina* об’єднує імена подружжя акторів Бреда Пітта та Анджеліни Джолі: Brad Pitt and Angelina Jolie – [Bra(d + A)ngelina] → **Brangelina**; від поєднання подружнього та політичного тандему Білла та Хілларі Клінтон появився похідний *Billary* ← [ Bill + (Hill)ary].

Розглянемо телескопічні похідні, які ми розділили на наступні підгрупи:

а) від президентів, політиків та бізнесменів:

[Obama + (tech)nology] → **Obamanology**;

[Obama + (tele)phone] → **Obamaphone**; [Obama + (propa)ganda] → **Obamaganda**;

[Reagan + (tele)phone] → **Reaganphone**; [Obama + (child)hood] → **Obamahood**;

[Obama + (ro)bot] → **Obamabot**; [Oba(ma) + mania] → **Obamania**;

[Ob(ama + c)omedy] → **Obomedy**; [O(bama) + mentum] → **Omentum**;

*Jacob Zuma* (президент Південно-Африканської республіки) → [Z(uma + G)upta] → **Zupta**;

*Ruth Richardson* (політик) → [Ruth + (euth)anasia] → **Ruthanasia**: *As a result of the policies, which were widely known as 'Ruthanasia', Richardson became one of the most disliked politicians in the country* [<http://www.en.wikipedia.org>];

*Bill Clinton + Hillary Rodman Clinton* → [B(ill + H)illary] → **Billary**;

*Angela Merkel* (німецький політик) + *Nicolas Sarkozy* (французький державний і політичний діяч, 23-й президент Франції) → [Mer(kel + Sar)kozy] → **Merkozy**;

*Sam Walton* (американський бізнесмен, найбільш відомий як засновник мережі магазинів Wal-Mart) + mart – [Wal(ton) + mart] → **Walmart**;

[Reagan + (astron)aut] → **Reaganaut** (член адміністрації президента Рейгана);

[Ross Pero(t + ro)bots] → **Perobots** (прибічник Р. Перо):

*To add further insult, the leader of a splinter group that left the Reform Party USA in a snit in 1997 is asking his backers to put animosities aside and rejoin the party now that the “Perobots” (the derisive term the splinter group uses for Perot loyalists) have been shoved aside.* [<http://www.houstonpress.com/news>];

*Jeremy [Corbyn + (termi)nator] → Corbynator: Owen Smith would make a great Labour leader but can he beat the Corbynator?* [Mirror, 13.07.2016];

б) від акторів кіно:

*Ben Affleck and Jennifer Lopez* → [Ben + (Jenn)ifer] → **Bennifer**;

*Tom Cruise and Katie Holmes* → [Tom + Kat(ie)] → **TomKat**;

*Bruce Lee* (гонконзький та американський кіноактор) and *exploitation* (експлуатація) → [Bruce + (ex)ploitation] → **Bruceploitation**;

в) від персонажів фільмів:

*Logan and Veronica* (Veronica Mars) → [Lo(gan) + Ve (ronica)] → **LoVe**;

*Josh and Reva* (“Guiding Light”) → [Jo(sh + Re)va] → **Jova**;

*Jack and Kate* (“Lost”) → [Ja (ck + Ka)te] → **Jate**;

*Michael and Sara* (“Prison Break”) → [Mi(chael) + Sa(ra)] → **MiSa**;

*Seth Cohen and Summer Roberts* → [Seth + (S)ummer] або [Summer + (S)eth] → “**Summereth**” або “**Sethummer**”;

“Franken[stain]” (роман англійської письменниці Мері Шеллі) + food → **Frankenfood**;

[Potter + (prote)stant] → **Potterstant**;

[Potter + (mara)thon] → **Potterthon**;

[Potter + (psych)ologist] → **Potterologist**;

[Potter + childhood] → **Potterhood**;

г) від назв музичних груп:

*John and Edward Grimes* (ірландський дует, який виступає під назвою Jedward) – [J(ohn) + Edward] → **Jedward**;

д) від назв відомих особистостей, компаній та ін.:

*Charles Korpela + Oscar Maki* – [Kor(pela) + Mak(i)] → **Kormak** (місто).

Вихід Великобританії із Європейського союзу ілюструє модель: [Br(itain) + Exit] → **Brexit**: *Nigel Farage today insisted there would not have been such a 'row' over Ukip's controversial pro-Brexit immigration poster if Jo Cox had not been brutally killed.* (<http://www.dailymail.co.uk/news/article>);

[Disney + (termin)ology] → **Disneyology**: *The study of spaceships, subs and steam trains* [<http://www.disneyology.blogspot.com/2010/03>].

Отже, проаналізований нами матеріал дає змогу відмітити зростання продуктивності телескопії як одного з відомих способів словотвору сучасної англійської мови. Завдяки лаконічності та компактності телескопізмів мовлення стає більш стислішим у викладі інформації та емоційно забарвленішим, а спілкування – ефективнішим та логічнішим, саме тому їх часто вживають у рекламі, засобах масової інформації та у розмовній мові.



Характерною особливістю телескопічних утворень на основі прізвищ, імен відомих політиків, бізнесменів, акторів, співаків та ін. є їхнє свідоме створення журналістами, теле- та радіоведучими, гумористами з метою утворення жарту або каламбуру, іронії, висміювання, впливу, зрідка для вихваляння тощо.

Слід також відзначити, що хоча кількість дериватів, утворених від онімних основ способом телескопії, не є такою численною, як кількість афіксальних похідних, тим не менш телескопію теж можна вважати достатньо продуктивним способом словотворення на базі власних імен.

4.1.5 Конверсія. Похідні, утворені шляхом конверсії, складають незначну кількість (0,6%). Незважаючи на це, деривати, утворені від власних імен, доводять, що оніми також можуть слугувати вихідними одиницями деривації, не змінюючи своєї форми. В українській мові похідні, утворені шляхом конверсії, не були зафіксовані.

Конверсія як вид морфолого-синтаксичного типу творення нових слів є поширеною в англіцистиці. Деякі похідні на базі антропонімів утворилися у результаті конверсії. Конверсія (від лат. *Conversio* – зміна, перетворення) – засіб словотворення, при якому нове слово утворюється без зміни основної форми нового слова і без застосування словотвірних засобів (одиниць). Термін “конверсія” (*conversion*) вжив відомий дослідник англійської мови Д. Лі у своїй книзі “Functional Change in Early English” у 1891 р [169].

Для сучасної англійської мови конверсія є типовим явищем і полягає в тому, що слово однієї частини мови функціонує як джерело деривації для утворення слова іншої частини мови. Серед проаналізованих похідних трапляються дієслова, для яких вихідними одиницями слугують власні імена та прізвища (*Disney – to Disney, Dior – to Dior, Bork – to Bork, Corbyn – to Corbyn*):

*“She corbyned you man,” laughed a teenager on the 73 on Tuesday. On the top deck of Boris’s faux Routemaster, despite being the third most critically acclaimed British standup of the century, I remain anonymous enough to eavesdrop. “To corbyn”. It’s a new verb, it would seem [G, 20.09.2015].*

Отже, у сучасній англійській мові афіксація є одним із найпродуктивніших способів утворення похідних лексем на базі власних імен. Більша частина онімних похідних утворюється за допомогою словотворчих суфіксів: *-ism*, *-an/-ean/-ian*, *-esque*, *-ish*, *-ite*, *-ist*, префіксів: *anti-*, *un-*, *post-*, *proto-* і словотворчих елементів *-friendly*, *-free*, *-gate*, *-like*, *-style*, *-nomics*, *-speak*, які беруть активну участь у творенні дериватів від похідних з вершинами-онімами.

Аналіз фактичного матеріалу показав, що основними джерелами надходження аналізованих афіксів до складу англійської мови є і класичні мови (грецька та латинська), і сучасні мови (французька) (табл. 4.1.5.1).

Таблиця 4.1.5.1

#### Співвідношення афіксів за джерелом запозичення

№ з/п	Джерело запозичення	Кількість	
		сумарна	у відсотках
1.	<i>Класичні мови</i>	21	54 %
2.	<i>Власне англійські</i>	14	36 %
3.	<i>Сучасні мови</i>	4	10 %
	<b>Разом</b>	<b>39</b>	<b>100%</b>

Найбільш продуктивними серед аналізованих онімних похідних сучасної англійської мови є афікси класичного походження (54%), а саме: латинської та грецької мов. Запозичення з сучасних мов (французької) складають 10 % і є менш продуктивними.

Проведене дослідження дозволяє зробити такий висновок: у процесі творення нових слів в англійській мові найбільш продуктивними способами є афіксація, телескопія та словоскладання.

#### 4.2 Словотвірні гнізда з вершинами-антропонімами

У сучасній англійській мові спостерігаються активні процеси збагачення її словника, словотворчих засобів, удосконалення механізмів словотворення.

Головним шляхом збагачення лексики сучасної англійської мови є формування нових слів із власного мовного матеріалу з використанням власне мовних способів і засобів словотворення. Творення нових слів відбувається переважно на базі вже існуючих у мові лексичних одиниць, зазвичай тих, що належать до класу загальних назв. Проте базою для формування похідних лексем можуть слугувати не лише загальні, але й власні імена, зокрема *антропоніми*, тобто імена, прізвища та прізвиська людей [60, с. 209-218].

Власне ім'я надає індивіду статусу реальності, існування і слугує для виокремлення названого об'єкта серед інших об'єктів, його індивідуалізації й ідентифікації. Як мовна одиниця антропонім є одиницею словникового складу мови, має певне значення, що вказує на належність до певного класу, на національно-культурні ознаки.

Таблиця 4.2.1

#### Підгрупи антропонімів сучасної англійської мови

№ з/п	Підгрупи антропонімів	Кількість вершин	Відсоткове співвідношення
1.	Керівники впливових партій, урядовці, відомі політики	25	25 %
2.	Письменники, драматурги, художники, модельєри	21	21%
3.	Президенти держав	18	18%
4.	Літературні герої та телегерої	14	14 %
5.	Режисери, актори кіно, театру та телебачення	12	12 %
6.	Співаки та композитори	10	10 %
	<b>Разом</b>	<b>100</b>	<b>100%</b>

Проаналізовано 100 СГ з вершинами-антропонімами в англійській мові. Серед власних імен, які беруть активну участь у формуванні дериватів, виділяємо шість основних підгруп, в яких антропоніми представлені переважно іменами та

прізвищами: президентів, політиків, відомих діячів культури, видатних науковців, літературних персонажів, героїв кінофільмів та ін. (табл. 4.2.1).

Дериваційні можливості антропонімів найкраще відображені в мові мас-медіа, оскільки ця сфера є найбільш відкритою для ознайомлення з мовними і мовленнєвими інноваціями. Так, у засобах масової інформації можна натрапити на чимало дериватів, утворених на основі імен і прізвищ відомих політиків. Це можна пояснити тим, що в політиці, як у жодній іншій сфері, соціальна зумовленість мови є найбільш очевидною.

*Найбільшу групу (25%) словотвірних інновацій у мові сучасних мас-медіа становлять іменники, творення яких зумовлене потребою номінації осіб, предметів, явищ, а саме, онімні похідні від найменувань керівників впливових партій, урядовців, відомих політиків.*

Отже, у сучасній англійській політичній комунікації імена та прізвища політиків внаслідок розширення семантики цих антропонімів, їхньої символізації, часто використовуються як твірна основа для формування дериватів. Наприклад, проілюструємо СГ з вершиною **Obama** (рис. 4.2.1):

Прізвище американського політика, 44-ого президента США **Барака Обами** (*Barack Obama*) стало основою для формування цілої низки лексичних дериватів. Політику чинного президента відображає похідний – **Obamism**, стиль правління – **Obamaesque**, а прихильників політики Обами позначають лексемою **Obamaites**. Економічна політика **Барака Обами** отримала назву **Obamanomics**. Своєрідне мовлення не завжди грамотного та політично коректного президента набуло назву **Obamaspeak**.

Слід зауважити, що саме на основі прізвища відомого політика та президента США Барака Обами журналістами, авторами статей, теле- та радіоведучими, гумористами останнім часом було утворено різноманітні okazіоналізми з метою жарту, іронії, висміювання, впливу, рідше для вихваляння тощо: *Obamahood, Obamanology, Obamaphone, Obamabot, Obomedy, Obamaganda*.

СГ складається із вершини *Obama* та з 77 похідних.

У синтагматичному плані до складу СГ входить 36 словотвірних ланцюжків, наприклад: *Obama* ← *Obamist* ← *anti-Obamist*; *Obama* ← *Obamanomics* ← *anti-Obamanomics* та інші (див. рис. 4.2.1).

Вершина	I парадигма	II парадигма	III парадигма	IV парадигма
<b>Obama</b>	<i>Obamist</i> →	<i>anti-Obamist</i>		
	<i>Obamian</i> →	<i>anti-Obamian</i> → <i>un-Obamian</i> <i>post-Obamian</i> <i>pre-Obamian</i>	<i>anti-Obamianly</i>	
	<i>Obama-esque</i> →	<i>anti-Obamaesque</i>	→ <i>anti-Obamaesquely</i>	
	<i>Obamic</i> →	<i>Obamicon</i>		
	<i>Obamish</i>			
	<i>Obamaite</i>			
	<i>Obamism</i> →	<i>anti-Obamism</i>		
	<i>Obama-like</i>			
	<i>anti-Obama</i>			
	<i>ex-Obama</i>			
	<i>Obamagate</i>			
	<i>Obama-friendly</i>			
	<i>Obamafy</i> →	<i>Obamafication</i> →	<i>anti-Obamafication</i> <i>de-Obamafication</i>	
	<i>Obamanomics</i>	→ <i>anti-Obamanomics</i>		
	<i>Obama-weather</i>	→ <i>Obama-weather-forecast</i>		
	<i>Obama-Castro</i>			
	<i>Obamanology</i>	→ <i>Obamanologist</i>		
	<i>Obamaphone</i> →	<i>Obamaphonic</i> <i>Obamaphonist</i>		
	<i>Obamaphobe</i> →	<i>Obamaphobia</i> →	<i>Obamaphobic</i>	
	<i>Obamaphile</i> →	<i>Obamaphilia</i>		
<i>Obamanation</i> →	<i>Obama-national</i> →	<i>Obamanationalism</i> <i>Obamanationalist</i> <i>Obamanationality</i>	<i>Obama-nationalistic</i>	
	<i>Obamanationalize</i> →	<i>Obamanationalization</i>		

	<i>Obamania</i> →	<i>Obamaniac</i> →	<i>Obamaniacal</i>
	<i>Obamacare</i> <i>Obomedy</i> <i>Obamanet</i> <i>Obamahood</i>		
	<i>Obamaganda</i> ↗	<i>Obamagandist</i> → <i>Obamagandize</i>	<i>Obamagandistic</i>
	<i>Obamadrama</i> ↗	<i>Obamadramatic</i> <i>Obamadramatist</i>	
		<i>Obamadramatize</i> →	<i>Obamadramatization</i>
	<i>Omentum</i> <i>Obamaholic</i> <i>Obamabot</i> <i>Obamaffair</i> <i>Obamadancer</i>		
	<i>Obametime</i> →	<i>Obamatimely</i> →	<i>Obamatimeliness</i>
	<i>Obamaworld</i> → <i>Obamaspeak</i>	<i>Obamaworldly</i> →	<i>Obamaworldling</i>

Рис.4.2.1 СГ з вершиною *Obama*

Ланцюжки СГ є:

а) двокомпонентні: *Obama* ← *Obamaite*; *Obama* ← *Obamagate*;

б) трикомпонентні: *Obama* ← *Obamanology* ← *Obamanologist*;

в) чотирьоконпонентні: *Obama* ← *Obamian* ← *antiobamian* ← *antiobamianly*;

г) п'ятикомпонентні: *Obama* ← *Obamanation* ← *Obamanational* ← *Obamanationalist* ← *Obamanationalistic*;

д) з похідними однієї частини мови: *Obama* (n.) ← *Obamarobot* (n.);

е) з похідними різних частин мови: *Obama* (n.) ← *Obamafy* (v.) ← *antiobamafy* (v.) ← *antiobamafication* (n.).

Деривати аналізованого СГ рівномірно репрезентовані іменниками (*Obamadancer*, *Obamaphobe*, *Obamaman*), прикметниками (*Obamadramatic*), прислівниками (*Obamaiianly*, *Obamaesquely*) і дієсловами (*Obamafy*).

У парадигматичному плані СГ кваліфікують як систему СП. До складу аналізованого гнізда входить чотири СП.

У СГ, створеному на базі слова *Obama*, похідна одиниця *Obamaganda* безпосередньо утворена від базового слова, тому її можна назвати похідною першого ступеня деривації, а от похідні лексичні одиниці II ступеня деривації *Obamagandist* та *Obamagandize* мають з базовою одиницею *Obama* опосередкований зв'язок, оскільки в основу їх утворення покладено похідну одиницю першого ступеня деривації *Obamaganda*.

Деривати, що входять до аналізованого СГ, розміщені на 4-ох ступенях похідності.

На першому ступені похідності формується 36 дериватів. У його межах виділяються три частиномовні зони (блоки):

- а) іменникова: *Obamist, Obamism, Obamagate, Obamaweather, Obamanomics, Obamahood, Obamabot, Obamaganda, Obamaphile, Obamaphobe, Obamatime* та ін.;
- б) прикметникова: *Obamaesque, Obamish, Obamafriendly*;
- в) дієслівна: *Obamafy*.

На другому ступені нараховується 25 похідних одиниць. Вони членуються на такі частиномовні зони:

- а) іменникова: *Obamanologist, Obamaphobia, Obamagandist, Obamadramatist*;
- б) прикметникова: *Obamanational, Obamadramatic*;
- в) прислівникова: *Obamatimely, Obamaworldly*.

На третьому ступені нараховується 14 похідних одиниць, які належать до таких частиномовних зон:

- а) іменникова: *Obamanationalizm, Obamadramatization*;
- б) прикметникова: *Obamagandistic, Obamaniacal, Obamaphobic*;
- в) прислівникова: *anti-Obamianly, anti-Obamaesquely*.

До четвертої парадигми належать лише дві похідні одиниці розташовані на четвертому ступені деривації. Вони входять до складу іменникової частиномовної зони (*Obamanationalization*) та прикметникової (*Obamanationalistic*).

Найчисельнішими є субстантивний та ад'єктивний блоки похідних одиниць.

Отже, проаналізувавши 18 СГ з вершинами-антропонімами на позначення президентів держав та розглянувши СГ з вершиною-*Obama*, слід відмітити, що всі гнізда є багатослівними, похідні знаходяться на трьох та чотирьох ступенях деривації і утворюються за допомогою суфіксального способу, префіксального, словоскладання та телескопії.

Розглянемо СГ від найменувань **керівників впливових партій, урядовців, відомих політиків, громадських діячів, журналістів.**

Прізвище британського політика, члена Лейбористської партії, члена парламенту Великобританії з 1983 року *Джеремі Бернарда Корбина* (Jeremy *Corbyn*) стало основою для словотворення (рис. 4.2.2).

На позначення його політичної ідеології було створено іменник *Corbynism* та дієслово *Corbynise*. Похідні слова *Corbynite* та *Corbynist* функціонують як іменники і використовуються для найменування прихильників та послідовників Д. Корбина, а функцію і конкретного, і збірного іменника виконує дериват *Corbynista(s)*, що має значення “колега(и) або прихильник(и) Д. Корбина”. Прикметник пов’язаний із стилем правління Корбина позначає похідний *Corbynesque*, а телескопічно утворений дериват *Corbynomics* називає його економічну політику. Політичний скандал, який був пов’язаний з іменем політика відображає похідний *Corbyngate* утворений словотворчим елементом *-gate*.

Аналізоване СГ складається із вершини *Corbyn* та із 32 похідних. Вихідне і похідне становлять словотвірну пару, наприклад: *Corbyn* ← *Corbynish*; *Corbyn* ← *Corbynite*.

У синтагматичному плані СГ утворюють 18 словотвірних ланцюжків, наприклад: *Corbyn* ← *Corbynist* ← *anti-Corbynist*, *Corbynistas*; *Corbyn* ← *Corbynman* ← *Corbynmania*; *Corbyn* ← *Corbynphob* ← *Corbynphobia*;

Похідні одиниці в ланцюжку, крім останнього, виконують функцію і похідних, і непохідних водночас. Так, у СЛ *Corbyn* ← *Corbynism* ← *anti-Corbynism* лексема *Corbynism* буде похідною від слова *Corbyn* і непохідною щодо *anti-Corbynism*. СЛ є:



а) ДВОКОМПОНЕНТНІ: *Corbyn* ← ***anti-Corbyn***, *Corbyn* ← ***pro-Corbyn***, *Corbyn* ← ***post-Corbyn***, *Corbyn* ← ***anti-Corbyngate***;

б) ТРИКОМПОНЕНТНІ: *Corbyn* ← *Corbynite* ← ***anti-Corbynite***;

в) З ПОХІДНИМИ ОДНІЄЇ ЧАСТИНИ МОВИ: *Corbyn* (n.) ← *Corbynist* (n.) ← ***anti-Corbynist*** (n.);

г) З ПОХІДНИМИ РІЗНИХ ЧАСТИН МОВИ: *Corbyn* (n.) ← *Corbynesque* (adj.) ← ***anti-Corbynesque*** (adj.) ← *Corbynesquely* (adv.) (рис.4.2.2).

Вершина	I парадигма I ступінь деривації	II парадигма II ступінь деривації	III парадигма III ступінь деривації
<b><i>Corbyn</i></b>	<b><i>anti-Corbyn</i></b>		
	<b><i>pro-Corbyn</i></b> <b><i>post-Corbyn</i></b>		
	<i>Corbynian</i> →	<b><i>faux-Corbynian</i></b> <b><i>anti-Corbynian</i></b>	
	<i>Corbynite</i> →	<b><i>anti-Corbynite</i></b>	
	<i>Corbynist</i> →	<b><i>anti-Corbynist</i></b> <i>Corbynistas</i>	
	<i>Corbynism</i> →	<b><i>anti-Corbynism</i></b>	
	<i>Corbynesque</i> →	<b><i>anti-Corbynesque</i></b> → <i>anti-Corbynesquely</i>	
	<i>Corbynomics</i> →	<b><i>anti-Corbynomics</i></b>	
	<i>Corbyngate</i>		
	<i>Corbynish</i> →	<b><i>pro-Corbynish</i></b> <b><i>un-Corbynish</i></b>	
	<i>Corbynman</i> →	<b><i>Corbynmania</i></b>	
	<i>Corbynphob</i> →	<b><i>Corbynphobia</i></b>	
	<b><i>Corbyn-leaning</i></b>		
	<i>Corbynator</i>		
	<i>Corbyned</i>		
<b><i>out-Corbyn</i></b> → <i>Corbynise</i>	<b><i>out-Corbyning</i></b>		

Рис. 4.2.2 СГ з вершиною *Corbyn*

У парадигматичному плані СГ кваліфікують як систему словотвірних парадигм. До складу I парадигми належить 18 похідних одиниць, II – 13 одиниць та III – лише 1 похідна.

Деривати, що входять до аналізованого СГ, розташовуються на трьох ступенях похідності. На першому ступені похідності формується 18 дериватів. У його межах виділяються три частиномовні зони:

а) іменникова: *Corbynomics, Corbynist, anti-Corbyn, Corbynism*;

б) прикметникова: *Corbynesque*; в) дієслівну: *out-Corbyning*.

На другому ступені деривації формується 13 дериватів. У його межах виділяються три частиномовні зони:

а) іменникова: *anti-Corbynist, Corbynistas, anti-Corbynomics, Corbynmania*; б) прикметникову: *anti-Corbynian, anti-Corbynesque*; в) дієслівну: *Corbyned, out-Corbyn, Corbynise*.

На третьому ступені деривації виділяється лише одна прислівникова частиномовна зона: *anti-Corbynesquely*.

Отже, деривати аналізованого СГ репрезентовані іменниками, прикметниками, дієсловами і прислівниками. Більшість утворені суфіксальним способом (14 одиниць) і префіксальним (15 одиниць), а решта – словоскладанням (1 одиниця), телескопією (2 одиниці) та конверсією (*to Corbyn*). На першому ступені деривації знаходиться більше похідних ніж на другому і на третьому. Найбільш чисельними є субстантивний та ад'єктивний блоки, менш продуктивними виявилися дієслівний та адвербіальний блоки.

Розглянемо СГ з вершиною на позначення відомого англійського драматурга Єлизаветинської епохи, одного з найвідоміших драматургів світу *Вільяма Шекспіра* (рис. 4.2.3).

Вчення про відомого драматурга відображає похідний *Shakespeareanism*, прикметник *Shakespearean* характеризує творчість письменника, а іменник *Shakespeareana* та прикметник *Shakespearean* вказують на основні риси чи ознаки творчості, на вишуканий стиль написання творів Вільяма Шекспіра. Деривати із значенням *подібний до, схожий на, такий, що нагадує щось*,

написаний у стилі когось позначають похідні *Shakespearish*, *Shakespeare-like*, та *Shakespeare-style*. Намагання бути подібними до творчості письменника відображено у похідних: *faux-Shakespearean*, *mock-Shakespearean*, *pseudo-Shakespearean*, *quasi-Shakespearean*, що робить їх засобом негативної оцінки, а *anti-Shakespearean*, *un-Shakespearean*, *non-Shakespearean* вказують на протиставлення певних рис творчості англійського драматурга (рис. 4.2.3).

Вершина	I парадигма	II парадигма	III парадигма	
<i>Shakespeare</i> →	<i>Shakespearean</i>	<i>Shakespeareana</i> →	<i>anti-Shakespeareana</i>	
		<i>anti-Shakespearean</i> →	<i>anti-Shakespeareanly</i>	
		<i>cod-Shakespearean</i>		
		<i>faux-Shakespearean</i>		
		<i>mock-Shakespearean</i>		
		<i>non-Shakespearean</i>		
		<i>pseudo-Shakespearean</i>		
		<i>quasi-Shakespearean</i>		
		<i>un-Shakespearean</i>		
		<i>neo-Shakespearean</i>		
		<i>post-Shakespearean</i>		
		<i>Shakespeareanism</i>	<i>pre-Shakespeareanism</i>	
			<i>anti-Shakespeareanism</i>	
		<i>anti-Shakespeare</i>		
		<i>Shakespearic</i> →	<i>anti-Shakespearic</i>	
<i>Shakespearist</i> →	<i>Shakespearistic</i>			
<i>Shakespearish</i>				
<i>Shakespeareesque</i> →	<i>anti-Shakespeareesque</i> →	<i>anti-Shakespeareesquely</i>		
<i>proto-Shakespeare</i>				
<i>Shakespeare-like</i> <i>Shakespeare-style</i>				

Рис. 4.2.3 СГ з вершиною *Shakespeare*

Аналізоване гніздо є багатослівним, адже воно складається з вершини *Shakespeare* та з 29 похідних. Вихідне і похідне становлять словотвірну пару, наприклад: *Shakespeare* ← *Shakespeare-like*, *Shakespeare* ← *Shakespeare-style* (див.

рис. 4.2.3). СГ складається з 21 СЛ, наприклад: *Shakespeare* ← *Shakespeareanism* ← *pre-Shakespeareanism*, *anti-Shakespeareanism*; *Shakespeare* ← *Shakespearist* ← *Shakespearistic*; *Shakespeare* ← *Shakespeareic* ← *anti-Shakespeareic*.

Словотвірні ланцюжки є:

а) двокомпонентні: *Shakespeare* ← *anti-Shakespeare*;

б) трикомпонентні: *Shakespeare* ← *Shakespearist* ← *Shakespearistic*;

в) чотирьоконпонентні: *Shakespeare* → *Shakespearean* → *Shakespeareana* → *anti-Shakespeareana*;

г) з похідними однієї частини мови (n.): *Shakespeare* → *Shakespeareanism* ← *pre-Shakespeareanism*;

д) з похідними різних частин мови: *Shakespeare* (n.) ← *Shakespeareesque* (adj.) ← *anti-Shakespeareesque* (adj.) ← *anti-Shakespeareesquely* (adv.).

Більшість похідних утворені префіксальним способом (19 одиниць) та суфіксальним (10 одиниць).

У парадигматичному плані СГ кваліфікують як систему СП: до I парадигми належить 10 похідних одиниць, до II – 16 одиниць, а до III – 2 (див. рис. 4.2.3)

Деривати, що входять до аналізованого СГ, розташовуються на трьох ступенях похідності. На першому ступені похідності формується 10 дериватів. У його межах виділяються дві частиномовні зони:

а) іменникова: *Shakespeareanism*, *Shakespearist*;

б) прикметникова: *Shakespeareesque*.

На другому ступені нараховується 16 похідних одиниць. Вони членуються на такі частиномовні зони:

а) іменникова: *Shakespeareana*; б) прикметникова: *faux-Shakespearean*, *mock-Shakespearean*, *pseudo-Shakespearean*, *quasi-Shakespearean*.

На третьому ступені нараховується 3 похідні одиниці. Вони членуються на такі частиномовні зони:

а) іменникова: *anti-Shakespeareana*;

б) прислівникова: *anti-Shakespeareesquely*, *anti-Shakespeareanly*.

Отже, найчисельнішими є субстантивний та ад'єктивний блоки похідних одиниць.

Розглянемо СГ від онімів літературних героїв та телегероїв з вершиною *Potter* (Гаррі Джеймс Поттер – вигаданий персонаж і головний герой знаменитої серії романів англійської письменниці Джоан К. Роулінг).

Вершина	I парадигма	II парадигма	III парадигма
<i>Potter</i> →	<i>potteria</i> →	<i>potterian</i> →	<i>potteriana</i>
	<i>Potterean</i> →	<i>anti-potterean</i>	
	<i>Potterism</i> →	<i>anti-potterism</i>	
	<i>Potterite</i> →	<i>anti-potterite</i>	
	<i>Potteresque</i> →	<i>anti-potteresque</i> →	<i>anti-potteresquely</i>
	<i>potterist</i> →	<i>potteristic</i> <i>anti-potterist</i>	
	<i>potterish</i>		
	<i>potterized</i>		
	<i>Pottering</i> →	<i>potteringly</i>	
	<i>antipotter</i>		
	<i>Potterman</i> →	<i>pottermania</i>	
	<i>potterholic</i>		
	<i>Potterphobe</i> →	<i>Potterphobia</i> →	<i>potterphobic</i>
	<i>Potterhead</i> →	<i>potterheadless</i>	
	<i>potterhood</i> <i>pottermore</i> <i>potterland</i>		
	<i>Potterology</i> →	<i>potterologist</i>	
	<i>potterloonie</i>		
	<i>Potterstant</i> →	<i>Potterstantism</i> <i>potterstantize</i>	
	<i>potterthon</i> <i>Potterlike</i> <i>Potterverse</i>		

Рис. 4.2.4 СГ з вершиною *Potter*

Зібрання книг, фільмів, комп'ютерних ігор, де головним героєм є Гаррі Поттер відображає похідний *Potterism*, а на характерну рису персонажу вказує

*Potterian*. Деривати із значенням *подібний до, схожий на, такий, що нагадує щось* позначають похідні *potterish* та *Potter-like*. Прикметник *Potteresque* пов'язаний із вишуканим стилем героя; подібності, а іменники *potterite* та *potterist* позначають прихильників персонажа (рис. 4.2.4).

Аналізоване гніздо є багатослівним, адже воно складається з вершини *Potter* та з 40 похідних. В СГ є 25 СЛ, наприклад: *Potter* ← *potterman* ← *pottermania*; *Potter* ← *anti-potter*.

Словотвірні ланцюжки є:

- а) двокомпонентні: *Potter* ← *anti-Potter*; *Potter* ← *potterhood*;
- б) трикомпонентні: *Potter* ← *potterstant* ← *potterstantize*; *Potter* ← *potterstant* ← *potterstantism*;
- в) чотирьоконпонентні: *Potter* ← *potterphobe* ← *potterphobia* ← *potterphobic*;
- г) з похідними однієї частини мови (н.): *Potter* ← *potterist* ← *anti-potterist*;
- д) з похідними різних частин мови: *Potter* (н.) ← *potteresque* (adj.) ← *anti-potteresque* (adj.) ← *anti-potteresquely* (adv.).

У парадигматичному плані СГ кваліфікують як систему словотвірних парадигм: до I парадигми належить 23 похідні одиниці, до II – 14 одиниць, а до III – 3 похідні (див. рис. 4.2.4)

Деривати, що входять до аналізованого СГ, розташовуються на трьох ступенях похідності. На першому ступені похідності формується 23 деривати. У його межах виділяються дві частиномовні зони:

- а) іменникова: *potterism*, *potterite*, *potterist*, *potterman*, *potterphobe*;
- б) прикметникова: *potteresque*, *potterlike*, *potterish*.

На другому ступені нараховується 14 похідних одиниць. Вони членуються на такі частиномовні зони:

- а) іменникова: *pottermania*, *potterphobia*, *potterlogist*, *anti-potterite*;
- б) прикметникова: *anti-potteresque*; *potteristic*, *potterheadless*;
- в) прислівникова: *potteringly*;
- г) дієслівна: *potterstantize*.

На третьому ступені нараховується 3 похідні одиниці. Вони членуються на такі частиномовні зони:

- а) іменникова: *potteriana*;
- б) прислівникова: *anti-potteresquely*;
- в) прикметникова: *potterphobic*.

У СГ з вершиною *Potter* найчисельнішими є субстантивний та ад'єктивний блоки похідних одиниць.

Більшість похідних утворені суфіксальним (*potterish*) та префіксальним способом (*anti-potterite*, *antipotter*, *anti-potterist*), решта –словоскладанням (*potterloonie*, *potterverse*) та телескопією (*potterhood*, *potterology*, *potterstant*, *potterthon*).

Отже, у сучасній англійській мові антропоніми служать основою для подальшого словотворення. Похідні від власних імен складають особливу категорію лексико-дериваційних одиниць. Їхня поява зумовлена прагненням мовців образно назвати те чи інше явище, процес, передати змістові відтінки або експресію, для вираження яких у мові немає спеціальних засобів [124]. Антропоніми виконують у мовленні функцію ідентифікації, номінації, диференціації тощо.

З основою-антропонімом переважно утворюються іменники і прикметники у результаті словотвірної номінації. Найпродуктивнішим способом словотворення є афіксація. Під час формування похідних афіксальним способом власне ім'я втрачає своє індивідуально-конкретне значення і відбувається його абстрагування від первинного об'єкта номінації.

Похідні від антропонімів складають особливу категорію дериваційних одиниць. Такі індивідуальні утворення можна вважати мовленнєвими фактами, але до словникового складу сучасної англійської мови увійшла лише частина дериватів, створених на базі власних імен.

Провідним способом творення дериватів, які утворилися від основ антропонімів в аналізованих СГ є афіксальний, серед підспособів якого домінує

суфіксальний, а потім – префіксальний, телескопія та словоскладання. Інші способи словотворення представлено мінімально (див. табл. 4.1.1).

### 4.3 Словотвірні гнізда з вершинами-ергонімами

У дисертаційній роботі було проаналізовано 14 СГ з вершинами-ергонімами, які ми скласифікували на 4 підгрупи (табл. 4.3.1):

Таблиця 4.3.1

#### Підгрупи СГ з вершинами-ергонімами сучасної англійської мови

№ з/п	Підгрупи ергонімів	Кількість вершин	Відсоткове співвідношення
1.	Політичні партії, союзи	7	50%
2.	Організації, фабрики, установи, інститути, театри, видавничі доми	2	14,3%
3.	Спортивні організації, угруповання, ліги; музичні гурти	3	21,4%
4.	Соціальні мережі	2	14,4%
	<b>Разом</b>	<b>14</b>	<b>100%</b>

Розглянемо СГ з вершиною на позначення політичної партії *Labour Party* (Лейбористська (трудова партія) – одна з провідних британських політичних партій. Вона стала основою для формування 11 лексичних дериватів. У СГ політичну систему партії позначає похідний *Labourism*, а її послідовників та прибічників – *Labourist* і *Labourite*. Прикметниковий дериват *Labouristic* характеризує принципи управління партії.

СГ є багатослівним, оскільки складається з вершини *Labour* і 12 похідних.

У синтагматичному плані СГ складається з 8 СЛ: *Labour* ← *Labourist* ← *anti-labourist*; *Labour* ← *non-Labour*; *Labour* ← *anti-Labour* та ін (рис. 4.3.1).



СЛ є трикомпонентні з похідними однієї частини мови (*Labour* (n.) ← *Labourite* ← *anti-lauborite*) та з похідними різних частин мови (*Labour* (n.) ← *Labouresque* (adj) ← *anti-labouresque* (adj.).

Вершина	I парадигма	II парадигма
<b><i>Labour</i></b> →	<b><i>anti-Labour</i></b>	
	<b><i>non-Labour</i></b>	
	<i>Labourite</i> →	<b><i>anti-labourite</i></b>
	<i>Labourist</i> ↗ ↘	<b><i>anti-labourist</i></b>
		<i>Labouristic</i>
	<i>Labourism</i> →	<b><i>anti-labourism</i></b>
	<i>Labouresque</i> →	<b><i>anti-labouresque</i></b>
<b><i>Labour-supporting</i></b>		

Рис. 4.3.1 СГ з вершиною *Labour*

У парадигматичному плані СГ складається з двох СП. До парадигми I ступеня деривації належить 8 похідних: *anti-Labour*, *Labour-supporting* та ін. У її межах виділяються дві частиномовні зони: а) іменникова (*Labourite*, *Labourist*, *Labourism*, *Labour-supporting*); б) прикметникова (*Labouresque*).

До парадигми II ступеня деривації – 5 похідних: *anti-labourist*, *anti-lauborite*, *labouristic*, *anti-labourism*, *anti-labouresque*. Вони членуються на такі частиномовні зони: а) іменникова (*anti-labourist*, *anti-lauborite*, *anti-labourism*); б) прикметникова (*labouristic*, *anti-labouresque*).

Деривати аналізованого СГ репрезентовані іменниками та прикметниками. Більшість утворені способом префіксальним (*anti-labouresque*, *anti-labourist* та ін.), решта суфіксальним (5 одиниць: *labouristic*) та словоскладанням (*Labour-supporting*).

Потрібно зазначити, що СГ з вершинами на позначення *організацій*, *фабрик*, *установ* в англійській мові є значно більшими ніж в українській. Наприклад, СГ з

вершиною *The Walt Disney Company* (одна з найбільших корпорацій індустрії розваг у світі) складається з 17 похідних, які розміщені на трьох ступенях похідності (рис. 4.3.2) .

Вершина	I парадигма	II парадигма	III парадигма
<b>Disney</b> →	<i>Disneyist</i> →	<i>anti-Disneyist</i>	
	<i>Disneyite</i>		
	<i>Disneyesque</i> →	<i>Disneyesquely</i>	
	<i>Disneyland</i>		
	<i>Disneyspeak</i>		
	<i>Disneyization</i>		
	<i>non-Disney</i>	<i>Disneyfy</i>	<i>Disneyfication</i>
	<i>to Disney</i> →		<i>Disneyfying</i>
	<i>Disneylike</i>		<i>Disneyfied</i>
	<i>Disney-Sea</i>		
<i>Disneyology</i>			

**Рис. 4.3.2** СГ з вершиною *Disney*

Отже, друге місце за кількістю похідних належить СГ з вершинами-ергонімами. Всі гнізда є багатослівними, похідні належать до двох та трьох ступенів похідності. Деривати репрезентовані іменниками, прикметниками, прислівниками та дієсловами. Більшість утворені префіксальним способом та суфіксальним решта – словоскладанням, телескопією і конверсією.

#### 4.4 Словотвірні гнізда з вершинами-ідеонімами

У дисертаційній роботі ми проаналізували 7 СГ з вершинами-ідеонімами. Слід відмітити, що на відміну від української мови СГ є багатослівними.

Наприклад, СГ з вершиною *Sherlock* (Британський телесеріал, знятий для каналу BBC Wales) складається з 11 похідних одиниць (рис. 4.4.1).

СГ складається з 8 СЛ, наприклад: *Sherlock* ← *Sherlock-style* та ін.

Вершина	I парадигма	II парадигма
<i>Sherlock</i> →	<i>anti-Sherlock</i>	
	<i>Sherlockian</i> →	<i>Sherlockiana</i>
	<i>Sherlockesque</i> →	
	<i>Sherlock-style</i>	
	<i>Sherlockland</i>	
	<i>Sherlockology</i>	
	<i>Sherlockman</i> →	<i>Sherlockmania</i>
	<i>Sherlockphobe</i> →	<i>Sherlockphobia</i>

**Рис. 4.4.1** СГ з вершиною *Sherlock*

Словотвірні ланцюжки є:

а) двокомпонентні: *Sherlock* ← *Sherlockland*; б) трикомпонентні: *Sherlock* ← *Sherlockian* ← *Sherlockiana*; в) з похідними однієї частини мови (п.): *Sherlock* (п.) ← *Sherlockman* (п.) ← *Sherlockmania* (п.); г) з похідними різних частин мови: *Sherlock* (п.) ← *Sherlockesque* (adj.) ← *Lincoln-Sherlockesque* (adj.).

У парадигматичному плані СГ кваліфікують як систему СП: до I парадигми належить 8 похідних одиниць, до II – 3 одиниці. На I ступені похідності виділяються дві частиномовні зони: іменникову: *Sherlockphobe*, *Sherlockman*, *Sherlockland* та прикметникову: *Sherlockesque*, а на II – нараховується 3 похідних одиниці, які належать до іменникової зони: *Sherlockmania*, *Sherlockphobia*, *Sherlockiana*.

Отже, у СГ з вершиною *Sherlock* найчисельнішим є субстантивний блок похідних одиниць, більшість яких утворені суфіксальним способом

(*Sherlockesque*), решта – префіксальним (*anti-Sherlock*) та телескопією (*Sherlockology*).

Похідні від ідеонімів складають особливу категорію дериваційних одиниць, поява яких зумовлена прагненням мовців, авторів статей образно назвати те чи інше явище, процес, передати змістові відтінки або експресію.

#### **Висновки до розділу 4**

У четвертому розділі дисертаційної роботи було проаналізовано 121 СГ з вершинами-антропонімами (100), ергонімами (14) та ідеонімами (7).

СГ з вершинами-антропонімами на позначення керівників впливових партій, урядовців, відомих політиків є найбільшчисельними і виконують у мовленні функцію ідентифікації, номінації, диференціації.

З основою-антропонімом, ергонімом та ідеонімом переважно утворюються іменники і прикметники, рідше – прислівники і дієслова. Найпродуктивнішим способом словотворення є афіксація. Під час формування похідних афіксальним способом власне ім'я втрачає своє індивідуально-конкретне значення і відбувається його абстрагування від первинного об'єкта номінації.

Провідним способом творення дериватів, які утворилися від основ антропонімів, ергонімів та ідеонімів в аналізованих СГ є афіксальний, серед підспособів якого домінує суфіксальний, а потім іде префіксальний, телескопія та словоскладання. Інші способи словотворення представлено мінімально.

Афіксація є одним із найпродуктивніших способів утворення похідних лексем на базі власних імен. Більша частина онімних похідних утворюється за допомогою словотворчих суфіксів: *-ism*, *-an/-ean/-ian*, *-esque*, *-ish*, *-ite*, *-ist*, префіксів: *anti-*, *un-*, *post-*, *proto-* і словотворчих елементів *-friendly*, *-free*, *-gate*, *-like*, *-style*, *-nomics*, *-speak*, які беруть активну участь у творенні дериватів від похідних з вершинами-онімами.

Аналіз фактичного матеріалу показав, що основними джерелами надходження аналізованих афіксів до складу англійської мови є і класичні мови (грецька та латинська), і сучасні мови (французька).

**РОЗДІЛ 5**  
**КОНТРАСТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА**  
**СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД З ВЕРШИНАМИ-ОНІМАМИ**  
**В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ**

У завершальному розділі дисертаційної роботи наше завдання – зіставити структуру СГ з вершинами-онімами та способи утворення онімних похідних в англійській мові із структурою СГ в українській мові.

### 5.1 Типи онімів

Проаналізовано СГ з вершинами трьох онімних макрогруп, а саме: антропонімами, ергонімами та ідеонімами в українській та англійській мовах.

В обох мовах найчисельнішу групу складають СГ із вершинами-антропонімами (табл. 5.1.1).

*Таблиця 5.1.1*

**Кількісні показники СГ з вершинами-онімами**  
**в українській та англійській мовах**

№ з/п	Групи онімів	Українська мова		Англійська мова	
		Кількість вершин	Відсоткове співвіднош.	Кількість вершин	Відсоткове співвіднош.
1.	Антропоніми	130	72%	100	83%
2.	Ергоніми	44	24%	14	11%
3.	Ідеоніми	6	4%	7	6%
<b>Разом</b>		<b>180</b>	<b>100%</b>	<b>121</b>	<b>100%</b>

Найінтенсивніше в ролі вершин залучаються в зіставлюваних мовах *прізвища відомих політиків, урядовців, керівників впливових партій, письменників, драматургів, перекладачів та художників* (табл. 5.1.2).

На нашу думку, причиною цього є політичний плюралізм у суспільстві, демократизація суспільно-політичного життя, реальна політична боротьба партій і окремих кандидатів на виборах. Прізвища і похідні від них утворення в мові засобів масової інформації характеризуються багатофункціональністю, специфічним авторським використанням, цікавим, інколи дивним поглядом на когось чи щось.

Таблиця 5.1.2

**Кількісні показники  
похідних з вершинами-антропонімами  
сучасної української та англійської мов**

№ з/п	Підгрупи антропонімів	<i>Англійська мова</i>		<i>Українська мова</i>	
		Кількість вершин	Відсоткове співвіднош.	Кількість вершин	Відсоткове співвіднош.
1.	Керівники впливових партій, відомі політики	25	25%	44	34%
2.	Письменники, драматурги, художники	21	21%	33	25%
3.	Президенти держав	18	18%	16	12%
4.	Літературні герої та телегерої	14	14%	14	11%
5.	Режисери, актори кіно, театру та телебачення	12	12%	7	5,4%
6.	Співаки та композитори	10	10%	6	4,6%
7.	Спортсмени, тренери	-	-	10	8%
	<b>Разом</b>	<b>100</b>	<b>100%</b>	<b>130</b>	<b>100%</b>

В обох мовах найменше СГ було утворено від вершин, які позначають прізвища співаків та композиторів (табл. 5.1.2). Такі гнізда складаються з невеликої кількості похідних, а в українській мові більшість з них є елементарними.

Серед проаналізованих похідних з вершинами-антропонімами в англійській мові не було помічено жодного на позначення спортсменів та тренерів.

Також слід відмітити, що нечисельний за обсягом корпус СГ в україністиці становлять вершини політичних рухів, блоків, партій, фондів та ін., які виникли або стали відомими порівняно недавно. Характерно, що в Україні деякі з них з'являються лише перед черговими виборами до парламенту або президента.

Близьким до попередньої підгрупи є СГ з вершинами, що позначають переважно нові організації, банки, фабрики, ансамблі, спортивні угруповання, телеканали, радіопередачі, соціальні мережі та ін.

Засвідчено певну кількість СГ у досліджуваних мовах з різною наповнюваністю і межами. Наприклад, порівняємо за наповнюваністю два гнізда з вершинами, які позначають прізвища теперішніх президентів України та Америки. СГ з вершиною *П.О. Порошенко* (див. рис. 3.2.2.1) нараховує 20 онімних похідних, а СГ з вершиною *В. Обама* (див. рис. 4.2.1) – 77 похідних. Характерно, що нерідко це залежить від тривалості перебування на посту й значущості (і навіть харизми) певного діяча культури, державного діяча або лідера, його позитивних чи негативних рис, внеску в розвиток країни чи партії.

Потрібно зазначити, що утворення похідних слів на основі власних імен відбувається під дією двох чинників: екстралінгвальних та інтралінгвальних. До мовних чинників належить тенденція до словотворення, наприклад, за словотвірною моделлю: в укр. мові [ $N + \text{-ець} \rightarrow N$ ] було утворено іменники: *порошенківець*, *тимошенківець*, *ющенківець*; в англ. мові [ $N + \text{-ish} \rightarrow Adj$ ] утворився цілий ряд прикметників: *Shakespeareish*, *Madonnaish*, *Shakiraish* та ін. Вплив позамовних чинників зумовлюється контекстом мовлення, певною установкою автора та інформацією, яку несе власне ім'я. Так, серед антропонімів, які виконують функції твірних основ, можуть, наприклад, бути імена відомих



людей, що мають певний соціальний статус. Чим відомішою є людина, тим активніше використовується зі стилістичною метою її ім'я, тим більші його “деривативні” можливості. Наприклад, СГ з вершиною *Ю.В. Тимошенко* нараховує 17 похідних, а СГ з вершиною *І. Д. Фаріон* – лише 5 похідних, хоча вони обидві є політичними діячами.

Отже, проаналізувавши СГ з вершинами-антропонімами, ергонімами та ідеонімами, можна зробити висновки, що за наповнюваністю СГ в українській мові є багатослівними (80,5%) і елементарними (10,5%), а в англійській мові всі СГ є багатослівними. Найчастотніші СГ в обох мовах переважають від вершин-антропонімів. СГ з найбільшою кількістю онімних похідних утворюються від вершин-антропонімів, а саме від прізвищ політиків, керівників партій та президентів в англійській мові, а в українській – від прізвищ президентів.

## **5.2 Словотвірні значення похідних іменників з вершинами-онімами в українській та англійській мовах**

Глибину кожної СП визначає кількість дериватів у межах окремого *словотвірного значення*. Проте похідні в обох мовах виражають різні відтінки значення твірного, незалежно від іншого компонента парадигми, чим відрізняються від членів словотвірних пар і СЛ, а деривати, що утворилися від того самого твірного, можуть спиратися на різні його лексичні значення.

За своєю семантикою вони групуються навколо таких контекстів: з описом структури політичної та виборчої систем; перебігу виборчих кампаній; характеризуючих контекстів (характеристики учасників передвиборчих перегонів, їхньої діяльності) та ін. Оніми та їх похідні мають певні морфологічні, синтаксичні та прагматичні показники.

Слід звернути увагу на семантичну класифікацію похідних слів. Аналізовані відонімні похідні є складними та неоднорідними лексичними одиницями, які ми поділили на наступні основні групи.

Найчисельнішу з них в обох мовах становлять назви ознак, характеристик чи властивостей певних подій: *яценюківський, постянуковичівська (Україна), Shakespearesque, Byronish, Corbynish, Obamish, Clinton-style, Bush-like*.

До другої групи можна віднести онімні похідні, які позначають назви людей: *порошенківець, обамівець, відродженець, океанівець, кучміст, ляшкіст, ударник, порошенкофіл, шевченкоман, кучmanoїд, Bushite, Obamaite, Thatcherite, ex-Clintonite, Gorean, Corbynist, Perotist*. Однією з причин такої великої кількості онімних новоутворень можуть слугувати позитивна та негативна ролі політичних чи культурних діячів держав.

Широко представлені у мові сучасної української та англійської публіцистики назви процесів, ідеологій та принципів роботи президентів, відомих політиків: *порошенкізація, тимошенкізація, берлусконізація, азаровщина, яценюківщина, ахметівщина, кернесівщина, Stalinization, Obamization*.

Влучними є журналістські назви певних періодів, епох: *epocha “Берлусконізму”*; суспільно-політичних явищ: *Меркельвелізм, Познеризм*; політики: *Тетчеризму, Obamaism, Trumpism, Reaganism, Corbynism*; літературних течій та стилів: *Шекспіризм, Byronism, Kafkaism*.

Також зустрічаються (в українській мові більше, ніж в англійській) дотепні та забавні номінації певних міст: *Яценюківка, Порошенкоград, Гітлербург, Бандерштадт, Наполеонбад, Кучменістан, Кортак (Charles Korpela + Oscar Maki → [Kor(pela) + Mak(i)]*. Наприклад: *“Яценюківка” або “Порошенкоград”*. *Кіровоградці проти перейменування міста в Інгульск* (Режим доступу : <http://www.ua.112.ua/video/>).

В обох мовах утворюються онімні похідні одиниці, що позначають фонетичні, граматичні та семантичні помилки, які є типовими для публічних промов і повсякденного спілкування відомих журналістів, акторів, політиків, наприклад: ***Bushism*** (термін, яким позначають численні мовні, логічні та інші помилки і обмовки президента США Джорджа Буша); ***Obamish is a language based on lies*** [АТ, 25.05.2012]; ***“азарівка”*** – мова екс-прем’єр-міністра України М.Я. Азарова, який спотворював українську мову, наприклад: *госпідар*

(господар), *кровосісі* (кровососи), *скігліті* (скиглити); “*аваківка*” – мова політичного діяча А.Б. Авакова; *кличківка* – мова В.В. Кличка; *Янукізм* – термін, яким позначають мовні помилки экс-президента України В.Ф. Януковича.

Зібраний фактичний матеріал української та англійської мов дозволяє стверджувати, що онімні похідні одиниці можуть виконувати різноманітні *стилістичні функції*, а саме: є показником національної, державної належності особи, мають важливий експресивно-оцінний чинник, показник інтелектуалізації національної мови, засіб створення іронічного ефекту словесної мови.

У публіцистичних статтях, промовах політиків, літературних рецензіях лексичні одиниці несуть позитивно-оцінний (*Шевченкіана* – зібрання, сукупність творів літератури і мистецтва, пов'язаних з життям і творчістю Т.Г. Шевченка, а також усі видання його творів), або негативно маркований характер (“*Азаровщина*” – ідеологія та принципи роботи, які сповідували колишній прем'єр-міністр України Микола Азаров і його соратники, перебуваючи на різних владних посадах в Україні [uk.wikipedia.org]; *Watergate looks like a Sweet Sixteen birthday party compared to what can only be termed “Obamagate”* [RS, 29.05.2013].

Через політичну ситуацію, яка склалася в країнах, журналісти, автори статей, ведучі теле- та радіопрограм утворюють переважно негативнооцінні похідні з високим рівнем експресивності: *But in many ways Europe's Obamaphilia has always been as much a reflection of its weaknesses as his strengths* [G, 22.05.2011]; *А у Вас, шановний порошенкофіл, теж суми річних витрат на нерухомість та купівлю автівок збігаються з річним заробітком Вас та Вашої дружини?* [УП, 17.04.2015]

Позитивно оцінних онімних похідних у мові публіцистики та телебачення значно менше. Вони утворюються здебільшого від онімів, які позначають імена діячів культури: *Конкурс ерудитів-франкознавців “Від знання – до розуміння”* [Буське радіо, 06.04.2016].

Останнім часом відонімні похідні одиниці часто вживаються з метою більшого зацікавлення читача, глядача чи слухача, для влучності подання інформації:

а) в заголовках статей: (*Садовий налякав Шокіна Порошенкогейтом* [Стрічка.ком LIVE, 01.09.2015]; *How to Save Clintonism* [NYT, 21.05.2016];

б) в заголовках новин: *Останній писк політтехнології – Кучмогейт-2* [ТСН вражає, 28/03/2011];

в) в назвах телепрограм: “*ВусоЛаноХвіст*” – це вибір найсмішнішого відеосюжету про тварин, який не тільки смішить глядачів телеканалу СТБ, але і дозволяє подивитися на власні проблеми зі сторони; “*Сашатаня*” – комедійний телесеріал на Новому каналі;

г) в радіоефірах: *Повна порошенкізація. Хіба це не корупція?!!* [Радіо Свобода, 12.04.2016]; *The rules will still allow members of the groups - generally to the left of the Labour Party - to attend Momentum meetings on non-Labour Party issues, such as campaigning on Syria* [BBCN, 08.12.2015].

Отже, похідні в обох мовах виражають різні відтінки значення твірного. За своєю семантикою вони зустрічаються навколо таких контекстів, як: з описом структури політичної та виборчої систем; перебігу виборчих кампаній; характеризуючих контекстів (характеристики учасників передвиборчих перегонів, їхньої діяльності, прихильників певних літературних стилів) та ін. Онімні похідні одиниці можуть виконувати різноманітні *стилістичні функції*, а саме: є показником національної, державної належності особи, мають важливий експресивно-оцінний чинник, показник інтелектуалізації національної мови, засіб створення іронічного ефекту словесної мови.

### 5.3 Способи творення похідних слів від онімних основ

В українській та англійській мовах провідним способом творення дериватів в аналізованих СГ є афіксальний, серед підспособів якого домінує суфіксальний,

префіксальний та префіксально-суфіксальний (конфіксальний). Інші способи словотворення представлено мінімально (таб. 5.3.1).

Найбільш продуктивними серед аналізованих онімних похідних сучасної англійської мови є афікси класичного походження (54%), а саме: латинської та грецької мов. Запозичення з сучасних мов (французької) складають 10 % і є менш продуктивними. У сучасній українській мові найбільш продуктивними є також афікси класичного походження (60%), а запозичення з англійської мови складають лише 4%.

*Таблиця 5.3.1*

**Кількісні показники  
способів утворення онімних похідних  
української та англійської мов**

№ з/п	Способи творення похідних слів	Українська мова		Англійська мова	
		Кількість	Відсоткове співвіднош.	Кількість	Відсоткове співвіднош.
1.	Суфіксальний	375	53,57%	393	61%
2.	Префіксально- суфіксальний	102	14,57%	-	-
3.	Префіксальний	99	14,15%	169	26,2%
4.	Складносуфіксальний	50	7,14%	-	-
5.	Основоскладання	10	1,43%	-	-
6.	Словоскладання	34	4,86%	25	4%
7.	Основослово- складання	15	2,14%	-	-
8.	Телескопія	15	2,14%	53	8,2%
9.	Конверсія	-	-	4	0,6%
<b>Разом</b>		<b>700</b>	<b>100%</b>	<b>644</b>	<b>100%</b>

Серед афіксальних похідних слів англійської мови найбільш широко представлені лексичні одиниці, які мають у своєму складі суфікси і префікси іноземного походження. Найпродуктивнішими афіксами, які беруть участь у

творенні похідних лексем, є суфікси латинського: *-an/-ian, -ist*, грецького: *-ism*, французького: *-esque* і власне англійського походження: *-ish* та префікси: грецького: *anti-*, латинського: *post-*, французького: *faux-* та англійського походження: *un-*. В українській мові найчастотнішими є суфікси: *-ськ-(ий)*, *-ець/-івець/-овець* та *-щин-(а)*, латинські *-аці-(я)*, *-изаці-(я)/-ізаці-(я)* та *-іст/ -ист* та грецький *-ізм/-изм*; префікси: грецький *анти-*; конфікси *пост-...-ськ-* та *по-...-и*. Непродуктивними в англійській мові є латинський префікс *sub-* та англійський *near-*, а в українській мові: латинський *екс-* та грецький *нео-*.

Складні слова в обох мовах виконують функцію лаконічності, сприяють підвищенню інформативності повідомлення в мові публіцистики, у деяких випадках – його експресивності. Типологічні відмінності української та англійської мов виявляються в особливостях творення складних слів у зіставлюваних мовах. Так, по-перше, в українській мові використовуються з'єднувальні голосні, а в англійській мові злиття слів відбувається шляхом юстапозиції. По-друге, частини складних слів в українській мові часто є зв'язаними морфемами, а в англійській мові – вільними. По-третє, кількість похідних, утворених способом словоскладання, переважає в українській мові (4,86%), аніж в англійській мові (4,5%) і такі утворення часто переходять у сферу повсякденного спілкування.

Слід відзначити, що хоча кількість дериватів, утворених від онімних основ способом телескопії в обох мовах, не є такою численною, як кількість афіксальних похідних, тим не менш телескопію теж можна вважати продуктивним способом словотворення на базі власних імен. В українській мові цей спосіб словотворення почав використовуватися під впливом англійської мови, де він є більш продуктивним (8,2%), проте останнім часом телескопія активізувалася і в україністиці (2,14%).

Зіставивши онімні похідні, утворені способом телескопії, ми виявили, що в англійській мові телескопізми утворюються від прізвищ президентів, політиків, бізнесменів, відомих акторів, телегероїв, співаків, назв світових компаній, міст, а в українській мові – лише від прізвищ політиків. Синтаксичні конструкції (від

назв політиків), з одного боку, передають велич і масштабність змін, що відбулися чи відбуваються в країнах, а з іншого – відображають ті поразки та невдачі, яких вона зазнала за часи правління певних політичних діячів.

Незначну кількість похідних в англійській мові (0,6%) складають деривати, утворені шляхом конверсії. У них змінюється синтаксична функція слів, що супроводжується і зміною значення. В українській мові такі одиниці не були нами помічені.

Проаналізувавши способи утворення онімних похідних на чотирьох ступенях деривації в українській та англійській мовах ми виділили *найпродуктивніші моделі* утворення дериватів від іменників з вершинами-онімами (табл. 5.3.1)

Таблиця 5.3.1

**Моделі творення відонімних похідних  
чотирьох ступенів деривації**

Ступень деривації	Українська мова	Англійська мова
I	$\square \leftarrow \square^{\wedge}$ $\square \leftarrow \square_{\square}$ $\square \leftarrow \square_{\square}^{\wedge}$ $\square \leftarrow \square_{\square}$ $\square \leftarrow \square + 0 + \square$ $\square \leftarrow \square + 0 + \square^{\wedge}$	$\square \leftarrow \square^{\wedge}$ $\square \leftarrow \square_{\square}$ $\square \leftarrow \square_{\square}$
II	$\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square_{\square}$ $\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square_{\square}^{\wedge}$ $\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square + 0 + \square$ $\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square^{\wedge}$ $\square \leftarrow \square + 0 + \square^{\wedge} \leftarrow \square_{\square}$ $\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square_{\square}$	$\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square_{\square}$ $\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square^{\wedge}$ $\square \leftarrow \square_{\square} \leftarrow \square_{\square}$
III	$\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square_{\square} \leftarrow \square_{\square}^{\wedge}$ $\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square_{\square}$	$\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square_{\square} \leftarrow \square^{\wedge}$ $\square \leftarrow \square_{\square} \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square^{\wedge}$ $\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square_{\square}$
IV	–	$\square \leftarrow \square_{\square} \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square^{\wedge}$ $\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square_{\square} \leftarrow \square^{\wedge}$

Найбільш продуктивні моделі на першому ступені деривації в українській мові:  $[\_ \leftarrow \neg \_ \wedge]$ : Янукович  $\leftarrow$  *післяянуковичівський*, Тетчер  $\leftarrow$  *посттетчерівський*, Ющенко  $\leftarrow$  *доющенківський*;

$[\_ \leftarrow \_ + o + \_ \wedge]$ : Довженко  $\leftarrow$  *довженкознавець*, Тичина  $\leftarrow$  *тичинознавство*, Океан Ельзи  $\leftarrow$  *океаноельзівський*;

в українській та англійській мовах:  $[\_ \leftarrow \_ \wedge]$ : **укр.** Порошенко  $\leftarrow$  *порошенківський*, Ющенко  $\leftarrow$  *Ющенківець*, Буш  $\leftarrow$  *бушизм*; **англ.** Thatcher  $\leftarrow$  *Thatcherism*, Clinton  $\leftarrow$  *Clinton-style*, Putin  $\leftarrow$  *Putin-gate*, Bush  $\leftarrow$  *Bushist*.

Найменш продуктивні моделі в обох мовах:  $[\_ \leftarrow \_ \_]$ : **укр.** Франко  $\leftarrow$  *Франко-поет*; **англ.** Obama  $\rightarrow$  *Obama-Castro*, Trump  $\leftarrow$  *Trump-Putin*, Bush  $\leftarrow$  *Bush-Cheney*, Jolie  $\leftarrow$  *Jolie-Pitt*;

$[\_ \leftarrow \neg \_]$ : **укр.** Роксолана  $\leftarrow$  *екс-Роксолана*, Кличко  $\leftarrow$  *анти-Кличко*, Бузина  $\leftarrow$  *лжебузина*, Поттер  $\leftarrow$  *антипоттер*; **англ.** Sherlock  $\leftarrow$  *anti-Sherlock*, Obama  $\leftarrow$  *ex-Obama*, Corbyn  $\leftarrow$  *anti-Corbyn*, Perot  $\leftarrow$  *post-Perot*, Bush  $\leftarrow$  *pro-Bush*;

в **укр.** мові:  $[\_ \leftarrow \_ + o + \_]$ : Кучма  $\leftarrow$  *кучмостан*, Віталька  $\leftarrow$  *Віталькосеріал*.

На другому ступені деривації найчастотнішими моделями в українській та англійській мовах є:  $[\_ \leftarrow \_ \wedge \leftarrow \neg \_]$ : **укр.** Кернес  $\leftarrow$  *кернесівський*  $\leftarrow$  *антикернесівський*; Омельченко  $\leftarrow$  *омельченківський*  $\leftarrow$  *антиомельченківський*; Луценко  $\leftarrow$  *луценківець*  $\leftarrow$  *екс-луценківець*; Кучма  $\leftarrow$  *кучмізація*  $\leftarrow$  *декучмізація*; **англ.** Obama  $\leftarrow$  *Obamian*  $\leftarrow$  *post-Obamian*; Corbyn  $\leftarrow$  *Corbynist*  $\leftarrow$  *anti-Corbynist*; Shakespeare  $\leftarrow$  *Shakespearean*  $\leftarrow$  *pseudo-Shakespearean*;

$[\_ \leftarrow \_ \wedge \leftarrow \_ \wedge]$ : **укр.** Кучма  $\leftarrow$  *кучміст*  $\leftarrow$  *кучмістський*; Шевченко  $\leftarrow$  *шевченкофоб*  $\leftarrow$  *шевченкофобія*; **англ.** Obama  $\leftarrow$  *Obataphobe*  $\leftarrow$  *Obataphobia*; Corbyn  $\leftarrow$  *Corbynphob*  $\leftarrow$  *Corbynphobia*;

в українській мові:  $[\_ \leftarrow \_ \wedge \leftarrow \neg \_ \wedge]$ : Ющенко  $\leftarrow$  *ющенківський*  $\leftarrow$  *по-ющенківськи*; Азаров  $\leftarrow$  *азарівський*  $\leftarrow$  *по-азаровськи*;

$[\_ \leftarrow \_ \wedge \leftarrow \_ + o + \_]$ : Кучма  $\leftarrow$  *кучмівський*  $\leftarrow$  *януковичокучмівський*; Пономарьов  $\rightarrow$  *пономарьовський*  $\rightarrow$  *цуканово-пономарьовський*; Шевченко  $\leftarrow$  *шевченківський*  $\leftarrow$  *тарасошевченківський*.



До непродуктивних моделей в українській мові належать:

[ $\square \leftarrow \square + o + \square^{\wedge} \leftarrow \square$ ]: *Франко*  $\leftarrow$  *франкознавець*  $\leftarrow$  *ерудит-франкознавець*;

[ $\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square$ ]: *Поттер*  $\leftarrow$  *поттеріана*  $\leftarrow$  *гарріпоттеріана*;

в англ. мові: [ $\square \leftarrow \square \leftarrow \square$ ]: *Obama*  $\leftarrow$  *Obama-weather*  $\leftarrow$  *Obama-weather-forecast*.

На третьому ступені деривації більше відонімних похідних в англ. мові утворюється за такими моделями: [ $\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \neg \square \leftarrow \square^{\wedge}$ ]: *Obama*  $\leftarrow$  *Obamian*  $\leftarrow$  *anti-Obamian*  $\leftarrow$  *anti-Obamianly*; *Corbyn*  $\leftarrow$  *Corbynesque*  $\leftarrow$  *anti-Corbynesque*  $\leftarrow$  *anti-Corbynesquely*; [ $\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \neg \square$ ]: *Shakespeare*  $\leftarrow$  *Shakespearean*  $\leftarrow$  *Shakespeareana*  $\leftarrow$  *anti-Shakespeareana*; в укр. мові: [ $\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square \leftarrow \neg \square^{\wedge}$ ]: *Поттер*  $\leftarrow$  *поттерівський*  $\leftarrow$  *гарріпоттерівський*  $\leftarrow$  *ногарріпоттерівський*;

Менш продуктивними є моделі в англ. мові: [ $\square \leftarrow \square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square^{\wedge}$ ]: *Obama*  $\leftarrow$  *Obamanation*  $\leftarrow$  *Obamanational*  $\leftarrow$  *Obamanationalism*; укр.: [ $\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \neg \square$ ]: *Ющенко*  $\leftarrow$  *ющенкіст*  $\leftarrow$  *ющенкістський*  $\leftarrow$  *антиющенкістський*.

На четвертому ступені похідності виділяємо дві моделі в англійській мові:

[ $\square \leftarrow \square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square^{\wedge}$ ]: *Obama*  $\leftarrow$  *Obamanation*  $\leftarrow$  *Obamanational*  $\leftarrow$  *Obamanationalist*  $\leftarrow$  *Obamanationalistic*;

[ $\square \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \square^{\wedge} \leftarrow \neg \square \leftarrow \square^{\wedge}$ ]: *Bush*  $\leftarrow$  *Bushian*  $\leftarrow$  *Bushianesque*  $\leftarrow$  *anti-Bushianesque*  $\leftarrow$  *anti-Bushianesquely*.

Слід відмітити, що в українській мові похідні СГ знаходяться лише на трьох ступенях похідності, тому моделі утворення похідних четвертого ступеня похідності відсутні.

#### 5.4 Словотвірні ланцюжки та парадигми

Словотвірні ланцюжки в досліджуваних мовах бувають різної довжини (від двох до п'яти компонентів) та двох типів: з похідними однієї частини мови та з похідними різних частин мови. П'ятикомпонентні ланцюжки зустрічаються лише у СГ англійської мови, похідні яких розміщені на чотирьох ступенях деривації.

Таким чином, СЛ як структурний елемент СГ характеризується лінійністю організації, адже кожний наступний член похідний щодо попереднього, вищим

рівнем складності структури відносно словотвірної пари, яка є ієрархічно нижчою одиницею, з різною довжиною та залежністю ступеня похідності деривата від його віддаленості щодо твірного слова.

Порівняння довжини словотвірних ланцюжків у гніздах показало, що в англійській мові вони довші на один дериваційний такт, і становлять чотири дериваційні такти

Проаналізувавши СГ з вершинами-антропонімами, ергонімами та ідеонімами, слід відмітити, що в *українській* мові більше тих СГ, похідні яких розташовані на двох ступенях деривації (80%), а менше – на трьох (20%), а в *англійській* мові більше тих СГ, похідні яких розташовані на трьох ступенях деривації (70%), а менше – на чотирьох (10%) та на двох (20%).

За нашими спостереженнями, в словотвірних парадигмах СГ в обох мовах найбільш чисельним є субстантивний блок, бо деривати-іменники реалізуються майже від кожного твірного слова. Також це зумовлено тим, що іменники відображають багато різноманітних категорій, які конкретизують предметність у термінах особи, виконавця дії, його адресата, конкретності чи абстрактності; іменники бувають похідними й непохідними лексемами, що також впливає на їхній словотвірний потенціал.

Менш продуктивним виявився ад'єктивний блок. Дієслівний та адвербіальний блоки мають значно менший обсяг, тому що дієслівні суфікси в англійській та українській мовах є нечисельними. Серед похідних англійської мови зустрічаються слова із дієслівними суфіксами (*-ize, -fy: Obamafy*), а в українській мові (*-(ув)ати/-ити: Азірувати*).

## **Висновки до розділу 5**

В українській та англійській мовах найчисельнішу групу складають СГ із вершинами-антропонімами. Найінтенсивніше в ролі вершин залучаються у зіставлюваних мовах прізвища відомих політиків, урядовців, керівників впливових партій та письменників, а найменше СГ було утворено від вершин, які

позначають прізвища співаків та композиторів в англійській мові та від прізвищ режисерів, акторів кіно, театру, телебачення, народних і світових співаків та композиторів, спортсменів і тренерів в українській мові.

За наповнюваністю СГ в українській мові є багатослівними і елементарними, а в англійській – всі СГ є багатослівними.

За своєю семантикою в обох мовах онімні похідні групуються навколо таких контекстів: з описом структури політичної та виборчої систем; перебігу виборчих кампаній; характеризуючих контекстів (характеристики учасників передвиборчих перегонів, їхньої діяльності) та ін.

Онімні похідні одиниці можуть виконувати різноманітні *стилістичні функції*, а саме: є показником національної, державної належності особи, мають важливий експресивно-оцінний чинник, є показником інтелектуалізації національної мови, засобом створення іронічного ефекту словесної мови.

Лексичні одиниці несуть позитивно-оцінний або негативно маркований характер у публіцистичних статтях, промовах політиків, літературних рецензіях. Через політичну ситуацію, яка склалася в країнах, журналісти, автори статей, ведучі теле- та радіопрограм утворюють переважно негативнооцінні похідні з високим рівнем експресивності.

В українській та англійській мовах провідним способом творення дериватів в аналізованих СГ є афіксальний, серед підспособів якого домінує суфіксальний, префіксальний та префіксально-суфіксальний (конфіксальний). Інші способи словотворення представлено мінімально.

Телескопія є продуктивним способом словотворення на базі власних імен. В англійській мові телескопізми утворюються від прізвищ президентів, політиків, бізнесменів, відомих акторів, телегероїв, співаків, назв світових кампаній, міст, а в українській мові нами були помічені телескопізми, утворені лише від прізвищ політиків.

Незначну кількість похідних в англійській мові (0,7%) складають деривати, утворені шляхом конверсії, а в українській мові такі одиниці не були помічені.

Зіставивши всі способи утворення онімних похідних на чотирьох ступенях деривації в українській та англійській мовах було виділено *найпродуктивніші моделі* утворення дериватів від іменників з вершинами-онімами, а саме:  $[ \_ \leftarrow \_ \wedge ]$ ,  $[ \_ \leftarrow \_ \wedge ]$ ,  $[ \_ \leftarrow \_ \wedge \leftarrow \_ ]$ ,  $[ \_ \leftarrow \_ \wedge \leftarrow \_ \wedge ]$  та  $[ \_ \leftarrow \_ \wedge \leftarrow \_ \leftarrow \_ \wedge ]$ .

Проаналізувавши СГ з вершинами-антропонімами, ергонімами та ідеонімами, слід відмітити, що в *українській* мові більше тих СГ, похідні яких розташовані на двох ступенях деривації (80%), а менше – на трьох (20%), а в *англійській* мові більше тих СГ, похідні яких розташовані на трьох ступенях деривації (70%), а менше – на чотирьох (10%) та на двох (20%).

У словотвірних парадигмах СГ в обох мовах найбільш чисельними є субстантивний та ад'єктивний блоки. Дієслівний та адвербіальний блоки мають значно менший обсяг.

Словотвірні ланцюжки в досліджуваних мовах бувають різної довжини (від двох до п'яти компонентів) та двох типів: з похідними однієї частини мови та з похідними різних частин мови. П'ятикомпонентні ланцюжки зустрічаються лише у СГ англійської мови, похідні яких розміщені на чотирьох ступенях деривації.

Основні положення цього розділу висвітлено у двох одноосібних публікаціях автора [106; 112].

## ВИСНОВКИ

Теоретико-методологічна концепція дисертації ґрунтується на працях З.О. Валюх, В.В. Грещука, С.М. Єнікєєвої, Ю.О. Жлуктенка, О.А. Земської, Є.А. Карпіловської, Н.Ф. Клименко, І.І. Ковалика, О.С. Кубрякової, L. Bauer, R.E. Beard, T. Berg, L. Feldman та ін. У роботі застосовано основоцентричний підхід до аналізу СГ, який ґрунтується на використанні твірної основи як засобу виявлення типології лексичної деривації і передбачає встановлення адекватної йому комплексної одиниці класифікації. Словотвірне гніздо – це сукупність слів, упорядкованих відношеннями похідності й об'єднаних спільним коренем.

Розроблена комплексна методика виявилася ефективною для дослідження СГ з вершинами-онімами в українській та англійській мовах у контрастивному аспекті. За *tertium comparationis* (основу зіставлення) у роботі обрано структуру СГ, а саме: *словотвірний ланцюжок, словотвірну парадигму, словотвірне значення та способи утворення* відонімних похідних.

Проаналізовано СГ з вершинами трьох онімних макрогруп (301 вершина: 180 – в українській мові та 121 – в англійській), а саме з: *антропонімами, ергонімами та ідеонімами* в українській та англійській мовах, вилучених шляхом репрезентативної вибірки із сучасних україномовних та англомовних засобів масової інформації: програм і передач радіо й телебачення, газет, журналів. В обох мовах найбільшу групу складають СГ із вершинами-*антропонімами*, утворені на основі прізвищ відомих осіб як в Україні, так і в світі. Найінтенсивніше в ролі вершин залучаються в зіставлюваних мовах іменники, творення яких зумовлене потребою номінації осіб, предметів, явищ, а саме: онімні похідні від прізвищ *відомих політиків, урядовців, керівників впливових партій, письменників, драматургів, перекладачів та художників*. Причиною цього стала насиченість життя політичними та суспільними подіями в державах за останні роки.

За наповнюваністю СГ з вершинами-антропонімами, ергонімами та ідеонімами в українській мові є багатослівними (89,5%) й елементарними (10,5%), а в англійській – лише багатослівними. Структура СГ залежить від семантики, будови і частиномовної приналежності початкового слова, яке називається *вершиною* словотвірного гнізда. СГ – чітко організована система комплексів спільнокореневих одиниць, у якій найпростішим є *словотвірна пара*, а складнішими структурними одиницями є *словотвірний ланцюжок*, який утворюється в результаті об'єднання словотвірних пар, та *словотвірна парадигма*, яку формують деривати, що перебувають на одному ступені похідності.

Розгортання СГ може відбуватись як горизонтально (синтагматично), так і вертикально (парадигматично). У синтагматичному плані СГ кваліфікується як сукупність *словотвірних ланцюжків* – рядів спільнокореневих слів, об'єднаних відношеннями словотвірної похідності. У зіставлюваних мовах СЛ бувають різної довжини (від двох до п'яти компонентів) та двох типів: з похідними однієї частини мови (іменники) та з похідними різних частин мови (іменники, прикметники, прислівники та дієслова). *П'ятикомпонентні ланцюжки* зустрічаються лише у СГ англійської мови, похідні яких розміщені на чотирьох ступенях деривації, а отже в англійській мові ланцюжки довші на один дериваційний такт, і становлять чотири дериваційні такти.

У парадигматичному плані, слід відмітити, що в *українській* мові більше тих СГ, похідні яких розташовані на двох ступенях деривації (80%), а менше – на трьох (20%), а в *англійській* мові більше тих СГ, похідні яких розташовані на трьох ступенях деривації (70%), а менше – на чотирьох (10%) та на двох (20%). Найбільша кількість суфіксів та префіксів, які сприяли утворенню похідних одиниць СГ, була представлена в англійській мові. Можливо це зумовлено тим, що у морфологічному словотворі англійської мови кількість вільних кореневих морфем більша за кількість вільних морфем в українській. Також слід зазначити, що англійська деривація частіше являє собою лише префіксальні або лише суфіксальні утворення, в той час як в українській це префіксально-суфіксальні (конфіксальні) утворення.

У словотвірних парадигмах СГ в обох мовах більш продуктивним є субстантивний блок, бо деривати-іменники реалізуються майже від кожного твірного слова, і саме іменники відображають багато різноманітних категорій, які конкретизують предметність у термінах особи, виконавця дії, його адресата, конкретності чи абстрактності. Менш продуктивним виявився ад'єктивний блок. Дієслівний та адвербіальний блоки мають значно менший обсяг, бо дієслівні суфікси в англійській та українській мовах є нечисельними. Менш продуктивним виявився ад'єктивний блок. Дієслівний та адвербіальний блоки мають значно менший обсяг, бо дієслівні суфікси в англійській та українській мовах є нечисельними.

Провідним способом творення дериватів в аналізованих СГ в українській та англійській мовах є афіксальний, серед підспособів якого домінує суфіксальний та префіксальний, в українській мові ще й префіксально-суфіксальний (конфіксальний). Інші способи словотворення відображено мінімально.

Серед афіксальних похідних слів української та англійської мов найбільш широко представлені лексичні одиниці, які мають у своєму складі суфікси і префікси класичного походження, а саме: латинської та грецької мов. Запозичення в англійській мові з сучасних мов (французької) складають 10 %, а в українській мові запозичення з англійської мови – 4%.

Найпродуктивнішими афіксами, які беруть участь у творенні похідних лексем, є суфікси латинського: *-an/-ian, -ist*, грецького: *-ism*, французького: *-esque* і власне англійського походження: *-ish* та префікси: грецького: *anti-*, латинського: *post-*, французького: *faux-* та англійського походження: *un-*. В українській мові найчастотнішими є суфікси: власне укр. *-ськ-(ий), -ець/-івець/-овець* та *-щин-*, латинські *-аці-(я)/-изаці-(я)/-ізаці-(я), -іст/-ист* та грецький *-ізм/-изм*; префікси: грецький *анти-*, конфікси: латинський *пост-...-ськ-* та власне укр. *по-...-и*. Непродуктивними в англійській мові є латинський префікс *sub-* та англійський *near-*, а в українській мові: латинський *екс-* та грецький *нео-*. Характерною ознакою онімних похідних сучасної української публіцистики є суттєве

збільшення кількості іншомовних за походженням запозичених формантів (-аці-(я)/-ізаці-(я)/-изаці-(я), -іст/-ист, -ізм/-изм, анти-, пост-..-ськ-, екс- та ін.).

Найбільш продуктивними моделями творення відонімних похідних в українській та англійській мовах є:  $[L \leftarrow L^{\wedge}]$ ,  $[L \leftarrow L^{\wedge} \leftarrow \neg L]$ ,  $[L \leftarrow L^{\wedge} \leftarrow L^{\wedge}]$ , англ.  $[L \leftarrow L^{\wedge} \leftarrow \neg L \leftarrow L^{\wedge}]$  та укр.  $[L \leftarrow L^{\wedge} \leftarrow L^{\wedge} \leftarrow \neg L^{\wedge}]$ . Найменш продуктивними моделями в обох мовах є  $[L \leftarrow L^{\wedge}]$ , а в українській мові  $[L \leftarrow L^{\wedge} \leftarrow L^{\wedge} L^{\wedge}]$ . Слід відмітити, що в українській мові похідні СГ знаходяться лише на трьох ступенях похідності, тому моделі утворення похідних четвертого ступеня похідності відсутні.

Оскільки СГ перебувають постійно в русі, то похідні можуть належати до активної лексики або до пасивної, у тому самому СГ може бути репрезентовано стилістично марковану і загальноновживану лексику. Завдяки мові ЗМІ, відонімні похідні весь час перебувають “на слуху”, стають загальновідомими, активно поповнюючись похідними дериватами й інтенсивно коригують суспільно-політичний словник мови.

Дослідивши та зіставивши структуру СГ з вершинами-антропонімами, ергонімами та ідеонімами далекоспоріднених української та англійської мов, слід зауважити, що в зіставлюваних мовах зустрічається більше спільного, ніж відмінного.

Подане дослідження відкриває перспективи подальших наукових розвідок у межах порівняльно-історичного і типологічного мовознавства, які сфокусуються на зіставному вивченні СГ з іншими вершинами-онімами, наприклад, топонімами, міфонімами, зоонімами тощо, та формуванні гніздового словника української та англійської мов.



## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абросимова Л. С. Истоки и основные принципы когнитивной дериватологии / Л. С. Абросимова // Вестник Томского государственного университета. – 2011. – № 351 (октябрь). – С. 7–13.
2. Аликаева Г. В. Гнёзда со связанными корнями в английском языке : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Г. В. Аликаева ; Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. – М., 1980. – 22 с.
3. Альтман И. В. Некоторые результаты сопоставления словообразовательных гнезд с помощью искусственного языка-эталона / И. В. Альтман, В. Н. Шевчук // Сопоставительное изучение словообразования славянских языков / отв. ред. Г. П. Нешименко. – М. : Наука, 1987. – С. 212–215.
4. Андрусак І. В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / І. В. Андрусак. – Київ, 2003. – 20 с.
5. Аркушин Г. Л. Іменний словотвір західнополіського говору : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01 / Аркушин Григорій Львович ; Волинський держ. ун-т імені Лесі Українки. – Луцьк, 2004. – 540 с.
6. Арнольд И. В. Лексикология английского языка / Ирина Владимировна Арнольд. – М. : Высш. шк., 1959. – 351 с.
7. Бачкур Р. О. Структура словотвірних парадигм іменників на позначення свійських тварин / Р. О. Бачкур // Актуальні проблеми українського словотвору / за ред. Василя Грещука. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – С. 354–365.
8. Бачкур Р. О. Структура словотвірних парадигм українських назв тварин та рослин : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Роман Омелянович Бачкур ; Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2004. – 396 с.
9. Безпояско О. К. Морфеміка української мови / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська. – К. : Наукова думка, 1987. – 212 с.

10. Биховець Н. М. Дослідження романських, германських та балтійських мов / Н. М. Биховець, А. П. Непокупний // Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. 1930–2005 : матеріали до історії / відп. ред. В. Г. Складенко. – К. : Довіра, 2005. – С. 279–292.

11. Ботничук Е. Н. Словообразование в современном английском языке / Е. Н. Ботничук, И. В. Василенко, Л. П. Пастушенко ; [под. ред. Ю. А. Жлуктенко]. – К. : В. шк., 1988. – 264 с.

12. Валюх З. О. Типологія словотвірних парадигм іменника в українській мові : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01 / Валюх Зоя Орестівна ; НАН України, Інститут української мови. – К., 2005. – 393 с.

13. Валюх З. О. Функціональна роль основи твірного слова в процесах деривації / Зоя Орестівна Валюх // Українське мовознавство : Міжвідомчий науковий збірник – КНУ ім. Тараса Шевченка, 2011. – Вип. 41. – С. 24 – 31.

14. Васильченко В. М. Мотивація і словотвірне вираження відносних прикметників в історії української мови (відіменникові деривати) : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Васильченко В'ячеслав Миколайович. – К., 2000. – 219 с.

15. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / Анна Вежбицкая ; [пер. А. Д. Шмелев.]. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 780 с.

16. Вербич С. О. Сучасна українська онімна лексика : функціональний аспект / Святослав Олексійович Вербич // Вісник Національної академії наук України, 2008. – №5. – С. 54–60.

17. Вербовська І. Т. Словотвірна синонімія і словотвірна варіантність прикметників української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 / І. Т. Вербовська ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2001. – 20 с.

18. Возний Т. М. Словотвір дієслів в українській мові у порівнянні з російською та білоруською / Теодозій Михайлович Возний. – Львів : Вища школа, 1981. – 187 с.

19. Воротняк Л. І. Вивчення онімів у складі англійських фразеологізмів як чинник формування навичок міжкультурної взаємодії у магістрів вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / Л. І. Воротняк // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України : [електрон. наук. фах. вид.] / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Богдана Хмельницького. – 2012. – Вип. 1. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps\\_2012\\_1\\_6..](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_6..)
20. Врабель Т. Т. Словотворча прагматика у сучасній англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Т. Т. Врабель. – Донецьк, 2005. – 16 с.
21. Гак В. Г. Сопоставительная лексикология / Владимир Григорьевич Гак. – М. : Международные отношения, 1977. – 264 с.
22. Гак В. Г. О контрастивной лингвистике / В. Г. Гак // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогрес, 1989. – Вып. XXV : Контрастивная лингвистика. – С. 5–17.
23. Гвишиани Н. Б. Контрастивные исследование современных языков и корпусная лингвистика / Н. Б. Гвишиани // Филологические науки. – 2004. – № 1. – С. 59–69.
24. Гірняк С. П. Структурно-семантична організація словотворчих гнізд з базовими дієсловами мовлення в українській мові ХІХ–ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / С. П. Гірняк. – Донецьк, 1999. – 23 с.
25. Глоба О. В. Історія створення гніздових словників / О. В. Глоба // Вісник Харківського національного університету. Серія : Романо-германська філологія. – 1999. – № 461. – С. 44–48.
26. Головин В. Г. Очерки по русской морфемике и словообразованию / В. Г. Головин. – Воронеж, 1990. – С. 125.
27. Городенська К. Г. Словотвірна структура слова : відіменні деривати / К. Г. Городенська, М. В. Кравченко. – К. : Наук. думка, 1981. – 199 с.
28. Городенська К. Г. Деривація синтаксичних одиниць / Катерина Григорівна Городенська. – К. : Наук. думка, 1991. – 192 с.

29. Гороть Є. І. Лексикографічна концепція англо-українського семантико-словотвірного словника / Є. І. Гороть, Л. К. Малімон // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – № 3, Ч. 2. – С. 197–200.

30. Горпинич В. О. Відтопонімні прикметники в українській мові: питання теорії і історії словотвору / Володимир Олександрович Горпинич. – К. : Вища школа, 1976. – 142 с.

31. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова : Морфеміка. Словотвір. Морфонологія / Володимир Олександрович Горпинич. – К. : Вища школа, 1999. – 207 с.

32. Грищенко А. П. Морфемна структура прикметника української мови (суфіксальний словотвір) // Морфологічна будова сучасної української мови / М. А. Жовтобрюх, І. Р. Вихованець, А. П. Грищенко. – К. : Наук. думка, 1975. – С. 96–140.

33. Грещук В. В. Внесок Івана Ковалика в українське і слов'янське мовознавство / Василь Васильович Грещук // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Івано-Франківськ : Вид.-дизайн. від. ЦІТ, 2007. – Вип. XV – XVIII. – С. 3–11.

34. Грещук В. В. Нариси з основоцентричної дериватології / В. Грещук, Р. Бачкур, І. Джочка, Н. Пославська ; [за ред. В. В. Грещука]. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007. – 348 с.

35. Грещук В. В. Основоцентрична дериватологія: історія, стан, перспективи / Василь Васильович Грещук // Студії з українського мовознавства [текст]: вибрані праці. – Івано-Франківськ, 2009. – С. 93–103.

36. Грещук В. В. Український відприкметниковий словотвір : [монографія] / Василь Васильович Грещук. – Івано-Франківськ : Плай, 1995. – 208 с.

37. Денисова С. П. Лінгвістика на зламі наукових парадигм : від Фердинанда де Соссюра до Ноама Хомського / С. П. Денисова // Вісник

Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2013. – Т. 16, № 1. – С. 42–49.

38. Джеймс К. Контрастивний аналіз / К. Джеймс ; пер. с англ. Н. А. Лауфер // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогрес, 1989. – Вып. XXV : Контрастивная лингвистика. – С. 265–266.

39. Джочка І. Ф. Парадигматика й синтагматика дієслів із семантикою “добувати, отримувати що-небудь шляхом впливу на інший об’єкт” / І. Ф. Джочка // Українознавчі студії. – 2005–2006. – № 6–7. – С. 63–70.

40. Дика Л. В. Суфіксальний словотвір іменника в говірках полісько-середньонадніпряньського порубіжжя : дис... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Дика Людмила Василівна ; НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 2003. – 385 с.

41. Дияк О. В. Структурно-семантична організація словотвірних гнізд із коренями на позначення металів : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Дияк Олена Володимирівна ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2006. – 251 с.

42. Єнікеева С. М. Формування та функціонування нових словотворчих елементів англійської мови : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.04 / Єнікеева Санія Маратівна. – Запоріжжя, 1999. – 179 с.

43. Єнікеева С. М. Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови: моногр / Санія Маратівна Єнікеева ; ДВНЗ “Запорізь. нац. ун-т” МОН України. – Запоріжжя, 2006. – 302 с.

44. Єнікеева С. М. Динамічна синхронія словотвірного гнізда (на матеріалі англійської мови) / С. М. Єнікеева // Гуманітарний вісник : Всеукраїнськ. зб. наук. праць. Серія : Іноземна філологія. – Черкаси : ЧДТУ, 2007. – Т. II, № 11. – С. 329–334.

45. Єнікеева С. М. Система словотвору сучасної англійської мови: синергетичний аспект (на матеріалі новоутворень кінця ХХ – початку ХХІ століть) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : 10.02.04 / С. М. Єнікеева. – Київ, 2011. – 32 с.

46. Жлуктенко Ю. А. Неологизмы – телескопные слова / Ю. А. Жлуктенко // Английские неологизмы 60–70-е гг. / [Ю. А. Жлуктенко, В. П. Березинский, И. И. Борисенко и др.] ; [отв. ред. Ю. А. Жлуктенко]. – К. : Наукова думка, 1983. – С. 101–113.
47. Жлуктенко Ю. О. Порівняльна грамати́ка англійської та української мов : [посіб. для вчителів] / Юрій Олексійович Жлуктенко. – К. : Рад. шк., 1960. – 160 с.
48. Жлуктенко Ю. О. Контрастивна лінгвістика: проблеми і перспективи / Ю. О. Жлуктенко, В. Н. Бублик // Мовознавство. – 1976. – № 4. – С. 3–15.
49. Жлуктенко Ю. О. Контрастивний аналіз як прийом мовного дослідження / Ю. О. Жлуктенко // Нариси з контрастивної лінгвістики : [зб. наук. пр. / ред. Ю. О. Жлуктенко]. – К. : Наукова думка, 1979. – С. 5–11.
50. Земская Е. А. Современный русский язык : словообразование / Елена Андреевна Земская. – М. : Просвещение, 1973. – С. 182–216.
51. Земская Е. А. О парадигматических отношениях в словообразовании / Е. А. Земская // Русский язык : вопросы его истории и современного состояния : Виноградовские чтения I – VIII / отв. ред. Н. Ю. Шведова. – М. : Наука, 1978. – С. 61–73.
52. Земская Е. А. Словообразование как деятельность / Елена Андреевна Земская. – М. : Наука, 1992. – 221 с.
53. Земская Е. А. Активные процессы современного словопроизводства / Е. А. Земская // Русский язык в конце XX столетия (1985–1995) / отв. ред. Е. А. Земская. – М. : Языки русской культуры, 1996. – С. 90–141.
54. Зубко А. Українська ономастика: здобутки та проблеми / А. Зубко // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики : [зб. наук. пр. / Ін-т історії України НАН України]. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2007. – Число 14 : на пошану історика, джерелознавця, історіографа, Ярослава Калакури. – С. 262–281.

55. Іваницька Н. Б. Tertium comparationis у міжмовному зіставленні дієслівних систем / Н. Б. Іваницька // Мовознавство : [наук.-теор. журн. / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні]. – 2009. – №1. – С. 46–59.
56. Івасишина Т. А. Синонімія словотворчих афіксів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Т. А. Івасишина ; НАН України. Ін-т укр. мови. – К., 1999. – 19 с.
57. Каращук П. М. Словообразование английского языка : [учеб. пособие / Павел Михайлович Каращук]. – М. : Высшая школа, 1977. – 202 с.
58. Карпіловська Є. А. Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови : будова та реалізація : [монографія] / Євгенія Анатоліївна Карпіловська. – К. : Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, 1999. – 297 с.
59. Клименко Н. Ф. Система афіксального словотворення сучасної української мови / Ніна Федорівна Клименко ; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР. – К. : Наукова думка, 1973. – 186 с.
60. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові / Ніна Федорівна Клименко. – К. : Наук. думка, 1984. – 251 с.
61. Клименко Н. Ф. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови / Н. Ф. Клименко , Є. А. Карпіловська – К., 1998. – С. 24.
62. Ковалик І. І. Вчення про словотвір (Словотвірні частини слова) / Іван Іванович Ковалик. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1958. – Вип. I. – 78 с.
63. Ковалик І. І. Вчення про словотвір : словотворча характеристика слова. Відношення вчення про словотвір до інших мовознавчих дисциплін / Іван Іванович Ковалик. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1961. – Вип. II. – 82 с.
64. Ковалик І. І. Дериватологія як самостійна лінгвістична дисципліна та її місце в системі науки про мову / І. І. Ковалик // Словотвір сучасної української літературної мови – К. : Наук. думка, 1979. – С. 5–56.
65. Ковалик І. І. Питання слов'янського іменникового словотвору / Іван Іванович Ковалик. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1958. – 152 с.

66. Ковалик І. І. Про деякі питання слов'янського словотвору Іван Іванович Ковалик. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1958. – 194 с.
67. Ковалик І. І. Про семізацію і семемізацію у словотвірному гнізді кореня *зелен-* в українській мові / І. І. Ковалик // Українське мовознавство. – 1983. – Вип. II. – С. 50–60.
68. Колесова А. О. Словотвір в англійській мові: історична ретроспектива / Колесова Л. О. // Нова філологія : [зб. наук. пр. / Запорізь. нац. ун-т]. – Запоріжжя : Вид-во ЗНУ, 2009. – № 34. – С. 217–221.
69. Колоїз Ж. В. Неузуальне словотворення : [монографія] / Жанна Василівна Колоїз. – Кривий Ріг : НПП Астерікс, 2015. – 156 с.
70. Конецкая В. П. Введения в сопоставительную лексикологию германских языков / Венера Петровна Конецкая. – М. : Высш. шк., 1993. – 236 с.
71. Коржик Л. І. Структурно-семантична типологія відприкметникових словотвірних ланцюжків у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Л. І. Коржик ; Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 1999. – 23 с.
72. Корольова А. В. Нові виклики сьогоденної компаративістики і контрастивістики / А. В. Корольова // Проблеми зіставної семантики : [зб. наук. статей / відп. ред. Корольова А. В.]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2013. – Вип. 11. – С. 9–15.
73. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підруч. [для студ. філол. спец. вищ. закл. освіти] / Михайло Петрович Кочерган. – К. : Академія, 1999. – 288 с.
74. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство і проблема мовних картин світу / М. П. Кочерган // Мовознавство. – 2004. – № 5–6. – С. 12–21.
75. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підруч. [для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / Михайло Петрович Кочерган. – К. : Академія, 2006. – 464 с.
76. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство в Україні: здобутки і перспективи / М. П. Кочерган // *Ukrainica II. Soucasna ukrajinstika: Problemy jazyka, literatury a kultury: 1. cast. 3. Olomoucke symposium ukrajinstu. Sbornik clanku.* – Olomouc, 2006. – S. 15–22.



77. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства : підруч. [для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / Михайло Петрович Кочерган. – К. : ВЦ “Академія”, 2006. – 424 с. – (Серія : “Альма-матер”).

78. Кравченко М. В. Словотвірна морфологія української мови : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01 / Кравченко Марія Василівна. – К., 1990. – 260 с.

79. Кубрякова Е. С. Словообразование / Е. С. Кубрякова // Общее языкознание. Внутренняя структура языка / отв. ред. Б. А. Серебренников. – М. : Наука, 1972. – С. 344–391.

80. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова / Елена Самойловна Кубрякова. – [4-е изд.]. – М. : ЛКИ, 2011. – 208 с.

81. Кубрякова Е. С. Язык и знание : на пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Елена Самойловна Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.

82. Кузнецова В. О. Система семантических и словообразовательных отношений в сфере омонимии (на материале английских суффиксальных прилательных и существительных) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / В. О. Кузнецова. – Ленинград, 1978. – 25 с.

83. Кузнецова О. А. Типологические особенности отыменных словообразовательных гнезд (на материале современного английского языка) / О. А. Кузнецова // Словообразование и его место в курсе обучения иностранному языку : [ежегодный межвуз. темат. сб. / отв. ред. : Л. В. Банкевич, С. А. Беляева, П. М. Каращук]. – Владивосток : Дальневосточный гос. ун-т, 1983. – Вып. 11. – С. 58–64.

84. Ладо Р. Лингвистика поверх границ культур / Р. Ладо ; [пер. с англ. В. А. Виноградова] // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1989. Вып. XXV : Контрастивная лингвистика. – С. 32–62.

85. Леміш Н. Є. Синтаксичний концепт як *tertium comparationis* при встановленні типології структур каузального комплексу (на матеріалі нідерландської та української мов) / Н. Є. Леміш // Вісник Київського

національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія : [зб. наук. пр.] / [гол. ред. А. В. Корольова]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2014. – Вип. 17, № 1. – С. 107–114.

86. Лесюк М. П. Дослідження словотвору на рівні словотвірних гнізд / М. П. Лесюк // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2007. – Вип. XV–XVIII. – С. 212–216.

87. Лопатин В. В. Словообразование как объект грамматического описания / В. В. Лопатин // Грамматическое описание славянских языков : концепции и методы : [сб. ст. / отв. ред. Н. Ю. Шведова]. – М. : Наука, 1974. – С. 51–59.

88. Манакін В. М. Проблеми контрастивної лексикології близькоспоріднених мов / В. М. Манакін // Мовознавство. – 1994. – № 1. – С. 50–58.

89. Манакін В. М. Деякі питання контрастивної лексикології слов'янських мов / В. М. Манакін // Мовознавство. – 2003. – № 4. – С. 26–37.

90. Мартинова Л. Б. Словотвірний потенціал слів тематичної групи “рослини” в українській та російській мовах / Л. Б. Мартинова // Система і структура східнослов'янських мов : [зб. наук. праць]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 1998. – С. 191–198.

91. Мартинова Л. Б. Словотворчий потенціал одининних іменників у сучасній українській мові : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Мартинова Лілія Борисівна ; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – О., 2004. – 180 с.

92. Мацумото Д. Психология и культура / Дэвид Мацумото ; [пер. с англ. Голубевой О. и др.]. – [3-е междунар. изд.] – СПб. [и др.] : прайм–ЕВРОЗНАК, 2002. – 416 с. – (Серия : Психологическая энциклопедия).

93. Медведева Л. А. Сопоставительное исследование словообразовательных возможностей русского и украинского языков (на примере ЛСГ имен прилагательных со значением цвета) / Л. А. Медведева // Русское языкознание. – 1980. – Вып. 1. – С. 117–124.

94. Мельчук И. А. О “внутренней флексии” в индоевропейских и семитских языках / И. А. Мельчук // Вопр. языкознания. – 1963. – № 4. – С. 34
95. Мешков О. Д. Словообразование современного английского языка / Олег Давидович Мешков. – М. : Наука, 1976. – 245 с.
96. Микитин О. Д. Структурно семантична типологія словотвірних парадигм іменників у сучасній українській мові : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Оксана Дмитрівна Микитин ; Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 1998. – 180 с.
97. Микитин О. Д. Семантична співвідносність абстрактних іменників та їх похідних / О. Д. Микитин // Актуальні проблеми українського словотвору / за ред. В. Грещука. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – С. 254–262.
98. Могилець О. І. Функціонально-стильові характеристики префіксальної номінації в сучасній англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / О. І. Могилець. – Львів, 2004. – 20с.
99. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови / Микола Іванович Мостовий. – Харків : Основа, 1993. – 256 с.
100. Олексенко В. П. Словотвірні категорії іменника : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : 10.02.01 “Українська мова” / В. П. Олексенко ; НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 2002. – 36 с.
101. Пінчук О. Ф. Словотвірна структура віддієслівних іменників сучасної української мови / О. Ф. Пінчук // Морфологічна будова сучасної української мови. – К. : Наук. думка, 1975. – С. 35–82.
102. Плющ М. Я. Словотвір // М. Я. Плющ // Сучасна українська літературна мова / [А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.]. – К. : Вищ. шк., 1993. – С. 227–228.
103. Полюжин М. М. Функціональний і когнітивний аспект англійського словотворення / Михайло Михайлович Полюжин. – Ужгород : Закарпаття, 1999. – 236 с.

104. Пономаренко В. Д. Дери́ваційний потенціал прикметників білий - чорний у сучасній українській мові / В. Д. Пономаренко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Філологія. – 2004. – № 627, Вип. 40. – С. 21–24.

105. Пославська Н. М. Структура і семантика словотвірних парадигм дієслів із семою руйнування об'єкта : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Н. М. Пославська ; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2006. – 20 с.

106. Рибачківська Л. Є. Зіставний аналіз способів творення відонімних похідних у словотвірних гніздах з вершинами-онімами в українській та англійській мовах / Л. Є. Рибачківська // Південний архів. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [зб. наук. пр.] / [гол. ред. Н. І. Ільїнська]. – Херсон : Вид. центр ХДУ, 2017. – Вип. 67. – С. 186–189.

107. Рибачківська Л. Є. Інтерпритація терміна *словотвірне гніздо* у сучасній дериватології / Л. Є. Рибачківська // Україна і світ: діалог мов та культур : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 01–03 квіт. 2015 р.) / М-во освіти і науки України, Київ. нац. лінгв. ун-т. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2015. – С. 369–371.

108. Рибачківська Л. Є. Місце зіставного словотвору у сучасній контрастивній лінгвістиці / Л. Є. Рибачківська // Мова і Культура : [наук. журнал] / [гол. ред. Д. С. Бураго]. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2014. – Вип. 17, Т. I (169). – С. 270–276.

109. Рибачківська Л. Є. Основоцентричний підхід до вивчення словотвірних гнізд в контрастивному аспекті / Л. Є. Рибачківська // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [зб. наук. пр.] / [уклад. О. Семенюк]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Вип. 130. – С. 509–514.

110. Рибачківська Л. Є. Словотвірні гнізда з вершинами-онімами як об'єкт дослідження в українській та англійській мовах / Л. Є. Рибачківська // Україна і світ: діалог мов та культур : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 19–21

берез. 2014 р.) / М-во освіти і науки України, Київ. нац. лінгв. ун-т. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2014. – С. 356–358.

111. Рибачківська Л. Є. Словники словотвірних гнізд української та англійської мов: принципи укладання / Л. Є. Рибачківська // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [зб. наук. пр.] / [уклад. О. Семенюк]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – Вип. 137. – С. 329–331.

112. Рибачківська Л. Є. Структура словотвірних гнізд із вершинами-онімами в українській та англійській мовах / Л. Є. Рибачківська // Проблеми зіставної семантики : [зб. наук. ст.] / [гол. ред. А. В. Корольова]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2015. – Вип. 12. – С. 54–63.

113. Рибачківська Л. Є. Структура словотвірних гнізд з вершинами-онімами в сучасній українській мові / Л. Є. Рибачківська // Science and Education a New Dimension. Philology / [editor-in-chief : Dr. Xénia Vámos]. – Budapest, 2015. – III (12), Issue 60. – P. 81–85.

114. Рыбачковская Л. Е. Структура словообразовательных гнезд с вершинами-антропонимами в современном украинском языке / Л. Е. Рыбачковская // Вчені записки. Серія : Мова та література : [зб. наук. ст.] / [гол. ред. Н. М. Алиева]. – Баку : Вид. центр Бакінський слов'янський ун-т, 2016. – № 2. – С. 177–184.

115. Рибачківська Л. Є. Tertium comparationis при дослідженні словотвірних гнізд з вершинами-онімами в українській та англійській мовах / Л. Є. Рибачківська // Україна і світ: діалог мов та культур : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 01–03 квіт. 2016 р.) / М-во освіти і науки України, Київ. нац. лінгв. ун-т. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2016. – С. 319–321.

116. Русанівський В. М. Префіксальний словотвір / В. М. Русанівський // Словотвір сучасної української літературної мови ; відпр. ред. М. А. Жовтобрюх. – К., 1979. – с. 228–284.

117. Сакал Т. М. Історико-ономасіологічне та когнітивне дослідження префіксальних неологізмів у англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Т. М. Сакал. – Львів, 2004. – 18 с.

118. Сегін Л. В. Структурно-семантична типологія словотвірних парадигм дієслів динамічної просторової локалізованості в українській і польській мовах : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.17 / Любомир Васильович Сегін ; Донецький нац. ун-т. – Донецьк, 2003. – 20 с.

119. Сидоренко Л. М. Суфіксальні деривати в професійній термінології (нормативний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Л. М. Сидоренко ; НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 2004. – 19 с.

120. Сікорська З. С. Українсько-російський словотворчий словник / Зінаїда Степанівна Сікорська. – К. : Рад. школа, 1985. – 183 с.

121. Словотвір сучасної української літературної мови : монографія / [І. І. Ковалик, Л. О. Родніна, А. П. Грищенко та ін. ; відп. ред. М. А. Жовтобрюх] ; АН УРСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1979. – 407 с.

122. Солодуб Ю. П. Контрастивная фразеологія / Ю. П. Солодуб // Филологические науки. – 1998. – № 4. – С. 57–65.

123. Сопоставительная грамматика русского и украинского языков : [кол. монография] / [Г. Д. Басова, А. В. Качура, А. В. Кихно и др.] ; [отв. ред. Н. Г. Озерова]. – К. : Наук. думка, 2003. – 536 с.

124. Стасюк Т. В. Відонімні утворення: структурно-семантичні і функціонально-стилістичні аспекти у мові сучасної публіцистики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Т. В. Стасюк ; Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2005. – 20 с.

125. Степаненко О. К. Семантика і структура словотвірних гнізд із вершинним соматичним компонентом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / О. К. Степаненко ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. – Дніпропетровськ, 2010. – 24 с.

126. Стишов О. А. Нові словотвірні гнізда з онімами в ролі вершин у сучасних українській і російській мовах / О. А. Стишов // Ономастика і

апелятиви : [зб. наук. праць] / за ред. В. О. Горпинича. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. – Вип. 30. – С. 161–167.

127. Стишов О. А. Словотвірні гнізда з ключовими словами сучасної доби в українській і російській мовах / О. А. Стишов // Проблеми зіставної семантики : [зб. наук. ст.] / відп. ред. О. О. Тараненко. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2007. – Вип. 8. – С. 109–114.

128. Стишов О. А. Словотвірні гнізда з вершинами-аббревіатурами в сучасних українській і російській мовах / О. А. Стишов // Мова, культура й освіта в сучасному світі : [зб. наук. праць до 90-річчя доктора філол. наук, професора Романовського О. К.] / відп. ред. О. А. Стишов – К. : Вид. центр КНЛУ, 2008. – С. 95–100.

129. Тихонов А. Н. Семантические проблемы словообразовательного гнезда / А. Н. Тихонов // Русский язык : вопросы его истории и современного состояния : Виноградовские чтения I – VIII / отв. ред. Н. Ю. Шведова. – М. : Наука, 1978. – С. 118–120.

130. Тихонов А. Н. Словообразовательное гнездо как единица системы словообразования и как единица сравнительного изучения славянских языков / А. Н. Тихонов // Сопоставительное изучение словообразования славянских языков / отв. ред. Г. П. Нецименко. – М. : Наука, 1987. – С. 104–111.

131. Тихонов А. Н. Состояние научной разработки гнезда и перспективы его исследования / А. Н. Тихонов // Актуальные проблемы русского словообразования : материалы VII Междунар. науч. конф., посвященной 70-летию профессора А. Н. Тихонова, (Елец, 2001 г.) / ЕГУ. – Елец : ЕГУ, 2001. – С. 10–21.

132. Тихонов А. Н. Лексические и словообразовательные гнезда как единицы сравнительного изучения восточнославянских языков / А. Н. Тихонов // Теоретические и методологические проблемы сопоставительного изучения славянских языков / Ин-т славяноведения и балканистики. – М. : Наука, 1994. – С. 148–161.

133. Улуханов И. С. Словообразовательная семантика в русском языке и принципы ее описания / Игорь Сергеевич Улуханов. – М. : Наука, 1977. – 256 с.

134. Фатхутдинова В. Г. Словообразовательные подсистемы русского языка в ментально-культурном аспекте / В. Г. Фатхутдинова // Славянские языки и культуры в современном мире : Междунар. науч. симпозиум : труды и матер., (Москва, 24–26 март. 2009 г.) / МГУ им. М. В. Ломоносова. – М. : МАКС Пресс, 2009. – С. 134–135.

135. Федурко М. Ю. Морфонологія відіменникового словотворення / Марія Юліанівна Федурко. – Київ – Дрогобич : Вимір, 2003. – 271 с.

136. Федурко М. Ю. Морфонологія відіменникового словотворення в сучасній українській мові : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01 / Федурко Марія Юліанівна. – К., 2005. – 373 с.

137. Халилова Г. А. Сравнительно-типологический анализ словообразовательных гнезд юридической терминологии в английском и узбекском языках / Г. А. Халилова // Молодой ученый. – 2012. – № 6. – С. 280–281.

138. Хельбиг Г. Языкознание – сопоставление – преподавание иностранных языков / Г. Хельбиг ; [пер. с нем. Н. В. Васильевой] // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1989. – Вып. XXV : Контрастивная лингвистика. – С. 307–326.

139. Штернеманн Р. Введение в контрастивную лингвистику / Р. Штернеманн и колл. ; пер. с нем. Е. Р. Сквайре // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1989. – Вып. XXV : Контрастивная лингвистика. – С. 144–178.

140. Шумицька Г. В. Словотвір апелятивних іменників у північнолемківських говірках української мови : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Шумицька Галина Василівна ; Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород, 2001. – 285 с.

141. Шутак Л. Б. Словотвірна категоризація суб'єктивної оцінки / Л. Б. Шутак, В. Д. Шинкарук. – Чернівці : Рута, 2002. – 126 с.



142. Щербатюк Г. Х. Однокореневі прикметники на -ний, -овий // Морфологічна будова сучасної української мови. – К. : Наук. думка, 1975. – С. 141–147.

143. Щигло Л. В. Парадигматичні угруповання віддієслівних похідних з категоріальним значенням активного руху в сучасній німецькій мові / Л. В. Щигло // Вісник Сумського державного університету. Серія : Філологія. – 2008. – № 1. – С. 146–152.

144. Ярошенко Н. О. Структурно-семантичні особливості сучасних словотвірних гнізд з вершинами сажать, садити і sadzić у російській, українській і польській мовах у зіставленні з англійською мовою : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.17 / Ярошенко Наталія Олександрівна ; Донецький нац. ун-т. – Донецьк, 2006. – 252 с.

145. Яцук К. В. Зіставний метод у вивченні одиниць вторинної номінації в українській та англійській мовах / К. В. Яцук // Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки. – 2009. – Вип. 48. – С. 194–195.

146. Adams V. An introduction to modern English word-formation / Valerie Adams. – London : Longman, 1973. – 230 p.

147. Adams V. Complex Words in English / Valerie Adams. – Harlow : Longman, 2001. – 320 p.

148. Aikhenvald A. Y. Versatile cases / A. Y. Aikhenvald // Journal of Linguistics. – 2008. – No. 3. – P. 565–603.

149. Arnold I. V. The English Word / I. V. Arnold. – M. : Higher School Publ. House, 1986. – 295 p.

150. Aronoff M. The relevance of productivity in a synchronic theory of word-formation // Historical morphology / ed. J. Fisiak. – The Hague : Mouton, 1980. – P. 71–83.

151. Baayen N. On Frequency, Transparency, and Productivity / N. Baayen // Yearbook of Morphology / eds. G. Booij, J. van Marle. – Dordrecht : Kluwer, 1993. – P. 181–208.

152. Bauer L. *English Word-Formation* / Laurie Bauer. – Cambridge : Cambridge University Press, 1983. – 225 p.
153. Bauer L. *Word families* / L. Bauer, P. Nation // *International journal of Lexicography*. – 1993. – Vol. 6, No. 4. – P. 253–279.
154. Beard R. *Lexeme-Morpheme Base Morphology : A General Theory of Inflection and Word Formation* / Robert Beard. – New York : State University of New York Press, 1995. – 433 p.
155. Berg T. *Right-branching in English Derivational Morphology* / T. Berg // *English Language and Linguistics*. – 2003. – Vol. 7, No. 2. – P. 279–307.
156. Cannon G. *Historical Change and English Word Formation* / Garland Cannon. – New York / Bern : Lang, 1987. – 350 p.
157. Connor U. A. *Tertium Comparationis : A vital component in contrastive research methodology* / U. Connor, A. Moreno // *Directions in Applied Linguistics : Essays in Honor of Robert B. Kaplan* / [eds. P. Bruthiaux, D. Atkinson, W. G. Eggington, W. Grabe, V. Ramanathan]. – Clevedon : Multilingual Matters, 2005. – P. 153–164. (England : Multilingual Matters).
158. Dalton-Puffer C. *Are Shakespeare's Agent Nouns Different from Chaucer's? – On the dynamics of Derivational Sub-System* / C. Dalton-Puffer // *Studies in Early Modern English* / [ed. D. Kastovsky]. – Berlin ; N.Y. : Mouton de Gruyter, 1994. – P. 49–58.
159. Demjanova L. *The influence of sociolinguistic factors on productivity in word-formation (Introduction to research) [Electronic Resource]* / L. Demjanova. – 2006. – Access Mode : [http://www.nytud.hu/cescl/proceedings/Livia\\_Demjanova\\_CESCL.pdf](http://www.nytud.hu/cescl/proceedings/Livia_Demjanova_CESCL.pdf).
160. Di Pietro R. J. *Language structures in contrast* / R. J. Di Pietro. – Rouley (Mass.) : Newbury House Publishers, 1978. – P. 15–51.
161. Dressler W. *Productivity in word-formation: a morphological approach* / W. Dressler, M. Ladányi // *Acta Linguistica Hungarica*. – 2000. – Vol. 47. – P. 143–144.
162. Feldman L. *Morphological Fascilitation: the Role of Semantic Transparency and Family Size* / L. Feldman, M. Pastizzo // *Morphological Structure in*

Language Processing. Trends in Linguistics. Studies and Monographs / [ed. by H. Baayen, R. Schreuder]. – Berlin / New York : Mouton de Gruyter, 2003. – No. 151. – P. 72–83.

163. Halkiel G. Etymology and the Structure of word families / G. Halkiel // Word. – 1954. – Vol. 10, No. 2/3. – P. 265–275.

164. Jaszczolt K. M. On Translating “What Is Said” : Tertium Comparationis in Contrastive Semantics and Pragmatics / K. M. Jaszczolt // Meaning Through Language Contrast / [eds K.. Jaszczolt, K. Turner]. – Amsterdam : J. Benjamins, 2003. – Vol. 2. – P. 441–462.

165. Jespersen O. Essentials of English Grammar / Otto Jespersen. – London : George Allen & Unwin Ltd, 1956. – 73 p.

166. Jespersen O. Growth and Structure of the English Language/ Otto Jespersen. – Chicago : University of Chicago Press, 1982. – 244 p.

167. Kastovsky D. The Derivation of Ornative, Locative, Ablative, Privative and Reversative Verbs in English: A Historical Sketch / D. Kastovsky // English Historical Syntax and Morphology : Selected Papers from 11 ICEHL Santiago de Compostera 7–11 September 2000 / [ed. T. Fanego]. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publ, 2002. – Vol. 1. – P. 99–110.

168. Lado R. Linguistics across cultures : Applied linguistics for language teachers / Robert Lado. – Ann Arbor : University of Michigan Press, 1957. – 141 p.

169. Lee D. W. Functional Change in Early English / D. W. Lee. – Menasha, Wisc. : George Banta, 1948. – 128 p.

170. Lees R. B. The grammar of English nominalizations / Robert B. Lees. – The Hague : Mouton de Gruyter, 1960. – 322 p.

171. Lipka L. Semantic structure and word-formation. Verb-practice constructuions in Contemporary English / Leonhard Lipka. – Muncher : Wilhelm Fink Verlag, 1978. – 230 p.

172. Malkiel Y. Studies in the reconstruction of Hispano-Latin word families / Yakov Malkiel. – Berkley, Los Angeles : Univ. of California Press, 1954. – 223 p.

173. Marchand H. The categories and types of present-day English word-formation. A synchronic-diachronic approach / Hans Marchand. – Mucnchen : Beck, 1969. – 378 p.

174. Pennanen E. V. Contributions to the study of back-formation in English / E. V. Pennanen. – Tampere : Acta academiae Socialis. Ser. A., 1966. – 172 p.

175. Plag, Ingo. Word-forming in English – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 250 p.

176. Prifti M. Bilingual Lexicography from a Pragmatic Viewpoint in English-Albanian and Albanian-English Dictionaries / M. Prifti // Journal of Educational and Social Research. – Rome-Italy : MCSER Publishing, June 2014. – Vol. 4, No. 4. – P. 508–511.

177. Zimmer K. E. Affixal Negation in English and Other Languages: An Investigation of Restricted Productivity / Karl Ernst Zimmer. – New York : Linguistic Circle of New York, 1964. – 105 p.

### **СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ**

178. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка / Владимир Иванович Дяль. – [Ч. 1–4.] – М., 1863–1866.

179. Віняр Г. М. Словник новотворів української мови кінця ХХ – початку ХХІ століття / Г. М. Віняр, Л. Р. Шпачук. – Кривий Ріг, 2005. – 158 с.

180. Карпіловська Є. А. Кореневий гніздовий словник української мови : Гнізда слів з вершинами - омографічними коренями / Євгенія Анатоліївна Карпіловська. – К. : Укр. енциклоп. ім. М. П. Бажана, 2002. – 912 с.

181. Клименко Н. Ф. Слововірне гніздо / Ніна Федорівна Клименко // Українська мова : [енциклопедія]. – К. : Укр. енциклоп. ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 573.

182. Клименко Н. Ф. Шкільний слововірний словник сучасної української мови : 15 600 слів у складі 127 гнізд / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк; Національна Академія Наук України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наукова думка, 2005. – 264 с.

183. Мюллер В. К. Англо-русский словарь / Владимир Карлович Мюллер. – [24-е изд.]. – М. : Русский язык, 1995. – 845 с.
184. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації. 2012–2013 : [словник] / А. Нелюба, Є. Редько; [за заг. ред. А. Нелюби]. – Х. : Харківське історико-філологічне товариство, 2014. – 172 с.
185. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава: Довкілля – К., 2006. – 716 с.
186. Словник іншомовних слів [Текст] : 23000 слів та термінологічних сполучень / уклад. Любов Омелянівна Пустовіт [та ін.]. – К. : Довіра : УНВЦ “Рідна мова”, 2000. – 1018 с.
187. Словник української мови : в 11-ти т. / [гол. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Вид-во “Наукова думка”, 1979. – Т. 10 : Т – Ф. – С. 640.
188. Тихонов А. Н. Словообразовательный словарь русского языка : [в 2 т.] / Александр Николаевич Тихонов. – М. : Русский язык, 1985. – Т. 1. – С. 36–50.
189. Ярцева В. Н. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / В. Н. Ярцева; [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – [2-е изд.]. – М.: Большая Российская Энциклопедия, 1998 – 685 с.
190. Collins English Dictionary. – [6<sup>th</sup> Ed.]. – Glasgow : Harper Collins Publisher, 2009. – 949 p.
191. Collins English-Ukrainian Dictionary. – [1<sup>st</sup> Ed.]. – Glasgow : Harper Collins Publisher, 2012. – 424 p.

### СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

192. Бізнес і економіка [Електронний ресурс] / Правда України : (26 березня 2015 р.). – Режим доступу : <http://www.pravda.ua.com/trueua>
193. Блоги / Літературні коментарі [Електронний ресурс] / [авт. С. Лисюк] // ЛітАкцент : (05 січня 2015 р., 16:23). – Режим доступу : <http://www.litakcent.com>

194. Блоги [Електронний ресурс] / [авт. А. Гриценко] // Українська Правда : (23 листопада 2012 р., 15:15). – Режим доступу : <http://www.blogs.pravda.com.ua>
195. Блоги [Електронний ресурс] / [авт. Т. Березовець] // Gazeta.ua : (21 січня 2016 р.). – Режим доступу : <http://www.gazeta.ua/blog>
196. Блоги [Електронний ресурс] // Патріоти України. Громадсько-політичне видання : (29 серпня 2015 р., 20:04). – Режим доступу : <http://www.patrioty.org.ua>
197. Відео [Електронний ресурс] / [вед. Л. Таран] // ТСН вражає : (29 вересня 2015 р., 01:17) – Режим доступу : <http://www.tsn.ua>
198. Внутрішня політика [Електронний ресурс] / [авт. Т. Силіна] // Дзеркало тижня. Україна. (29 листопада 2013 р., 21:00, № 45). – Режим доступу : <http://www.gazeta.dt.ua>
199. Всі новини [Електронний ресурс] / [авт. Helga] // Bilshe.com : (14 січня 2013 р., 23:40). – Режим доступу : <http://www.bilshe.com>
200. Газета / Nota Bene [Електронний ресурс] / [авт. Т. Коробова] // газета “День” : (22 жовтня 1999 р.). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua>
201. Економіка [Електронний ресурс] / [авт. К. Зварич] // Подільські вісті : (03 листопада 2015 р.). – Режим доступу : <http://www.pvisti.info>
202. Економічна Правда [Електронний ресурс] / Українська правда : (02 березня 2016 р., 17:06). – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news>
203. Зірки [Електронний ресурс] / Gazeta.ua : (14 червня 2011 р., 15:43). – Режим доступу : <http://www.gazeta.ua/articles/celebrities>
204. Інтерв'ю [Електронний ресурс] / [авт. А. Сирих, розмову веде Р. Свято] // Кіно/театр : (липень 2006 р.). – Режим доступу : <http://www.ukma.edu.ua>
205. Колонки [Електронний ресурс] / [авт. С. Грабовський] // Тиждень.ua (01 листопада 2012 р.). – Режим доступу : <http://www.tyzden.ua/Column>
206. Колонки: Закон Архімеда [Електронний ресурс] / [авт. О. Горобець] // Українська Правда : (13 серпня 2010 р., 09:28). – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/columns>

207. Культура [Електронний ресурс] / [авт. А. Власова] // Україна молода : (17 жовтня 2003 р.). – Режим доступу : <http://www.umoloda.kiev.ua>
208. Культура [Електронний ресурс] / [авт. В. Клименко] // Україна Молода : (№ 033, 16 березня 2016 р.). – Режим доступу : <http://www.umoloda.kiev.ua>
209. Культура [Електронний ресурс] / [авт. О. Вергеліс] // Дзеркало тижня : (11 жовтня 2013 р., 18:25). – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/CULTURE>
210. Культура [Електронний ресурс] / [авт. О. Ткачук] // “Дзеркало тижня. Україна” : (15 лютого 2008 р., 14:49). – Режим доступу : <http://www.gazeta.dt.ua/SOCIETY>
211. Культура “Бувай, Гаррі!” [Електронний ресурс] / [авт. А. Купінська] // Українська Правда : (15 липня 2015 р.). – Режим доступу : <http://www.life.pravda.com.ua/culture>
212. Культура: особистості [Електронний ресурс] / [авт. В. Худицький] // Дзеркало тижня : (30 серпня 2013 р., 18:00). – Режим доступу : <http://www.gazeta.dt.ua/personalities>
213. Літсторінка [Електронний ресурс] / [авт. брати Балаганови] // вільний журнал “ХайВей” : (24 вересня 2006 р., 01:15). – Режим доступу : <http://www.h.ua/story>
214. Люди та речі [Електронний ресурс] / [авт. А. Дністровий] // журнал “Країна” : (16 січня 2013 р., 18:23). – Режим доступу : <http://www.gazeta.ua>
215. Медіа [Електронний ресурс] / [авт. І. Лосєв] // газета “День” : (08 червня 2012 р.). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/media>
216. Наші гроші TV [Електронний ресурс] / [гол. ред. О. Шалайський] // Наші гроші : (17 жовтня 2011 р.). – Режим доступу : <http://www.nashigroshi.org>
217. Europe [Electronic Resource] / BBC News, World : (13 February 2011). – Mode of Access : <http://www.bbc.com>
218. Новини / Гламур [Електронний ресурс] / ТСН вражає : (08 грудня 2015 р., 18:54). – Режим доступу : <http://www.tsn.ua/glamur>

219. Новини / Турція / Гламур [Електронний ресурс] / ТСН вражає : (22 листопада 2013 р., 12:48). – Режим доступу : <http://www.tsn.ua/glamur>
220. Новини [Електронний ресурс] / [авт. В. Матола] // Тиждень. ua : (03 січня 2014 р., 18:19). – Режим доступу : <http://www.tyzhden.ua/News>
221. Новини [Електронний ресурс] / [авт. В. Раснер] // ФК Динамо Київ : (16 жовтня 2015р., 07:57). – Режим доступу : <http://www.fcdynamo.kiev.ua>
222. Новини [Електронний ресурс] / [авт. І. Михайлів] // Бріз : (22 травня 2013 р.). – Режим доступу : <http://briz.if.ua>
223. Новини [Електронний ресурс] / [авт. Л. Куленич] // Народне слово : (18 травня 2015 р.). – Режим доступу : <http://narodne-slovo.te.ua>
224. Новини [Електронний ресурс] / [авт. М. Юрченко] // Урядовий кур'єр : (12 листопада 2015 р.). – Режим доступу : <http://www.ukurier.gov.ua>
225. Новини [Електронний ресурс] / [авт. Н. Світанок] // Преса України. (13 вересня 2015 р., 22:57). – Режим доступу : <http://www.uapress.info>
226. Новини [Електронний ресурс] / [авт. О. Рудоманов] // Українська правда : (18 вересня 2015 р., 15:49). – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua>
227. Новини [Електронний ресурс] / [авт. О. Солонець] // 4 Влада : (23 лютого 2012 р.). – Режим доступу : <http://4vlada.com/rivne>
228. Новини [Електронний ресурс] / [авт. С. Лабінська] // Буське радіо : (06 квітня 2016 р.). – Режим доступу : <http://www.buskeradio.in.ua>
229. Новини [Електронний ресурс] / [авт. С. Мохник] // Football.ua : (21 квітня 2015 р., 20:10) – Режим доступу : <http://www.football.ua>
230. Новини [Електронний ресурс] / [авт. Т. Возняк] // Українська Правда : (31 серпня 2012 р., 21:18). – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua>
231. Новини [Електронний ресурс] / [вед. Л. Таран] // ТСН вражає : (17 травня 2015 р., 20:00) – Режим доступу : <http://www.tsn.ua>
232. Новини [Електронний ресурс] / [гол. ред. В. Хрущак] // Львівська газета “Галичина” : (16 жовтня 2013 р., 15:02). – Режим доступу : <http://www.ns.wenet.lviv.ua/news>



233. Новини [Електронний ресурс] / [гол. ред. О. Шалайський] // Наші гроші : (13 березня 2016 р.). – Режим доступу : <http://www.nashigroshi.org>
234. Новини [Електронний ресурс] / [гол. ред. О. Шалайський] // Наші гроші : (18 лютого 2016 р.). – Режим доступу : <http://www.nashigroshi.org>
235. Новини [Електронний ресурс] / 24 канал: (27 квітня 2015 р., 10:06). – Режим доступу : <http://www.24tv.ua>
236. Новини [Електронний ресурс] / i-vin.info // Інформаційна Вінничина : (20 листопада 2015 р., 15:47). – Режим доступу : <http://www.i-vin.info/news>
237. Новини [Електронний ресурс] / Plus : (01 червня 2014 р., 00:00). – Режим доступу : <http://www.plus.lviv.ua/news>
238. Новини [Електронний ресурс] / Антикор : (29 грудня 2014 р., 15:02). – Режим доступу : <http://www.antikor.com.ua>
239. Новини [Електронний ресурс] / Волинь.Post : (29 березня 2013 р., 13:57). – Режим доступу : <http://www.volynpost.com/news>
240. Новини [Електронний ресурс] / газета “Експрес 24” : (08 серпня 2015 р., 21:21). – Режим доступу : <http://expres.ua>
241. Новини [Електронний ресурс] / Експрес новини. (28 травня 2013 р., 16:03). – Режим доступу : <http://expres.ua/news>
242. Новини [Електронний ресурс] / Експрес.ua : (27 жовтня 2015 р., 18:48). – Режим доступу : <http://www.expres.ua/news>
243. Новини [Електронний ресурс] / Погляд : (31 серпня 2015 р., 15:08). – Режим доступу : <http://www.pohlyad.com/news>
244. Новини [Електронний ресурс] / Свобода : (27 вересня 2015 р.). – Режим доступу : <http://www.svoboda.org.ua/news/events>
245. Новини [Електронний ресурс] / Стрічка.ком LIVE : (01 вересня 2015 р., 17:10). – Режим доступу : <http://www.antikor.com.ua>
246. Новини [Електронний ресурс] / ТСН вражає : (08 серпня 2009 р., 20:54). – Режим доступу : <http://www.tab.tsn.ua/ukrayina>
247. Новини [Електронний ресурс] / Українська Правда : (04 серпня 2010 р., 12:05). – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua>

248. Новини [Електронний ресурс] / Українська правда : (17 квітня 2015 р., 16:19). – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news>
249. Новини [Електронний ресурс] // Forbes Україна : (17 жовтня 2015 р., 17:24). – Режим доступу : <http://www.forbes.net.ua>
250. Новини і статті про Київ [Електронний ресурс] / [авт. О. Бригинець] // Моє місто : (12 березня 2010 р., 09:00). – Режим доступу : <http://www.moemisto.com.ua>
251. Новини культури: видатні постаті [Електронний ресурс] / Рідна країна : (17 квітня 2012 р., 10:41). – Режим доступу : <http://www.ridna.ua>
252. Новини політики [Електронний ресурс] / Новинний Портал “За Збручем” : (14 серпня 2014 р.). – Режим доступу : <http://www.zz.te.ua/ternopilya>
253. Новини, IQ [Електронний ресурс] / [авт. В. Расевич] // Zahid.net : (26 квітня 2012 р.). – Режим доступу : <http://www.zahid.net>
254. Новини: культура [Електронний ресурс] / інтернет-газета “Про все” : (09 березня 2016 р.). – Режим доступу : <http://www.provse.te.ua>
255. Новини: політика і влада [Електронний ресурс] / інтернет-видання “Полтавщина” : (17 лютого 2016 р., 17:50). – Режим доступу : <http://www.poltava.to/news>
256. Погляди [Електронний ресурс] / [авт. С. Соломаха] // Всеукраїнська тижнева газета “Сіверщина” : (19 січня 2009 р., 13:28). – Режим доступу : <http://www.siver.com.ua/news>
257. Погляди [Електронний ресурс] / [авт. Ю. Винничук] // ТСН вражає : (28 лютого 2010 р., 17:39). – Режим доступу : <http://www.tsn.ua/analitika>
258. Погляди [Електронний ресурс] / Слово просвіти : (29 жовтня 2015 р.). – Режим доступу : <http://www.slovoprosvity.org>
259. Події [Електронний ресурс] / З’єднання борців “За справедливість” : (18 грудня 2015 р.). – Режим доступу : <http://www.bortsi.com.ua>
260. Події дня, Політика [Електронний ресурс] / Місто : (30 січня 2015 р., 09:41). – Режим доступу : <http://www.gazeta-misto.te.ua/news>

261. Подробиці [Електронний ресурс] / [авт. А. Черевко] // газета “День” : (07 серпня 2012 р., №137). – Режим доступу : <http://www.day.kyiv.ua>
262. Подробиці [Електронний ресурс] / [авт. С. Грабовський] // День : (18 липня 2014 р., 10:04, № 130). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article>
263. Політика : публікації [Електронний ресурс] / Голос UA : (13 травня 2015 р.). – Режим доступу : <http://www.golos.ua/politika>
264. Політика [Електронний ресурс] / [авт. А. Окара] // LB.ua : (12 березня 2010 р., 16:30). – Режим доступу : <http://www.lb.ua>
265. Політика [Електронний ресурс] / [авт. Д. Бабич] // Голос.ua : (21 лютого 2013 р., 17:22). – Режим доступу : <http://www.golos.ua/politika>
266. Політика [Електронний ресурс] / [авт. Данило Іванів] // Україна молода : (07 березня 2014 р., №035). – Режим доступу : <http://www.umoloda.kiev.ua>
267. Політика [Електронний ресурс] / [авт. М. Міщенко] // Уніан : (14 грудня 2006 р., 11:40). – Режим доступу : <http://www.unian.ua/politics>
268. Політика [Електронний ресурс] / [авт. О. Кривошеєв] // Все : (20 листопада 2015 р., 15:53). – Режим доступу : <http://www.vse.rv.ua/politika>
269. Політика [Електронний ресурс] / [авт. О. Мигачова] // Укрінформ : (19 березня 2016 р., 12:01). – Режим доступу : <http://www.ukrinform.ua>
270. Політика [Електронний ресурс] / [авт. О. Поліщук] // Коментар : (12 березня 2007 р., 09:58). – Режим доступу : <http://www.comments.ua>
271. Політика [Електронний ресурс] / [авт. С. Горбатюк] // Радіо Свобода : (22 лютого 2015 р.). – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org>
272. Політика [Електронний ресурс] / [авт. С. Грабовський] // Радіо Свобода : (07 липня 2015 р., 16:32). – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org>
273. Політика [Електронний ресурс] / [гол. ред. П. Кужеєв] // 112.ua : (09 липня 2015 р., 10:22). – Режим доступу : <http://www.ua.112.ua/polityka>
274. Політика [Електронний ресурс] / Znaj.ua : (02 лютого 2016 р., 15:12). – Режим доступу : <http://www.znaj.ua/news/politics>

275. Політика великим планом [Електронний ресурс] / [авт. Т. Закусило] // Україна Молода : (07 лютого 2007 р., № 23). – Режим доступу : <http://www.umloda.kiev.ua>

276. Політика і люди [Електронний ресурс] / [авт. Є. Миськів] // Вільне життя (№ 92 (15412), 21 листопада 2012 р., 16:21). – Режим доступу : <http://www.vilne.org.ua>

277. Політика: публікації [Електронний ресурс] / [авт. В. Семиволос] // Українська Правда : (29 червня 2009 р., 10:25). – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua>

278. Політична кухня [Електронний ресурс] / [авт. А. Тамплієв] // Волинь : (11 липня 2009 р., № 960). – Режим доступу : <http://www.volyn.com.ua>

279. Політичні блоги [Електронний ресурс] / [авт. Б. Буткевич] // Патріоти України : (23 вересня 2015 р., 11:18). – Режим доступу : <http://www.patrioty.org.ua>

280. Політичні новини [Електронний ресурс] / [авт. В. Каспрук] // Українська Правда : (17 листопада 2004 р., 11:42). – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news>

281. Політичні новини [Електронний ресурс] / [авт. М. Клаус] // Преса України: (30 вересня 2014 р., 18:39). – Режим доступу : <http://www.uapress.info>

282. Політичні новини [Електронний ресурс] / [авт. М. Свистович] // Українська Правда : (28 лютого 2003 р., 12:33). – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua>

283. Політичні новини [Електронний ресурс] / [авт. С. Грабовський] // Українська Правда : (15 листопада 2011 р., 13:38). – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/articles>

284. Політичні новини [Електронний ресурс] / [вед. Л. Таран] // ТСН вражає : (27 жовтня 2015 р., 23:09). – Режим доступу : <http://tsn.ua/politika>

285. Політичні новини [Електронний ресурс] / [гол. ред. О. Іваночко] // Інтернет-видання iPress.ua : (19 квітня 2013 р., 14:50). – Режим доступу : <http://www.iPress.ua>

286. Політичні новини [Електронний ресурс] / [гол. ред. О. Притула] // Українська правда : (06 квітня 2014 р., 11:17). – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news>

287. Політичні новини [Електронний ресурс] / [гол. ред. О. Притула] // Українська правда : (06 лютого 2012 р., 15:45). – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news>

288. Політичні новини [Електронний ресурс] / [гол. ред. С. Мусаєва-Боровик] // Українська Правда : (24 січня 2014 р., 05:15). – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news>

289. Політичні новини [Електронний ресурс] / Житомир.info : (31 червня 2014 р., 14:06). – Режим доступу : <http://www.zhitomir.info/news>

290. Політичні новини [Електронний ресурс] / Радіо Свобода : (12 квітня 2016 р., 09:49). – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org>

291. Політичні новини [Електронний ресурс] / Репортер Житомира : (22 серпня 2011 р., 10:51). – Режим доступу : <http://www.reporter.zt.ua/news>

292. Проекти “КП” [Електронний ресурс] / [авт. Олена Сідорова] // Кіровоградська Правда : (17 квітня 2015 р.). – Режим доступу : <http://www.pravda-kr.com.ua>

293. Про спорт [Електронний ресурс] / [авт. О.Солнцев] // Телевізійна служба новин, Ліга Європи : (24 жовтня 2014, 09:39). – Режим доступу : <http://prosport.tsn.ua>

294. Пряма мова [Електронний ресурс] / [авт. І. Бокий] // СПУ : (20 червня 2006 р.). – Режим доступу : <http://www.spu.in.ua/uk/interview>

295. Публікації [Електронний ресурс] / [авт. А. Смагіна] // Українська Правда : (12 лютого 2007 р., 17:23). – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua>

296. Публікації [Електронний ресурс] / Тернопільські експрес-новини “Терен” : (12 травня 2016 р., 22:00). – Режим доступу : <http://www.teren.in.ua/articles>

297. Світ [Електронний ресурс] / [авт. О. Токарюк] // Тиждень : (26 липня 2013р., 10:40). – Режим доступу : <http://www.tyzden.ua/world>

298. Скандинавські діалоги [Електронний ресурс] / [авт. А. Жуков] // День : (19 червня 2015 р., 10:53). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua>
299. Смерть малороса, або Повість-порнфлет [Електронний ресурс] / [авт. О. Костюченко] // ЛітАкцент : (08 жовтня 2013 р., 16:05). – Режим доступу : <http://www.litakcent.com>
300. Соціум [Електронний ресурс] / [Гол. ред. О. Ковальчук] // Варіанти : (21 листопада 2012 р.). – Режим доступу : <http://www.varianty.net>
301. Спорт [Електронний ресурс] / [авт. І. Фаріон] // Високий Замок : (01 листопада 2012, 19:32). – Режим доступу : <http://wz.lviv.ua>
302. Статті [Електронний ресурс] / [авт. В. Семиволос] // Українська Правда : (27 лютого 2009 р., 16:58). – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua>
303. Статті [Електронний ресурс] / [авт. С. Наливайко] // Газета ua : (29 березня 2013 р., 13:43). – Режим доступу : <http://www.gazeta.ua/articles>
304. Стаття “Тайм-аут” [Електронний ресурс] / [авт. Н. Зінченко] // День : (№ 49, 24 березня 2009 р., 00:00). – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua>
305. Суспільство [Електронний ресурс] / [авт. Галина Сваричевська] // Профспілкові вісті : (08 березня 2015 р.). – Режим доступу : <http://www.psv.org.ua>
306. Суспільство [Електронний ресурс] / [авт. О. Карп’як] // ВВС Україна : (31 липня 2015 р.). – Режим доступу : <http://www.bbc.com>
307. Т. Капустіна “Епоха чародіїв” [Електронний ресурс] / [авт. А.Н. Марченко] : (06 лютого 2010 р., 17:55). – Режим доступу : <http://www.chl.kiev.ua>
308. Топ-новини [Електронний ресурс] / Житомир-Онлайн : (25 вересня 2015 р.). – Режим доступу : <http://www.zhitomir-online.com>
309. Україна [Електронний ресурс] / [авт. О. Вовченко] // інформаційний портал Знай.ua : (28 жовтня 2015 р., 13:45). – Режим доступу : <http://www.znaj.ua>
310. Україна [Електронний ресурс] / ТСН вражає : (11 квітня 2008 р., 18:22). – Режим доступу : <http://www.tsn.ua/ukrayina>

311. Україна: політика [Електронний ресурс] / Мотивація дій Мельниченка – хвороба доньки? // Кореспондент.ua : (11 січня 2001 р., 09:38). – Режим доступу : <http://www.ua.korrespondent.net/ukraine>
312. Український кіноклуб у Берліні [Електронний ресурс] / [авт. Роман Балаян] // Дзеркало тижня : (13 жовтня 2013 р.). – Режим доступу : <http://ukkb.wordpress.com>
313. Факти [Електронний ресурс] / [авт. О. Полуциганов] // Флот України : (23 червня 2010 р., № 49). – Режим доступу : <http://www.fleet.sebastopol.ua>
314. Я-Кореспондент [Електронний ресурс] / [авт. О. Солонько] // Кореспондент : (05 березня 2014 р., 15:07). – Режим доступу : <http://www.blogs.korrespondent.net>
315. Archives Home: Articles [Electronic Resource] / [ed. by K. Riler] / American Thinker: (May 25, 2012). – Word spy : <http://www.namercanthinker.com>
316. Art [Electronic Resource] / [ed. T. Libera] // Minnesota Daily: (April 29, 2009). — Word spy : <http://www.mndaily.com>
317. Arts, Media and Culture News [Electronic Resource] / [ed. by J. Herman] // An Art Journal: (4 April 2013). – Word spy: <http://www.artsjournal.com>
318. Blog [Electronic Resource] / Political Ear : (13 June 2014). – Mode of Access : <http://www.politicalears.com>
319. Books of the times [Electronic Resource] / [ed. by Michiko Kakutani] // The New York Times, Books : (09 July 2012). – Mode of Access : <http://www.nytimes.com>
320. British actor / Edmund Kean [Electronic Resource] / [ed. G.W. Playfair] // Encyclopedia Britannica. – Режим доступу: <http://www.britannica.com>
321. Culture [Electronic Resource] / [ed. by D. Lynskey] // The Guardian (29 September 2013, 00:15). – Режим доступу : <http://www.theguardians.com/music>
322. Culture [Electronic Resource] / [ed. by G. Kot] // BBC (21 October 2014). – Режим доступу : <http://www.bbc.com/culture/story>
323. Dairy [Electronic Resource] / Red State: (May 29, 2013). – Word spy : <http://www.redstate.com/dairy>

324. Daniel Fischlin. *Shakespeare in Canada: A World Elsewhere* / [ed. by D. Brydon, I.R. Makaryk] : University of Toronto Press, 2002. – P. 314
325. Entertainment [Electronic Resource] / [ed. F. Alfonso III] // The Daily Dot : (January 30, 2012, 05:00). – Word spy: <http://www.thedailydot.com>
326. Entertainment [Electronic Resource] / [ed. by K. Smith] // New York Post: (January 7, 2015, 04:00). – Word spy : <http://www.nypost.com>
327. Film reviews [Electronic Resource] / [ed. by J. Rees] // The artdesk.com: (November 16, 2010). – Word spy : <http://www.theartsdesk.com/film>
328. Finance [Electronic Resource] / [ed. by Christopher Fildes] // The Telegraph : (19 July 2004, 12:01 am). – Mode of Access : <http://www.telegraph.co.uk>
329. Fringe Arts [Electronic Resource] / [ed. by Ch. Aitkens] // The Link : (25 November 2014). – Режим доступа : <http://www.thelinknewspaper.ca/article>
330. Health [Electronic Resource] / [ed. by J. Palmer] // The Mail : (April 30, 2016, 21:15). – Word spy : <http://www.dailymail.co.uk/health/article>
331. Movies [Electronic Resource] / [ed. by V. Canby] // The New York Times: (December 04, 1991). – Word spy: <http://www.nytimes.com>
332. N. Y. / Region [Electronic Resource] / [ed. by I. Edvards] // The New York Times: (December 29, 1991). – Word spy : <http://www.nytimes.com>
333. Nation [Electronic Resource] / The Time : (September 10, 2010). – Word spy : <http://www.newsfeedtime.com>
334. News [Electronic Resource] / [ed. by B. Jacobs] // The Guardian: (August 26, 2015). – Word spy: <http://www.theguardian.com>
335. News [Electronic Resource] / [ed. by P. Bedard] // Washington Examiner : (07.07.2016, 09:01). – Word spy: <http://www.washingtonexaminer.com>
336. News [Electronic Resource] / [ed. by T. Vann] // Weekly World News: (April 9, 2013). – Word spy : <http://www.weeklyworldnews.com>
337. News: National [Electronic Resource] / [ed. by Ch. Blatchford] // The Globe and mail : (November 12, 2010). – Word spy : <http://www.theglobeandmail.com>



338. Opinion [Electronic Resource] / [ed. by G. Younge] // The Guardian : (May 22, 2011). – Word spy: <http://www.theguardian.com>
339. Opinion [Electronic Resource] / [ed. by S. Lee] // The guardian: (September 20, 2015). – Word spy: <http://www.the-guardian.com>
340. Politics [Electronic Resource] / [ed. by G. Hinsliff] // The Guardian: (November 11, 2015, 17:49). – Word spy: <http://www.theguardian.com/politics>
341. Politics [Electronic Resource] / [ed. by Gabriel Debenedetti] // Politico : (June 23, 2016, 09:59). – Word spy : <http://www.politico.com>
342. Politics [Electronic Resource] / [ed. by K. Maguire] // Mirror: (July 13, 2016, 09:56). – Word spy: <http://www.mirror.co.uk/news>
343. Politics [Electronic Resource] / [ed. by R. Lacayo] // The Insider : (August 1, 2000). – Word spy: <http://edition.cnn.com>
344. Politics [Electronic Resource] / BBC News: (April 10, 2013). – Word spy : <http://www.bbc.com/news/uk>
345. Politics [Electronic Resource] / BBC News: (December 8, 2015). – Word spy : <http://www.bbc.com/news/uk-politics>
346. Politics [Electronic Resource] / Culture : (January 8th, 2014). – Word spy : <http://www.spyculture.com/thatchergate>
347. Politics [Electronic Resource] / Daily News: (January 8, 2009). – Word spy : <http://www.nydailynews.com/news>
348. TECH [Electronic Resource] / [ed. by M. Balsamo] // Business Insider: (May 1, 2016, 03:32). – Word spy : <http://www.businessinsider.com>
349. The Opinion Pages [Electronic Resource] / [ed. by D.M. Shribman] // The New York Times: (May 21, 2016). – Word spy : <http://www.nytimes.com>
350. TV&Showbiz [Electronic Resource] / [ed. by D. Cain] // The Mail : (May 31, 2016, 21:37). – Word spy : <http://www.dailymail.co.uk/tvshowbiz/article>
351. World news [Electronic Resource] / [ed. by I. Traynor] // The Guardian: (February 13, 2001, 03:14). – Word spy : <http://www.theguardian.com/world>

## ДОДАТКИ

**Антропоніми  
української мови**

<b>Лексика укр. мови</b>	<b>Президенти</b>	<b>Урядовці</b>	<b>Письменники, драматурги, перекладачі</b>	<b>Режисери, актори телебачення</b>	<b>Літературні герої та телегерої</b>	<b>Співаки та композитори</b>	<b>Спортсмени, тренери</b>
<b>ЧАСТОТНІ</b>	Порошенко	Яценюк	Шевченко	Параджанов	Анжеліка	Вакарчук	Блохін
	Путін	Турчинов	Українка	Довженко	Гамлет	Пономарьов	Валуєв
	Обама	Ляшко	Франко	Петросян	Скарлет	Верді	Шумахер
	Кучма	Кличко	Курбас		Геракліт	Кіркоров	Лобановський
	Янукович	Тимошенко	Тичина		Ромео		
	Ющенко	Азаров	Єсенін		Джувльєтта		
		Ахметов	Бальзак		Мауглі		
		Пінчук	Джейн Остін		Дон Кіхот		
		Фірташ	Коельо		Тарапунька		
		Фаріон	Бузина		Гаррі Поттер		
		Меркель	Драч		Геркулес		
		Симоненко					
		Гонгадзе					
		Мороз					

		Табачник					
		Захарченко					
НЕЧАСТОТНІ	Кравчук	Магніцький	Биков	Фелліні	Едісон	Клептон	Кержаков
	Лукашенко	Берлусконі	Дереш	Туманіс	Урфін Джюс	Івасюк	Моуріньйо
	Мешков	Кіреєв	Дж. Дессі	Фінчер	Флінстон	Лана дель Рей	Торрес
	Буш	Ківалов	Делледа	Брандо			Д. Адія
	Мадуро	Кукоба	Фрейд				Кварцяний
	Чавес	Курченко	Борхес				
	Джефферсон	Коломойський	О'Конері				
	Земан	Тетчер	Маларме				
	Горбачов	Кернес	Волошин				
	Піночет	Добкін	Еміль Золя				
		Боделан	Данте Аліг'єрі				
		Дізраеллі	Рільке				
		Бродський	Сервантес				
		Догнал	Ролан Барт				
		Противсіх	Дудар				
		Гамільтон	Целан				
		Познер	Лукаш				
	Щербань	Ірванець					
	Лі Куан	Теннесі Вільямс					

		Бонапарт	Еко				
		Черчілль	Коцюбинська				
		Ленін	Нобель				
		Сталін					
		Гітлер					
		Навальний					
		Вітренко					
		Могильов					
		Наполеон					

**Антропоніми  
англійської мови**

<b>Лексика англ. м.</b>	<b>Президенти</b>	<b>Урядовці</b>	<b>Письменники, драматурги, художники</b>	<b>Літературні та телегерої</b>	<b>Режисери, актори кіно, телебачення</b>	<b>Співаки, композитори</b>
<b>ЧАСТОТНІ</b>	Barack Obama	M. H. Thatcher	W. Shakespeare	Potter	Jennifer Lopez	Madonna
	G. W. Bush	J. F. Kerry	Joanne Rowling	Hamlet	Ben Affleck	Shakira
	W. J. Clinton	Tony Blair	Agata Christie	Bond	Tom Cruise	Lolita
	R. W. Reagan	Jeremy Corbyn	Jane Austen	Sherlock Holmes	Katie Holmes	Lennon
	V. Putin	J. G. Brown	Charles Dickens		Brad Pitt	B. Streisand
	L. D. Kuchma	A. Merkel	G.G. Byron		Angelina Jolie	W. A. Mozart
	Jimmy Carter	Donald Trump	E. Hemingway		Bruce Lee	J. S. Bach
	J. F. Kennedy	Stalin	Franz Kafka		M. Monroe	
	G. Washington	A.A. Gore	T.S. Eliot			
		Ross Perot	William Faulkner			
		F. Castro				
<b>НЕЧАСТОТ НІ</b>	Nicolas Sarkozy	David Cameron	Dante A.	Lear	C. Chaplin	John and Edward Grimes
	Saddam Hussein	Victor Pinchuk	Nick Hornby	Dorian Gray	Roger Douglag	Frank Sinatra
	B. N. Yeltsin	Hillary Clinton	Mark Twain	Josh Lewis	Oprah Winfrey	Elvis Presley
	M. S. Gorbachev	M. Gandhi	N.V. Gogol	Reva Shayne	C. Korpela	

	Jacob Zuma	Ruth Richardson	L. Tolstoy	Logan Echolls		
	F. D. Roosevelt	Sam Walton	Haruki Murakami	Veronica Mars		
	R. Nixon	Tony Benn	F.M. Dostoyevsky	Jack and Kate		
	V. Yanukovich	L. D.Trotsky	Christian Dior	Michael and Sara		
	H. S. Truman	V. Lenin	WilliamTurner	Barney and Robin		
		L. Brezhnev	Salvador Dali	Summer Roberts		
		Dick Cheney	Charles Darwin	Seth Cohen		
		W. Churchill		Frankenstein		
		N.S.Khrushchev				
		Jack Gargan				
		Paul Ryan				

**Ергоніми  
української мови**

<b>Лексика української мови</b>	<b>Політичні партії, союзи</b>	<b>Організації, фабрики, установи, інститути, театри</b>	<b>Спортивні клуби</b>	<b>Музичні гурти</b>	<b>Соціальні мережі</b>
<b>ЧАСТОТНІ</b>	Удар	Рошен	Динамо	Бітлз	Фейсбук
	Батьківщина	Світоч	Мілан	ВІА-гра	
	Сильна Україна	Макдональдз	Металіст	Океан Ельзи	
	Наша Україна	Дісней ( <i>комп.</i> )	Спартак	Піккардійська терція	
	Свобода	Лівий берег ( <i>театр</i> )	Шахтар		
	Народна партія	INTER			
	БЮТ	Фінанси і кредити			
<b>НЕЧАСТОТНІ</b>	Відродження регіонів	Лівела ( <i>компанія</i> )	Пандурії ( <i>рум. клуб</i> )	Даха Браха ( <i>укр. гурт</i> )	Золота Пектораль
	Фронт Змін	Хілтон ( <i>готель</i> )	Фулхем	Депеш Мод ( <i>гурт</i> )	
	Фінанси і кредит	Опора ( <i>організація</i> )		Карбідо	
		Шалімов ( <i>інст.</i> )			
		Розумков ( <i>укр.соц.уст.</i> )			



		Альянс (страх. комп.)		
		Єдиний центр		
		Аваль		
		Галімар (франц. вид-во)		
		Фоліо (харків. вид-во)		
		Ярославів Вал (укр. вид-во)		

**Ергоніми**  
**англійської мови**

Лексика англ. мови	Політичні партії, союзи	Організації, фабрики, установи	Спортивні клуби музичні гурти	Соціальні мережі
<b>Частотні</b>	Labour Party	Disney	Liverpool	Google
	Liberal Party	Christian Dior	The Beatles	Facebook
	Conservative			
	Independent			
<b>Нечастотні</b>	Alliance		Jedward	
	Green			
	Democratic Unionist			

**Походження  
словотворчих суфіксів і суфіксоїдів  
української мови**

№ з/п	Словотворчий елемент	Походження	Значення у мові	Значення у мовленні	Приклади
1.	-ськ-	укр.	відношення до того, що назване мотивувальним словом	належності установі, організації чи певному колу людей, соціальній групі	<i>Порошенківський</i> <i>Кличківський</i> <i>Свободівський</i> <i>Динамівський</i>
2.	-ець, -івець / -овець	укр.	послідовник або прибічник кого-небудь, прихильник чого-небудь; особа за належністю до організації, закладу, партії, телеканалу, спортивного товариства		<i>яценюківець</i> <i>ляшківець</i> <i>вердіанець</i> <i>рошенівець</i> <i>інтерівець</i>
3.	-ізаці-(я) / -изаці-(я)	лат.	іменник, що позначає дію, процес чи стан	соціальні процеси, пов'язані із зміною суспільного ладу та виконанням дії особою, названою мотивувальним іменником	<i>порошенкізація</i> <i>фірташизація</i> <i>берлусконізація</i> <i>шевченкізація</i> <i>пушкінізація</i> <i>тарапунькізація</i>

4.	-щин-	укр.	політичні течії, суспільні явища, що мотивуються власними іменами історичних діячів, літературних героїв	суспільне явище або сукупність певних рис чи ознак, що мають зв'язок з конкретною людиною – державним діячем, партійним лідером тощо	<i>яценюківщина</i> <i>ахметівщина</i> <i>тягнибоківщина</i> <i>омельченківщина</i> <i>параджанівщина</i> <i>довженківщина</i>
5.	-іст/-ист	лат. <i>-ista</i>	людина, яка практикує чи займається чимось	особа, яка виступає прибічником, послідовником когось	<i>юценкіст</i> <i>ляшкіст</i> <i>пандурист</i>
6.	-ник	укр.	позначає професію чи рід занять	особа, що характеризується ознакою, названою мотивуючим словом	<i>ударник</i> <i>народник</i> <i>батьківщинник</i>
7.	-ан-/ян-	лат.	збірна до всього, що пов'язано з певною людиною, номінації осіб		<i>гамлетіана</i> <i>франкініана</i> <i>шевченкіана</i> <i>гарріпоттеріана</i>
8.	-фоб	від грец. <i>phobos</i>	страх, побоювання	той, хто боїться кого-, чого-небудь, не любить або не терпить когось	<i>тимошенкофоб</i> <i>шевченкофоб</i>

9.	-фобі-(я)		страх перед кимось або неприязнь до когось		<i>timoшенкофобія</i> <i>шевченкофобія</i>
10.	-філ	грец.		великий любитель, пристрасний прихильник	<i>порошенкофіл</i> <i>ющенкофіл</i> <i>timoшенкофіл</i>
11.	-ман	грец.	той, хто захоплюється кимось чи чимось		<i>шевченкоман</i> <i>шекспіроман</i>
12.	-мані-(я)		надмірне захоплення кимось чи чимось, іноді з іронічним відтінком		<i>параджаноманія</i> <i>timoшенкоманія</i>
13.	-изм/-ізм	грец.	вчення, теорії, дія або практика, принципи, доктрини, суспільно-політичні та наукові погляди та напрями	наслідування ідей або поглядів особи, названої мотивуючим іменем	<i>кучмізм</i> <i>янукізм</i> <i>тетчеризм</i> <i>шекспіризм</i> <i>гамлетизм</i>
14.	-гейт	англ.	ворота	скандал навколо чогось чи когось	<i>Порошенкогейт</i> <i>Щербаньгейт</i> <i>Обамагейт</i> <i>Ляшкогейт</i>

**Походження  
словотворчих префіксів і префіксоїдів  
української мови**

№ з/п	Словотворчий елемент	Походження	Значення у мові	Значення у мовленні	Приклади
1.	анти-	грец. <i>anti</i>	проти	протилежності, заперечення, протиставлення, протидії, відмінності ознак, спрямування проти того, що позначено твірною основою	<i>антияценюківський</i> <i>антиколомойський</i> <i>антикернесівський</i> <i>антикличківський</i> <i>антипорошенківський</i> <i>антишахтарський</i> <i>антирегіоналівський</i>
2.	проти-	укр.			<i>протикучмівський</i>
3.	пост-	лат.	подальший, після того, як, пізніше, позаду	явища, що відбулися після чогось історично значущого, після певних політичних, культурних або економічних подій, епох	<i>постгорбачовський</i> <i>посткравчуківський</i> <i>постющенківський</i> <i>посттимошенківський</i> <i>постбальзаківський</i>

4.	після-	укр.	такий, що настав, відбувся пізніше чогось		<i>післякучмівський</i> <i>післяянуковичівський</i> <i>післяфранківський</i>
5.	до-	укр.	який передує чомусь		<i>доюценківський</i> <i>доазарівський</i> <i>доівасюковий</i> <i>догоголівський</i>
6.	екс-	лат.	колишній		<i>екс-луценківець</i> <i>екс-океанівець</i> <i>екс-динамівець</i> <i>ексрегіональник</i>
7.	нео-	грец. <i>nèos-</i>	новий, модифікований	нова ознака	<i>неосталініст</i> <i>неокурбасівець</i>
8.	по-	укр.			<i>по-обамівськи</i> <i>по-лукашенківськи</i> <i>по-юценківськи</i> <i>по-кучмівськи</i>

**Походження  
словотворчих суфіксів і суфіксоїдів  
англійської мови**

№ з/п	Словотворчий елемент	Походження	Значення у мові	Значення у мовленні	Приклади
1.	-an/-ean/-ian	лат.	прихильник когось чи чогось	належність особі, яку названо мотивуючим іменем	<i>Mozartian</i> <i>Hillarian</i>
2.	-esque	франц.	виконаний в певному жанрі, стилі, “схожий”	пов’язаний із вишуканим стилем певної особи; подібності	<i>Kafkaesque</i> <i>Lennoneseque</i> <i>Trumpesque</i>
3.	-ic	лат. <i>-icus</i>	вказує на наявність більш тісного звязку з позначувальним словом	“в стилі”	<i>Homeric</i> <i>Byronic</i> <i>Obamic</i>
4.	-ish	англ.	як, подібно, належати до	такий, що нагадує; щось на зразок	<i>Austenish</i> <i>Madonnaish</i>
5.	-ite	франц. <i>-ite</i> лат. <i>-ita</i>	послідовник або прихильник		<i>Clintonite</i> <i>Obamaite</i>
6.	-ana -iana	лат.	належність особі, яку названо мотивуючим іменем		<i>Rowlingiana</i> <i>Potteriana</i>



7.	-land	англ.	земля; сфера діяльності або група людей	вказує на основні ознаки творчості письменника	<i>Austenland</i> <i>Disneyland</i> <i>Kafkaland</i>
8.	-ism	грец.	вчення, теорії, дія або практика, принципи, доктрини, суспільно-політичні та наукові погляди та напрями	ідеї та стилі, які сповідують певні політики, культурні діячі; течії, напрями в мистецтві; зібрання книг; мовні помилки	<i>Obamism</i> <i>Clintonism</i> <i>Chaplinizm</i> <i>Potterism</i> <i>Bushism</i>
9.	-ly	англ.	мають характер або якість		<i>Bushmanly</i>
10.	-like	англ.	подібний, схожий	подібний до, схожий на	<i>Obama-like</i> <i>Bond-like</i> <i>Potter-like</i> <i>Hamlet-like</i> <i>Holmes-like</i> <i>Lear-like</i> <i>Sherlock-like</i> <i>Disney-like</i> <i>Odyssey-like</i>
11.	-style	лат. <i>-stylus</i>	стиль, манера	подібний до, схожий на, у стилі когось	<i>Jolie-style</i>
12.	-lore	англ.	наука, ученість	з життя певної особи	<i>Cheney-lore</i>

13.	-ist	лат. <i>-ista</i>	людина, яка практикує чи займається чимось, дотримується певних принципів, доктрин	позначає прибічника певної політики, теорії, партії, руху, особистості	<i>Obamaist</i> <i>Thatcherist</i> <i>Hemingwayist</i> <i>Disneyist</i> <i>Stalinist</i> <i>Corbynist</i> <i>Perotist</i>
14.	-fy	франц. <i>-fier</i> , лат. <i>-ficāre</i>	робити, стати, бути	робити щось в стилі певної особи	<i>Obamafy</i> <i>Disneyfy</i>
15.	-ization	лат.	іменник, що позначає дію, процес чи стан	процес чи результат виконання певної дії	<i>Disneyization</i> <i>Ophrahization</i>
16.	-fication				<i>Obamafication</i> <i>Disneyfication</i>
17.	-phobe	від грец. <i>phobos</i>	страх, побоювання	той, хто боїться кого-, чого- небудь, не любить або не терпить когось чи щось	<i>Obamaphobe</i>
18.	-phobia		страх перед кимось або неприязнь до когось		<i>Obamaphobia</i>
19.	-man	грец.	той, хто захоплюється кимось чи чимось		<i>Potterman</i>
20.	-mania		певний стан, який проявляється в надмірному захопленні кимось чи чимось		<i>Pottermania</i>

21.	-gate	АНГЛ.	ворота	скандал навколо когось	<i>Reagangate</i> <i>Tatchergate</i> <i>Yanukovychgate</i> <i>Obamagate</i>
22.	-speak	АНГЛ.	говорити	жаргон, манера говоріння	<i>Bush-speak</i> <i>Madonna-speak</i> <i>Putin-speak</i>
23.	-friendly	АНГЛ.	дружньо, дружлюбно	налаштований лояльно	<i>Sarkozi-friendly</i> <i>Bush-friendly</i> <i>Obama-friendly</i> <i>Kuchma-friendly</i>
24.	-free	АНГЛ.	вільно	вільний від чогось або когось	<i>Clinton-free</i> <i>Kuchma-free</i> <i>Bush-free</i> <i>Saddam-free</i>

**Походження**  
**словотворчих префіксів і префіксоїдів**  
**англійської мови**

№ з/п	Словотворчий елемент	Походження	Значення у мові	Значення у мовленні	Приклади
1.	near-	англ.	майже, мало не, коло	вказ., що книжкунаписано майже в стилі певного письменника	<i>near-Dickensian</i>
2.	sub-	лат.	злегка, майже, під		<i>sub-Dickensian</i>
3.	post-	лат.	подальший, за, після того, як, пізніше, позаду	після правління; період чи час написання певного твору	<i>post-Reaganite</i> <i>post-Shakespearean</i> <i>post-Thatcherite</i>
4.	pre-	лат.	перед, до, заздалегідь, раніше	вказ. на певний період часу: до правління президента	<i>pre-Gorbachev</i> <i>pre-Clinton</i>
5.	pro-	лат.	послуга якоїсь партії, системи, ідеї певного політика, культурного діяча		<i>pro-Bush</i> <i>pro-Corbyn</i>
6.	de-	лат. <i>dē-</i>	від, подалі від	політика викорінення пам'яті або впливу певного політика, культурного діяча	<i>de-Stalinization</i>

7.	late-	англ.	колишній, останній, недавній політичний діяч, партія, період		<i>late-Stalinist</i> <i>late-Brezhnev</i>
8.	anti-	грец. <i>anti-</i>	“проти”		<i>anti-Obamian</i> <i>anti-Presleyianism</i>
9.	un-	англ.	не	протиставлення певних рис політичної діяльності урядовців, політиків, творчості письменників	<i>un-Shakespearean</i> <i>un-Discensian</i> <i>un-Dantean</i> <i>un-Dostoyevskian</i>
10.	non-	лат.	не	з-ня вказує на заперечення, відсутність якості	<i>non-Corbynites</i> <i>non-Tolstoyan</i>
11.	neo-	грец. <i>nèos-</i>	новий, модифікований	супроводжується вказівкою на час написання художнього твору, що дає змогу вважати певний твір продовженням або започаткуванням літературної традиції	<i>neo-Faulknerian</i>
12.	proto-	грец. <i>pròtos-</i>	перший, перш за все		<i>proto-Byronic</i> <i>proto-Austenian</i> <i>proto-Dantean</i> <i>proto-Dickensian</i> <i>proto-Tolstoyan</i>
13.	faux-	франц. <i>fals-</i> лат. <i>falsus-</i>	штучий	намагання бути подібними до творчості певного письменника, політика;	<i>faux-Dickensian</i> <i>faux-Shakespearean</i>
14.	pseudo-	грец.	обман		<i>pseudo-Austenian</i>

15.	quasi-	лат.	ніби, майже; удаваний, несправжній	бути неправдивим, нещирим, фальшивим по відношенні до когось чи чогось	<i>quasi-Faulknerian</i> <i>quasi-Byronic</i> <i>quasi-Kafkaian</i>
16.	mock-	англ. <i>mocken-</i> франц. <i>moquer-</i>	глузування, удаваний, підроблений		<i>mock-Faulknerian</i> <i>mock-Dantean</i> <i>mock-Byronic</i>
17.	cod-	англ.	обдурювати, кепкувати, блазнювати		<i>cod-Dickensian</i> <i>cod-Shakespearean</i>
18.	ex-	лат.	колишній		<i>ex-Clintonite</i>

Словотвірне гніздо  
з вершиною *Ющенко*

Вершина	I парадигма	II парадигма	III парадигма	
<i>Ющенко</i>	<i>антиЮщенко</i>			
	<i>екс-Ющенко</i>			
	<i>ющенківець</i>	→ <i>антиющенківець</i> → <i>ексющенківець</i>		
		→ <i>антиющенківський</i> → <i>проющенківський</i> → <i>екс-ющенківський</i> → <i>по-Ющенківськи</i> → <i>Чорноволівсько-Ющенківський</i>		
	<i>Ющенківський</i>			
	<i>ющенкіст</i> →	<i>ющенкістський</i> →	<i>антиющенкістський</i>	
	<i>постющенківський</i>			
	<i>доющенківський</i>			
	<i>післяющенківський</i>			
	<i>Ющенківщина</i>			
	<i>ющенкізм</i>			
	<i>ющенкізація</i> →	<i>деющенкізація</i>		
	<i>ющенкофіл</i> →	<i>ющенкофілія</i>		
	<i>ющенкофоб</i> →	<i>ющенкофобія</i>		
	<i>ющнкоман</i> →	<i>ющнкоманія</i>		
	<i>ющенкогейт</i>			
	<i>Ющенкознавство</i>			
	<i>ющенкознавець</i>			
	<i>Ющенко-Януковичівський</i>			
	<i>Ющенко-Порошенківський</i>			
	<i>Ющенко-Тимошенківський</i>			
	<i>Ющенко-Балогівський</i>			
<i>Ю-штаб</i>				
<i>Ющенкономіка</i>				

## Словотвірне гніздо

з вершиною *Bush*

Вершина	I парадигма	II парадигма	III парадигма	IV парадигма
<i>Bush</i>	<i>anti-Bush</i> <i>pro-Bush</i> <i>post-Bush</i>	<i>Bushianesque</i> → <i>sub-Bushian</i> <i>anti-Bushian</i> → <i>un-Bushian</i> <i>post-Bushian</i>	<i>anti-Bushianesque</i> → <i>anti-Bushianly</i>	<i>anti-Bushianesquely</i>
	<i>Bushian</i>	<i>anti-Bushian</i> → <i>un-Bushian</i> <i>post-Bushian</i>	<i>anti-Bushianly</i>	
	<i>Bushist</i>	<i>anti-Bushist</i> <i>Bushista</i>		
	<i>Bushite</i> <i>Bushie</i> <i>Bushism</i> <i>Bushy</i> <i>Bushish</i> <i>Bush-like</i> <i>Bush-style</i> <i>Bush-speak</i> <i>Bush-free</i> <i>Bushnomics</i> → <i>Bushization</i> → <i>anti-Bushization</i> <i>de-Bushization</i>			
	<i>Bushmania</i> <i>Bushgate</i> <i>Bushevik</i> <i>Bushflag</i> <i>Bushevism</i> <i>Bushnews</i> <i>Bush-Cheney</i>			